

T.C
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ŞAHABETTİN SÜLEYMAN'IN ŞİİR VE TEFEKKÜR, JALE
DERGİLERİ VE ABDÜLHAK HÂMİD HAYATI VE SANATKÂR
ESERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAYRUNNİSA GÜRBÜZ

DÜZCE
Temmuz, 2018

T.C
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ŞAHABETTİN SÜLEYMAN'IN ŞİİR VE TEFEKKÜR, JALE
DERGİLERİ VE ABDÜLHAK HÂMİD HAYATI VE SANATKÂR
ESERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAYRUNNİSA GÜRBÜZ

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Emin ULUDAĞ

Düzce
Temmuz, 2018

KABUL VE ONAY

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından ..... Anabilim
Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan ..... (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye ..... (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye ..... (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

16/07/2018

(İmza Yeri)

Doç. Dr. Ali Ertuğrul

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Türk Edebiyatında *sanat şahsi ve muhteremdir* sözünün sahibi ve Fecr-i Âtî'nin kurucu üyelerinden Şahabettin Süleyman hakkında bugüne değin sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan en kapsamlısı Nâzım Hikmet Polat'a ait bir doktora tezidir. Şahabettin Süleyman ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde hayatının geniş bir biçimde ele alınmış olduğu görüldü. Bu nedenle tezimizde Şahabettin Süleyman'ın edebi yönüne, müellifliğine, dergilerde mesul müdürü görevinde iken derlediği yazılara değindik.

Tezin giriş kısmında dönemin genel özelliklerine değindik. Siyasi olaylardan, çalkantılı gündemden, fikir akımlarından ve reformlardan bahsettik. Ayrıca *Şiir ve Tefekkür* ile *Jale* dergilerinin çıkış tarihlerine kadar olan basın hayatındaki gelişmeleri anlattık. Akabinde Şahabettin Süleyman'ın bu gelişmelerden ne denli etkilenip bunu eserlerine ve izlenimlerine ne kadar yansıttığını ifade ettik.

Tez; üç bölümden oluşur. Birinci bölüm Şahabettin Süleyman'ın hayatı, edebi kişiliği ve eserleridir. İkinci bölüm dergicilik faaliyetlerinden *Şiir ve Tefekkür* ile *Jale* dergisinin muhteva ve künye incelenmesidir. Özellikle bu bölümde dergilerin hüviyetine ve yayın amaçlarına dair bilgi verdik. Üçüncü bölüm ise *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr* isimli eserin değerlendirilmesidir.

Bu bölümlerden sonra orijinal metinlerin Arap alfabesinden Latin alfabesine transkribini verdik. İsmi geçen dergilerin fihristleri ve bu dergilerde yazısı bulunan müelliflerin alfabetik indeksi de verilenler arasındadır. Ayrıca son bölüme yerleştirdiğimiz ekler başlığı vardır. Burada *Şiir ve Tefekkür*, *Jale*, *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr* isimli eserlerde bulunan fotoğraflardan örnekler ile onların nereden alındığına dair ifadeler bulunur.

Şahabettin Süleyman'ın, çok yönlü kişiliği onun birçok alanda eser vermesini sağlamıştır. Edebiyat tarihi, piyes, hikâye, dergi, pedagoji ve antoloji gibi türlerde çalışması mevcuttur. Onun, bu türden eserleri üzerinde yapılmış olan mezuniyet ve yüksek lisans tezleri gelecek nesiller için ışık tutmaktadır. Fakat taramalarımızın neticesinde *Şiir ve Tefekkür* ile *Jale*'nin üzerine ayrıntılı bir çalışma olmadığını

gördük. Biz de onların yitik değerlerimiz arasına girip tarihin tozlu sayfalarına karışmaması adına bu çalışmayı ele aldık.

Kültürel yaşantımızın bir parçası olan dergiler, yayımlandıkları döneme ışık tutmaları ve dönemin kültürel, siyasi ve toplumsal olaylarını yansıtması açısından önemli kaynaklardır. Geniş yazar kadrosu ile karşımıza çıkan 1928 Harf İnkılâbından öncesine ait olan *Şiir ve Tefekkür* ile *Jale* dergileri edebiyat, fen ve tarih ağırlıklı yazılardan oluşur.

Tezimizde, Şahabettin Süleyman'ın ele aldığı *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr* adlı eser hakkında da bir çalışma ortaya konulmuştur.

Metinlerin orijinal nüshaları için İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, Marmara Üniversitesi Nadir Eserler Koleksiyonu, İslam Araştırmaları Merkezi, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Meclis Kütüphanesi, Hakkı Tarık Us ve Atatürk Kitaplığı, Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne baktık. *Şiir ve Tefekkür* ile *Jale*'nin orijinallerini Milli Kütüphaneden ve Hakkı Tarık Us koleksiyonundan bulduk. *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr* isimli eseri ise yukarıda ismi geçen birçok üniversitenin nadir koleksiyonunda var olduğunu gördük.

Metinlerin çevirilerinde dergilerde yayımlanan yazıları Latin harflerine aktardık. Yabancı kelimeleri ve yanlış okuma ihtimali bulunan bazı kelimeleri [*] işaretiyle gösterdik.

Tezimizin her aşamasında eserlerinden faydalanmış olduğum değerli hocalara özellikle de güler yüzüyle ilgi ve yardımlarını esirgemeyip sabır ve özveriyle bana yol gösteren saygıdeğer hocam Doç. Dr. Mehmet Emin Uludağ'a ve yüksek lisans sürecinde her daim yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Hayrunnisa Gürbüz

Düzce, Temmuz, 2018

ÖZET

ŞAHABETTİN SÜLEYMAN'IN *ŞİİR VE TEFekkÜR, JALE* DERGİLERİ VE *ABDÜLHAK HÂMİD HAYATI VE SANATKÂR* ESERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

GÜRBÜZ, Hayrunnisa

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Emin ULUDAĞ

Temmuz, 2018, 293 Sayfa

Bu çalışmanın temel amacı, Türk Edebiyatının önemli dönemlerinden Fecr-i Âtî'de özellikle dergicilik alanında ciddi faaliyetler gösteren Şahabettin Süleyman'ın, çalışılmamış eserlerini inceleyip, edebiyatımıza neler kazandırdığını göstermektir. Çalışmamız kapsamında 1885-1919 yılları arasında yaşamış olan yazarın, *Şiir ve Tefekkür* ve *Jale* dergileri Arap alfabesinden Latin alfabesine aktarılmış, sonrasında bu dergilerdeki yazılar değerlendirilmiştir. Bu iki dergide dönem yazarlarının edebiyat ile ilgili yazıları, hem biyografik hem de edebiyat tarihi yazıcılığında yol gösterici metinler olarak karşımıza çıkar.

Abdülhak Hâmit Hayatı ve Sanatkâr isimli çalışmada yine Arap alfabesinden Latin alfabesine çevrilip, değerlendirmesi yapılmıştır. Monografi nitelikteki bu çalışmada ise şairin hayatının farklı ve bilinmeyen yönleri bizzat yazarın gördükleri doğrultusunda kaleme alınmıştır.

Şahabettin Süleyman, Türk edebiyatının geçirdiği değişimleri yakından takip eden ve edebiyat sahasına yeni giren sanatçılara yön gösteren önemli bir fikir adamıdır. Çalışma sonucunda yazara ait incelenmemiş eserler değerlendirilerek, Türk edebiyatına katkı sağlanacağı düşünülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Fecr-i Âtî, Şahabettin Süleyman, Şiir ve Tefekkür, Jale, Abdülhak Hâmit Hayatı ve Sanatkâr

ABSTRACT

**A STUDY ABOUT ŞAHABETTİN SÜLEYMAN'S MAGAZINES,
ŞİİR VE TEFEKKÜR, JALE AND HIS BOOK ABDÜLHAK HÂMİD
HAYATI VE SANATKÂR**

GÜRBÜZ, Hayrunnisa

Ma, Department Of Turkish Philology

Supervisor: Doç. Dr. Mehmet Emin ULUDAĞ

July, 2018, 293 Pages

The main aim of this study is to show that Şahabettin Süleyman, who had a serious activity in the field of magazines especially in Fecri Atı, from the important periods of Turkish Literature, examined the unexercised works and gained what he had in my literature. The author, who lived between 1885 and 1919 within the scope of our work, was transferred from Arabic alphabet to poetry and journals, and then to the Latin alphabet. The writings of these two magazines period writers are antagonistic as the texts of literature, as well as the biographical and literary history writers.

In the work named Abdülhak Hâmit Hayat and Sanatkâr, the Arabic alphabet was translated into Latin alphabet and evaluated. In this monographical study, the different and unknown aspects of the poet's life were taken in the direction of the author himself.

Şahabettin Süleyman is an important idea man who closely follows the changes of Turkish literature and at the same time guiding the artist who has just entered the literature field. As a result of the study, his unexamined works will be evaluated and contributed to Turkish literature.

Key Words: Fecr-i Âtî, Şahabettin Süleyman, Şiir ve Tefekkür, Jale, Abdülhak Hâmit Hayatı ve Sanatkâr.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR VE İŞARETLER	ix
TABLO LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
1. Meşrutiyet Dönemi Toplumsal ve Siyasal Ortam	1
2. II. Meşrutiyet Döneminde Basın Hayatı	7
BİRİNCİ BÖLÜM	22
1.1. Şahabettin Süleyman'ın Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri	22
1.1.1. Hayatı.....	22
1.1.2. Edebi Kişiliği	27
1.1.3. Eserleri	40
1.1.3.1. Telif Eserleri	41
1.1.3.2. Tercümeleler	67
İKİNCİ BÖLÜM	68
2.1. Şiir ve Tefekkür ile Jale Dergileri'nin İncelenmesi	68
2.1.1.Şiir ve Tefekkür	68
2.1.1.1. Süre ve Teknik Özellikler	68
2.1.1.2. Yayın Amacı ve Politikası	69
2.1.1.3. Genel Muhteva Özellikleri ve Yazar Kadrosu.....	69
2.1.1.4. Şiir ve Tefekkür Dergisindeki Yazıların Değerlendirilmesi.....	71
2.1.2.Jale	104
2.1.2.1. Süre ve Teknik Özellikler	104
2.1.2.2 Yayın Amacı ve Politikası	105
2.1.2.3 Genel Muhteva Özellikleri ve Yazar Kadrosu.....	105
2.1.2.4. Jale Dergisindeki Yazıların Değerlendirilmesi.....	106
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	121
3.1.Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr	121
3.1.1. Şahabettin Süleyman'ın <i>Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr</i> İsimli Eserine Taine Nazariyesiyle Bir Değerlendirme.....	124
SONUÇ	269
FİHRİST	272
<i>Şiir ve Tefekkür</i> Dergisi Fihristi.....	272

<i>Jale</i> Dergisi Fihristi	274
KAYNAKÇA	277
EKLER	285

KISALTMALAR VE İŞARETLER

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.y.	: Adı geçen yazar
Ans.	: Ansiklopedi
DTCF	: Dil ve Tarih Coğrafyası Fakültesi
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bk.	: Bakınız
Kit.	: Kitabevi
K.T.B	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
Mrk. Bşk	: Merkez Başkanlığı
mez. t.	: mezuniyet tezi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ş.S.	: Şahabettin Süleyman
t.y.	: Tarih Yok
TİB	: Türkiye İş Bankası
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Üniv.	: Üniversite
Yay.	: Yayınları
[ ]	: Eksik yazılmış unsurları gösterir.
[*]	: Okunamayan kelimeleri dipnotta gösterir.
>	: Farklı kullanımları gösterir.

TABLO LİSTESİ

Tablo I: *Şiir ve Tefekkür* Dergisi'nde yer alan türlerin dağılımı

Tablo II: *Zincir* Piyesindeki şahıs kadrosuna metin incelemesi açısından bir bakış

Tablo III: *Jale* Dergisi'nde yer alan türlerin dağılımı

Tablo IV: *Şiir ve Tefekkür* dergisinin indeksi

Tablo V: *Jale* dergisinin indeksi

GİRİŞ

1. Meşrutiyet Dönemi Toplumsal ve Siyasal Ortam

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nin geri kaldığı III. Selim¹ devrinde anlaşılmış ve bu duruma çareler aranmaya başlanmıştır. Avrupa'nın üstünlüğünün kabul edildiği bu dönemde bazen iktidar güçlerinin eliyle, bazen de Batı'nın tavsiye ve baskısıyla ihtiyaç duyulan sahalarda reformlar yapılmıştır.

Bu dönemde Osmanlı, Batı'yı fark etmiştir. Fakat aynı zamanda bu dönem Osmanlı İmparatorluğu için zor bir sürecin başlangıcı da olmuştur. İmparatorluk, savaş alanlarındaki askeri başarısızlıkların yanı sıra üzerinde oynanan gizli antlaşmalar nedeniyle masa başında da toprak kaybetmeye devam edecektir. Nitekim yaklaşık 600 yıl hüküm süren İmparatorluk; duraklama, gerileme dönemlerinden sonra yıkılış sürecine yine bu asır içinde girmiştir.

III. Selim, askeri işlerde başarısızlığı gidermek adına Batı standartlarında Nizam-ı Cedîd ordusunu kurmuştur. Fakat yeniliğe sıcak bakmayan gözünü kan bürümüş yeniçerilerin çıkardığı ayaklanmalar ve tarihte Kabakçı Mustafa ayaklanması olarak bilinen isyan sonrasında Sultan III. Selim tahtı Şehzade Mustafa'ya bırakmıştır (1807). IV. Mustafa'nın yenilikçi taraftarlarına karşı açımaz tavrı saray içinde karışıklığa neden olmuştur. Devlet yönetiminde etkili olan Alemdar Mustafa Paşa, IV. Mustafa'nın III. Selim ve taraftarlarını öldürmeye teşebbüsü üzerine saraya baskın düzenleyerek, kontrolü eline almış ve IV. Mustafa'yı tahttan indirerek, yerine II. Mahmut'u tahta geçirmiştir (1808). II. Mahmut, yarım kalan yenilikçi politikayı tekrar başlatmış ve ilk olarak da savaşlarda başarısız olan, barış dönemlerinde ise askeri işlere müdahale ederek isyan çıkartan Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmıştır. Padişahın orduya yönelik yaptığı bu hareketin adı Vaka-i Hayriye olarak geçmektedir. Lağvedilen Yeniçeri Ocağı yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye ismiyle modern tarzda yeni bir ordu kurulmuştur.

---

¹ III. Selim'den sonra Osmanlı İmparatorluğu altı padişah değiştirmiştir. Bunlar, IV. Mustafa, II. Mahmud, Abdülmecid, Abdülaziz, V. Murat ve II. Abdülhamid'dir. Bu sultanlar arasında tahtta otuz üç sene gibi uzun bir müddet kalabilmeyi başarabilen II. Abdülhamid olmuştur. İlber Ortaylı bu dönem için *İmparatorluğun en uzun yüzyılı* ifadesini kullanır. Ortaylı, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul: Hil Yayın, 1983

II. Mahmut, ayanlara özerklik veren Sened-i İttifak'ı imzalayarak sınıflı toplum sistemini başlatmıştır. Bunun dışında gündelik yaşama dair reformlar da yapmıştır:

Batı'yı taklide yönelik şekli reformlar ise şunlardır: Fes, ulema dışında bütün memurlara mecburi tutuldu. İstanbulun ve siyah redingot Osmanlı bürokrasisinin tek tip kıyafeti haline geldi.²

Osmanlı Devleti'nde bir yandan ıslahatlar yapılırken diğer yandan gerileme dönemine girilmiş, iç ve dış birçok problemle uğraşmıştır.

Bu süreçte Sultan II. Mahmut'un ölümü, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde başlayan Batı menşeli ıslahatların sekteye uğramasına sebep olmuştur. II. Mahmut, 30 Haziran 1839 tarihinde hayatını kaybedince yerine büyük oğlu Abdülmecit geçmiş, Sultan Abdülmecit 1839'dan 1861'e kadar hükümdarlığını sürdürmüştür. Abdülmecit döneminin en önemli olayı Tanzimat Fermanı olmuştur.

Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa³, bu bağlamda 3 Kasım 1839 tarihinde Gülhane Meydanı'nda halka ve devlet adamlarına Batılılaşmanın ilk ve en önemli vesikalarından sayılan Tanzimat Fermanı'nı duyurmuştur. Bu ferman Gülhane Meydanı'nda okunduğu için Gülhane Hatt-ı Şerifi olarak bilinmiştir.

Bu dönemde yapılan birçok reform Tanzimat-ı Hayriye ismiyle zikredilmiştir. Bu reformların diğerlerinden farklılık arz eden yönü ise; iktidar merkezinin artık saraydan değil, Babıâli'den gerçekleştiriliyor olmasıdır. II. Mahmut döneminde atılan adımlar ıslahatların sağlam bir temele oturtulmasını sağlamıştır. Bu ıslahatların gerçekleştirilmesi için bazı engellerin kaldırılması icap ediyordu. Yeniliği destekleyen bazı devlet adamlarının desteğiyle ıslahatların önündeki setler kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu devlet adamlarından özellikle Reşid Paşa, Batı menşeli ıslahatların gerçekleştirilmesi için çalışmıştır. Ona göre Batılı devletlerin desteğini almak yenileşme yolunda önemli bir adım atılmasını sağlayacaktır.

² Türköne, Mustafa, *Osmanlı Modernleşmesinin Kökleri*, İstanbul: Yeni Şafak Kit., 1995, s.7

³ Mustafa Reşid Paşa, yenileşme bürokrasisinin ilk önemli simalarındandır. Resmi tarihi kaynaklar, ona büyük, koca, ıslahatçı, reformcu sıfatlarını yükler. Büyük hatip Şinasi, ondan Medeniyet Resül-ü Peygamberi diye bahseder. İleri görüşlü bir devlet adamıdır. Tanzimat Fermanı gibi Türkiye tarihinin en köktenci inkılabını gerçekleştirmiştir.

Tanzimat Fermanı'nda Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını engellemek için bazı maddeler sunulmuştur:

- Sultanın tebaasının can, namus ve malının güvence altına alınması,
- İltizam sisteminin yerini alacak muntazam bir vergilendirme sistemi,
- Zorunlu askerlik eğitimi,
- Hangi dinden olursa olsun bütün tebaa için yasa önünde eşitlik.⁴

Tanzimat Fermanı'nın zemininde II. Mahmut yaptırımlarının devam ettirilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle pek çok kez eleştirilmiştir. Hatta İmparatorlukta yapılmış ıslahatların devleti yıkılışa götürdüğü fikrini savunan bazı siyasi isimler de vardır. Bunlardan biri Avusturya Prensi Klemens von Metternich'dir. Metternich, Avusturya'nın İstanbul sefiri Aponi'ye gönderdiği bir mektupta, İmparatorluğun milli ve dini misyonunu kaybettikten sonra ne tür sıkıntılarla karşılaşacağını anlatmıştır: *Hükümetinizi, varlığınızın temeli olan padişah ile Müslüman tebaa arasında başlıca bağlılığı sağlayan dini kanunlara saygı esası üzerine kurunuz. Zamanın ihtiyaçlarına göre hareket ediniz ve zamanın doğurduğu ihtiyaçları göz önünde bulundurunuz. İdari İşlerinizi düzene koyunuz ve düzeltiniz, lakin adetlerinize ve yaşayış tarzlarınıza uymayan bir idare usulü kurmak için eski idareyi yıkmayınız. Aksi takdirde, padişahın yıktığı ve harap ettiği şeylerin değerini yerine koydukları kadar bilmediğine inanmak gerekir.*⁵

Islahatlarla ilgili benzer görüşlere sahip olan Erol Güngör, onların yeterince anlaşılmasını şu şekilde ifade etmiştir:

(...) O zaman büyük kesafet kazanan Batılılaşma hareketinin hâlâ devam etmesi ve bir türlü tamamlanamadığı için de her an günün konusu olmasıdır. Belki de Türkiye'nin modenleşmesi henüz başarıya ulaşamadığından olacaktır ki, bu modenleşme cereyanının başında görülen Tanzimat hareketi hemen her taraftan şiddetli tenkitlere uğramış, başarısızlığını oradan kaynaklandığı iddia edilmiştir. Bu şiddetli tenkitleri yapanların çokları kendi yetişmelerini -iyi veya kötü- Tanzimata borçlu olanlardır. Bu tenkitler arasında bilhasa ikisi üzerinde durmak lazımdır:

⁴ Kaplan, Mehmet - Enginün, İnci - Emil, Birol, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi 1*, İstanbul: Marmara Üniv., Yay., 1988, s.1-3

⁵ Doğan, Mehmet, *Batılılaşma İhaneti*, Ankara: Rehber Yay., 1991, s.32

*Birincisi, Tanzimat'ın Osmanlı İmparatorluğu'nu kendisine yabancı olan bir kültür ve medeniyetin emrine vermesi, böylece Türk milli kültürünün, milli teşkilatının bozulması ve dağılmasına yol açmasıdır. İkincisi ise, Tanzimat'ın eksik, tereddütlü, uygulamasında büyük aksaklıklar bulunan, böylece başarısız kalan bir Avrupalılaşmayı temsil etmesidir.*⁶

Osmanlı sınırları içinde yaşayan azınlıkların milliyetçilik akımlarından etkilenmemesi adına şüphesiz fermana en önemli madde, yabancılara eşit haklar tanıma meselesidir. Azınlıklara tanınan bu geniş haklar sebebiyle ülkede huzursuzluk baş göstermeye başlamıştır. Dini değerlere bağlı halk için bu fermanın eleştirileceği malumdur.

Tanzimat Fermanı akabinde diğer reform hareketlerini de peşinden sürüklemiştir. 1856 Islahat Ferman'ı bu fermanın takipçisidir. Islahat Fermanı'nın Batının eseri olduğu konusunda birçok görüş bulunmaktadır. Bernard Lewis, bu fermanın, yabancı elçilerin ağır baskıları altında hazırlanmış olduğunu ifade etmektedir.

Sultan Abdülmecid'den sonra Sultan Abdülaziz tahtın yeni varisi olmuştur. (1861). Fakat israfçılığı ve istikrarsızlığı hasebiyle başarılı bir yönetim sistemine vakıf olamamıştır. Bu konuyla ilgili Cemil Meriç şunları söylemektedir:

*Havai ve gösterişe düşkün bir padişah. Padişahlık vazifesini yapmaz. Ateş pahasına zırhlı bir filo satın alarak mali sıkıntıyı bir kat daha artırır.*⁷

Batılı devletler Osmanlı İmparatorluğu'nu destekleme politikalarını zamanla değiştirerek gözlerini Osmanlı'nın topraklarına dikmişlerdir. Devleti kısıkaçları altına alarak sömürmeyi hedeflemişlerdir. İmparatorluğun topraklarına gözünü dikmiş Batılı devletler, Osmanlı Devleti'ni her durumda tehdit eden politikalarla gün yüzüne çıkmışlardır. Bu nedenle dış mihraklar, devletin iç ve dış tehditlerle uğraşmasını fırsat bilip azınlıkçı isyanlarını alttan alta desteklemişlerdir.

Osmanlı Devleti her yönden gelen hücumları ber-teraf etmekte yetersiz kalmış ve yıllardır himayesinde güvenle yaşayan azınlıkların isyanına dahi

⁶ Güngör, Erol, "Tanzimat Üzerine Birkaç Not", *Töre*, Ankara: Bimş Matbaacılık, Kasım 1979, S.102, s.12

⁷ Meriç, Cemil, *Bir Facianın Hikâyesi*, Ankara: Umran Yay., 1981, s.123

yetiŝmekte zorlanmıŝtır. Sonuç olarak devlet günden güne toprak kaybetmeye başlamıştır.

Tahta, Sultan Abdülaziz'den sonra Sultan V. Murad geçse de sağlık sorunları nedeniyle doksan üç gün sonra tahttan indirilmiŝ ve yerine Sultan II. Abdülhamid geçmiŝtir.

Ülkenin karışıklığa giden akıbeti neticesinde Batılı devletler İstanbul'da bir konferans düzenlemiŝlerdir. Konferansta hem Balkan sorunları, hem de Osmanlı Devleti'nden istenen reformlar ele alınmıştır. Batılı devletlerin üyelerinin katılımıyla konferans 23 Aralık 1876 tarihinde yapılmıştır. Görüşmeler devam ederken dönemin Hariciye Nazırı Saffet Paşa, Sultan II. Abdülhamid Han tarafından yeni bir rejimin belirlendiğini duyurmuştur. Meşrutiyet adı konan bu rejimdeki amaç, Batılı devletlerin Osmanlı'nın iç işlerine karıŝmasını önlemektir (23 Aralık 1876).

Meşrutiyet rejimiyle azınlıklar da dâhil herkesin varlığı güvence altına alınmış ve böylelikle 1876 senesinde ilk Osmanlı anayasası yürürlüğe girmiştir.

Sultan Abdülhamid, Batının bilim alanında takip edilmesi zihniyetinde olduğu için I. Meşrutiyet dışında bu alanda pek çok yeniliğin destekçisi olmuştur. Sultan Abdülhamid'in bu yönde izlemiŝ olduğu politika, Jön Türkler tarafından da kabul görmüştür.

İmparatorluğun ilerleyen dünya sistemine ayak uyduramaması beraberinde birçok sorun getirmiştir. Her koldan gelen azınlık isyanları, yetişmiş devlet adamları eksikliği ve borçlar yüzünden İmparatorlukta çöküş çanları çalıyordu. Ayrıca Osmanlı ekonomisinin zeminini oluŝturan fetihlerin durması, savaşlardan gelen ganimetlerin azalması, ekonomik krizlerin giderek artması bunların bazılarıdır.

*Sanayi devriminin sonucunda çok çeşitli ve ucuz malların Osmanlı pazarına girmesi, yalnızca imparatorluğun üretim yapısını bozmamıŝtır, aynı zamanda sıradan halkın da bu mallara karşı artan talebi tüketim için para ihtiyacını artırmıŝtır.*⁸

Üretimin giderek artmasıyla beraber tüketimin hızlanarak artması hazinede devletin kendi çabasıyla halledemeyeceği problemlere yol açmıştır. 1854'te Kırım

⁸ Kazgan, Haydar, *Galata Bankerleri*, İstanbul: Türk Ekonomi Bankası, 1991, s. 3

Savaşı'nın çıkmasıyla beraber alınan borçlar Osmanlı Devleti'nin dış borçlardan kaynaklanan mali kriz sürecinin başlangıcı olmuştur. İmparatorluk, borçların altından kalkamadığından dış borçlanma usulüne başvurmuştur. Batılı devletler borçlarını ödeyemeyen Osmanlı Devleti için 1881'de Duyûn-ı Umûmiye İdaresi'ni kurmuşlardır. Bu idarenin kurulmasıyla İmparatorluğun ekonomik anlamda bağımlılığı kurumsallaşmıştır.⁹ Dış borçlanma, mali bunalım, sermaye yetersizliği ve patlak veren birçok sorun içinde bağımsızlığı tehlike altına girmiş olan hükümet, meclisi kapatma kararı almıştır (13 Şubat 1878).

Bu dönem içerisinde bazı münevverler devletin kötü gidişatını durdurmaya yönelik birtakım fikir akımlarını ortaya atmışlardır. Osmanlı'nın modernleşmesini düşünen Cevdet Paşa, Ahmet Vefik Paşa ve Şemsettin Sâmî gibi isimler vardır. Bu aydınlar imparatorluğun kurtuluşunu Batı'nın kollarında aramışlardır.

Meclisin kapatılması ve Kanun-ı Esasî yürürlüklerinin kaldırılması, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve taraftarlarını memnun etmemiştir. Bu cemiyet, II. Abdülhamid'i tahttan indirmek gayesi üzerine faaliyetlerde bulunmuş ve padişahı II. Meşrutiyet'i ilân etmeye mecbur bırakmışlardır (23 Temmuz 1908).

Nitekim II. Abdülhamid bir irade-i seniyye yayınlayarak Kanun-ı Esasî'yi tekrardan yürürlüğe koyduğunu ve meclisin yeniden faaliyete geçtiğini bildirmiştir. Bu döneme müteakiben oluşan hava bütün çevrelerde yankı uyandırmıştır. Basını dilediği gibi kullanan yazarlar eski dönemi kötölemiş, yeni dönemi ise övme yarışına girmişlerdir. Peyami Safa'nın değerlendirmesiyle bu konuda kendilerine softa denebilecek bir aşırılık sergileyen kalem erbabı ağzına gelen hakaretleri savunmaktan çekinmemişlerdir. Peyami Safa, Batılılaşma fikriyatını ancak Şarkla beraber ilerlemesi halinde kabul etmektedir:

Türk düşüncesinin tekâmülünde Avrupa'nın ilmî görüşünü dogmatizme kadar vardırmamak için, bir yandan riyazîleşirken ve endüstrileşirken, bir yandan da bize bir tarih ve iklim nimeti olan Şarklıya has kuvvetli sezîş hassamızı iptidâî mistik halinden mesud yeni terkiplere doğru tekâmül ettirmeliyiz.¹⁰

⁹ Pamuk, Şevket, *100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi (1500-1914)*, İstanbul: K Kitaplığı, 2003, s. 280-281

¹⁰ Safa, Peyami, *Türk İnkılâbına Bakışlar*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997, s. 188

Buraya kadar kronolojik bilgiler doğrultusunda Sultan II. Abdülhamid'in dış siyasette kendisinden önce ve sonra gelen padişahlardan daha başarılı olduğu ifade edilmektedir. Ne var ki onun şansızlığı Osmanlı'nın en buhranlı devrinde devletin başında bulunmasıdır.

Mümtaz Turhan etüdünde II. Meşrutiyet'in değerlendirmesini yaparken devrin kendinden öncekilerine kıyasla çok daha kısa ve sıkıntılı geçmiş olmasına rağmen birçok zenginliği içinde barındırdığını ifade etmiştir. Turhan'a göre öyleki siyasi tavırlar, mücadeleler, düşünce akımları, modernleşme süreçleri birbirinden ayrı bir çizgide ilerlememiş; birbirinin içine girmiş girift bir yapıdan oluşmuştur:

Sırf bu devre has fikir hürriyeti sayesinde, cemiyette mevcut içtimâî temayüller, kanaat ve telâkkiler, müphem arzu ve temenniler, birbiriyle çarpışmak sûretiyle birer fikir cereyanı halinde tebellür ederek ortaya çıkmışlardır. Onun için bugün kabul edilmiş hiçbir unsur yoktur ki o vakit üzerinde konuşulmamış, yazılmamış veya münakaşa edilmemiş olsun. Bu bakımdan müteakip devrin kültür değişmeleri için zarurî olan zihnî hazırlanma gibi istikbale ait fena şartlar ve ihtimaller karşısında mücadele zihniyetinin fikrî temellerini de bu devre borçluyuz. (...) İşte bu devir gelecekteki hadiselerle karşı fikren mücehhez olma, onlarla mücadele etme imkânını veren bu nevi bir ideal yaratmaya muvaffak olmuştur ki en mühim hususiyeti de budur.¹¹

II. Meşrutiyet'ten sonra Osmanlı münevveri için Batılılaşma hareketi yol gösterici bir ışık olmuştur. Batılılaşma Türk medeniyetinde bir yaşam tarzı olarak kabul edilmiştir.

2. II. Meşrutiyet Döneminde Basın Hayatı

II. Meşrutiyet döneminde basın hayatına geçmeden önce bu konuda bizi meşgul edecek bazı kelimeleri açıklamak gerekecektir:

Basın; *belirli zamanlarda basılıp, her çeşit haberi ve fikirleri topluma ulaştıran tüm yayın ürünleridir.*¹² *Türk Ansiklopedisi'*nde ise basın kelimesi şu şekilde tanımlanır:

¹¹ Turhan, Mümtaz, *Kültür Değişmeleri*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969, s.291

¹² İnuğur, M.N., *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1982, s.19

Muntazam fâsırlarla basılıp haberleri, siyasi görüşleri, fikir ve sanat hareketlerini halka bildiren, idari otoriterleri de murkabe eden neşir vasıtalarının bütünü. Elle yazılan gazetelerin uzun bir mazisi olmaya beraber basın mefhumu ancak gazeteleri makine ile teksir etme imkânı bulduktan sonra gelişmiştir. Bu faaliyet sahasına muhtelif dillerde verilen isimler (İngilizcede the press, Fransızcada la presse, Almandada die Presse, İtalyancada la stampa, Türkçede eskiden matbuat şimdi basın) hep tabii esasiyle alâkalıdır.¹³

Hayat Ansiklopedisi'nde bu kavram "basım" kelimesi altında açıklanmıştır: Basım, el veya makineyle basmak suretiyle kâğıt, karton, kumaş, muşamba gibi maddeler üzerinde yazı, resim, renk veya şekil basma işidir.¹⁴

Tanzimat Fermanıyla toplumun her aşamasında görülen gelişmeler edebiyata ve basın yayın hayatına da yansımıştır. Siyasi, ekonomik, toplumsal gelişmelerin yayılmasında gazeteciliğin ve mecmûanın önemli rolü olmuştur. Nitekim basın ve yayın organlarının gelişmesi ile Türk edebiyatında yeni bir döneme girilmiştir. Daha öncesinde ise Divan edebiyatı uzun bir süre edebiyatımızı şekillendirmiştir. Tanzimat Fermanı ile edebiyat dünyasında kendine yer edinen Tanzimat edebiyatı, kendinden önce vuku bulmuş olan Divan edebiyatını şiddetle reddetmiştir. Onları toplumdan uzak olmakla suçlamıştır. Tanzimat döneminin şartları birçok aydın ismi etkilemiştir ve onlar da "sanat toplum içindir" görüşünü desteklemişlerdir. Eserlerini mecmûalar sayesinde geniş kitlelere ulaştıran sanatkarlar hem edebiyata yeni bir soluk getirmişler hem de halkı bilinçlendirmeye çalışmışlardır.

Ne var ki Osmanlı Devleti'nde ilk basın hareketleri XVIII. asrın sonlarına kadar yabancı ulusların elindeydi. Türk basınındaki ilk teşebbüsler ise XIX. yüzyılın ikinci yarısında görülür.

Avrupa'da basın faaliyetleri Osmanlı Devleti'ne nazaran daha ileri boyuttaydı. Zira Avrupa'da bu faaliyetler ilk olarak XV. yüzyıla denk gelir. Oysaki Osmanlı Devleti'nde, matbaa muhtelif sebeplerden ötürü XIX yüzyılda filizlenmeye başlar.

¹³ *Türk Ansiklopedisi*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1952, Cilt 5, s.339

¹⁴ *Hayat Ansiklopedisi*, İstanbul: Doğan Kardeş Yay., t.y., Cilt 1, s.498

Osmanlı Devleti, çağdaşlarından geri kalmamak ve Batıya ayak uydurabilmek adına matbaacılığın geliştirilmesi ve sürdürülmesini sağlamıştır. Böylelikle ilk matbaa İbrahim Müteferrika tarafından 1727 yılında kurulmuştur.

Osmanlı sınırları içinde matbaanın kalbi İstanbul'da atmaktadır. Basımevleriyle ilgili Devlet Salnamelerine bakıldığında özellikle Beyoğlu ve Galata'daki matbaaların ekserisinin Ermeni ve Rumlara ait olduğu görülmektedir. Türklerin işletmeciliğini üstlendiği matbaaların büyük bir kısmı ise Ebussuud Caddesi ve Bâbiâli Caddesi'nde toplanmıştır.

Buraya kadar olan kısımda ilk matbaacılık faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Aşağıda tezimizde incelenilen iki derginin dönemine kadar ülkede basın alanında yapılmış olan faaliyetlere kronolojik olarak bunlara değinilecektir:

a. Gazeteler:

Gazeteye eski lisanımızda cerîde denilirdi. Cerîde, tutanak anlamına gelmektedir. Cerâid kelimesi de cerîdenin çoğulu olup gazeteler demektir. Gazetenin tanımı için Yener Karadeniz şu yorumu yapmıştır: *Gazete olayları, en iyi bir biçimde araştırarak doğru yorumlarla kamuoyunu bilgilendirmede önemli rolü olan kitle haberleşme vasıtasıdır.*¹⁵

Osmanlı'da gazete bağlamında basın hareketlerini azınlıklar ve Osmanlı devletinin iç işlerini yönetmek ve karıştırmak adına burada bulunan batılı gazeteciler öncülük etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok ulustan meydana gelmesi şüphesiz bunun en önemli sebebidir. Ülkede ilk gazeteyi 1795'te Fransızlar çıkarmıştır. Gazetenin ismi *Haberler Bülteni* diye çevirilebilen *Bulletin de Nouvelles*'tir. Bu gazete dışında İstanbul'da yabancı dilde yayımlanan bazı gazeteler kronolojik olarak aşağıda verilmiştir: *La Gazette Française de Constantinople, Le Monteur Ottomon, La Turquie, Le Presse d'Orient, The Levant Heralt and Eastren Express, Journal du Matin, L'Orient, Osmanlischer Lloyd, Le Bosphore, Le Patrie, Débats, Le Courrier Ottoman, La Bourse* gibi.

Türkiye sınırları içinde basılan ilk gazete *Takvim-i Vekayi*'dir. *Türk Ansiklopedisi*'nde bu gazete ile ilgili şu bilgiler verilmektedir:

¹⁵ Karadeniz, Yener, *Basın Yayın ve Gazetelerin İç Yüzü*, İstanbul: Gonca Yayınevi, t.y., s.25

1828'de Kahirede Mısır Valisi Kavalılı Mehmet Ali Paşanın Türkçe ve Arabca olarak iki dille yayımlamağa başladığı *Vekâyi-i Mısriyye*'den sonra İstanbulda basılan ilk Türk gazetesi 1 Kasım 1831 tarihinde II. Mahmudun iradesiyle resmî ve haftalık olmak üzere çıkarılan ayrıca *Le Moniteur Ottomon* adı altında Fransızca basımı da yapılan *Takvim-i Vekâyidir*.^{16*}

Devlet eliyle basım hayatında bu türden bir atılım yapılmasının elbette siyasi ve sosyal sebepleri bulunmaktadır. Gazete organının siyasi ehemmiyeti ve propaganda gücü bazı nâhoş tecrübelerle anlaşılmıştır. Öyleki, *Takvim-i Vekâyî*'ye ismini veren II. Mahmut'tur. Daha geniş izahatları Selim Nüzhet'in *Türk Gazeteciliği* adlı kitabında şöyle aktarmıştır:

*Mısırdaki Mehmet Ali Paşanın asrî esasları kabul ederek Osmanlı saltanatına karşı koyacak kadar bir mevki elde etmesi de, asrî ıslahata bir an evvel kavuşmanın lüzumunu meydana çıkarmıştır. Bunu pek acı tecrübelerle anlayan İkinci Mahmut, biraz aşağıda göreceğimiz iptidai Fransızca bir gazete neşrine teşebbüs etti. Elde ettiği muvaffakiyet üzerine Türkçe bir gazete neşri için bir emirname ısdar etti. Zira yapmak istediği ıslahatı halka vasıtasız bildirmek lüzumunu hissetmişti.*¹⁷

Gazetenin Osmanlı topraklarında yayımlanışıyla birlikte Batılılaşma yolunda atılan adımlar eş zamanlı olmuştur. Devlet eliyle veya özel teşebbüslerle neşredilen gazetelerin ortak amaçları okuyucuyu bilgilendirmek, reformlardan ve gelişmelerden haberdar etmektir. Bu amaçla özel teşebbüslerle çıkarılan ve resmî olmayan ilk gazete *Ceride-i Hâvadis*'tir. *Ceride-i Havadis*'in basım tarihi yönünden en önemli tarafı geniş bir ilân politikasına sahip oluşudur. Ölüm ilânları ilk kez bu gazetede neşredilmiştir.¹⁸ Bu gazetenin yarı resmî olduğunu belirten kaynaklar mevcuttur:

*William Churchill adında bir İngiliz tarafından 1840 yılında yayımlanmıştır. Fakat bu da hükümetten yardım gördüğünden yarı resmi sayılır.*¹⁹

Bir Türk tarafından neşredilen ilk Türkçe gazete ise Şinasi'nin yardımı ile Ağâh Efendi isminde bir zatın neşrettiği *Tercüman-ı Âhvâl* (1860)'dir.

¹⁶ *Türk Ansiklopedisi*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1952, Cilt 5, s.341

¹⁷ Gerçek, Selim Nüzhet, *Türk Gazeteciliği*, İstanbul: Devlet Matbaası, 1931, s.9

¹⁸ Çavdar, Tevfik, *İz Bırakan Gazeteler ve Gazeteciler*, Ankara: İmge Kitabevi Yay., 2007, s.17

¹⁹ *Türk Ansiklopedisi*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1952, Cilt 5, s.342

Yukarıda neşredilen gazetelerin sosyal konularla birlikte bilimsel konularda yazılar yayımlayarak uzun ömürlü olmayı ve halkı biliçlendirmek istedikleri belirtilmişti. *Tercüman-ı Ahvâl*'e değinen bir kitapta benzer ifadeler görülmektedir:

*Tercümân-ı Ahvâl'de gazeteyi tutturmak için heyecanlı mahalli hikâyeler anlatan, okuyucudan bazı problemlerin çözümünü, hatta kendi beyitlerinin tanzirini isteyen Şinasi, ayrıca fizik ve kimya bilimleri ile ilgili makaleler yayımlanmıştır.*²⁰

Şinasi 25. sayısından sonra *Tercüman-ı Ahvâl*'den ayrılıp 1862 yılında *Tasvîr-i Efkâr* çıkarmaya başlar. Kendisinin Avrupa'ya gidişiyle bu gazetenin yönetimini Namık Kemal üstlenir. *Tercüman-ı Ahvâl*'in yayımlanmasından sonra basında bir rekabet ortamı meydana gelir. Zira Çörçil (Churcill) Şinasi'nin bu atağına karşılık 1864 yılında *Ruzname-i Ceride-i Havadis*'i çıkarır. Ramazan Korkmaz, *Yeni Türk Edebiyatı* kitabında Churcill'in çıkardığı *Ceride-i Havadis*'in asıl çıkış amacını şu şekilde belirtir:

*İngilizlerin ekonomik ve siyasi çıkarlarına yönelik bir kamuoyu oluşturmak idi. Zira 1830-1837 yılları arasında İstanbul'da İngiliz elçiliği yapmış olan David Urgan, yaptığı araştırmalar sonucu; zengin hammadde kaynakları ve geniş pazara sahip Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiliz çıkarları için yararlı olacağını Kraliyet ailesine rapor etmişti. (...) Bu misyonu dışında Ceride-i Havadis'in; Türk okuyucusunun ilgisini dünya haberlerine açması, Jön Türk hareketinin ilk muhalefet denemesiyle mayalanması, yeni düşüncelerin sade bir Türkçe ile kamuoyuna aktarılması gibi olumlu katkıları da ayrıca belirtmemiz gerekir.*²¹

Bu rekabet manzarası içinde 1863'te *Ceride-i Askeriye*, 1865'te *Takvîm-i Ticaret*, 1866'da Ali Suavi'nin üstlendiği *Muhbir* çıkar.

Muhbir gazetesini takiben 1866'da *Âyine-i Vatan*, 1867'de *Vatan*, aynı yıl *Ûtarid*, yine aynı yıllar *Muhib*, *Veledül-Cevaib* ve *İstanbul* gazeteleri çıkar. 1868'de *Terakkî*, 1869'da da *Mümeyyiz* adında 49 sayı yayımlanabilen ilk çocuk gazetesi neşredilir.

²⁰ Budak, Ali, *Osmanlı Modernleşmesi Gazetecilik ve Edebiyat*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2014, s.218

²¹ Korkmaz, Ramazan, "Okullar/Tercümeleler/Gazeteler", *Yeni Türk Edebiyatı*, Ankara: Grafiker Yay., 2007, s.26-27

1869'da ilk özel mizah gazetesi *Diyojen* çıkarılır. Bu hareketlilik *Hadîka* ve *Vekayi-i Zabtiyye*, *Basiret*, *Hakayık-ül-Vekayi* gazeteleri ile devam eder.

1872'de Namık Kemal, Ebüzziya Tevfik gibi isimler devrinin mühim gazetesi olan *İbret*'i yayımlarlar. Yine Ebüzziya Tevfik'in çıkardığı *Hadîka* gazetesi de basın hayatında kendine yer bulur.

İlerleyen senelerde 1873'te *Sirâc*, 1875'te *Vakit* ile *İstikbâl* yayımlanır. 1876'da Şemseddin Sami'nin çıkardığı *Sabah*, kayda değer gazeteler arasındadır. *İttihâd ve Tercümân-ı Hakikat* isimli gazeteleri de Ahmet Midhat Efendi neşreder.

Bu yıllardan sonra ülkede çıkan bir takım olaylar itibarıyla basın yayım faaliyetlerinin hızı düşer. Selim Nüzhet bu hususla ilgili şunları söylemektedir:

*1881'den 1908 senesine, meşrutiyete kadar geçen zaman gazetecilik âlemimizin en sönük, en cansız senelerini teşkil eder. (...) Tam meşrutiyetten evvel çıkan gazeteler her suretle gazeteden başka her şeye benzeyen varakalardır.*²²

Ülkede baş gösteren birtakım huzursuzluklardan Avrupa'ya giden bazı aydınlar buldukları yerlerde gayretlerini sürdürürler. Murad Bey'in Mısır'da çıkardığı *Mizan*, Ahmed Rıza Bey'in Paris'te çıkardığı *Meşveret*, Ali Suavi'nin Londra'da çıkardığı *Muhbir*, yine Londra'da Namık Kemal, Ziya Paşa, Agâh Efendi'nin çıkardığı *Hürriyet*, İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin Cenevre'de neşrettiği *Osmanlı* bunlardandır.

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilânı gazete hareketlerinde değişimin habercisi olmuştur. 25 Temmuz 1908 tarihinde otuz seneden beri ilk defa olarak sansürlü yazı çıkmaya başlamıştır. Bu değişimi Server R. İskit etüdünde şu şekilde yorumlaktadır:

Matbuat coşmuşdu. Önüne gelen bir gazete çıkarıyordu. Hürriyete susamış insanların, birikmiş ızdırap mahsulü kinlerin, hattâ tekâsüf etmiş ihtirasların birdenbire müsait bir hava bulması ile kabarıp taşmasının bir ifadesi olan bu matbuat, firesiz bir halde doludizgin gidiyordu. Çünkü, her nevi neşriyatın kablen neşir muayene ve teftişi kendiliğinden, otomatikman kalktığı gibi, neşirden sonra da hiçbir cezaya tabi olduğu yoktu. Çünkü, ortada bir hükûmet yoktu. Bu günlerin halini

²² Gerçek, Selim Nüzhet, *Türk Gazeteciliği*, İstanbul: Devlet Matbaası, 1931, s.77

*caise, bir hudutsuz matbuat hürriyeti zamanı diye tavsif edebiliriz ki, bu bir hürriyet değil, bir anarşi idi ve bu vaziyet tabii olarak siyasî şantajlara da vücut vermişti.*²³

1908 ile 1914 (Birinci Dünya Savaşının başlangıcı) yılları arasında siyasi münakaşalara dayanan birçok gazete yayım hayatında yerini alır. Bu gazeteler siyasi kimlikleri ve benimsedikleri ideolojiler ile taraf tuttıkları kaynaklarda var olan bilgiler arasındadır. Bu gazete furyası içinde en önemlileri şunlardır: *Yeni Gazete, Tanîn, Mizan, Hukuk-u Umumiye, Şûrâ-yı Ümmet, Osmanlı, Volkan, Tercüman, Hanımlara Mahsus Gazete, Millet, Hürriyet, İttifak, Hak, Hak Yolu, Tanzimat, Serbestî, Sadâ-yı Millet, İkdâm, Hilâl, Peyâm, Alemdar, Sabah.*

Bu yıllarda sosyalist bağlamda gazetelerin neşredilmeye başlanması ilkler arasında sayılmaktadır: *II. Meşrutiyet'in bir özelliği de, dış ülkelerdeki sol eylemlerin etkisiyle Türkiye'de ilk defa sol basının bu dönemde doğmuş olmasıdır. İlk sosyalist gazete Kasım 1908'de İzmir'de haftalık olarak yayımlanan Gâve gazetesidir. Yayınlarında Batı kapitalizmine karşı çıkmış olmakla birlikte hilafetçi bir sosyalizmi savunmuştur. Bunun dışında 1910'da Hüseyin Hilmi tarafından İştirak adıyla bir sosyalist gazete daha yayımlanmış, ancak 17. Sayısında sıkıyönetim tarafından kapatılmıştır.*²⁴

Balkan Savaşları, İstanbul'un ve İzmir'in işgali basın organlarında ikilemin doğmasına sebep olmuştur:

*Mütarekeyi genel olarak sessizlikle karşılayan İstanbul basının özellikle İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesinden sonra kendisine yeni bir rota çizmeye çalıştığı söylenebilir. Bir diğer ifadeyle, İzmir'in işgali, İstanbul basını için tarihsel bir dönüm noktasını oluşturmuş ve sonuçta basın Anadolu'daki Milli Mücadele'yi destekleyenler-desteklemeyenler olarak iki ana gruba ayrılmıştır.*²⁵

Milli Mücadele taraftarı pek çok gazete çıkmıştır. Bunlardan bazıları; 1917'de kurulan *Vakit*, 1918'de kurulan *Yeni Gün* aynı yıl *Akşam* ve *İleri (Âtî)*'dir. Milli Mücadele'ye karşı tavır alanlar arasında *Alemdar, Aydede, Peyam-ı Sabah* gibi gazeteler bulunmaktadır.

²³ İskit, Server Rifat, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, Ankara: Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Yay., 1943, s.76

²⁴ Çakır, Hamza, *Osmanlıda Basın - İktidar İlişkileri*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2002, s.125

²⁵ Parlak, Bülent, "Mütareke ve Milli Mücadele Basını", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yay., 1986, Cilt 5, s.1204

14 Eylül 1919'da Sivas'ta *İrade-i Milliye* adında bir gazete çıkartılır. Bu gazetenin önemli özelliği İtilaf Devletleri'nin işgallerine karşı 1919'da Anadolu'da başlayan kurtuluş hareketinin ilk yayın organı olmasıdır. Gazetenin çıkarılmasına Sivas Kongresi'nde karar verilir. Bunu 1920'de Ankara'da çıkarılan *Hâkimiyet-i Milliye* takip eder. Akabinde Milli Mücadele'yi destekleyen *Ulus* isimli gazete çıkar.

İstiklal Savaşının zaferle sona ermesi neticesinde 1923'te *Vatan* gazetesi çıkmaya başlar, Ankara'da yayımlanan *Yeni Gün* İstanbul'a taşınır kısa bir zaman sonra yerine *Cumhuriyet* gazetesi kurulur.

1928'de Latin alfabesine geçişle beraber basın alanında bir hayli ilerleme kaydedilir.

b. Dergiler:

Sevan Nişanyan'ın etimoloji sözlüğüne göre yeni Türkçe bir kelime olan dergi kavramı, bugün Arapçadan dilimize girmiş olan mecmûa sözcüğünün yerine kullanılmaktadır.²⁶ Ferit Devellioğlu'nun hazırlamış olduğu *Osmanlıca-Türkçe Lügat'e* göre ise mecmûa kelimesi, cem kökünden türemiştir. Cem, toplama anlamına gelmektedir.²⁷ Bu kökten türeyen mecmû, cem olunmuş, toplanmış, bir araya getirilmiş şey anlamına gelmektedir. Sözlüğe göre mecmûa üç anlamla ifade edilmektedir. Birincisi toplanıp, biriktirilmiş, tertip ve tanzîm edilmiş şeylerin hepsidir. İkincisi, seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap, üçüncüsü ise dergi anlamındadır.²⁸

Dergi²⁹ kelime anlamıyla *Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü* isimli kitapta şu şekilde tanımlanır:

*Edebiyat, politika, fen gibi sanat ve bilimlerle ilgili konuları gazetenin daha geniş, daha toplu inceleyen, gündelik olmayan bazen aylık, on beş günlük, fakat çoğunlukla haftalık yayınlanan 8, 16, 32, 48, 64.... sayfeler arasında değişen yayınlara denir. Mecmûa da aynı anlamdadır.*³⁰

²⁶ <http://www.nisanyansozluk.com/dergi>, 15.05.2018

²⁷ Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yay., 1999 s.711

²⁸ A.g.e., s. 162

²⁹ Dergi kelimesi ilk defa 1731 senesinde Edward Cave tarafından *Gentleman's Magazine* isimli derginin adında kullanıldı.

³⁰ Karaalioğlu, Seyit, *Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü*, İstanbul: Okat Yayınevi, 1967, s.38

Aslı Y. Gönenç, *Türkiye'de ve Fransa'da Dergicilik ve Kadın Dergileri* isimli kitabında bir yayının dergi olarak algılanabilmesi için temelinde dört özelliği barındırması gerektiğini söyler. Bunlar;

- Düzenli bir yayın aralığının bulunması,
- Okurlar tarafından talep edilmesi ya da para karşılığında satın alınması,
- İçinde okunacak metinlerin yer alması,
- Diğer yayınlardan bağımsız olarak dağıtılması,
- Ciltli olmasıdır.³¹

Dergiciliğin manasına ve ne ifade ettiğine değindikten sonra Osmanlı'da dergicilik serüvenine geçebiliriz.

Osmanlı Devleti'ndeki Batılılaşma hareketleri içinde basın faaliyetlerinin ilerleyişi yukarıda bahsedildi. Gazeteden sonra basın alanında dikkat çeken en önemli hareketlilik dergi yayıncılığıdır. Bizdeki dergi yayıncılığı, gazete yayıncılığı gibi Avrupa'dan belli bir müddet sonra gelişmiştir.

Sınırlarımız içinde çıkan ilk dergi 26 Mart 1849 yılında yayımlanan 28 sayı çıkmış daha çok bir bülten niteliğinde olan *Vakâyî-i Tıbbiye*'dir. Adından anlaşılacağı üzere dergi halkı sağlık konusunda bilgilendirmeyi hedefler. Akabinde devlet adamı olan Münif Paşa'nın *Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye* adına 1861'de çıkardığı *Mecmûa-ı Fünûn* gelir. Münif Paşa halkı bilgilendirmek, eğitmek ister. Bu nedenle derginin muhtevasını tarih, jeoloji, hukuk, coğrafya, iktisat, çocuk terbiyesi, sanayi ve tarım gibi konular oluşmaktadır.

1862'de *Mirat*³², 1862'de *Ceride-i İber-i İntibah*, 1863'te 10 sayı çıkan ve ilk müzik dergisi olan *Mûsik-i Osmanî* ve 1864'te *Ceride-i Askeriyye* neşredilir. Bu dönemde yayımlanan dergiler edebiyat, fen, iktisat ve toplumsal alanlarda genel bilgiler içerir. Onlardan bazıları:

1870 yılında *Ravzatü'l-maârif*, 1871'te *Dağarcık*, aynı yıl *Sihhatnümâ* ve *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye*, 1872'de *Mazbûtetü'l-Fünûn* aynı yıl *Cüzdan*, 1873'te

³¹ Gönenç, Aslı Y., *Türkiye'de ve Fransa'da Dergicilik ve Kadın Dergileri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay., 2006, s.8

³² Bu dergi Mustafa Refik tarafından çıkarılmıştır. Basın tarihinde önemi ilk defa resim kullanılmış olmasıdır.

Dolap aynı yıl *Mecmûa-yı Nevâdir-i Âsâr*, *Müteferrika*, *Âsâr-ı Perakende*, *Kırk Ambar*, *Mir'at-ı Vatan*, *Çekmece*, *Armağan*, *Sandık*, *Kasa*, *Çanta*, *Öteberi*, 1874'te *Afîtab-ı Maarif Keşkül*, 1876'da *Mir'at-ı İber* aynı yıl *Arkadaş*, *Muharir*, 1878'de *Medrese-i Edep* aynı yıl *Yadigâr*, *Mecmûa-yı Ulûm Ceride-i Mehâkim* 1879'da *Maârifden bir Sadâ* aynı yıl *Musavver Meşâhir-i Âlem* ve *Mebâhis-i Mütenevvia*'dır.

Bu dönemin öncü dergileri mizah ve karikatür mahiyetindedir. Mizah dergiciliği, ülkenin gidişatını mizahi bir tavırla ortaya koyması hem dergiciliğin gelişmesini sağlamış hem de 1870'li yıllara girilirken mizah dergiciliğini Avrupa seviyesine yaklaştırmıştır.³³ 1878'e değin neşredilen mizah dergisi arasında öne çıkan şunlardır: *Diyojen*, *Hayal*, *Çıngıraklı Tatar*, *Meddah*, *Şafak*, *Geveze*, *Kahkaha*, *Latife*, *Meğu*, *Çaylak*³⁴. Mizah içerikli dergiler Matbuat Nizamnamesi'nin yasakları sebebiyle dinamikliğini koruyamamıştır. 1867'de Teodor Kasap tarafından Türkçe olarak çıkarılan *Diyojen*, 1873'e değin devam eden yayım hayatı sürecince 15 defa kapatılmıştır. *Diyojen*'in ayda bir Rumca-Ermenice-Fransızca sayısını da üç sayı yayımlayan Teodor Kasap, bu sayıların dizgiciliğini de yapmıştır.³⁵

1880 sonrasında edebiyatla beraber ansiklopedik bilgi veren dergilerin sayısında muazzam derecede bir artış dikkati çeker. Bunda halkın belli bir kültür seviyesine yükselinceye kadar Meşrutiyeti askıya alan II. Abdülhamit'in teşvik ve himayesinin de rolü düşünülmelidir.³⁶

Bu dönemin dergilerinde en dikkat çeken hususlardan biri de hiç şüphesiz önceki yıllara nazaran konu çeşitliliğinin artırılmış olmasıdır. Maden ocakları, hayvanların uzuvları, kimi tedavi yöntemleri, yeni icat edilmiş makineler ve araçlar, Avrupa'da yapılmış ve yapılan gösterilişli binalar... gibi pek çok bilgi dergilerde mevcuttur.

II. Meşrutiyet'in ilânına kadar birçok dergi basın etkinlikleri içersinde neşredilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: 1880'de *Mecmûa-yı Ebûzziya*, aynı yıllar *Bağçe*, *Şark*, *Sümruh-ı Edeb*, 1881'de *Hazine-i Evrak* aynı yıllar *Manzara-yı İrfan*, *Hafta*, *Envâr-ı Şarkiye*, *İbni Sina*, *Hadikatü'l- Maârif*, 1882'de *Rehber-i Fünûn*, yine

³³ Koloğlu, Orhan, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul: Pozitif Yay., 2015, s.58

³⁴ *Çaylak*; 1876'da Türkler tarafından çıkarılan ilk mizah dergisidir. Çaylak Tefvik lakabıyla tanınan Mehmed Tefvik adında bir zat tarafından neşredilmiştir.

³⁵ Kutay, Cemal, *Osmanlı'da Mizah*, İstanbul: Acar Bilgi Merkezi Yay., 2013, s.50

³⁶ Okay, Orhan, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yay., 2005, s.22

aynı yıllarda *Musavver Türkistan*, *Vasıta-yı Terâkki*, 1883'de *Afâk* ile *İnsaniyet*, 1885'de *Güneş*, 1886'da *Gayret*, *Gülşen*, 1891- 1944 yılları arasında *Servet-i Fünûn*, 1891'de *Mekteb*, 1895'te *Malumat*, 1896'da *Resimli Gazete*, 1899'da *İrtika* ve 1904-*Cenevre*, 1911'den sonra İstanbul'da yayımlanan *İçtihad*.

Bu dergiler içerisinde edebi kimlikleriyle ön plana çıkanları kısa kısa açıklamak gerekirse:

Mecmûa-yı Ebûzziya (1891-1912): Ebûzziya Tevfik çıkarmıştır. Bu dergi İstanbul'da önceleri on beş günde bir, sonra haftalık olarak yayımlanmıştır. Uzun soluklu bir dergidir. Bu dergide Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın da yazılarına yer verilmektedir. Edebiyat, tarih, fen dergide ağırlıklı olarak işlenen konulardır.

Servet-i Fünûn (1891-1944): Ahmet İhsan Tokgöz'ün sahibi olduğu *Servet-i Fünûn* ekseri haftalık olarak yayımlanmıştır. Türk Basın tarihinin yarım asrına damgasını vurmuş olan bu dergi ilmi, fenni ve edebi kimliğiyle okuyucunun karşına çıkmıştır. Bu derginin Türk edebiyatının önemli isimlerini kendi bünyesinde toplamış olup kendisinden sonra gelen Fecr-i Âtî topluluğunun genç üyelerine de büyük oranda örnek teşkil ettiği malumdur.

İçtihad (1904-1932): Kurucusu Abdullah Cevdet'tir. 358 sayı çıkmıştır. İlk sayıları Cenevre ve Kahire'de çıkan dergi, 24. Sayısından itibaren (1911) İstanbul'da yayımlanmıştır. Başlangıçta aylık iken, sonradan on beş günlük ve haftalık olarak da çıkarıldı. Dergi, dine aykırı yazılar yayımlaması nedeniyle pek çok kez kapatıldı. 1916-1917 ve 1920 yıllarında da yayımına ara vermiştir. Daha çok bir düşünce dergisi kimliği taşıyan *İçtihad*'ta siyasal yazıların yanı sıra felsefe, ekonomi, edebiyat incelemelerine de yer verilmiş ve Avrupa'daki düşünce akımları tanıtılmıştır. Derginin yazar kadrosunda Rıza Tefik, Süleyman Nazif, Faik Ali, Cenap Şahabettin, Abdülhak Hâmit, Hüseyinzâde Ali, A.Nadir, Mustafa Asım, Ali Kâmi, Ebubekir Hazım, Celal Nuri, İbrahim Temo, Mustafa Suphi, Salih Zeki gibi isimler vardır.

Türk Edebiyatı Ansiklopedisi'nde bu mecmûanın isminin sık sık değişerek *Cehd*, *İştihâd*, *Âlem* ve *İşhâd* isimleri aldığı belirtilmiştir.³⁷

³⁷ Özkırımlı, Atilla, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul, Cem Yayınevi, 1982, Cilt 3, s.671

Dergiler yayımlandıkları dönemde savundukları görüş itibariyle birçok kez eleştirilmiş görüş ayrılıkları yaşadıkları dergilerle söz düellolarına girmişlerdir:

*İctihad kadın haklarını ve ailenin modernleştirilmesini savunur. Medreseye karşı koyar. Laikleşmeyi önerir. Arap harflerin değiştirilmesi, uluslararası tartı ve ölçü sisteminin benimsenmesi İctihad'ın gündemindeki diğer konulardır. İslamcı Sebilüreşşad'la kapıştıkları temel sorun bunlardır.*³⁸

24 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânıyla pek çok alanda hareketlenmeler yaşanmıştır. Bu rejim özellikle basın hürriyetine geniş haklar tanımıştır. Bâbîâli muhitindeki kitapçı dükkânlarının sayısı artmış, yeni yayınevleri kurulmuş, gazete ve dergi gibi süreli yayınlarda yoğun bir şekilde artış gözlemlenmiştir. 1864 senesinde yürürlüğe konulmuş olan Matbuat Nizamnamesi kaldırılarak yerine 1909 yılındaki yeni matbuat kanunu hazırlanmıştır. Bu yeni matbuat kanuna göre gazete veya dergi neşretmek için hükümetten herhangi bir izin almak zorunluluğu kaldırılmış, sadece beyanname vermek karşılığında müsaade verilmiştir. Böylelikle kısa süre içinde yeni gazeteler ve dergiler yayımlanmaya başlamıştır. Öyle ki bir yıl içinde İstanbul'da 353 gazete çıkmıştır. Bu faaliyetler Anadolu'da da yaygınlaşmış, halkın edebiyat, eğitim, sağlık, spor, güzel sanatlar gibi alanlarda bilgi sahibi olması sağlanmıştır.

Bu dönemde düşünce ağırlıklı yayımların ön plana çıkması ayrıca irdelenmesi gereken bir mevzu olduğu için burada kısaca değinip geçilmesi uygun görülmüştür. Buna göre münevverlerin İmparatorluğun içinde bulunduğu çıkmazı nasıl ber-taraf edeceklerine dair yeni çareler üretmeleri dâhilinde ortaya koydukları Batıcılık, İslamcılık, Türkçülük gibi fikir akımları gün yüzüne çıkmıştır³⁹. Ayak sesleri henüz

³⁸ Toprak Zafer, *Türkiye'de Dergiler - Ansiklopediler (1849-1984)*, İstanbul: Gelişim Yay., 1984, s.22-23

³⁹ Bu fikir akımlarının tanımı için *Yakınçağ Türkiye Tarihi* adlı kitaba bakılmalıdır: "İslamcılık: İslamcılık, Batı emperyalizminin dünya çapındaki yayılışı karşısında, ülkelerinin sömürgeleştirilmesine karşı tepki gösteren Müslümanların duygu ve düşüncelerini dile getiren buna İslamiyet'te çare arayan akım olarak tanımlanabilir.

Garpçılık: Garpçılık akımı 4 kümede ele alınmaktadır:

1) Tanzimat medeniyetçileri.

2) Kabahati toplum yapımızda bulup, burada Anglosakson toplum yapısını geliştirmek isteyenler.

3) Servet-i Fünun (1891-1942), Ulum-u İktisadiye ve İctimâiye (1908-1910) ve İctimaiyat (1917) dergileri çevresinde toplanan pozitivistler.

4) Batı'ya hayran köktenci (radikal) Garpçılar

Türkçülük: Türkçülüğün Türk ulusçuluğuna dönüşmesi, İttihat Terakki ile oldu. Fakat gördüğümüz üzere, İttihat Terakki imparatorluğun tasfiyesini savunamayacağı için, bu konuda son derece ihtiyatlı davranmak zorunluluğunu duymuş ve bu amacını uzun zaman kendinden bile gizli tutmuştu. İttihat Terakki'nin zamanla Türklüğün siyasal örgütü olduğu bilincini geliştirdiği söylenebilir.

Sosyalizm: Fakat hareket, zayıf bir hareketti. Bu, genel olarak Osmanlı ve özellikle Türk toplumunun toplumsal-iktisadi bakımda az gelişmişliğe ile açıklanabilir. Başka bir deyişle, sanayi gelişmediği için işçi sınıfı da gelişmemişti, sosyalizmin gelişmemiş olması temelde buna bağlanabilir." Akşin, Sina, *Yakınçağ Türkiye Tarihi*, İstanbul: Milliyet Yayınları, t.y., Cilt 1, 45-6-7-8-9.

duyulmuş olmasına karşın bu fikir akımları, kısa bir süre içinde tüm ülke üzerinde gücünü hissettirmiştir. Batıcılık, İslamcılık, Türkçülüğün ışığında dergilerde yazılar kaleme alınmış, düşünceler bu fikir akımlarına göre savulmuştur.

Batıcılık fikriyle ortaya konan dergiler arasında *Ulûm-ı İktisadiye* ve *İçtimaiye Mecmûası*, *İçtidat*, *Meslek-i İçtima*, *Serbest Fikir*, *Yarın* gibi dergiler göze çarpmaktadır.

İslamcılık fikriyle neşredilen en önemli dergilerden biri *Sırat-ı Müstakîm*'dir. Derginin başında Eşref Edip vardır. 1911'e değin bu isimle 182 sayı çıkan *Sırat-ı Müstakim* bu tarihten itibaren *Sebilü'r-Reşad* ismini alır. Yazı kadrosunda Cemâleddin Efganî, İsmail Hakkı, Mehmet Akif, Ömer Rıza Doğrul, Ferit Kam gibi önemli isimler vardır. *Sebilü'r-Reşad* dışında *Sada-yı Hak*, *Cihan-ı İslam*, *Ceride-i Sufiye*, *Beyanü'l Hak*, *İslam* fikrinin benimseyen diğer dergilerdir.

Şüphesiz bu fikir akımlar içinde en çok ses getiren ve takipçisi çok olan akım Türkçülük olmuştur. Azınlık cemiyetlerine karşı Türkler de teşkilatlanmaya başlar. *Bu gayretlerin ilk meyvesi ve adında "Türk" kelimesinin bulunduğu ilk dernek, Kıbrıslı Türk aydınlarınının Lefkoşa'da kurdukları Türk Tevavün Cemiyeti'dir.*⁴⁰

Bu cemiyetin ardından 1908'de Türk Derneği kurulur. 3 Temmuz 1911'de Tıbbiyeler tarafından Türk Ocağı Derneği oluşturulur.

Bu devirde Yusuf Akçura, Ömer Seyfettin, Ali Canip, Mehmet Emin gibi yazarlar Türkçülüğün en hararetli savunucularıdır. Türk kültürünün daha ayrıntılı incelenmesi adına bu isimler Türk Yurdu Cemiyeti, Bilgi Derneği, Türk Ocağı, gibi kurumlarla teşkilatlanmışlardır. Türkçülük görüşü altına toplayacağımız dergiler ise şunlardır:

Türk Yurdu Derneği'nin ve Türk Ocağı'nın yayım organı olarak çıkarılan dergi *Türk Yurdu*'dur. Dergi, 24 Kasım 1911- Mart 1931 yılları arasında 233 sayı çıkmıştır. Türkçülük düşüncesinin esasları bu dergide belirtilmiştir.

Halka Doğru 24 Nisan 1913 yılında 52 sayı olarak çıkar. Derginin yayımlanış amacı, ilk sayısındaki "Halkın Dedikleri" (s.12) başlıklı yazıda bir rüya ile ifade

⁴⁰ Polat, Nazım H., *II. Meşrutiyet Devri Kültür ve Edebiyat Hayatında Türkçü ve Türkçeci Yayın Organları*, Yeni Türkiye Dergisi, Mayıs-Haziran 2000, S.33, s.261

edilmektedir. Derginin yazar kadrosunda Yusuf Akçura, Tevfik Nureddin, Halide Edip, Celâl Sâhir gibi simalar vardır.

Bu doğrultuda çıkan bir diğer dergi *Türk Bilgi Derneği*'dir. 1913 ve 1914 yılları arasında 7 sayı çıkar. Ömer Seyfettin, Mehmet Emin, Hüseyin Cahit gibi yazarların yazıları dergide bulunmaktadır.

*Maksadını, "memlekette hakiki usûl ve ihtisas üzerine müesses ilmi bir cereyan vücuda getirmek" diye izah eden Türk Bilgi Derneği, Fransız Akademisi örnek alınarak kurulmuştur. Türkiyat, İslamiyat, Hayatiyat, Felsefe ve İctimaiyat, Riyaziyat ve Maddiyat ve Türkçülük başlıkları altında altı şubeli dernektir.*⁴¹

Genç Kalemler, Büyük Mecmûa, Büyük Duygu, Yeni Mecmûa, Türk Duygusu da Türkçülük fikri üzerinden çıkarılan diğer yayımlardır. Bu dergilerin Milli Edebiyat hareketinin oluşumunda büyük faydaları olmuştur.

Düşünce yoğunluklu dergilerin dışında bu dönemde mizahi yayınlar da patlama yapmıştır. Kimisi gazete niteliğinde görülebilecek bu dönemdeki mizahi mecmûalar şunlardır: *İncili Çavuş, Eşek, Yeniçeri, El Malum, Eşref, Kibar, Laklak, Zıdır, Diken, Akbaba, Davul, Püsküllü Bel, Şaka, Hacivat, Cingöz, Zevzek, Curcuna, Yuha, Kartal, Kalem, Cem, Falaka, Aydede, Zümürdüanka, Boşboğaz, Eliüfürük ve Karagöz.*⁴²

Çocukların yetişmesi ve eğitimsel gelişimine katkıda bulunmak için basın güzergâhında bu nitelikleri taşıyan mecmûalar yayımlanmıştır. Onlardan birkaçı: *Mümeyyiz,*⁴³ *Etfal, Çocuklara Kıraat, Çocuklara Talim, Çocuk Bahçesi, Türk Çocuğu, Türk Genci, Hür Çocuk, Çocuk Duygusu, Sevimli Mecmua, Türk Yavrusu, Çocuk Postası, Talebe Defteri, Çocuk Dünyası* gibi.

Çocuk dergilerinin yanı sıra kadınlara yönelik mecmûalar da matbuat tarihinde yerlerini almıştır. Bu dergilerde kadınlara husus libâslar, ziynet araçları, çocuk eğitimi gibi temalar işlenmiştir. *Kadınlar Âlemi, Musavver Kadın, Hanımlar, Mehasin, İnci, Hanım, Türk Kadını, Demet, Süs, Hande, Kadınlık Hayatı, Mefharet,*

⁴¹ A.g.e., s.270

⁴² Hüseyin Rahmi, İbrahim Hilmi, Ahmet Rasim tarafından *Boşboğaz*; Sait Hikmet, Sermet Muhtar ve Osman Kemal tarafından *Eliüfürük*; Ali Fuat tarafından da *Karagöz* çıkarılmıştır.

⁴³ 3 Ekim 1869 tarihinde basılmıştır. Saptanabilen en eski çocuk dergisidir. Sahibi Sıtkı Bey'dir. 49 sayı neşredilmiştir.

*Kadınlık, Hanımlara Mahsus Malumat, Kadınlar Dünyası,*⁴⁴ *Seyyale, Kadın, Genç Kadın, Siyânet, Şükûfezar, Kadınlar Oyuncak Değildir*⁴⁵ bu dönemin diğer kadınlara mahsus dergileri olarak sıralanabilir.

Dönemin spor konusuyla ilgilenen dergileri şunlardır: *Futbol, Spor Âlemi, Türkiye İdman Mecmûası*. Her iki yayımda da konuyla alakalı yerli ve yabancı uzmanların görüşlerine yer verilmiştir.

Ceride-i Sofîyye, Habl-i Metin, İtisam, Meşihad-ı Celile-i İslâmiye, Ceride İlmiyye gibi dergiler de islamcı kesimin görüşlerini yansıtmaktadır.

Mütareke döneminin ilk sosyalist süreli yayımı *İdrak*'tir. Aynı düşünce sahip diğer dergiler şunlardır: *Kurtuluş, Aydınlık, Yoldaş, Yeni Hayat, Emek*.

Yukarıda bahsedilen temalar dışında daha çok güncel konularla birlikte edebiyat, coğrafya, tarih, müzik, sanat, bilim gibi alanlara ait bilgiler de işleyen pek çok dergi yine bu dönemde yayımlanmıştır. *Musavver Muhit, Resimli Kitab, Musavver Eşref, Yirminci Asırda Zekâ, Şehbal, Resimli İstanbul, Bağçe, Âşiyân, Milli Tettebular Mecmûası, Dergâh, Kanad, Rûbab, Şiir ve Tefekkür, Jale, Resimli Gazete, Nedîm, Edebiyat-ı Umumiye Mecmûası* gibi dergiler öne çıkanlar arasındadır.

Osmanlı İmparatorluğunun son yüzyılı içerisinde mecmûacılığın önemli bir seviyeye ulaştığı görülmektedir. Mecmûalarda toplumun sorunlarına kayıtsız kalınmamış bilakis bu sorunlara çareler aranmıştır. Arz edilen çarelerin doğruluğunu ya da yanlışlığını günümüzde sorgulamak yerine o dönemin münevverlerinin çabalarını anlamak daha kıymetli olacaktır. Zira tüm bu çabalar Türk milletinin kültürel anlamda ilerlemesine katkıda bulunmuş ve bugünkü Türkiye'nin basın yayın faaliyetlerinin zeminini oluşturmuştur.

⁴⁴ *Kadınlar Dünyası*'nın basım hayatımızdaki yeri ilk Türk kadın gazeteciyi yazar kadrosunda bulunduruyor olmasıdır. Aynı zamanda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin tek kadın üyesi olan Selma Rıza Feraceli döneminin önemli kadın dergilerinde yazı yazmıştır. <http://www.istanbulkadınmuzesi.org/selma-riza-feraceli/?tur=Alfabetik> 17.07.2018

⁴⁵ *Şükûfezar*; Kadınlar tarafından çıkarılan ilk dergidir. 1886'da Arife Hanım tarafından neşredilmiştir. *Kadınlar Oyuncak Değildir* ise 1919'da kadınlar için çıkan ilk ve tek mizah dergisidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Şahabettin Süleyman'ın Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri

ŞAHABETTİNİN SÜLEYMAN

1.1.1. Hayatı

Şahabettin Süleyman 1885 yılında İstanbul'da doğdu. Babası, İzmir Defter-i Hâkanî Müdürlüğü yapan Süleyman Şevkey Bey'dir. Çavdarlı Ali Ağa Hanedanı'na mensuptur. Bu aile, 1717-1718 tarihlerinde Türkmenistan'dan gelerek Balıkesir'in Sındırgı-Bigadiç civarına yerleşmiştir. *İslam Ansiklopedisi*'nde belirtildiğine göre Şahabettin Süleyman'ın ailesi devlet kademlerinde vazife almış, kültürlü kişilerdir:

*İstanbul Valiliği, Maarif ve Dâhiliye Nazırlığı, Şura-yı Devlet Reisliği yapan Damat Mehmet Şerif Paşa, Şahabettin Süleyman'ın amcasının oğludur ve başta İbni Batuta Seyahatnamesi olmak üzere tercüme ve telif eserleri vardır. Şahabettin Süleyman'ın kardeşleri Memduh Süleyman ve Rıza Çavdarlı da basılmış eserleri bulunan yazarlardır. Şahabettin Süleyman'ın 1914'te evlendiği İhsan Raif devrin tanınmış kadın şairlerinden olup Köse Raif Paşa'nın kızıdır.*⁴⁶

Türk ve Dili Edebiyatı Ansiklopedisi'nde Şahabettin Süleyman'ın kardeşlerine ait eserler şu şekilde belirtilir: *Hertman'dan tercüme ettiği Darwinizm adlı eseri ve felsefi yazılarıyla tanınan Memduh Süleyman ile folklor, etnografya ve tarih konularında yayınları bulunan Rıza Çavdarlı'da Şahabettin Süleyman'ın kardeşleridir.*⁴⁷

Nazım H. Polat bir çalışmasında Rıza Çavdarlı'nın matbuat dünyasının tanınmış simalarından olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte iki kardeşin fikir olarak zıt bir çizgide olduğunu da ifade etmektedir:

Kendi kitapları için kullandığı iki yayın dizisi "Komünizm Mikrobiyle Savaş" ve "Komünizm ile Ceddâl Çavdarlı Neşriyatı" adını taşır. "Yeni Türk", "Türk Tiyatrosu", "Tarihten Sesler" vb. dergilerde tarih, folklor ve etnoğrafya konulu yazılar neşreden Çavdarlı'nın birden çok eseri vardır. Türklerde Atın Ehemmiyet ve

⁴⁶Polat, Nâzım H., "Şehâbeddin Süleyman" maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010, Cilt 38, s.420

⁴⁷ *Türk ve Dili Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998, Cilt 8, s.86

*Tarihi (1936), Eski Türklerde Şarap ve Tarihi (1935), İlk Türkler (1938), Bay Ahmet Emin ile İlmî-Edebî Bir Hasbihal(1946), İki Kahraman Çocuk (1945) bu eserlerinden ön plana çıkanlardandır.*⁴⁸

Şahabettin Süleyman, ilk ve orta tahsilini İzmir İdâdisi'nde 1901'de tamamlar. O, bu okuldan edebî zevk ve kültür yönünden fazlasıyla istifade eder:

Bu yıllarda İzmir İdâdisi iyi bir kültür muhiti idi. Okul hocalarından bilhassa Bıçakçızâde Hakkı, verdiği Kitabet ve Tahrir Usulü dersleriyle birkaç talebesinin edebi zevkini şekillendirmede etkili olmuştur.

*Şahabettin Süleyman'ın edebi kültürünü olgunlaştıran şahsiyetler arasında, ona özel olarak Türk Edebiyatını okutan İzmir Maarif Müdürü Emrullah Efendi'yi ve o sıralar İzmir'de subay olan Ömer Seyfettin'i de saymak lazımdır.*⁴⁹

Şahabettin Süleyman, İzmir İdâdisi'nden arkadaşları olan Baha Tevfik, Hasan Vasfî Menteş, Mustafa Hilmi Uran, Sırrı Day ve Mehmed Şükrü Saraçoğlu ile Mekteb-i Mülkiye-i Şâhane'de de beraberdir. Şahabettin Süleyman'ı okuldan tanıyanlar, çalışkan olduğunu söylerler. O, her eğitim öğretim sonunda daima sınıfın birincisi çıkarmış. Bu okuldan 1908'de mezun olur.

Şahabettin Süleyman'ın ilk resmi görevi, için *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* şunları kaydeder:

*Daha Mülkiye'de talebe iken, babasının ölümü, ailesinin geçimini temin için, Maarif Nezareti İzmir Tedrisat-ı İbtidaiyye kaleminde memurluğa başladı.(1908)*⁵⁰

Yazarın ilk memuriyeti kısa sürer. Mülkiye'yi bitirdikten hemen sonra aynı yıl Vefa İdâdisi Fransızca muallimliği ve müdür muavinliğine tayin edilir.

Bu vakitlerde dikkate değer eserlerinden biri olan *Çıkmaz Sokak*'ı yazar. *Çıkmaz Sokak*'ın *Resimli Kitap* isimli dergide tefrika edilmesinden sonra edebî muhitlerde piyes aleyhinde büyük tartışmalar başlar. Eser hakkındaki tenkitlerde, ahlaksızlığı teşvik ettiği yolundaki sözler muallimlikten uzaklaştırılmasına sebep olur. (1910).

⁴⁸ Polat, Nâzım H., *Şahabeddin Süleyman*, Ankara: KTB. Yay., 1987, s.8

⁴⁹ A.g.e., s.10

⁵⁰ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998, Cilt 8, s. 86

On bir ay açıkta kalan Şahabettin Süleyman, 1911'de İstanbul Mekteb-i Sultânî Lisan-ı Osmanî muallimliğine getirilir. 1914'te Dârü'l-Muallimîn'de Edebiyat ve Fransızca dersleri okutan Şahabettin Süleyman aynı zamanda bu okulun müdür yardımcısıdır. Fakat kısa bir süre sonra müdürlükten istifa ederek Galatasaray Sultânîsi'nde Edebiyat öğretmenliğine başlar. Burası onun son resmi vazifesidir.

Şahabettin Süleyman, Mülkiye yıllarından başlayarak evleninceye kadar bohem bir yaşam sürer. Onun bütün edebî eserlerinde bu yaşamın izlerini görmek mümkündür. Sürekli para sıkıntısı çeker. Onun bu sıkıntısı Halit Fahri Ozansoy'un *Edebiyatçılar Geçiyor* adlı kitabında şöyle anlatılır:

Hem okuldan öğretmenlik maaşlarını tıkr-tıkr alıyor, hem de Rübâb ve başka dergilerle bilhassa Sabah gazetesindeki günlük fikra yazarlığından ve üstelik çıkardığı kitaplardan para alıyordu. Bu kitaplar arasında, Köprülü ile beraber yazdıkları edebiyat kitapları da vardı. Fakat ne çare ki para elinde eriyordu. Her gün parasızlıktan şikâyetine karşı gözlerimiz dolu dolu olurdu. Biz babalarımızdan aldığımız az-çok para ile günümüzü gün ederken, o nasıl oluyor da bu para sıkıntısından bir türlü kurtulamıyordu? Ama şunu da itiraf etmeli ki, onun bu hali de bazen hoşumuza gidiyordu. (...) Bu latif şeyin uzun süre cepte taşınması manasız geliyordu Şahabettin Süleyman'a! Bunun için bu inancını, size, bir elden aldığı kıymetli matahı hokkabaz parası yahut mendili, fincanı gibi öbür eline geçirirken yok edivermekle isbat ediyordu. (...) Şahap hiçbir zaman kitaplarından topluca bir para alamazdı. Bunun için üstâd iki günde bir bizim genç kuşaktan birimizin eline bir pusula yazıp tutuşturur:

- Git oğlum şu herife, iki mecrediye yollasın! derdi.

Biz gider, kitapçının somurtkan çehresine katlanarak bu parayı güçlükle elde eder Şahab'ın o akşamki masrafını karşılardık. Elimiz boş dönersek üzgün halimizden derhal anlar, fakat hiç istifini bozmaz, omzumuzu okşar ve gülümserdi.⁵¹

Şahabettin Süleyman'ın para sıkıntısı ona olan düşkünlüğü, döneminin mizah dergilerine de malzeme olmuştur. "Donkişot" imzalı mizahî bir yazıda Şahabettin Süleyman'ın edebi mesleği şu şekilde tanımlanıyor:

⁵¹ Ozansoy, Halit F., *Edebiyatçılar Geçiyor*, İstanbul: Dergâh Yay., 2016, s.239

*Paraizm: Edib-i muhterem Şahabettin Süleyman Bey tarafından tesis edilmiştir. Esas-ı meslek, para para daima para... Azâ-yı mühimmesi bütün züğürtlerden ibarettir.*⁵²

Şahabettin Süleyman'ın izdivacından önce kalenderliğe meyli olan bir mizacı vardı. Onun bu yönüne dair en çarpıcı yorumları Yakup Kadri yapar:

*(...) Şahabettin Süleyman o sıralarda her gün veya her hafta, biri batıp biri çıkan birtakım gazetelerde yazarlık etmekteydi. Bazen günde üç-dört yazı yazdığı oluyor ve tabiatıyla başından aşkın çalışmalarını bitirebilmesi için gece geç vakitlere kadar uğraşması lazım geliyordu. Fakat buna rağmen yine devamlı bir para ihtiyacı içinde idi. Ne giyinmeğe, ne yıkanmağa, ne de tıraş olmaya imkân bulabiliyordu. Hatta ne yiyor, ne içiyordu. Fakat ona yine para yetişmiyordu.*⁵³

*(...) Oysa Şahabettin Süleyman birçok gibi aşka da inanmazdı. Daha doğrusu aşka inanmadığını söyler ve yazardı. Freud'dan bir tek satır okumamıştı ve "libido" nazariyesi hakkında hiçbir bilgisi yoktu ama insandaki bütün manevi değerlerin ve yüksek telâkki ettiğimiz bütün hislerin kaynağını cinsî güdülerde aramaktan büyük bir zevk duyardı. Bu bakımdan, onca, bülbüllerin çiftleşme mevsimindeki şakımaları ne ise, şairlerin aşk şiirleri de oydu.*⁵⁴

Onun fiziki portresini, Abdülhak Şinasi de çok canlı bir şekilde çizer:

Kalıpsız ve tepesi kalkık bir fes, uzun bir boy, ergenliklerin kapladığı bir yüz, sarı bir ten, siyah saçlar. Gözlüğünün camları arkasında büyüyen ve titreleşen siyah gözler, sarı ve yosunlu dişler, kirli turnaklar, esmer eller! Onu düşündüğüm zaman bunlarla bir de muttasıl uçlarına kadar içtiği küçük sigaralarını hatırlıyorum ve bu sigarayı tutan parmakları bir kehrüba suyu ile boyanmış gibi sapsarıydı. Şahabettin Süleyman'ın sesi biraz kısık, alkolün, nikotinin ve tasannuun tesiri ile çatal çatal olmuş bir sestü ve galiba hafif bir tarzda peltekti. Yahut onun biraz telaffuzu bozuktü. Sözleri sigaranın dumanına karışmış gibi, fikirleri vuzuhtan mahrum geliyor, iyi görünmeyen gözleri bu karışık çehre hakkında muayyen bir fikir vermiyor, fakat o, parmaklarında bir kordon sallayarak, yüksekte ve âmiyane bir

⁵² Donkişot, "Bizdeki Edebî Meslekler", *Peyam*, 15 Ağustos 1326, S.2, s.20

(Araştırmalarımız neticesinde Donkişot takma adını kullanan müellifi bulamadık.)

⁵³ Karasosmanoğlu, Yakup K., *Hüküm Gecesi*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1966, s.59

⁵⁴ Karasosmanoğlu, Yakup K., *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Ankara: Bilgi Basımevi, 1969, s.29

*şeyler söylüyordu. Bütün bu hüviyetiyle biraz dumanlı, biraz silik, biraz kendine mahsus, biraz malum, biraz âmiyane ve bazı kadınların sevdikleri bir tip teşkil ediyordu.*⁵⁵

Şahabettin Süleyman'ın saf ve vefalı olduğu halde bunun tam aksi gibi görünmek istediğini Fazıl Ahmet Aykaç, Rıza Çavdarlı ve Celaleddin Ökten de tasdik ederler.⁵⁶

Şahabettin Süleyman, bekârlık dönemlerinde pek çok gönül macerası yaşar. Hayatı içinde bir sürü aşk macerasından sonra Köse Raif Paşa'nın büyük kızı şair İhsan Raif ile 1914'te evlenir. Şahabettin Süleyman, edebi müdürü olduğu *Rûbab* mecmûasında İhsan Raif'in de şiirlerini yayımlamaktadır.

Bekârlığında daima para derdiyle meşgul olan Şahabettin Süleyman'ın, zengin bir kadınla yaptığı bu evlilik, onun hayatında büyük değişikliğe sebep olmuştur. Evlendikten sonra yurt dışı seyahatlerine çıkacak ve başıboş, sefil hayatından düzgün bir aile hayatına kavuşacaktır.

Ne var ki evliliğinde, daha önce birlikte yaşadığı hanımlardan ilgisini bütünüyle kesmemiştir. Bu durum eşiyile arasında kıskançlık krizlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Şahabettin Süleyman, evlendikten sonra, her yaz eşi ile birlikte, tatil ve kür tedavisi için İsviçre'ye gitmektedir. Son seyahatinde hastalanan Şahabettin Süleyman, orada İspanyol Gribi salgınına yakalanarak İsviçre'nin Davos-Platz kasabasında ölür ve oraya defnedilir.

Yakup Kadri anılarında, Şahabettin Süleyman'ın son aylarını şöyle anlatmaktadır:

Benim iki yıldan beri tedavi altında bulunduğum sanatoryuma inmişlerdi. Bu münasebetle hemen her gün geceli gündüzlü bir arada yaşamıştık (...).

Zavallı Şahab'ın bu kadar hayata bağlı olduğu ve dünya nimetlerinden bu kadar zevk aldığı bir devrini daha hatırlamıyorum. Kim derdi ki, İspanyol Gribi

⁵⁵ Hisar Abdülhak Ş., "Ediplerimize Dair Hatıralar Şahabettin Süleyman", *Hakimiyet-i Milliye*, 3 Temmuz 1931, S.3578, s.4

⁵⁶ Öztürk, Necati, *Şahabeddin Süleyman Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: İstanbul Üniv., Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mezuniyet tezi, 1951, s.3-4

denilen salgın hastalık, onu üç-dört ay sonra sefasını sürmekte olduğu bu epikür bahçesinden alıp bir köy mezarlığının ıssızlığı içine götürecektir. Evet, harpte yenilmemiz ve bu yüzden memleketle bütün temaslarımızın kesilmesiyle parasız kalmak endişesine düşmemiz üzerine bize pek pahalıya gelen sanatoryumdan çıkıp taşındığımız uzun bir otelde o kara hastalığa -bütün ölüm korkusuna ve aldığı türlü türlü önleyici tedbirlere rağmen- Şahabettin Süleyman da tutulmuş ve iki-üç gün içinde ahiret yolunu boylayı vermişti.⁵⁷

Onu erken kaybedişimiz edebiyatımızda kaleme alınacak pek çok eserin vücut bulmadan kaybolmasına neden olur:

*Birçok gazete ve mecmûalarda hikâyeye ve makaleleri çıkan Şahabettin Süleyman tam olgunluk çağına girerken öldü.*⁵⁸ Yine bunun dışında benzer sözler *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*'nde de söylenmiştir:

*Edebî telâkkilerinde biraz müfrit ve aykırı olan bu genç tam olgunlaşacağı sırada ölmüştür.*⁵⁹

Şahabettin Süleyman'ın ölüm tarihini Agâh Sırrı Levend 1917, Nihad Sami Banarlı 1921 olarak belirlerken, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, *İslam Ansiklopedisi*, *Türk Edebiyatı Tarihi* gibi kaynaklar 1919'un ilk ayında öldüğü konusunda fikir birliğine varmıştır. Henüz otuz dört yaşındayken vefat eden yazarın hiç çocuğu olmamıştır.

1.1.2. Edebi Kişiliği

Şahabettin Süleyman daha idâdi senelerinde Batı medeniyeti ve edebiyatını takip edebilecek derecede Fransızcaya vâkıftı. Fransızcası sayesinde edebî kültürünü geliştirmiştir. Ali Çankaya, onun Fransızcadan başka; İngilizce, Arapça ve Farsçayı da bildiğini kaydetmiştir.⁶⁰

Yakup Kadri, Şahabettin'in 1319'da idâdiyi bitirdiğini ve bu mektepte iken İzmir gazetelerine çok sayıda yazı yazdığını belirtmiştir. Şahabettin Süleyman, edebiyat ortamına daha lise sıralarında İzmir'de yayımlanan gazetelere yazılarını göndererek girmiştir. Nâzım Hikmet Polat, onun ilk yazısını İzmir'de çıkan *Ahenk*

⁵⁷ Karaosmanoğlu, Yakup K., *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Ankara: Bilgi Basımevi, 1969, s.53-54

⁵⁸ *Resimli Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1962, s. 299

⁵⁹ Gövsa, İbrahim A., *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yedigün Neşriyat, 1933-1936, Cilt 4, s.1481

⁶⁰ Çankaya, Ali, *Yeni Mülkiye Târihi ve Mülkiyeliler*, Ankara: Mars Matbaası, 1968-1969, Cilt.3, s.1183

dergisinde Süleyman Şahabeddin imzasıyla 18 Kânûn-ı Evvel 1319'da yayımlanan *Cerîha-i Namus* başlıklı bir hikâye olduğunu belirtir.⁶¹

Yazarın, İzmir gazetesindeki diğer ilk yazıları da Süleyman Şahabettin veya Süleyman Şahab imzasıyladır. Daha sonraki yazıların altında Şahabettin Süleyman adı veya Ş. rumuzu vardır. Onun yine İzmir gazetesindeki İzmir Sadası sütununu dolduran yazıları ise imzasızdır. Bunlar haftalık hatıralardan oluşmaktaydı. Bu denemelerin en önemli tarafı ise, içlerinde İzmir'in o günkü kültür hayatına dair bazı notların bulunmasıdır.

Şahabettin Süleyman, II. Meşrutiyet'in ilânı ile siyasete merak salar. Yakup Kadri onun II. Meşrutiyet'te, içinde bulunduğu muhit ve bu muhitteki faaliyeti hakkında şunları yazar:

Meşrutiyet'in ilanında halk gösterilerine katılımı ve elde bayrak bu gösterilerin önünde yürüyüşü, mizacının coşkunluğu kadar içinde bulunduğu ihtilal teşkilatında faal bir vazife almasından ileri geliyordu. Fakat hatırladığıma göre, Şahabettin Süleyman'ın bu ihtilalcılık faaliyeti İzmir'de Vilayet Maiyeti memurluğuna tayini üzerine, yarıda kalmış, uzunca bir müddet sadası işitilmez olmuştu.

Meğer o sıralarda Şahabettin Süleyman hiç de tek durmamakta imiş. Ne sebeple hatırlamıyorum, memuriyetinden ayrılarak, İzmir gazetelerinde vali aleyhine şiddetli bir kampanya açmış, vur yansın ediyormuş. Birkaç zaman sonra İstanbul'da bulduğumuzda o mücadelesini bana bizzat kendisi anlatacaktı. Fakat bunu bir kahramanlık gibi övüne övüne anlatmasına rağmen sözlerinin sonunda "artık politikadan nefret ettim. Kendimi tamamıyla edebiyata vereceğim" demesinden sezecektim ki, Şahabettin Süleyman İzmir valisiyle çatışmasından pek de muzaffer çıkmış değildir. Nitekim sonradan haber aldığıma göre, muarız istibdat devrinin adamlarından biri olduğu halde, mensubiyetiyle iftihar ettiği İttihat ve Terakki Komitesi'nin İzmir temsilcileri Şahabettin Süleyman'ı tutacakları yerde o adamı korumuşlardı.⁶²

⁶¹ Polat, Nâzım H., *Şahabeddin Süleyman*, Ankara: K.T.B. Yay.82, 1987, s.30

⁶² Karaosmanoğlu, Yakup K., *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Ankara: Bilgi Basımevi, 1969, s.33-34

Şahabettin Süleyman'ın şahsına münhasır bir insan olduğu edebiyat tarihi kaynaklarında belirtilmiştir. Kalender tavrını hayatının sonuna dek sürdürmüştür. Derbederlikten bir türlü kurtulamaz. Hatta bu mizacı yüzünden politika da dikiş tutturamaz. “Hırpanî kılıklı” yazar olarak anılır. Nitekim Hakkı Süha Gezgin, yakından tanıyıp bildiği Şahabettin Süleyman'ı şu sözlerle tanıtmıştır:

Uzun ince bir boy, ince ve sanki yürürken hâsıl ettiği rüzgârdan esniyormuş hissini veren saz gibi hafif bir vücut. İri, koyu gözler. Hemen havalanacakmış gibi billûr kanatları titreyen bir kelebek gözlük, kırılmamış bıyıklar. Geniş, ihtiraslı bir ağız.

Edebiyata mal olan üslûbuna hiç uymaz, sert gürültülü bir ses. Şen şakrak kahkahalar. Ruhunun kalenderliği asla kıyafetine giremezdi. En züğürt günlerinde bile tertemiz ve zarif giyinir, kibar duruşuna toz kondurmazdı.

Onu ilk defa İstanbul Lisesi'nde görmüştüm. Sigara dumanlarıyla esatir seması gibi sisli muallimler odasında arkadaşlarıyla şakalaşıyordu. Bir elimde kahve fincanı, ötekinde siyah Erzurum kehribarı tesbih ortalığı parlak, akortlu bir sese boğuyor, kendisiyle birlikte etrafını da şenlendiriyordu.

Bu ilk tanışmadan sonra, hemen dostluğumuz ilerledi. Zaten ondan yabancılığı eriten, çekingenlikleri kaldıran bir sıcak dalgası yayılırdı. Şimdi takdim edilseniz bile, üç dakik sonra size:

- Gel, bize gidelim, laf atarız! der, hatta tereddüdünüzü görürse, kolunuza bile girip sürüklerdi.

En keyifli zamanları, nöbet geceleri idi. O zaman İstanbul Lisesi, Senbenuva binasına yerleşmişti. Çocuklar yattıktan sonra tâ tepedeki Kazaz Artin'in olduğu söylenen köşke çıkar, tatlı muhabbetlere dalarlardık.

Çok kere kendimize geldiğimiz zaman gecenin bitmek üzere olduğunu görür ve doğruca koğuşlara dağılarak talebeyi kaldırırdık. Bursa Sokağı'ndaki evi de ayrı bir maceradır. İhsan Raif'le evlendikten sonra derbederliği duruldu. Takvime ve saate itinaya başladı.

*Nöbetçi olmadığı geceler, şayet yine lafa tutulur, sıcaktan gevşeyerek bir yere serilir de eve gidemezse, ertesi günü hepimizin imzasını taşıyan bir ikamet tezkeresi alır, evine öyle giderdi.*⁶³

Meşrutiyet'ten önce Servet-i Fünûn çevresinde toplanarak edebî bir okul tesis eden topluluğun 1901'de dağılmasıyla matbuat hayatında birçok boşluk oluşur. Meşrutiyet'le beraber İstanbul'a gelen aralarında Şahabettin Süleyman'ın da bulunduğu edebiyat meraklısı gençler Tahsin Nâhit'in evinde toplanıyorlar, yazdıklarını birbirlerine okuyorlardı. Bu gençlerden Şahabettin Süleyman oluşan boşluğu edebî bir topluluk kurarak dolduracağını inanmıştır. Bu inanç doğrultusunda onun çabasıyla 7 Mart 1325 (20 Mart 1909)'te Hilâl gazetesinin matbaasında toplanırlar. Bu toplantı amacına ulaşır ve "Fecr-i Âtî" adında görüşü "sanat, şahsi ve muhteremdir" olan bir "şiir ve tefekkür encümeni" kurulur.

Şahabettin Süleyman'ın 1908 yılında edebî faaliyet olarak *Ümid* adında bir mecmûa çıkardığını bazı kaynaklar kaydetse de⁶⁴ araştırmalar neticesinde *Ümid* ismiyle yayımlanmış bir mecmûaya rastlanmamıştır. Ayrıca yine Şahabettin Süleyman'a ait metni bulunamayan piyesler de (*Uçurum, Osman-ı Sani, Siyah Süs*) vardır.

Müellifin *11 Temmuz* ve *Sedat* gibi gazetelerin yazar kadrosunda olduğu belirtilir:

*1908 Ağustosunda Baha Teyfik'in çıkardığı 11 Temmuz gazetesi yazı kurulunda yer alan, gene aynı yılın Eylülünde çıkan Sedat gazetesinde Hasan Vasfi'yle muharrir olarak çalıştı.*⁶⁵

Fecr-i Âtî topluluğu kendi adıyla bir dergi çıkaramamasına rağmen Şahabettin Süleyman, *Şiir ve Tefekkür* adlı haftalık bir mecmûa çıkarır. Bütün yükü onun omuzlarında olan *Şiir ve Tefekkür*'ün ilk sayısı 2 Eylül 1909'da çıkar. Ancak, mali sıkıntılar yüzünden ikinci sayısıyla kapanır (9 Eylül 1909). Kendi çıkardığı ilk mecmûanın bu sonu Şahabettin Süleyman'ı yıldırılmaz. 25 Kasım 1909'da *Jale* mecmûasının sorumlu müdürü olur. *Jale* de parasızlıktan daha ilk sayısında kapanır.

⁶³ Gezgin, Hakkı S., *Edebi Portreler*, (Haz. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul: Kapı Yayınları, 2013, s.306-307

⁶⁴ Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2014, s.182

⁶⁵ *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2007, Cilt 8, s.10

Fecr-i Âtî topluluğunun yayın organı olması düşünülen bu dergiler, Şahabettin Süleyman tarafından neşredilmiştir. Fakat bu dergiler ekonomik yetersizliklerden ötürü kısa ömürlü olmuşlardır. Maddi sıkıntılar dışında Fecr-i Âtî döneminde yaşanan belli başlı sıkıntılar bu mecmûaların tutulmamasına sebebiyet vermiştir.

Orhan Okay, bu sebepleri şu şekilde belirtir:

*Teşebbüs ettikleri halde resmi bir dernek kuramamalarının, fazla faaliyet gösterememelerinin sebebini, kuruluşlarından hemen sonra vuku bulan 31 Mart Vak'ası'na ve bunun doğurduğu yeni sıkıntılı şartlara bağlamak mümkündür. 31 Mart Vak'ası sırasında toplantı merkezleri olan Hilâl Matbaası'nın basılmasını, hatta üyelerinden gazeteci Ahmet Samim'in bir suikast sonucu öldürülmesini de bu sıkıntılara ilâve etmek gerekir. Ancak temelinde sanatı şahsi ve muhterem kabul eden Fecr-i Âtî mensuplarının her birinin şahsi bir yol tuttuğu ve dernek halinde çalışma disiplinine yanaşmadıkları da anlaşılmaktadır.*⁶⁶

7 Mart 1325 (20 Mart 1909)'te kurulan Fecr-i Âtî ancak on bir ay sonra beyannâmesini yayımlar. Bu beyannâmenin maddeleri altındaki yirmi bir isimden biri de Şahabettin Süleyman'dır. Fecr-i Âtî içinde aktif bir rol oynayan Şahabettin Süleyman, 1909 yılında, yukarıda zikredilen yayın organlarından başka *Resimli İstanbul, Musavver Muhit, Musavver Eşref, Mehasin, Servet-i Fünûn, Donanma, Musavver Ergânûn, Büyük Duygu, Resimli Kitab, Resimli Roman, Musavver, Hâle, Nevsâl-i Milli, Rübâb, İkdâm, Şehbal* adlı dergilerde de yazmıştır.

Şahabettin Süleyman, edebî tenkit ve polemiklerle adından sıkça söz ettirir. Yazar, münekkittir sıfatıyla tenkit bağlamında kalem tecrübeleri olmuştur. Bunun yanı sıra Şahabettin Süleyman, Mekteb-i Sultânî'den öğrencisi olan gençlerin yol göstericisi aynı zamanda bu gençlerin şiirlerini, mensûrelerini mesul müdürü olduğu dergilerde yayımlayarak da onların destekçisi olmuştur.⁶⁷

Sadık Tural, *Edebiyat Bilimine Katkılar* isimli kitabında Şahabettin Süleyman'ın Nâyi sözcüğünün etrafında yeni bir edebî meslek kurmayı hedefleyen gençlerin yol göstereci, ağabeyi olduğunu belirtir:

⁶⁶ Okay, Orhan, "Fecr-i Âtî" maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Cilt 12, 1995, s.289

⁶⁷ Ozansoy, Halit F., "Dost Adam", *Edebiyatçılar Geçiyor*, İstanbul: Dergâh Yay., 2016

Bu gençler şuursuz bir arayış içindedirler. Şahabettin bu durumun farkındadır: İster câli, ister cebrî, isterse tabî olsun, o bu gençleri bir edebi topluluk haline getirmek için, sert yazılar yazmaya teşvik eder. Rûbab'daki bu gençler Fecr-i Âtî mensupları ile Hüseyin Rahmi için hakaret dolu yazılar yazmaya başlayınca, derginin sahibi ile de bozuşurlar: Önce Halit Fahri, Hakki Tahsin sonra Hemedânizâde Ali Naci, Sâfi Necip Rûbâb'tan ayrılırlar. Şubat 1913'de de Şahabettin Süleyman...

Rûbab'tan kopan bu arayışçılar, Şahabettin Süleyman başkanlığında bir ay sonra (6 Mart 1913) "Safahât-ı Şiir ve Fikir" dergisinde toplanırlar. Sadece iki sayı çıkan bu dergide, Şahabettin'in Nâyiler: Yeni Bir Gençlik Karşısında adlı makalesi yer alır. Makalenin girişi şöyledir:

"Bugün bazı gençler "Nâyi" kelimesinin etrafında yeni bir "edebî meslek" ile neşriyat hayatına giriyorlar. Onlar, Osmanlının kuruluş devrine, Selçuklulara kadar inip eski mayayı bulup, onu yeni bir estetikle vermek istiyorlar. Teceddüdât, ekseriya, mâziye yani kavmin ruh-ı esasisine ric'atle temin olunduğu takdirde pâyidar ve makbûl olur. (...) Düünden alâkasını kesen terakkiyat, muallâkta kalarak, yaşamaz ölür. Bâhusus kavmin esâsât-ı ruhiyyesine tetabukla husule getirilen yenilikler, daha ziyade metin, daha ziyade serî olur. İşte Nâyiler de bu sûretle hareket ediyorlar. Osmanlı Türklüğünün esasına çıkıyorlar, bizim için pirü'l mutasavvıfın olan Mevlâna Celâleddîn-i Rûmi Hazretleri'nden ahz-ı nefis-i meslek ediyorlar."

Şahabettin Süleyman'a göre, "Nâyilik demek, vasıta ile esas, yani lisan ile hassasiyeti mezcetmek (...) vezin ve ahenkten başka süs kabul etmemek, sadegîyi timsal addeylemektir."

O, bazı bakımlardan sembolistlerin ve daha çok parnasyenlerin şiirle ilgili anlayışlarını alıyor, birleştiriyor ve "Nâyiler" adlı bir topluluğun esasları haline getirmeye çalışıyordu. (...) Binâenaleyh Yahya Kemâl, meselenin ruhuna nüfuz etmiş bulunuyordu. Yavaş yavaş bu fikrin etrafında gençler toplandı.⁶⁸

Şahabettin Süleyman Nâyiler'in, edebî sahada yeni bir çığır açacağını düşünmüştür. Halit Fahri de kabul etmiş ve şunları söylemiştir:

⁶⁸ Tural, Sadık, *Edebiyat Bilimine Katkılar*, Ankara: Ecdâd Yay., 1993, s.101-111

*Bu Nâyilik tabiri Şahabettin Süleyman'ın bize taktığı bir ekol ismi. (...) Paul Verlaine'in derûni ahenk nazariyesini O'nun iddiasınca Türk edebiyatında yaratacak olan bizlermişiz!*⁶⁹

Şahabettin Süleyman'ın etütleri arasında bir Batı edebi türü olan "nuvel-diyalog" bir başka deyişle "tekellümî hikâye" formunu geliştirmiş, ismine "fantaziye" dediği mensur şiirleri de vardır.

Hikâyeleri arasında aşk vakaları en belirgin temalardır. Bu aşk temalı hikâyeleri herhangi bir ahlâk anlayışına bağlı değildir. Hikâyeleri olay örgüsü, kurgusu, dil ve üslup yönünden dönemin diğer hikâyelerine göre zayıf kalmıştır.

*Kuvvetli bir nesri, güzel ve ileri bir zevki vardı. Edebiyat kitaplarına estetik umdelerini ilk koyan, edebiyat derslerini sanat hakkında etraflı izahatla başlatan odur. Bu hakkı için olsun, onu hafızalarımızda taşımaya borçluyuz. Hocalık, edebiyat hocalığı da olsa, sanat tarihinde yer almaya bir sebep teşkil etmez. Fakat Şahabettin Süleyman, hocalıktan ilham alarak sanatkârlık etmesini bilmiş bir adamdır. "Muallimin Tesellisi gibi gerçekten güzel ve çok içli mensureler, ona hocalık kanalından geçerek mal olmuştur. Sonra şurasını da unutmayalım ki o, derbederliğinden umulmaz bir mütetebbiydi de. Kütüphaneleri dolaşır, hafız-ı kütüplerle beraber örümcekli raflarda eser arar, fihristlerin kaydetmediği kitapları, toz yataklarından hayata çıkarırdı.*⁷⁰

1910 yılına gelindiğinde Şahabettin Süleyman hem edebî, hem siyasi faaliyetlerini birlikte yürütür. Yazar, özellikle İttihat ve Terakki aleyhtarı yazılar yazarak adını duyurur. 1910'da *Servet-i Fünûn*, *Piyano*, *Musavver Hâle*, *Tenkid*, *Hâkimiyet-i Milliye*, *Yeni Ses*, *Muâhede* gibi mecmûa ve gazetelerde yazmaya devam eden Şahabettin Süleyman Fırka-i İbâd'ın saflarında yer alır. Bu grubun yayım organı *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde siyasi yazılar yayımlar. Muhalif tavrını aynı partinin yayım organı *Yeni Ses* ve *Muahede* gazetelerinde başyazar olarak sürdürür.

Yayımladıkları arasında *Çıkmaç Sokak* adlı piyesi vardır. Bu ahlaki yargılara ters düşen bir eserdir. Öyle ki Şahabettin Süleyman, bu eser yüzünden öğretmenlik görevinden uzaklaştırılır ve ahlak bozuculukla suçlanır. (Mayıs 1910) Eser, edebiyat

⁶⁹ A.g.e., s.114

⁷⁰ Gezgin, Hakkı S., *Edebi Portreler*, (Haz. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul: Kapı Yayınları, 2013, s.307

çevrelerinde de bazı edebiyatçılar tarafından ağır bir dille eleştirilir. Lakin bu neticeler onun başka eserleri kaleme almasını engellemez. Bu esnalarda *Fırtına* isimli piyesini yazar.

Târih-i Edebiyât-ı Osmâniyye (1326/1910), idadîlerin altıncı ve yedinci sınıflarında⁷¹ okutulmak üzere Şahabettin Süleyman tarafından hazırlanmış edebiyat tarihi⁷² niteliğinde bir kitaptır. Bu eserin ehemmiyeti edebiyat tarihi ismiyle karşımıza çıkan ikinci eser olmasındandır. Zira bu eserden önce edebiyat tarihi ismiyle yazılan ilk eser, Abdülhalîm Memdûh'un *Târih-i Edebiyat-ı Osmaniyye* (1306/1888) isimli çalışmasıdır. Aynı isimle yazılan üçüncü edebiyat tarihi ise Faik Reşad imzalıdır. 1329/1913 yılında basılan *Târih-i Edebiyat-ı Osmaniyye* isimli eser, Dârülfünûn Edebiyat öğrencilerine okutmak için üç cilt şeklinde tasarlanarak hazırlanmıştır.

Şahabettin Süleyman'ın *Târih-i Edebiyat-ı Osmaniyye*'si hata ve eksiklikler barındırması dolayısıyla devrin önemli edipleri tarafından tenkit edilmiştir. Nâzım H. Polat'ın çalışmasına bakıldığında onun da aynı görüşte olduğu anlaşılmaktadır:

Şahabettin Süleyman, edebiyat tarihi vadisindeki ilk eseri olan *Târih-i Edebiyât-ı Osmâniyye*'yi yazıncaya kadar, bir edebiyat tarihçisi için gereken derin inceleme ve araştırmaya sahip olduğunu gösterecek tek bir yazı kaleme almış değildir.⁷³

⁷¹ Bu tespite ulaşmamızı sağlayan eserin ilk sayfasındaki şu ibaredir: "Maarif nezaret celilesinin kabul ettiği son program mucibince idâdiyenin altı ve yedinci senelerinde tedris edilmek üzere tertip edilmiştir." s.1

⁷²Edebiyat tarihi ifadesini Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi I*. Cildinde şu şekilde tanımlar: "Edebiyat tarihi, bir ulusun çağlar boyunca meydana getirdiği edebi eserleri inceleyerek, düşüncede ve duyguda izlediği yolu, geçirdiği evreleri bize tanıtır. Bu bakımdan uygarlık tarihinin önemli bir koludur." Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, *Türk Edebiyatı Tarihi I*, Ankara: TTK, 1988, Clit 1, s.3

Edebiyat Tarihi Türk edebiyatında tezkirecilik geleneğinin ardından ortaya çıkan bir alandır. Klasik Türk edebiyatında vuku bulmuş tezkire, içeriklerine göre Tezkire-i Şuarâ, Tezkiretülevliya, tezkiretül-hattâtın gibi isimler almıştır. Edebiyatımızda ilk örneğini 15. yüzyılda Ali Şir Nevâyî *Mecalisü'n-Nefâ'is* ile vermiştir. Sonraki yıllara mütâkiben 16. yüzyılda Sehî Bey *Heşt Behişt*, Latîfî, *Tezkire-i Şuara*, Ahdî *Gülşen-i Şu'arâ*, Âşık Çelebi *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, Hasan Çelebi *Tezkire-i Şu'arâ*, Beyanî *Tezkire-i Şu'arâ*, Âlî *Künhü'l-Ahbâr*'ı vermiştir.

17. yüzyılda Sadıkî *Mecma'ül-Havâs*, Rîyâzî *Riyazü's-Şu'arâ*, Fâ'izî *Zübdetü'l-Eş'âr*, Rızâ *Tezkire-i Şu'arâ*, Yümnî *Tezkire-i Şu'arâ*, Âsım *Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr*, Güftî *Teşrifâtü's-Şu'arâ*'yı kaleme almıştır.

18. yüzyılda Mûcîb *Tezkire-i Şu'arâ*, Safâyî *Nuhbetü'l-Âsâr Min-Fevâ'idü'l-Eş'âr*, Salim *Tezkire-i Şu'arâ*, Belîğ *Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr*, Râmîz *Âdab-ı Zurefâ*, Silahdârzâde *Tezkire-i Şu'arâ*, Safvet *Nuhbetü'l-Âsâr fi-Fevâ'idü'l-Eş'âr*, Esrar Dede *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye*, Akif *Mir'at-i Şi'r*'i yazmıştır.

19. yüzyıl'da Şekât *Tezkire-i Şu'arâ*, Es'ad *Bağçe-i Safa-Endüz*, Arif *Hikmet Tezkire-i Şu'ara*, Fâtîm *Hâtimetü'l-Eş'âr*, Tefvîk *Mecmû'a-i Terâcim*, Mehmed Tefvîk *Kâfile-i Şu'arâ*'yı sunmuştur.

20. yüzyılda ise Faik Reşad *Eslâf*, Mehmed Siraceddin *Mecmû'a-ı Şu'arâ* ve *Tezkire-i Üdebâağa*, Muhammed Müctehidzâde *Riyâzül-Aşîkîn*, Ali Emîrî *Tezkire-i Şu'arâ-yı Amid*, İbnülmin Mahmud Kemal İnâl *Son Asır Türk Şairleri*, Nail Tuman *Tuhfe-i Nail'i* ele almıştır.

⁷³ Polat, Nâzım H. *Şahabeddin Süleyman*, KTB. Yay., Ankara: 1987, s.131

Şahabettin Süleyman bu dönem zarfında aktörlük de yapmıştır. 1910'da İzmir'de Madam Koharik'in teşvikiyle tiyatro meraklısı gençler, Namık Kemâl'in “Akif Bey” adlı piyesini sahneye koyarlar. Bu oyundaki Süleyman Kaptan'ı Şahabettin Süleyman temsil eder. Yine 1910'da kurulan “Darü'ttemsil-i Osmâni” tiyatro topluluğunun edebi heyetinde Şahabettin Süleyman da bulunur. Onun tiyatro ile alâkası 1911 yılına kadar sürer.

*Bir aralık tiyatro yazmaya da heveslenmişti. Çıkamaz Sokak bu hevesten doğmuştur. Eserde belki biraz pervasızca seçilmiş fakat herhalde orijinal bir mevzu işleniyordu. O zamanın taassubunu, dar ahlak çerçevesini, müsamahasızlığını, içtihat düşmanlığını bir düşünün. Şahabeddin Süleyman'daki ruh ve inan kuvvetinin alkışlanacak bir dereceye vardığını anlarsınız.*⁷⁴

Reşat Nuri ise bir yazısında, piyes türünün gelişimine katkılarından ötürü Şahabettin Süleyman'ın ismini Tahsin Nâhit ve Müfit Râtib'le beraber anar:

*Servet-i Fünûn edebiyatını istihlâf eden Fecr-i Âtî'de tiyatro ile meşgul olan yalnız üç genç vardı. Şahabettin Süleyman, Tahsin Nâhit ve Müfit Râtib. Ne bedbahtsızlıktır ki Şahabettin Süleyman ile Tahsin Nâhid birkaç ay ara ile vefat ettiler. Tam kemâle erecekleri, tam iş görecekları bir zamanda sönüp gittiler.*⁷⁵

Yine aynı yazısının devamında Reşat Nuri benzer söylemlerini sürdürür:

*Şahabeddin Süleyman ve Tahsin Nâhid tiyatroyu bayağı bir eğlence, kaba bir kazanç vâsıtası telâkki edenlere karşı hakîkî sanatı aşk ile müdafaa eden iki rükn idi. Binaenaleyh gençliklerine ve kemâllerine olduğu kadar tiyatromuzun tâlihsizliğine de acımak lâzım gelir.*⁷⁶

Reşat Nuri ile aynı görüşü paylaşan bir diğer isim de Selahattin Enis'tir. Şahabettin Süleyman'ın erken ölümü üzere onun tam olarak anlaşamadığını düşünür:

Şahap ahlaken çok iyi bir gençti, kalbi gayet temiz ve saftı, istisnasız herkes için elinden gelen iyiliği asla diriğ etmezdi, ahlaken yüksek ve mütekâmil insanlara has cesaret ve cüret içinde bu hisleri açık olarak meydana atmıştır.

⁷⁴ Gezgin, Hakkı S., *Edebi Portreler*, (Haz. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul: Kapı Yayınları, 2013, s.306-307-308

⁷⁵ (Haz. Kemal Yavuz) *Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro İle İlgili Makaleleri*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976, s.577

⁷⁶ A.g.e., s.579

*İşte herkesin nokta-i nazarına göre hatası yahut benim nokta-i nazarıma göre fazileti. Muhitin nankörlüğü, muhitin kör gözleri, yalnız bizde deği, her yerde hatta medeniyet itibarıyla gelişmiş memleketlerde bile iyi ile kötü arasına acaba ne zaman bir hatt-ı fasıl koyabilmiş ki? Tarihi açınız, büyük insanların hayatını tetkik ediniz, her sahife ve satırda sözlerimin belîğ ve vazıh delillerine rast gelirsiniz.*⁷⁷

On bir ay boyunca görevinden uzaklaştırılan Şahabettin Süleyman, (Nisan 1911) edebiyat öğretmenliği görevine döner hatta çalıştığı okulda müdür yardımcılığına kadar yükselir. Bu görevi esnasında Fuat Köprülüyle beraber *Yeni Osmanlı Târîh-i Edebiyyâtı* adlı eseri yayımlar. Edebiyat tarihi açısından verdiği bu eserle okul müfredatlarına hatırı sayılır derecede katkısı olur.

Şahabettin Süleyman bu tarihlerden sonra artık siyasi gazete ve dergilerde değil, *Servet-i Fünûn*, *Donanma*, *Musavver*, *Erganûn* gibi edebi mecmûalarda yazılar kaleme alır. *Genç Kalemler* dergisinin başlattığı Yeni Lisan anketine de cevap verir. Cevabıyla eski dilden vazgeçemediğini bildirir.

Şahabettin Süleyman, 07 Şubat 1911 ile 23 Mayıs 1913 tarihleri arasında yayımlanan *Rübâb* mecmûasında edebî manada aktif rol oynar. *Rübâb*, Perşembe günü çıkarılır. Toplamda 116 sayıdan oluşmaktadır. Dergide şiir, hikâye, piyes, sohbet, tenkit, deneme, makale gibi farklı edebi türlerde yazılar neşredilir. Yazar, bu mecmûanın başyazarlığını üstlenir. "Harekât-ı Edebiye" sütunundaki, zamanın kültürel faaliyetlerini değerlendiren imzasız yazıların tamamı ona aittir.

1913 yılı da Şahabettin Süleyman için *Rübâb*'ta yayımlanan "Son Bir Eser: Cadı" isimli makalesi münakaşalara sebep olur.⁷⁸

⁷⁷ Selahattin Enis, "Son Ölen Altı Şair", *Kaplan*, 14 Teşrin-i sâni 1335 (1919), s.4-6

⁷⁸ Cadı, Hüseyin Rahmi'nin romanıdır (1912). Yazarın Garaip Faturası Külliyyatı ismi altında Gulyabani'den sonra yayımladığı ikinci kitaptır. Halkın batıl inançlarını işleyerek hayaletlerin var olmadığını göstermek için yazılmıştır. Roman edebiyat tarihine geçen cadı isimli tartışmanın mümessili olması hasebiyle önemlidir. Şahabettin Süleyman eseri "acele yazılmış, olayları birbirine bütününüyle bağlanamamış, anlatım yönünden gayet yavan, yaratıcılıktan, buluştan yoksun, tabilikten uzak, gereksiz, bulanık felsefelerle dolu bir roman" olarak değerlendirmesi tartışmanın fitilini ateşlemiştir. Hüseyin Rahmi'nin Şahabettin Süleyman'a yanıtı gecikmez ve yanıtlarını iki kitapçıkta toplar. *Cadı Çarpıyor*, *Şekavet-i Edebiye*.

Cadı Çarpıyor'dan bir bölüm: "Bak sen daha ne haltlar ediyorsun! Bunu estetik öğretmeni değil, en bilgisiz bir mektup kalfası bile söyleyemez. Avam için, belki bilmezsiniz, edebiyat olamaz. Bu cesaretli iddia karşısında insan donakalıyor. Anlıyor ki Şahabettin Bey, vaktiyle okuduğu beş altı kitabın düşünce tutsaklığı içinde bunalmış dar bir kafadır. Edebiyat, en sade okuma kitaplarından başlar, en yüce eserlere kadar çıkar. Bir dahi şair nasıl seni, beni titretirse, o masumca sade cümleler de yavrucakların ruhlarını eğitir, geliştirir, uyandırır, aydınlatır. Sense, avam için, çocuklar için edebiyat olmaz diye istediğin kadar bağır, inat et." Özkırımlı Atilla, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1987, Cilt 1, s.256

Balkan Savaşları, Şahabettin Süleyman'ı da derinden etkilemiştir. Bu tarihten sonra milli duygular onun sanatını kısmen de olsa ele geçirmiştir. Pulad Kollar Karşısında Altın Gümüş, Hak Nerde? Müdafaa Yolunda, Vatanperverâne Manzumât, Yeni Bir Halet-i Ruhiye gibi yazıları milli hislerle kaleme alınmıştır. Balkan Savaşları sırasında ise Türk Ocağı'na devam etmiş, toplantılarına düzenli olarak katılmıştır.

Şahabettin Süleyman'ın 1914'te yayımlanan "Nâyiler-Yeni Bir Gençlik Karşısında" başlıklı yazısı, kendilerine Yeni Nesil adını veren genç edebiyatçıları tanıtmak amacıyla kaleme alınmıştır. Fecr-i Âtî'nin artık etkisini kaybettiğini düşünen Şahabettin Süleyman, Balkan Savaşı'yla hâkim olan milli bir şuuru edebi hareket olarak göstermeye çalışmıştır. Şiir türü dışında edebiyatın hemen her türünde eser vermiş olan Şahabettin Süleyman, yirmi dokuz yaşında iken matbuat hayatından çekilmiştir.

Otuz dört yaşında ölen Şahabettin Süleyman, bu kısa fakat yoğun geçen hayatı içinde, gerek hikâye, gerekse tiyatro alanında arkasında büyük bir isim bırakmış değildir. Onu, yazılarında tutturduğu umumi bir çizgi üzerinde, Servet-i Fünûncuların 1901'den sonra sanat ve edebiyat alanında bıraktıkları boşluğu doldurmaya çalışan bir yazar olarak değerlendirebiliriz. Fakat bu gayretinde de, birinci sınıf bir yazar değildir. Ne Meşrutiyet sonrası Türk toplumunun büyük meselelerini ele alabilmiş, ne de şahsi ve muhterem saydığı sanat vadisinde dikkati çekici bir tavrın insanı olabilmıştır.⁷⁹

Şahabettin Süleyman edebî saha da büyük işler yapmaya çalışsa da fitratının verdiği özelliklerle bunu başaramamıştır. Abdülhak Şinasi (Hisar)'ye göre Şahabettin Süleyman Türk edebiyatında kalıcı bir iz bırakamamıştır: "*Yakup Kadri "Hüküm Gecesi"nde Şahabettin Süleyman'ı romanın eşhasından biri olarak yaşıyor. Fakat onu bir parça karikatüre doğru sürüklemiyor mu? Bir sanatkârın gözü ne müthiş bir kudrettir! Gördüğü şeyi artık ilâ nihayet, size de kendi görmüş olduğu gibi gösterir ihtimal ki ben de onun çizmiş olduğu karikatürvâri portrenin tesiri altında kalıyorum. Şimdi kendi kendime soruyorum: Bu eserden acaba ne kalacak ve hatta şimdiden ne kaldı? Şahabettin Süleyman'ın o kesik cümleli muhavere üslubuyla derin*

⁷⁹ *Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul: Ötüken Neşriyat; Söğüt Yayıncılık, 1992, Cilt 11, s.303

bir şey yapılabileceğini zannetmiyorum. Sanıyorum ki onun bu muhavere tarzındaki hikâyelerinin bir mecmûası "Fecr-i Âtî" kütüphanesinin dördüncü kitabı olarak intişâr etmişti. İsim nedir? Bunu bile hatırlayamıyorum. Şahabettin Süleyman'ın büyük hisleri yoktu. Kendisini yaşatmış, sürüklemiş ve tebâh etmiş olan bir büyük aşk değil, küçük iptilâlardır.⁸⁰

Şahabettin Süleyman'ın vefatından sonra yapılmış bir değerlendirme etrafında pek de sevilmediği görülmüştür. Bunun sebebi hem tam olarak anlaşılamadığı hem de kuşkusuz yazarın sanatkârların yapıtlarında hata arama konusundaki ısrarıdır: *Bunlardan Şahabettin Süleyman baştan çok şeyler vadeden bir sima olarak görüldü. Çalâk, şatafatlı bir kalem taşıyan bir nâsir edası vermişti. Nesrinin kuvveti içteki özden ziyade dıştaki ciladan geliyordu. Dış cilası çabuk kamaştırır fakat çabuk da geçer. Merhum Şahabettin de öyle oldu. Genç yaşında sönen bu simanın sanatı da kendisinden evvel sönmüş gibiydi.⁸¹*

Şahabettin Süleyman'ın, aynı zamanda *Nevsâl-ı Millî*⁸²'de de Yakup Kadri, Süleyman Nesib, Hakkı Tahsin, Celâl Sâhir, Hâlid Fahri'nin biyografilerini kaleme almıştır. Bu kısımda Şahabettin Süleyman'ın çağdaşlarının hayatları hakkında kaleme aldıklarını kısa örneklerle ortaya koyarak yazarın biyografi türündeki üslubunun görülmesini sağlayacaktır:

Hâlid Fahri

Hâlid Fahri nesl-i âhirin en ziyâde takdîr ve perestîş ettiğim şairlerinden biridir. Osmanlı gençliği Fahri gibi büyük bir sima-yı maneviye, büyük bir sima-yı

⁸⁰ Hisar, Abdülhak Ş., "Edîblerimize Dair Hatıralar" Şahabeddin Süleyman, *Hâkimiyet-i Milliye*, 1931, S.3578, s.4

⁸¹ Sevük, İsmail H., *Edebi Yeniliğimiz*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1935, s.360

⁸² *Nevsâl-ı Millî*, Edebiyat tarihine yeni bir soluk getirmesi amacıyla Rıza Tevfik Bölükbaşı tarafından ele alınmıştır.

Nevsâl ve Nevsâl-ı Millî'ye dair Ayşe N. Sır tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde yapılan izahatlara bakmak faydalı olacaktır: "Avrupa'da gündün güne fikirlerin tekâmülüne, fennin ve ilmin terakkisine mazhar olan bu tür neşriyate verilen değer artması "Nevsâl" denilen yıllıkları doğurmuştur. Zira malûm olduğu üzere "Nevsâllar" en mühim, en meraklı, en latîf telifânlardır. Âdeta bir milletin kültür seviyesini eğlendirerek yükseltirler.

Bizde de bu akım, "Hakiki nevsâl bir ihtiyaca hizmet eder" düşüncesiyle özellikle 19. Yüzyılın sonuna doğru görülmeye başlamıştır. Buna müteakıp nevsâlların, gerek avam gerek havâs arasında itibarı ve rağbeti seneden seneye artmıştır. Bütün bir sene tekrar tekrar, tatlı tatlı okunur hâle gelmiştir. Âdeta zenginden fakire kadar her fert için faydalı bir kaynak olmuştur. Bu nevsâller içerisinde Avrupa nevsâllarının meziyeti ve nefâsetine sahip, bir nevsâlda bulunması gereken özelliklere mâlik olan "Nevsâl-ı Millî"dir. Bu mükemmel nevsâl, bünyesinde sadece yararlı eğlenceleri toplamakla kalmayıp Türk âleminde şöhret kazanan mâruf simaların hâl tercümelerini toplamış, buna aynı zamanda her şahsın fotoğrafını bir de yayımlanmamış eserlerini el yazısı ile birlikte neşretmiştir." Sır, Ayşe, *Nevsâl-ı Millî Transkripsiyon*, Kütahya: Dumlupınar Üniv, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, 2001 s.9

şaireyete mâlik olduğundan dolayı iftihar etmelidir. Lisanındaki selamet, fikirlerindeki hususiyet ve hassasiyetindeki vüs'at ve rikkat itibariyle son zamanlardaki şairlere tefevvuk ettiğine kaanat-ı kâmilem vardır. Hâlid Garbı değil Şarkı, eski şarkı bize terennüm etmiş, uzun mâzîler arasında ölü kalan masalları vezin ve ahenkle taze bir lisan ile bize nakletmiştir. Miralay Doktor Fahr-i Bey'in mahdumudur. Bin üç yedi tarihinde İstanbul'da tevellüt etmiş, babasının Naci lisanıyla yazmış olduğu manzumeleri çocukluğunda derin derin dinlemiş ve şiiri pederinden ahzederken validesinin pek küçük yaşına kendisini terk ederek sine-i hâke düşmesiyle elemenden iftitâf eylemiştir. (...) s.136

Şahabettin Süleyman

Hakkı Tahsin

Yeni neslin hassas ve hayali bir nâsiridir. Üslubundaki zarafet ve incelik hakikaten pek şahsi ve fesânevî bir edaya maliktir. Şarkın eski masallarına bir gâze-i sanat öreerek bize nakleden Hakkı Tahsin, âtînin en iyi üslupçuları arasında yâd olunacağı gibi, bugünkü gençliğin mühim simaları meyânında da hususi bir mevki-i sanatı vardır. Kendisi Köse Mihâl Bey ahfâdanıdır. Bin üçyüz yedi senesinde Irak'ta tevellüd eylemiş ve pederi Kerbelâ Jandarma Kumandanı Hasan Tahsin Bey'in vefatını müteâkib İstanbul'a gelerek Galata Sultânîsi'ne dâhil olmuştur. (...) s.150

Şahabettin Süleyman

Celâl Sâhir Bey

Celâl Sâhir Bey, 19 Eylül 1929 tarihinde Dersââdette tevellüd etmiştir. Pederi Yemen kumandanlığında vefat etmiş olan İsmail Hakkı Paşa'dır.

"Beyaz Gölgeleler" şairi daha pek küçük iken asar-ı ş'riyeyi ince hassasiyetle mess ve temsil edecek kabiliyette bulunmasına ve hitabette, inşâda gösterdiği istidâd-ı mahsûsa binaen bulunduğu mekteplerin resmi günlerinde manzumeler, nutuklar okur idi. Daha o zamandan bu mavi gözlü çocuğu görenler âtînin pek kıymettar bir şairi olacağını söylerlermiş. Sâhir'in mektep seneleri hep şiir tedfîkâtıyla geçti. O zamanlarda Tevfik Fikret ve Hâlid Ziya nesl-i edebisi "Servet-i Fünûn" çıkarıyorlardı. Celâl Sâhir Bey, teceddüde olan meyl-i mahsûsa dolayısıyla daha pek küçül olduğu halde neslin meyhanîgeyt felsefyesini genç ve dinç ruhuyla merbut

oldu ve çalışmaya başladı. Fi'l-hakîka Sâhir şeklen onların usûlünü takip ediyor idi. Lakin o esâs ve ruh itibariyle hepsinden ayrı ve başka bir şahsiyet gösteriyor idi. Onda rakîk ve hasta bir romantizm, bir Alfred Dumas tarz-ı tahassüsü mecdûd idi. Ve aşk ve kadın şairi idi. Lakin onun eserlerinde kadın ve aşk lekelenmiyor, adeta bir gâzze-i şiiir ve hayal ile örtülüyordu. O da seviyordu. Lakin ne kırıyor ve ne de lekeliyordu.

Sinemde bir zamanlar Babil ey zâde-i sema

Bir lahza okşa ruhunu aşk-ı necîbimin

Celâl Sâhir, bu ince, nazik eserleriyle arkadaşları arasında pek ziyade az zaman zarfında pek büyük ihtirâm kazandığı gibi, hariçte de herkesin nazar-ı dikkatini celb etmiş idi. (...) s.209

Şahabettin Süleyman

Nevsâl-ı Millî'den verilen bu örneklerle Şahabettin Süleyman'ın biyografî yazıcılığındaki stili gözler önüne serilmiş oldu. Metinlerden anlaşılacağı üzere Şahabettin Süleyman, ele aldığı sanatkârların hayatı hakkındaki bilgileri az tutmakla beraber onların sanatları ve üsluplarına dair daha açıklayıcı yazılar sunmuştur. Bununla birlikte sanatkârların sanatı üzerine yaptığı tespitler, ulaştığı sonuçlar ve bulduğu veriler sahilliğini korumaktadır. Ayrıca yazarın burada kullandığı dil, gayet samimi ve açıktır.

Şahabettin Süleyman, her zaman çok yönlü edebî bir kişilik olmuştur. Kendi gayretleriyle genç edebiyatseverleri bir araya toplamıştır. Onları yeni sanat eserleri üretmeleri için hem desteklemiş hem de onları övmüştür.

Şahabettin Süleyman, genç yaşta vefat etmesine rağmen kısacık ömrüne piyesler, antoloji kitapları, pedagojik ve fikri nitelikte eserler sığdırır.

1.1.3. Eserleri

Şahabettin Süleyman'ın edebiyat tarihi ile ilgili etütleri, tenkit mahiyetindeki eserleri, piyesleri, pek çok telif ve tercüme eserleri mevcuttur.

1.1.3.1. Telif Eserleri

1.1.3.1.1. Antolojiler

Resimli Muktatafat⁸³

İdadîlerin 1. 2. ve 3. sınıfları için hazırlanmış üç ciltlik bir eserdir. Birinci bölümde eserin muhtevası hakkında izahatların bulunduğu bir "Mukaddime" yer almaktadır. Kitabın bu bölümünde kırk bir yazarın ismi geçmektedir. Ekseri Tanzimat ve Servet-i Fünûn devri yazar ve şairlerine yer verilir. Örnek verilen şairlerin şiirleri, düzyazıları, darb-ı meselleri, müstakil mısraları ve beyitleri birinci bölümü oluşturur.

İkinci bölüm içerik açısından birinci bölüme benzer ama bu bölüm de Fecr-i Âtî Ediplerinden Tahsin Nâhit, Emin Bülent, Ahmet Haşim, Fazıl Ahmed ve Refik Halid gibi isimlere yer verilmiştir. Toplamda yirmi dört edibin ismi zikredilir. Bu bölümde bahsi geçen şairlerin şiirleri, düzyazıları ve mensur şiirleri bulunur.

Kitabın üçüncü bölümünde ise Divan Edebiyatı sanatkârları ve onların eserleri ağırlıktadır. Bu bölümde tamamı Divan Edebiyatı şair ve yazarı yirmi beş edipten ve onların eserlerinden seçme metinlere yer verilir.

Şahabettin Süleyman, eserinde ele aldığı devirlerin sadece meşhur şair ve yazarlarına değil unutulması olası ediplere de yer ayırmıştır. Örneğin üçüncü bölümde Şeyh Galip, Fuzulî, Bâkî gibi kalburüstü şairlerin ismi geçerken aynı zamanda Ahmed Feridun Bey, Ahmed Azmi Efendi, Sabrî gibi isimlerde kendilerine yer bulur.

Antolojiler üzerine yapılan bir yüksek lisans tezinde *Resimli Muktatafat* üzerine yazılan bilgileri aşağıda aktarılmıştır:

Kitabın, "mekâtib-i ibtidadiyelere mahsûs" hazırlanmış bir ders kitabı oluşu gözden uzak tutulmamak şartıyla başarılı bir antoloji olduğunu söylemek mümkündür. Birinci kısmın sosyal ve siyasi hadiselerle açılma temayülü arz eden Tanzimat edebiyatının birinci dönemine ikinci kısmın çıkış noktası batılı da olsa

⁸³Şahabettin Süleyman, *Resimli Muktatafat*, Kanaat Kütüphane ve Matbaası, İstanbul, 1329-1330/1913-1914, 1.Bölüm 160 s, 2. Bölüm 161-318, 3. Bölüm 319-477.

"sanat sanat içindir" anlayışını benimseyen Servet-i Fünûn devri edebiyatçılarına, üçüncü kısmın ise aynı anlayışın klasik- daha doğrusu geleneksel-versiyonuna bağlı Divan Edebiyatına ayrılışı kanaatimizce kolaydan zora, yakından uzağa, müşâhhasan mücerrede ve basitten mürekkebe doğru seyreden bir talim ve terbiye telakkisinin neticesidir.⁸⁴

Eser, ders kitabı olması hasebiyle metin sonunda parçanın yazarı veyahut şairi hakkında az da olsa malûmatlar veren yazar bunun yanı sıra az kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarını da verir. Böylelikle kitap içinde adeta küçük bir lügat yaratılır. Ayrıca her üç ciltte de metinleri arz edilen yazar ve şairlerin birer resmine yer verilir.

Rehber-i Erib Kâmil-Bir Muallimin Şakirtlerine Dersleri⁸⁵

Araştırmalarımız neticesinde orijinal metni elde edemediğimiz eser hakkında tek bilgi Nâzım H. Polat'ın *Fecr-i Âtî Yazarı Şahabeddin Süleyman* adlı eserinde bulunmaktadır. Biz de aynen buraya aktarıyoruz:

*İlk iki cildi Bruno'nun Francine adlı eserinden adapte yolu ile tercüme edilen bu kitabın üçüncü cildi Türkçe parçalardan meydana getirmiştir. Bu cilde parçaları alınan yazarlar: Sadullah Paşa, N. Kemal, Şinasi, Şemseddin, Sami, Recaizâde Ekrem, M. Nâci, A. Hâmid, Tevfik Fikret, İsmail Safâ'dır.*⁸⁶

1.1.3.1.2. Edebiyat Tarihleri

Târih-i Edebiyyât-ı Osmâniyye⁸⁷

Eser, Fecr-i Âtî üyelerinin yaşadığı dönemde bir encümen üyesinin yayımladığı tek edebiyat tarihidir. Şahabettin Süleyman kendine göre bir Türk

⁸⁴ Selim, Ömer, *1860-1928 Yılları Arasında Düzenlenen Türk Edebiyatı Antolojileri*, Erzurum: Atatürk Üniv., SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, yüksek lisans tezi, 1996, s.15

⁸⁵ Şahabettin Süleyman, *Rehber-i Erib Kâmil-Bir Muallimin Şakirtlerine Dersleri*, 3 Cilt, 1910

1. C. İstanbul, Necm-i İstikbal Matbaası, 1328/1912, 194 s.

2. C. İstanbul, Matbaa-i Kader, 1328/1912, 203 s.

3. C. İstanbul, Müşterekü'l-Menfaa-i Osmanî Matbaası, 1328/1912, 130 s.

⁸⁶ Polat, Nâzım H. *Şahabeddin Süleyman*, KTB. Yay., Ank., 1987, s.154

⁸⁷ Şahabettin Süleyman, *Târih-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*, İstanbul: Sancakyan Matbaası, 1328.

Sabah gazetesinin 28 Ekim 1910 tarihli 7580. Sayısında sayfa 4'te bu kitabın tanıtım reklamı yapılmıştır.

edebiyatı tarihçisinin dikkat etmesi gereken hususları üzerinde durur: Bunlar Sanatın Teşekkülü⁸⁸, Lisan, Edvâr-ı Edebiye⁸⁹ ve Tasavvuf'dur.

Şahabettin Süleyman eserinde uyguladığı edebiyat tarihinin tasnif şeması şu şekildedir:

- Giriş: Sanat Felsefesi, Türkçe, Türkler konusunda bazı izahatlarda bulunulur.

- Birinci Devir: Âşık Paşa'dan Tanzimat'a kadar olan devir.

- İkinci Devir: Tanzimat devri. Bu bölümde yazar edebiyatımız üzerinde Şark edebiyatının yanında Garp edebiyatının da tesirinin olduğunu ifade eder.

- Fetret-i Edebiye: Muallim Naci, İsmail Safa ve Nâbizâde Nâzım'ı kapsar.

- Üçüncü Devir: Bu devire Edebiyat-ı Cedîde ismi verilir.

Nurullah Çetin, Şahabettin Süleyman'ın *Bir edebiyatın teşekkülü eşkâl-i cemiyetin teşekkülâtına benzer.*⁹⁰ cümlesinden yola çıkarak yazarın edebiyat tarihini tasniflendirmede sosyolojik çalışma yöntemini benimsediğini savunur. Yazarın bu cümlesi aynı zamanda onun şöyle bir yorum yapmasına olanak sağlar:

*Şehabeddin Süleyman, edebiyatın teşekkülüyle toplum biçimlerinin meydana gelmesi arasında doğru orantılı bir ilişki bulur. Yazar, edebiyatı kendi içindeki gelişimi ve değişimiyle değerlendirmek yerine, toplumun sosyal durumlarıyla benzerlik kurarak açıklamaya çalışır.*⁹¹

Çetin, kitabının "Edebî Şahsiyetleri Değerlendirilişi" başlığı altında Şahabettin Süleyman'ın eserine aldığı edebî şahsiyetlerin yaşam hikâyeleriyle alakalı bilgileri genellikle kendilerine ihtisas edilen bölümlerin en sonuna koyduğunu belirtmekle beraber bunun hatalı bir sıralama biçimi olduğunu ifade eder. Yine aynı kitabın "Eserleri Veriş ve Değerlendiriş" başlığında ise Süleyman'ın şair ve yazarların eserlerini hiç vermediğini ya da eksik verdiğini söyler.

⁸⁸ Edebiyatın, sanatın kıymetli bir rengi olduğunu belirten Şahabettin Süleyman, Osmanlı edebiyatının Türkistan'da ki edebiyat olmadığını ifade eder. Osmanlı edebiyatının halka hitap etmediğini söyler. Bunun nedenini ağıdalı ve sanatlı bir lisanın tercih edilmesine bağlar.

Eserin ilk bahsi Sanatın Teşekkül'ünde Eugene Veron'un konuyla ilgili düşüncelerine istinaden kaleme alınmıştır.
⁸⁹ Bu husus Emile Faguet'den mealendir. Ayrıca Taine'in edebiyatı cemiyetin aynası sayan fikrinden de yararlanılmıştır.

⁹⁰ A.g.e. s.14 Bu husus, eserin Edvâr-ı Edebiye başlığı altındadır. Taine etkisi bariz bir şekilde görülür.

⁹¹ Çetin, Nurullah, *Tanzimattan Cumhuriyete Bizde Türk Edebiyatı Tarihleri*, Ankara: Akçağ Yay., 2012, s.63

Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı⁹² (1914) (Fuat Köprülü ile birlikte)

Edebiyat tarihi formatında olan bu eser ilk sayfasındaki "sultânîlerin son programlarına mutabıktır" ifadesiyle bir ders kitabı olduğunu ifade eder. Üç bölümden oluşur: Mukaddeme, Medhal ve Edebî Devirler. Mukaddemedeki birinci husus, Tarih-i edebiyat: Tarih-i edebiyat, tarih-i medeniyetin bir cüz'üdür başlığını taşıyor. Nâzım H. Polat'ta göre bu bölüm de Taine'nin, "edebiyat tarihi, beşeriyetin tekâmül tarihi, yani medeniyet tarihidir" şeklinde belirtilebilecek görüşlerinin kısa bir izahatı yapılarak konuya girilmiştir. Akabinde muhit ile edebiyatın birbirleri üzerindeki tesirine değinilmiştir. Yine Polat'a göre birinci bölümdeki yazıların oluşturulmasında şu üç estetikçinin payı vardır: Bunlar; İpolit Ten (Hippolyte Taine), Pol Burje (Paul Bourget) ve Emil Fage (Emile Faguet)⁹³'dir.

Mukaddeme İkinci husus, Şahabettin Süleyman'ın "Din ve Şiir" (1913) makalesindeki benzer görüşlerle örtüşmektedir. Burada şiir, insanların ilk dönemlerinde vuku bulan dinlere bağlanmıştır. Buna göre şiirin doğuşu tarihten önce, tarihin en bilinmezlik noktalarında aranmalı, insanlığın yeryüzüne indiği anda bulunmalıdır. Yazıda şiirin olgunlaşması insanların ruhiyelerinde var olan muhayyile, hissiyat, irade gibi unsurlara bağlanmıştır.

Polat'a göre mukaddemedeki üçüncü husus Taine'in; "bir hararet-i maneviye vardır ki bütün adetlerin, bütün ruhların hâlet-i umumiyesidir. Nebâtat üzerine hararet-i harciye nasıl tesir ederse o da suretle maneviyat üzerine tesir eder" sözlerinden yola çıkarak her sanat üzerinde bu hararet-i maneviyyenin etkisi farklı örneklerle anlatılmıştır.

Dördüncü hususta edebiyat tarihi ve destanın karşılıklı ilişkileri üzerinde değerlendirmeler yapılmış, destanların dramdan farklı olduğu belirtilmiştir.

Mukaddeme'nin beşinci hususunda bir edebiyat devrinin sınırını saptamak adına ne gibi kıstasların alınması gerektiği üzerine durulmuştur. Burada sanatın, muhitten ayrı düşünülmemeyeceği için, edebi devirleri saptamada toplumsal ve

⁹² Şahabettin Süleyman / Köprülüzade Mehmed Fuad, *Yeni Osmanlı Tarihi Edebiyatı*, Tefeyyüz Kitabevi, İstanbul, 1332. I. Cilt 392 sayfadır.

⁹³ (1847-1916) *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*'nde Faguet için şu bilgilere yer verilir: Muallim mektebinde okuduktan ve edebiyat doktoru olduktan sonra edebiyat profesörü olmuş, 1900'de Fransız Akademiyasına seçilmiştir. Muhtelif gazete ve mecmualarda değerli makaleler yazmış, geniş bilgili bir münakkit olarak tanınmıştır. Gövsa, İbrahim A., *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yedigün Neşriyat, 1933-1936, Cilt 2, s.451

kültürel değişimlerin, gelişmelerin esas alınması gerektiği savunulmuştur. Bu bahsin oluşturulmasında Taine'nin Felsefe-i Sanat'ındaki bahislerle Faguet'in görüşlerinin önemi büyüktür.

Altıncı hususun merkezini eser oluşturmaktadır. Buna göre bir eseri, sırf şekil yönünden inceleyip, muhtevasına lakayd kalmak yapılan hatalar arasında değerlendirilmiştir. Eser tatbik edilirken şekil kuralları da düşünölmeli ama bunun edebiyat tarihiyle bir ilgisi olmadığı bilinilmelidir. Ayrıca bu kısımda eser ile yazar arasında bir bağlantı kurulmuş, eserde yazarı görebilmek için yazarın hayatına hâkim olmanın lazım gelen şeyler arasında olduğu ifade edilmiştir.

Mukaddeme'nin yedinci hususunda, sanatın muhit üzerine olan tesirinden bahsedilmiştir. Yukarıdaki hususlar muhitin sanata, edebiyata olan etkisi irdelenmişken bu bölümde farklı bir perspektifle sanatın üzerinde muhit değerlendirilmesi yapılmıştır.

Sekizinci hususta ise muhit-i coğrafi ve ictimâî, şerâit-i iktisadiye, hayat-ı aile ve kibarâne, hayat-ı siyasîye, itikadât ve ahlak, sanâyi-i saire-i nefise gibi başlıklar bağlamında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı'nın ikinci ana bölümü Medhal'dir. Polat'a göre bu bölümdeki yazılar Mehmet Fuat'a aittir.⁹⁴ Medhal kendi içinde birtakım sınıflara ayrılır:

- Türkler,
- Lisanlar,
- Medeniyetleri,
- Türk Edebiyat-ı Kadimesi,
- Mevlana Celaleddin-i Rumî,
- Sultan Veled,
- Yunus Emre,

⁹⁴ Polat, Nâzım H., *Fecr-i Âtî Yazarı Şahabeddin Süleyman -İnsan, Eser, Üslup-*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakölteşi Türk Dili ve Edebiyatı, 1984, s. s.163

- Hükümet-i Osmaniye'nin Teşekkülünden Evvel Anadolu Türkleri: Selçukîler, Medeniyet ve Lisanları,
- Türk Tarih-i Edebiyatı Dersleri-Türk Lisanı ve Taksimâtı (Mehmet Fuat),
- Türk Tarih-i Edebiyatı Derslerinden-Garb Türklerinde Edebiyat ve Şekl-i Tekâmülü (Mehmet Fuat),
- Hayat ve Medeniyet: Siyasî Hayat,
- İdare Teşkilatı,
- Ordu ve Askerlik,
- Saray Hayatı ve Eğlenceler,
- İctimaî Sınıflar,
- Manevi Hayat: Tekkeler ve Şeyhler,
- Osmanlılıktan Evvel Anadolu'da Hayat-ı Fikriye,
- İlk Manzumelerin Eşkâl ve Evsâfi.

Medhal'in ana bölümünde Osmanlı'nın öncesindeki Türk Devletleri'nin edebiyat, tarih ve kültür gibi alanlarda geçirdiği süreci anlatmıştır.

Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı'nın son bölüm ise edebî devirlerdir. Kitabın sonunda Mehazlar ve fihrist vardır.

Polat'a göre *Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı*, İslamiyet öncesi Türk edebiyatına dair hususları edebiyat tarihi bağlamında veren ikinci eserdir. Fakat eser her ne kadar geniş bir Türk coğrafyası uzantısına sahip olsa da esas olan Osmancılık fikridir.

1.1.3.1.3 Estetikle İlgili Eserler

Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat⁹⁵ (1911)

Eser, yazarın Galatasaray Sultânîsi'nde edebiyat öğretmenliği yaparken ders kitabı olarak hazırladığı edebiyat bilgilerinden oluşur. *Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat* 'tan

⁹⁵ Şahabettin Süleyman, *Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat*, Araks Matbaası, İstanbul, 1339/1921, tamamı 395 sayfadır. Gündoğan, Hatice, *Şahabettin Süleyman'ın Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat'ı ve Tanzimat Sonrası Edebiyat Teorileri*, Ankara: Gazi Üniv., SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, yüksek lisans tezi, 2005

önce Ahmet Cevdet Paşa'nın yazdığı *Belâgat-ı Osmaniye* adlı kitap bu alanda yazı kaleme alacaklar için önemli bir örnek teşkil eder. Bu kitapta Osmanlı Türkçesi'nin belâgat kuralları işlenir. *Belâgat-ı Osmaniye*'ye müteakiben Recaizade Mahmut Ekrem'in *Talîm-i Edebiyat*'ı⁹⁶ bir dönüm noktası olur. Şahabettin Süleyman, Batılı manadaki yenileşme devri Türk edebiyatının gerekliklerini ortaya koyar. *Belâgat-ı Osmaniye*'ye ve *Talîm-i Edebiyat*'a taban tabana zıt bir eser Muallim Naci tarafından ele alınır. *Istîlâhat-ı Edebiye* isiminde bu kitap Arap ve Fars Edebiyatı kurullarını anlatır.

Yine bu dönemde edebiyat bilgisi ve belâgati hakkında yazılmış bir kısım kitaplar vardır. Bunlardan bazıları; Abdurrahman Fehmi'nin *Tedrisât-ı Edebiye*, Süleyman Fehmi'nin *Edebiyat*, Ahmet Reşit Bey'in *Nazariyyât-ı Edebiyye*'si gibi.

Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat, "Sanat" başlığı altında sanatın ne ifade ettiğini açıklayan bölümle başlar. Sanatta; şahsiyet, muhit, zaman, mektepler konularını ele alır. Şahabettin Süleyman'a göre sanat yapıtı, sanatkârın ruhunun bir yansımasıdır. Her sanatkâr ortaya koyduğu yapıtın ruhuna kendi şahsiyetinden bir şeyler ekler. Yazarın bu fikirlerine Paul Bourget'in *Essais de Psychologie Contemporaine* isimli eseri kaynaklık eder.

Yazar, sanat, muhit, zaman ölçütlerini açıklarken Hippolite Taine'in ırk-zaman-muhit nazariyesinin etkisinde kalır. Taine'nin *Philosophie de l'art* isimli eseri *Sanat-ı Tahrîr ve Edebiyat*'a kaynaklık eder.

Şahabettin Süleyman, Taine ve Bourget'in Fransız edebiyatında yaptıklarını Türk Edebiyatında yapmak ister. Bu hususta Nazım H. Polat'ın şu değerlendirmeleri önemlidir:

*Şahabettin Süleyman'ın eserlerindeki bu lâik-lâ-dini demek belki daha münasip-muhteva ve dolayısıyla onu gösteren üslup, yani dili kullanım tarzı, Taine, Bourget, Daudet gibi Batılı pozitivist yazarlardan gelmiş olmalıdır. Buna, aynı akıma bağlanan Türk yazarlarının etkisini de katmak yanlış değildir. Fakat herhalde, ondaki batı tesiri, yerli tesire galebe çalmaktadır.*⁹⁷

⁹⁶ Yetiş, Kazım, *Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sahasında Getirdiği Yenilikler*, Ankara: Atatürk Kültür Mrk. Bşk. Yayınları, 1996

⁹⁷ Polat, Nazım H., *Şahabeddin Süleyman*. Ankara: K.T.B. Yay., 1987, s.163

Şahabettin Süleyman'ın bu fikirleri, birbirinin içinde doğan üç daire olarak değerlendirilebilir.

Sanat başlıklı bölümden sonra "Sanat-ı Tahrîre Ait Bazı Mütâla'at" başlığına geçer. Sanatın vuku bulmasını sağlayan zevk, hayal, his, akıl gibi zihinsel denetimleri açıklamaya girişir. Yazara göre sanatın ortaya koyulabilmesi için sadece hayal değil düşüncenin de payı önemlidir.

Akabinde "Sanat-ı Tahrîr'in Şerâ'iti" başlığıyla yazımın üç seviyesini belirler. İcat, tertip ve eda.

Bir sonraki başlıkta Tahkiye, Muhâvere, Mürâsele bağlamında Tarif ve Tavsif ile Hayaller üzerinde durarak izahatlarını sürdürür.

Son başlık "Söz ve Mana Sanatları"dır. Burada ise edebî sanatlar hakkında görüşlerini yazar.

Ma'lumat-ı Edebiye⁹⁸ (1912-1913) (Fuat Köprülü ile birlikte)

Malumat-ı Edebiye, Mehmet Fuat Köprülü ile yazdığı edebiyat teorilerinden bahseden bir kitaptır. Kitap iki ciltlik bir eserdir. I. cildi 1912, II. cildi ise 1913 tarihinde basılmıştır. Edebiyat estetiğine değinen bu eser, Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma adımıyla atılan sultânî seviyesindeki okullarda ders kitabı olarak okutulmak için düzenlenmiştir.

Malumat-ı Edebiye'nin I. Cildi Nazım, Eşkâl-i Nazım ve Kavâid-i Tahrir olmak üzere üç ana bölümden oluşmuştur. II. Cilt ise Tariften Evvel, Sanat Nedir?, Zevk Nedir?, Hüsün Nedir?, Taklid Meselesi, Sanat ve Tarih, Sanatın Vazife-i İçtimaiyesi, Ahlak-ı Sanat, Sanatta Tenkit, Dehâ, Şiir ve Envâ-ı Edebiye ana bölümlerinden teşekküldür. Bunlardan şairin sanat anlayışını belirlemeye yardımcı olan en iyi bölüm Sanat ve Ahlak'tır. Şahabettin Süleyman, bu bölümde yabancı müelliflerden bahseder:

Sanat yüzlerce defa birçok inançlı kişiler, fenciler, ciddi adamlar, ahlakçılar tarafından ahlaksızlık ile itham edilmiş, şüphe altında bulundurulmuştur. Jean Jack Rousseau, Tolstoy sanatı nefsi hevesleri ve sefahati uyandırıcı olarak telakki

⁹⁸ Şahabettin Süleyman / Köprülüzade Mehmed Fuad, *Ma'lumat-ı Edebiye*, Dersâdet: Kanaat Matbaası, I. Cilt 1912 yılında II. Cilt ise 1913 tarihinde basılmıştır. I. Cilt toplamda 360 sayfa iken II. Cilt 260 sayfadır.

etmişler; protestanlık onu, ahlaki ifsat eder, ihtirâsâtı ikaz eder mütâlaasıyla daima uzak bulundurmaya çalışmıştır. Bunun aksine Hegel, Schopenhauer gibi felsefeciler de onu ahlaksızlığa karşı bir engel, kendine temas eden şeyleri arındırır ve güzelleştirir şeklinde telakkî ederek takdir etmektedir. Bu nazariyeye "sanat, sanat içindir" diyenler tamamıyla inanmaktadırlar. Bütün bu çekişme ve mücadelelere karşılaşabilmek için sanatı vak'a ve hadiselerin, tecrübenin, akıl ve mantığın ziyalarıyla tedkik etmeli, sanat ahlaksız mıdır, değil midir, değilse tamamıyla aksi bir tesire sahip midir bilemeyiz.⁹⁹

Yazara göre sanat, ahlak değildir. İkisinin amacı aynıdır, birbirlerine hizmet ederler.

Kitabın önsözünde diğer edebiyat kitaplarıyla ilgili tenkit yazıları da vardır. Buna göre *Malumat-ı Edebiye*'ye gelinceye kadar yazılan edebiyat kitapları, eski nazariyatı sürdüklerinden ötürü edebiyatımız için tenkit ve itinaya şâyân olan nâzım ve eşkâl-i nâzım konularına gereken önemi vermediklerinden eksik kalmışlardır.

Kitabın tamamına yakını Şahabettin Süleyman tarafından kaleme alınmıştır. Köprülü'nün payı eserin bütününe bakıldığında gayet az olduğu saptanmıştır.

Eser, Şahabettin Süleyman'ın önceden yazdığı *Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat* isimli kitabın bazı bölümlerinin genişletmiş devamı mahiyetindedir.

Yazar, *Malumat-ı Edebiye*'nin II. Cildinin sekizinci ana bölümünde "Sanat ve Ahlak" başlığı altında Schopenhauer'den bahseder:

Sanat yüzlerce defa birçok inançlı kişiler, fenciler, ciddi adamlar, ahlakçılar tarafından ahlaksızlık ile ithâm edilmiş, şüphe altında bulundurulmuştur. Jean Jack Rousseau, Tolstoy sanatı nefsi hevesleri ve sefâhati uyandırıcı olarak telakkî etmişler; protestanlık onu, ahlaki ifsat eder, ihtirâsâtı ikaz eder mütâlaasıyla daima uzak bulundurmaya çalışmıştır. Bunun aksine Hegel, Schopenhauer gibi felsefeciler de onu ahlaksızlığa karşı bir engel, kendine temas eden şeyleri arındırır ve güzelleştirir şeklinde telakkî ederek takdir etmektedir. Bu nazariyeye "sanat, sanat içindir" diyenler tamamıyla inanmaktadırlar. Bütün bu çekişme ve mücadelelere karşılaşabilmek için sanatı vak'a ve hadiselerin, tecrübenin, akıl ve mantığın ziyalarıyla

⁹⁹A.g.e., Cilt 2, s.166

tedkik etmeli, sanat ahlaksız mıdır, değil midir, değilse tamamıyla aksi bir tesire sahip midir bilemeyiz.¹⁰⁰

Yazara göre sanat, ahlak değildir. İkisinin amacı aynıdır, birbirleri için yardımcı fikrindedir.

1.1.3.1.4. Pedagojik ve Fikri Eserler

Meşrutiyette Terbiye-i Eftâl (1911-1912) (Fuad Köprülü ile birlikte)

Ders kitabı mahiyetindedir. İlk sayfasında "İstanbul Maarif Müdüriyeti'nde âhiren teşekkül eden komisyon kararıyla mekâtib-i rüşdiyyenin birinci senesinde tedris olunmak üzere kabul edilmiştir." ibaresi yazmaktadır. İçeriğinde talebelerin bilgilendirilmesine yönelik pek çok yazı olmasının yanında "çocuklarım", "yavrularım" gibi hitaplar kullanılarak talebeyle samimi bir sohbet havası kurulmaya çalışılmıştır.

Nazım H. Polat'ın bu eserle ilgili değerlendirmesi şu şekildedir:

Adından anlaşılacağı üzere, Meşrutiyette Terbiye-i Eftâl, ahlaki, terbiyevi bir eserdir. Verilmek istenen terbiye, metodca, basitten mürekkebe doğru üç ana unsur üzerine bina ediliyor: Aileyi sevmek, mektebi sevmek, vatani sevmek. "Aile", "Mektep", "Vatan" adlı ilk üç parça aynı gaye ile kaleme alınmıştır. Bu terbiyenin diğer bir cephesi de yine eserin isminde yer alan "Meşrutiyet" rejimine sadakattir. Kitabın son parçası olan Meşrutiyet", söz konusu rejimin tarihçesi ve esaslarına dair -çocukların seviyesinde- kısa bir hikâyedir.¹⁰¹

Buna göre eser, talebeyi bilgilendirmek dışında etik yargıları da öğretmeyi amaçlamış ve bunu aile, mektep, vatan çerçevesinde irdelemeyi hedeflemiştir. Yönteminin basitten zora doğru oluşu talebenin kitapta verilen bilgileri sindire sindire öğrenmesini sağlamıştır.

Osmanlılıkta Vahime-i Mesûliyet¹⁰² (1913)

Eser, fikri yazılardan müteşekkildir. Eserle ilgili ilk olarak başlık dikkat çekmektedir. Osmanlı'nın mesuliyetten kaçışı anlamıyla çevrilebilen metin sitem ve

¹⁰⁰ A.g.e., Cilt 2, s.166

¹⁰¹ Polat, Nazım H., a.g.e., s.171

¹⁰² Şahabettin Süleyman, *Osmanlılıkta Vahime-i Mesuliyet*, Dersâdet: Keteon Bedrosyan Matbaası, 1331, tamamı 109 sayfadır.

beğenmezlik duygusu içinde kaleme alınmıştır. Yazar toplumun, kurumların içi koflaşmış, yozlaşmış bir hâle geldiğini belirtecek konulara değinir ve her meselede "hatalarımızın biri de şudur" diyerek onları sorgular. *Osmanlılıkta Vahime-i Mesûliyet*'teki yazıların sırasıyla başlıkları şu şekildedir:

- Ailede,
- Lisanda,
- Neşir ve Tatbik-i Kavânîn'de,
- Memuriyette,
- Tarihte,
- Hakîkatte,
- Dinde Vahime-i Mesûliyet,
- Hayatiyet,
- Anadolu ve Gençliğin Vazifesi,
- Dün ve Yarın,
- Edebiyat-ı Milliye,
- Bir Milletın Büyükleri -Takdîrin Tesiri, Masal Edebiyatı,
- Mevcudiyet-i Mâziye Me'men-i İstikbâldir,
- Vicdan Mesleği.

1.1.3.1.5. Piyesler

Aralarında¹⁰³ (1908)

Tek perdelik bir komedi olan *Aralarında* adlı piyes *Resimli Roman*'da yayımlanmış daha sonrada yazarın *Fırtına* isimli kitabına alınmıştır. 3 Nisan 1325 Cuma günü, Beyoğlu Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu'nda¹⁰⁴ *Resimli Roman* ve *Musavver*

¹⁰³ Şahabettin Süleyman, *Aralarında*, İstanbul: Tanin Matbaası, 1326

¹⁰⁴ O dönemin önemli tiyatro mekânları Beyoğlu'nda toplanmıştır. "Aynı zamanda, ilk yıllarda tiyatroların Beyoğlu'nda odaklanmış olması, Beyoğlu'nun popülaritesini de arttırmış, buralara İstanbul'un diğer semtlerinden oyun seyrine gelen halk, tiyatro çıkışı Beyoğlu'nun gayr-i Müslim ahalisiyle daha çok "ihtilât" etmiş, Beyoğlu vitrinleriyle, bu vitrinlerin sunduğu Batılı hayat aksesuarlarıyla daha çok yüz yüze gelmiştir. " And, Fatih, "Batılılaşma, XIX. Yüzyılda Tiyatro ve Osmanlı İnsanı", *İnsan, Toplum Edebiyat*, İstanbul: Kitabevi, 1995, s.150

Muhit aboneleri için düzenlenen programın dördüncü maddesi olarak şu şahıs kadrosu ile oynanacağı duyurulmuştur:

Reşit Bey (Müfid Ratib Bey)

Kerime Hanım (Aznif Hanım)

Fatin Bey (Necmi Bey)

Nermin Hanım (Kınar Hanım)

Mahver (Bir hizmetçi kız)¹⁰⁵

Duyurulan tarihten üç gün önce memlekette vuku bulan 31 Mart Hadisesi hasebiyle oyun iptal edilmiştir.¹⁰⁶

Piyes, aynı evde yaşayan bireyler arasında geçmektedir. Buradaki bireyler birbirleriyle çatışma halindedir. Genç karısı ile kardeşleri arasında kalan Reşit Bey'in ev içinde huzuru tahsis etmek adına verdiği çabanın evi terk eden kardeşlerinden ötürü boşa çıktığı anlaşılır. Finalde kardeşlerini evden kovmak için Nermin'e karşı aciz kalan Reşit'in durumu gözler önüne serilmiştir.

Ben... Başka!¹⁰⁷ (1911) (Tahsin Nâhit'le birlikte)

Atilla Özkırımlı, Şahabettin Süleyman'ın tiyatro sahasında Tahsin Nahit'le, edebiyat tarihi sahasındaysa Fuat Köprülü'yle işbirliği yaptığını ifade etmiştir.¹⁰⁸

Kırık Mahfaza ile *Ben... Başka!* bir kitapta birleştirilerek okuyucuya sunulur. Tek perdelik bir komedi olan *Ben...Başka!*, 24 Temmuz 1325 tarihinde Büyükkada'da tamamlanır. Piyes, On meclis ve yetmiş sayfada teşekküldür. Kitabın altıncı sayfasında eşhâs-ı vakıa ile beraber vakıanın 1911 yılının bahar ayında Nişantaşı'nda bir konakta geçtiği bilgileri vardır.

Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, "Tanzimat ve Meşrutiyet Tiyatrosu başlığında" Beyoğlu'ndaki tiyatro mekânlarını şu şekilde sıralar: "Beyoğlu'nda Concordia ve Tepebaşı yazlık tiyatrolarından başka iki yazlık tiyatro daha vardı. Bunlardan biri Tünel'de Tekke'deki yazlık tiyatro, öteki Taksim Talimhane'deki Croissant Tiyatrosu. Yakın yıllara kadar Odeon Tiyatrosu veya Eclair Sineması adıyla bilinen, bugün de Lüks Sineması adıyla ayakta duran tiyatrosudur." *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yay., 1986, Cilt 6, s.1620

¹⁰⁵ Metinde Mahver, Bir hizmetçi kız ve Mahver olarak farklı kişi grubunda verilse de piyesin içerisinde ismi geçen başka hizmetçi yoktur.

¹⁰⁶ Sevengil, Refik A., *Türk Tiyatrosu Tarihi -Meşrutiyet Tiyatrosu-* İstanbul: Devlet Konservatuarı Yay., 1968, Cilt 5, s.22

¹⁰⁷ Şahabettin Süleyman, *Ben... Başka!*, İstanbul: Muhtar Halid Kitabevi, 1329

¹⁰⁸ Özkırımlı, Atilla, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2004, Cilt 2, s.1163

Piyesin ana çekirdeği Şahabettin Süleyman'ın 1910'da kaleme aldığı *Dostlukları* adlı tekellümi hikâyesidir.

Ben... Başka!'da birkaç kadının edebiyat, sanat ve ahlak konuları üzerine bir araya gelip konuşmalarını teşkil eder. Kadınlar arasındaki bu konuşma arifane değildir. Aşk ve ahlak arasındaki sınırlarda konuşulanlardır. Aşkın edebiyata, belli bir ahlak dairesi içinde yansması icap ettiği düşüncesi eserde ağırlık kazanır. Şahısların söyledikleri net ve eksik bilgiler içerir: *Oyunda özellikle genç kızların aşk, yaşam üzerine yarım yamalak fikirleri papağan gibi tekrarlamaları, edebiyat üzerine fikirleri güldürücü bir etki yapmaktadır.*¹⁰⁹

Çıkmaz Sokak¹¹⁰ (1911):

Resimli Kitab'da tefrika edilen *Çıkmaz Sokak*¹¹¹ muhtevası yönüyle birçok kez tenkide uğramıştır. Şahıslar arasındaki anlaşmazlıklar, aldatmalar, çarpık ve yasak sevdalar piyesin ana kurgusunu oluşturmuştur. Döneminde tenkit yazılarıyla sık sık adına rastladığımız Raif Necdet (Kestelli) bu piyesi şu şekilde tenkit eder:

Resimli Kitap'ta tefrika edilen "Çıkmaz Sokak" unvanlı bir piyesten hiç bahsetmemek bu musâhabe-i edebiyemiz için, zannederim, bir kusur olabilir...

Şahabeddin Süleyman Bey'in bu eseri, kendisinin Fransa'nın "Pierre Wolf" gibi bazı son tiyatro muharrirleri ile temasta bulunduğunu ve tiyatroya pek büyük bir merakı olmakla beraber isti'dâdı da olduğunu gösteriyor... Ve aynı zamanda piyes, bazı kusurları, müfrit ve bî-lüzum yenilikleri ile beraber sahibinin ileride –ciddi tetebbuât ve mesaide bulunmak şartıyla– muktedir bir tiyatro muharriri olabileceğini işrâb ediyor.

Eser hakkında kalbimin safvet ve bî- taraflığı ile hülâsa olarak şunları söyleyeceğim: Piyeste şâyân-ı dikkat bir "tez" var... Ve bu muvaffakiyettir... Fakat mevzu, ahlak nokta-i nazarından son derece muzırdır... Hemen ilk fırsatta serbestinin verdiği fırsattan bu vechile istifade etmek, bazı bayağı kadınlarımızın en çirkin ve mülevves bir itiyatlarını bî-pervâ teşhir eylemek ve böyle bir levsten haberdar

¹⁰⁹ And, Metin, *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923*, Ankara: TİB. Yay., 1971, s.163

¹¹⁰ Şahabettin Süleyman, *Çıkmaz Sokak*, İstanbul: Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, 1329

İldokuz, Fatma, *Çıkmaz Sokak Osmanlıca'dan Transkripsiyon*, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2012

¹¹¹ Attila İlhan 1999 yılının Mart ayında yayımlanan *Hürriyet Gösteri* dergisinin 209. sayısında yer alan Edebiyatımızda "Unutulanlar, Unutturulanlar" adlı makaleye verdiği yazıda, Şahabettin Süleyman'ın *Çıkmaz Sokak*'ı eşi İhsan Raif Hanım ile yazdığını söylemektedir.

*olmayan; böyle bir levsin mevcudiyetini ihtimal son dakika-i hayatiyesine kadar işitmek ihtimali bulunmayan birçok saf, asil ve bütün vüs'at-i manasıyla bâkir kızlarımızın enzâr-ı masumelerini bir müstekrehât ile rencide etmek hiç te muvafık olmasa gerek...*¹¹²

Raif Necdet, piyesin içerdiği gayr-i ahlaki konular sebebiyle sevicilik mevzusundan bî-haber olan genç kızların üzerinde nahoş intibalar uyandıracığı düşüncesiyle eserin başarılı sayılamayacağını ileri sürer.

Raif Necdet'in bu söylemlerine ilk itiraz, Yakup Kadri'den gelir. Arkadaşını müdafaa etmek için bir yazı kaleme alır:

*(...) Öyle düşünüyorum ki Çıkamaz Sokak bizde yazılan ilk piyestir. Bu Osmanlı edebiyat-ı hâzırasının ilk ve yegâne tiyatro kitabıdır. Şahap Bey bize şimdiye kadar kâmilin mechûlümüz olan yeni bir lisan getirmiştir. Latif ve zarif bir tiyatro lisanı (...)*¹¹³

Münekkitler arasındaki bu münakaşalara Mehmet Raûf'ta katılır. Raûf, *Resimli Kitap* dergisinin "Tedkîkât-ı Edebiye" başlığı altında *Çıkamaz Sokak*'ın özetini verir ve onu piyes türünde yazılmış başarılı eserlerden biri olarak kabul eder:

Zannederim, ilân-ı hürriyetten beri birbirini sıra tertipsizlik ve manâsızlıkta birbirleriyle rekabet edercesine tevâlî etmiş olan âsâr-ı temâşâiyeden sonra en şâyân-ı dikkat ve takdir ilk oyun, Şahabeddin Süleyman Bey'in Resimli Kitap'ta neşredilmiş olan "Çıkamaz Sokak" namındaki piyesidir.

Mehmet Raûf, daha sonra yazarın eserdeki olayların tertip ve düzeninin kuruluşunda ne kadar maharetli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Raûf, bu piyes üzerinden Şahabettin Süleyman'ın edebi üslubunun ince, hoş, duygulu olduğuna da değinmiştir:

(...) İşte bu şâyân-ı dikkat eserin vukuâtı bundan ibarettir; fakat bu vukuâtın tertib ve tevzî'inde ne büyük bir maharet olduğuna dikkat etmek lazım gelir; tekrar ederim ki, şimdiye kadar Türkçe olarak, tiyatro usulüne bu kadar muvâfık, ve bu kadar muvaffakiyetle bir eser yazılmamıştı, vak'a bir kere ilk perdede aldığı şiddet-i

¹¹² Raif Necdet, "Musâhabe-i Edebiye", *Resimli Kitap*, 2 Eylül 1325, S. 12 s. 1184-1196.

¹¹³ Yakup Kadri, "Resimli Kitap'ın Musahabe-i Edebiye'si Münasebetiyle", *Servet-i Fünûn*, 15 Temmuz 1325, S.960, s.373

revîşi, daima tezâyüd etmek üzere, kemâliyle muhâfaza ediyor, ve her perdede ihtirâs ve fırtına tedricen çoğalıp perde nihayetinde hadd-i gâyeye gelmek üzere nihayet son sahnede gâye-i şiddete vusûl arasında oyun bitiyor...

Vak'anın tertib ve tanzimine bu kadar muvaffakiyet ve maharet gösterilmiş iken, yazılması da o kadar maharet ve muvaffakiyetle, elhâsıl tertibi ve tahrirde büyük bir kudret ile yapılmış olduğunu ilân etmekle pek bahtiyarım. Zaten bir eserde yalnız vak'anın tertibinde maharet onu bir eser-i edebî addettiremez; ve bu o kadar büyük bir muvaffakiyet addolunmaz; meselenin ehemmiyeti hem vukuâtın tertib ve tanziminde hem tahririnde izhâr-ı mahârettedir ve bir oyun, tamamıyla muvaffak olmuş addedilmek için, hem tertibinin hem tahririnin sırf edebî olmasına muhtaçtır ki, Çıkmaz Sokak piyesi bu iki nokta-i nazardan da mühim bir eserdir...

Bütün bu misaller Şahabeddin Süleyman Bey'in ne nâfiz bir nazar-ı teşrîhe ve ne rakik bir kalem-i tedkîke mâlik olduğunu pek ra'nâ gösterir, bunun için böyle kıymetli bir eseri bize verdiğinden dolayı kendisine mecbûr-ı teşekkür kalmak lazım gelmez mi?

Mehmet Raûf, eserin içerik ve dil esasları hakkında yaptığı değerlendirme sonucunda Şahabettin Süleyman'ın bu eser ile güçlü bir kaleme sahip olduğu sonucuna varmıştır. Yazının devamında ise eserin bir kusuru varsa bunun da piyesin ismi ve sonucu ile olabileceği görüşündedir.

Mutlaka bir itiraz lazımsa, diyeceğim ki, kitabın sonunu beğenmedim, ve ismini pek hoş bulmadım; bir kere niçin "Çıkmaz Sokak?". Çünkü, kocası mushafi getirip üzerine yemin teklif ettiği zaman, tıpkı çıkmaz bir sokağa girenler gibi, yalanlarında devam edemeyip geri döndüğü için değil mi? Hâlbuki, eserin son sahnesinin son vak'ası olan böyle bir işin eserin ismini haiz olacak kadar ehemmiyeti yoktur zannederim. Yahut ilk perdeden itibaren yavaş yavaş bu netice, hazırlanmalı, bu mesele mevzubahis olmalıydı: Ve sonra, Refika hüsnünde ve Refika isti'dâd-ı rûhunda olan bir kadının böyle müşkül bir mevki'den yalancılıkla kurtulmak kâbil iken, bu yalanı irtikâb edemeyecek kadar dindâr olduğu evvelden bize az çok anlatılmak lazım gelirdi...¹¹⁴

¹¹⁴ Mehmet Raûf, "Çıkmaz Sokak" Tedkîkât-ı Edebiye, Resimli Kitap, 6 Teşrinievvel 1325/1909, S. 13, s.33-39

Yakup Kadri, Mehmet Raûf'un yukarıda bahsolunan görüşlerine karşılık verir. Sanatta ahlaki aramak ifa edilen eserin ruhunu ve özünü bozacağı tezini savunur. "Sanat ve Ahlak Hakkında" başlıklı yazısıyla Mehmet Raûf Bey'e cevap verir.¹¹⁵

Bu piyesin muhitinde gelişen ahlak tartışmalarına katılan bir diğer isim de Müfit Ratib'tir. Ratib, Raif Necdet ve Mehmet Raûf'un görüşlerini tasdik eder.

Şahab Bey bize gayr-ı ahlâki bir mevzu intihâb ediyor. Pek güzel! Bunun bu noktasına kadar itiraz etmiyorum. Bilakis Şahabeddin Bey'i bu mevzu'nun intihabından dolayı tebrik ederim. Her muharrir istediği bir mevzu'yu intihâb eder. Çünkü hadd-i zâtında gayr-ı ahlaki hiçbir şey olamaz. Fakat gayr-i ahlaki denilen mevzu'uların hikâyesinden daima bir gaye düşünülür. Bu mevzu'lar mutlaka bir gaye-i ahlâki takip olunarak yazılır. Hâlbuki bir piece'a these olmak istidâdında bulunan bir vak'ayı Şahabettin Bey adeta sadece hikâye etmiştir. Ve böyle sırf hikâyeden ibaret kalan mevzular, böyle eserler kabul olunamaz. Çıkmaz Sokak'ın mevzu' bize büyük bir faide-i ahlâkiye temin edebilirdi. Hem de bu belki en ziyade muhtaç olduğumuz bir şeydir. Bugün hayat-ı ictimâiyemizde şâyân-ı izâle olan bu lekenin silinmesine Şahabettin Süleyman'ın bu eseri katiyen tesir edemez. Hâlbuki bir piece'a thesen yegâne vazifesi budur...¹¹⁶

Çıkmaz Sokak üzerine yapılan münakaşalara yer verdikten sonra piyesin olay örgüsü ve kahramanları hakkında kısa bir özet vermek gerekir:

Evlilikte yaş farkının ne gibi fena sonuçlar doğuracağını anlatan bu eser de beraberliklerinde mutlu olamayan kadınların münasebetsiz ilişkileri anlatılır.

Refika, devlet adamlarından Nesib Paşa'nın genç karısıdır. Evliliğini yaşlı bir adamın önünde feda edemeyeceğini düşünür. Söz laf olmasın diye kendisine Nesib Paşa'nın kardeşinin cariyelerinden genç bir kız olan Makbule'yi seçer. Fakat Refika bu münasebetten bıkar ve kendisine yeni bir kız bulur. Bu duruma hayli hiddetlenen Makbule intikam almak ister. İki bayan odadayken paşanın oğlu Cavid'e onları gösterir. Cavid zaten baştan beri Refika'dan haz etmez. Bu durumu fırsat bilerek Refika'yı öldürmek ister. Konakta Nermin adında bir kız daha vardır. Nermin, gizli

¹¹⁵ Yakup Kadri, "Sanat ve Ahlak Hakkında -Mehmet Raûf Bey'e Cevap-", *Servet-i Fünûn*, 29 Temmuz 1325, s.406-409

¹¹⁶ Müfit Ratib, "Çıkmaz Sokak", *Tenkidat-ı Edebiye*, *Servet-i Fünûn*, 1 Eylül 1325, S. 967, s.69

gizli Cavid'i sevmektedir. Olanları öğrenince Cavid'in cinayet işlememesi için ona yalvarır sonuç olarak Cavid, Refika'yı öldüremez.

Refika Nermin ile Cavid'in arasındaki muhabbetten memnun değildir. Onu konaktan göndermek için elinden geleni yapar. Makbule, Refika'nın planlarından haberdar olur olup biteni Cavid'e anlatır. Cavid, Nermin'in gitmesine mâni olmak ister. Refika'yı konaktaki oyunları paşaya anlatmakla tehdit ederken paşa konuşmaları duyar. Refika kocasını görünce endişe içinde kocasına doğru koşarak oğlunun kendisine iftira ettiğini söyler. Cavid, Paşa'nın isteği üzerine gördüklerini anlatır. Ama Nesib Paşa, oğluna inanmaz ve onu evden kovar. Şüpheye düşen paşa, Refika'ya anlattıklarının doğruluğunu ispatlaması için Mushaf-ı Şerif'e el sürüp yemin etmesini ister. Refika yemin edemeyince paşa onu boşayarak evden kovar. Tüm bu yaşananlar neticesinde paşaya inme iner ve ölür. Bu ölüm Refika'nın selameti olur. Çünkü hiç kimse kocasının kendisini boşadığını bilmeyecek, hakkındaki kuşku lar asılsız kalacaktır. Refika'nın yine de mutlu olamadığı şu diyalogdan anlaşılır:

Refika: (*İç salonla dış salon arasındaki kapıya kadar titreye titreye ilerler, oradan yerde yatan cesede bakar*) Öldü, öldürdüm... (*Bir koltuğa bî-mecal, mütedehhiş düşer*) Öldürdüm...¹¹⁷

Bu eser devrinin aile münasebetlerine bakış açısını irdelemeye yardımcı olur. Zira ahlak ve namus anlayışı eserde kahramanların ağızından şöyle aktarılır:

Câvîd — Yengemle de mi?

Refika — (*Cavid'e*) Evet.. Beraber ne yapacaksın?.. Başka türlü yapabilir miydim? Ben sevicî olduyşam.. sizin namusunuz için oldum.. Babana.. baksana.. çekilir mi? Bir sıyırtmış, bir hortlak... Benim gibi genç bir kadın daima öksürüklerden, inlemelerden, salyalardan mı nasîb-i ömrünü alacaktı... Hayır, hayır, insaniyet beni mahkûm edecek kadar kör değildir.

Câvîd — Tebrik ederim, kendinizi iyi müdafaa ediyorsunuz. Biraz da bizi müdafaa etseydiniz fena olmazdı.

¹¹⁷ Şahabettin Süleyman, *Çıkmaz Sokak*, İstanbul: Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, 1329, s.107

Refika — (*Bî-mecâl*) Evet, itiraf ediyorum: Ben Cavide'yi seviyorum. (*Ağlamaya başlar*) Onun yerine bir erkek de sevebilirdim. O zaman Paşa'nın namusu ne olurdu? (*Daha ziyade ağlar*) Bizim ne kabahatimiz var? Kabahat kocalarımızda... Taze genç kızları ihtiyar kollarının arasına alıyorlar: Şüphesiz, biz gençliğimizi, hararetimizi, kalbimizi onlara vakfedemeyiz... Onlar ihtiyar; biz genç... Zaten kalbimizde sevmek, sevmek için büyük bir ihtiyaç var... Biz bu maya ile onların muhitine düşüyoruz.. Onları sevemiyoruz. Tabii o zaman arıyoruz.. Bir genç erkek üzerinde tevakkuf ediyoruz.. fakat onunla görüşmek o kadar güç, ki... bu kadar müşkülâta marûz kalmaktansa...¹¹⁸

Enver Töre, *Çeviri Piyelerinde Kadın ve Tiyatromuza Yansıması* isimli etüdünde meşrutiyet tiyatrosunda kadın figürlerini analiz ederken sapıkça düşünceleri olan Refika tipini şu şekilde açıklar ve konuya ilişkin tespitlerini yazar:

*Yalnız biz telif eserlerde de, dış hayatla münasebeti olmayan evin içindeki kadının, sürdüğü kapalı hayat dolayısıyla ahlak kurallarının dışına çıktığını görmekteyiz. Kadının evinin içinde bulamadığı bir takım değerleri dışarıda araması sadece bir ahlak problemi olarak ele alınmıştır. Ahlaksızlığın diğer temel sebeplerine inilmemiştir. Kadının problemleri üzerine düşünmek yerine problemin kaynağı olarak çoğu kez kadın gösterilmiştir.*¹¹⁹

Toplumun temel birimi olarak görülen aile pek çok yönden toplumun değişimini simgeleyen bir kurumdur. Osmanlı ailesi üzerinden Türk toplumunun yaşadığı tüm değişimler görülebilir:

*Osmanlı İmparatorluğunun son yüzyılı reformlar dönemidir. Bir toplumda değişmeye başladığında bu değişim öngörülen alanlar kadar, öngörülmeyen alanlara da sıçrar. Bu nedenle Avrupa uygarlığı, orduda, maliyede, yönetimde olduğu gibi kültürde, edebiyatta, günlük yaşamda da Osmanlı toplumu için model oldu.*¹²⁰

¹¹⁸ A.g.e., s.102

¹¹⁹ Töre, Enver, *Çeviri Piyelerinde Kadın ve Tiyatromuza Yansıması*, Ankara: Devlet Tiyatroları Yayınları, 1992, Cilt 2, s.232

¹²⁰ Ortaylı, İlber, "Osmanlı Toplumunda Ailenin Yeri", *Türk Aile Ansiklopedisi*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., 1991, Cilt 1, s.76

XVIII. asrın ikinci yarısından bu yana Batılılaşmaya başlayan, Osmanlı'da aile, Batılı bir görünüme bürünmeye çalışır. Ama bu değişim hareketleri aile yapısının kimliksizleşmesine ve birçok değer yargısının yozlaşmasına sebep olur. İşte *Çıkamaz Sokak*, kendi devrinde Osmanlı'da aile biriminin çöküşünü, toplumun aksayan yönlerini en acımasız, en sert şekilde ele alan çağdaşı yapıtlar arasında en cesaretli eserdir denilebilir.

Fırtına¹²¹ (1910)

Fırtına piyesiyle birlikte aynı ciltte, *Aralarında*, *İntikam*, *Avdet*, *Kanun*, *Aziz Katil*, *Kül*¹²² isimli eserler yer almaktadır. *Fırtına*'da Paris'e gitme hevesiyle aile fertlerini hiçe sayan Macit adında bir gencin kapıdan çıkacakken bebeğin ağlamasıyla durakladığı ve git geller yaşadığı anlatılır.

Enver Töre bir çalışmasında meşrutiyet tiyatrosunda kadını muhtelif bağlamlarda idealize etmiştir. Töre'ye göre bu dönemde Türk kadını ile Batılı kadını karşılaştıran eserler kaleme alınmıştır. Türk kadınının, Batılı kadından daha meziyetli olduğu ileri sürülmüştür. *Fırtına* piyesine bakıldığında Türk örf ve anelerine bağlı Türk kadınıyla her durumda yanlış yolun yolcusu olan yabancı kadın karşılaştırılmıştır:

*Şahabettin Süleyman'ın Fırtına piyesinde, Fransız kadınına imrenen eşi ile bitmez bir mücadele örneği veren Güzin; yabancı kadın hayranlığını yıkan güçlü ve ideal bir tip halini alır.*¹²³

Mehmet Raûf, Mehmet Nafiz mahlasını kullanarak bu eseri beğenmez ve eleştirir:

Demek bu eser evvela huysuz, nezaketsiz bir karı kocanın dar kafalı bir baba ile Paris hakkında kalbinde bir aşk hissetmesi yegâne meziyeti olarak görülen cahil, zevzek, terbiyesiz bir evladın kavgasından ibaret... Bana kalırsa bu eserin ismini yalnız "Kavga" koymalıydı. Belki o bile fazla! O kadar yanan, yakan volkan Macit'i, nefret ettiği karısından ve Paris'ten az sevdiğini itiraf ettiği evladından, hem de muvakkat olarak ayıramıyor...

¹²¹ Şahabettin Süleyman, *Fırtına*, İstanbul: Tanin Matbaası, 1326

¹²² *Kanun*, *Aziz Katil* ve *Avdet* yazarın tekellümi hikâyelerindedir.

¹²³ Töre, Enver, *Çeviri Piyelerinde Kadın ve Tiyatromuza Yansımaları*, Ankara: Devlet Tiyatroları Yayınları, 1992, Cilt 2, s.232

*Şehabettin Süleyman Bey'in bu eserini sevenler varsa beni affetsinler, bu eser bence hiçbir şey değildir, ve hatta içinde, diğer eserlerinde, orada burada garabetleriyle beraber müphem yahut pür-hayatına bir şey olarak rast gelinen fikirlerden birine benzer bir gölge bile yok... Adi, tabii bir muhavere... Bir ev kavgası... İşte bu kadar... Servet-i Fünun'da bahsedilen vahşet-i efkârı, baş döndüren şahikayı, kan arzusunu, hücumu ben bu eserde bulamadım; Şehabettin Süleyman Bey küçük eserlerinin bazısında bu eserinden daha yükselmiş, daha derinleşmişti. Bu eserinde ise, adiliğin fevkına bile çıkamamıştır.*¹²⁴

Avdet'te ise Nâhit isimli Türk genci ile Anjel isimli yabancı bir kadının gayr-i ahlaki ilişkileri anlatılır. İlk başta birbirlerine sevgi ile bağlanan bu çift evvel sonra sevgilerinden şüphe ederler ve muhabbetlerini sadece maddi menfaatlere bağlarlar. Ama her ikisi de bu türden bir ilişkiyle hayatlarını sürdürmek istemezler. Anjel'in gidişiyle ilişkilerine son noktayı koyarlar.

Kırık Mahfaza¹²⁵ (1911)

Bu piyes ilk defa *Musavver Hâle* dergisinde yayımlanmıştır. *Ben... Başka!* isimli diğer piyesle beraber kitap haline getirilerek neşredilmiştir. *Kırık Mahfaza* bir perdelik piyestir. Eserde hayalleriyle oynanan, bunun sonucunda hüsrana uğrayan terk edilmiş ve sanata küsmüş bir şair vardır. *Kırık Mahfaza*'da ülkemizdeki sanatkârın ne acı ve zor bir durumda olduğu, ne büyük eksikliklere dayanmaları lâzım geldiği vurgulananlar arasındadır.

Eser, Fener Yolu'nda bir köşkte geçer. Piyes, Nahid isminde bir edibin, Bataklık adındaki eseri için tetkikatta bulunmak üzere Beyoğlu fuhuş hanelerine gitmesiyle başlar. Zira yazmak istediği üç perdelik piyesin muhitini o evler oluşturur. Genç edip burada Suzan isminde ahlaki yargılar gütmeyen bir sokak kadınıyla tanışır. Bu kadına sevgi duyar ona sahip olmaya çalışır ve bunu başaramayınca da edebiyata, sanata lanet eder.

Yazarın Beyoğlu'nu mekân olarak ve kadını da düşmüş kadın olarak göstermesini Ömer Solak, *Romanda Öteki/ Ötekinin Romanı* isimli kitabında şu sebeplere bağlamıştır:

¹²⁴ Mehmet Raûf (Mehmet Nafiz), "Haftalık Tenkidât-ı Edebiye" *Tanin*, 16 Eylül 1326, S.747, s.5

¹²⁵ Şahabettin Süleyman, *Kırık Mahfaza*, İstanbul: Muhtar Halid Kitabevi, 1329

Ahlaki çöküntü, dönem romancılar arasında en fazla ilgi gören temalardandır. Bunda, dönemin sosyal yapısı kadar; yazarların konu bulmaktaki kısırlığı da etkilidir. Daima değişmeyen mekân olan İstanbul'da sosyal hayatın yoğun yaşandığı yerler, Beyoğlu ve Galata gibi ahlâkî düşüklüklere sahne olan mekânlardır. Roman yazarları çoğunlukla mirasyedi gençlerin hayatını; paşa ve bey konaklarının açık ve gizli fuhuş âlemlerini hikâye ederek, benzer konuların tekrarlama kolaycılığını tercih ederler.¹²⁶

Tahsin Nâhit bir yazısında bu piyesi ve piyesin içinde sergilenen tiplerin duruşunu takdir edici sözlerle değerlendirmiştir:

Son mecliste Nahid'in tiradı¹²⁷ -şimdiye kadar okuduğum Fransızca temâşâlar da dâhil olduğu halde- en nefis tiradlardandır.

Üslubundan sonra psikoloji: Eşhas o kadar karakteristik, o kadar canlı, o kadar ayrı ayrı şahsiyetlere malik ki hepsinin ahvali ruhiyeleri hatta yarım satırlık bir sözlerinden anlaşılıyor. Elhasıl mükemmel, mükemmel, mükemmel ne kadar mükemmel olması kabilsen o kadar mükemmel bir eser, bir sahne-i ziyahat...¹²⁸

Kösem Sultan¹²⁹ (Tahsin Nâhit'le birlikte)

Bu eserin, birinci perdesi *Rûbab* dergisinin 12-13. sayılarında (13 Nisan 1328/27 Nisan 1912) ikinci perdesi ise 24-25. sayılarında (28 Haziran 1328/15 Temmuz 1912) yayımlanmıştır. Piyes üç perdeliktir.

Kösem Sultan, tarihe atıfta bulunan bir piyestir. Piyeste var olan isimler Osmanlı tarihinden alınmadır. Buna göre piyesin vak'a zamanı 16-17 Ramazan 1061 (3-4 Eylül 1651) 'dır. Kösem Sultan, ihtirasları ve entrikaları olan bir kadındır. İktidar gücü için her şeyini feda etmeye hazırdır. Sarayın paşaları, askerleri onun emrine amadedir. Yoluna çıkan tüm taşları ezip geçebilecek güçte olan bu kadın, sultanı bir harem ağasını kullanarak IV. Mehmet'i zehirli şerbet içirerek öldürmek

¹²⁶ Solak, Ömer, *Romanda Öteki/ Ötekinin Romani*, Konya: Tablet Yay., 2008, s.105

¹²⁷ Tirad, Fransızca bir kelimedir. *Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü Kitabı*'na bakılırsa anlamı öğrenilir. "Bir piyes içindeki karşılıklı konuşmalarda, bir şahsın uzun söz söylemesi. Tiratlı bir piyeste vaka kahramanlarından biri çıkar uzun uzun konuşur." Karaalioğlu, Seyit, *Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü*, İstanbul: Okat Yayınevi, 1967, s.172

¹²⁸ Tahsin Nahid, "Kırık Mahfaza", *Servet-i Fünûn*, 39 Kanun-i sâni 1325, S.976, s. 211-213

¹²⁹ Şahabettin Süleyman-Tahsin Nâhit, *Kösem Sultan*, Ankara, KTB. Yay., 1990, *Rûbab*, 13 Nisan 1328, S.12-13, 28 Haziran 1328

ister. Sarayda Kösem Sultan'ın komplolarının farkında olan Zülüflü Küçük Mehmet durumu bildirir ve padişahın hayatı kurtulur.

Padişah, canına kast eden Kösem Sultan'a layığını vermek için Reyhan Ağa'nın tavsiyesiyle vezirlerini toplar. Kösem Sultan da boş durmaz. Bektaş Ağa isminde bir zatın yardımıyla yeniçerileri isyana teşvik eder. Bu şekilde Küçük Mehmet'ten de intikam alacaktır.

Yeniçerilerin isyanını Turhan Sultan engeller. Küçük Mehmet, Kösem Sultan'ı nihayetinde ipe boğarak öldürür. Padişah IV. Mehmet, Küçük Mehmed'e önce yardımlarından ötürü onu ödüllendireceğini (seni vezir yaptım, seni Mısır Valisi yaptım) söylese de bu sözler boş bir vaatten öteye geçemez onun da idam fermanını emreder.

Kösem Sultan piyesi yayımlandığı dönem içerisinde tenkit ve tahlil çalışmalarına konu olmuştur. Ali Naci (Karacan) *Rübab* dergisinin 33. sayısında "Temaşa ve Tenkit" başlıklı yazısında bu piyese değinir. Piyenin I. Ve II. Perdelerinin çok iyi oynanmasına rağmen III. Perdede aynı başarının devam sürdürülemediğini ifade eder. Piyenin sahneleme tekniğinin yetersizliğinden, dekor unsurlarının iyi olmadığından bahseder:

Üçüncü perde, zülüflerle hasodaluların hücumuyla taayyün ettiğinden sahnenin daimi hareket içinde kalması icab eder. Hâlbuki bizim tiyatrolarda harekete muhtaç sahneler çok fena temsil ediliyor. Bir kere aktörlerin kâhtı, tiyatro ile katiyen alakadar olmayan beş-on kişinin sahneye gelmesini istilzam ediyor. Bunlar da rollerini yapamayarak temâşâgerânı seyrediyorlar ve eser şüphesiz bütün ruhunu, hissini, tesirini bu son perdede kaybediyor.¹³⁰(...)

Ayrıca Ali Naci, konuşmasını bilmeyen bir çocuğa IV. Mehmed gibi ekâbirden birinin rolünü vermenin yanlış olduğunu ifade eder. Ona göre Turhan Sultan gibi bir Osmanlı hatununu, Heraciya gibi doğru düzgün konuşamayan, söylem hatalarına düşen birisi temsil edemez.

Metin And, *Türk Tiyatro Tarihi* adlı çalışmasında Meşrutiyet'te oyunculuk ve tiyatro sanatına değinir. And, oyunlar bakımından bu dönemde üç önemli sorunla

¹³⁰ Ali Naci, "Temaşa ve Tenkit: Kösem Sultan", *Rübab*, İstanbul: Necm-i İstikbâl Matbaası, S. 33, 23 Ağustos 1328 (5 Eylül 1912), s.374-377, 380-381

karşılaştığını söyler. İlki kadın oyuncu sorunsalı, ikincisi oyunculuğun bir uğraş olması konusundaki engeller ve üçüncüsü oyuncuların yetişmesidir. Biz buraya Ali Naci'nin belirttiklerini desteklemesi adına üçüncü seçeneği irdelemek üzere alıyoruz:

Oyuncuların yetişmesi ya okulun dışında usta-çırak ilişkisiyle, ya da okul aracılığıyla gerçekleşir. Gerçi okuldan yetişmiş bir oyuncunun eğitimi bitmemiştir, gene bir ustanın yanında sahne görgüsü kazanması gerekmektedir. Darülbedayi-i Osmanî kuruluncaya dek bir tiyatro okulu yoktur. Oyuncular dönemin önde gelen tiyatro adamlarının yanında yetişiyorlardı. Söz konusu tiyatro adamlarının nasıl yetişmiş olduğu da ayrıca incelenmesi gereken bir konudur. Bunların ancak bir ikisi geçen yüzyıldan geniş tiyatro görgüsüne sahip tiyatro adamlarıydı. Bunların başında Mardiros Mınakyan geliyordu. Çeşitli tarihlerde topluluklar kurmuş, topluluğunda Ahmet Necip, Nuri, Arif, Hulûsi, Hakkı Necip gibi Türk oyuncularının bulunduğu Mardiros Mınakyan, Meşrutiyet'ten sonra da topluluklar oluşturmuş, oyuncu yetiştirmiştir. Geçen yüzyılda olduğu gibi Meşrutiyet'te de Türkiye'ye sürekli gelen yabancı toplulukları, özellikle de bu topluluklarda yer alan ünlü oyuncuları seyreden gençler bazı şeyler öğreniyorlardı.¹³¹

Bunların dışında Ali Naci, orkestra ile raks sahnesinin gerçeklere aykırı olduğunu da belirtir *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Ansiklopedisi*'ne bakıldığında bu konuya açıklık getirildiği görülür:

Meşrutiyet'te tiyatro yönetimi ve sahne düzeni de her bakımdan ilkel, çağın koşullarına uygun olarak bozuktu. Tiyatro toplulukları bir iki gösterim için bir araya geliyor, sonra dağılıyorlardı. İyi sanatçıların az oluşu, bunların da çeşitli topluluklara dağılmasıyla ortaya derme çatma topluluklar çıkmıştır. Çağın çeşitli güçlükleri, koşulları ve başkaca nedenlerle tiyatro topluluklarının çoğu amatör niteliğindedir. Çoğu kamu yararına gösterim veriyor, halk, toplulukların bu yararlı hizmetlerine saygı duymakla birlikte tiyatro sanatının gelişmesi ve tiyatronun profesyonel bir nitelik kazanması böyle engellenmiş oluyordu.¹³²

Mehmet Raûf da Servet-i Fünûn'da *Köse Sultan* piyesi üzerine bir değerlendirme yapar. Buna göre münekkid önce piyesi özetler daha sonra da sahne

¹³¹ And, Metin, *Türk Tiyatro Tarihi*, İstanbul: İletişim Yay., 2017, s. 120-121

¹³² A.g.y. "Tanzimat ve Meşrutiyet Tiyatrosu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yay.,1986, Cilt 6, s.1621

tekniğinin zayıflığına dikkat çeker. Üçüncü perdenin "adeta gülünç" kaldığını söyler.¹³³

Piyesle ilgili bir diğer değerlendirme de Kemal Emin (Bara)'ya aittir. Piyesi sanatla, tiyatroyla alakası olmayan kimselere yer verilmesinin hiçte yerinde bir karar olmadığını savunmaktadır.

*Otuz gece devam eden temâşâ âleminde meydana atılan yüzlerce piyesin arasında bir çehre-i sanat, yalnız Kösem Sultan'da görülüyordu. Hiç noksansız olduğunu iddia edemeyeceğimiz bu eser, şimdiye kadar bizde mevcutların en iyileri âdâdına dâhil olabilir. Fakat müelliflerinin büyük bir kabahati varsa, o da eseri oynatmalarındandır. Aktörlerin cahilâne, belki eblefiribâne gururları, enaniyet-i bî-manaları ile ne yaptığını bilmez bî-kitle-i mestane şeklini alan sahnelere zâde-i tab'ını emniyet etmek, büyük bir cesarettir.*¹³⁴

Kösem Sultan ile ilgili yukarıda verilen değerlendirmelerin neticesinde piyesin başarılı bulunamadığı özellikle oyuncuların rollerinin gerektiği gibi sergileyemedikleri üzerine durulmuştur. Fakat Reşat Nuri, verdiği bir demeçte söylenenlerin tam aksini savunmuştur:

*Kösem Sultan bizde yazılmış tarihi piyeslerin en güzellerindedir. Bu nevi piyeslerin aranılan bütün evsâfi haiz bulunduğunu iddia edemeyiz. Fakat Selim-i Sâlis bir dereceye kadar müstesnâ olmak üzere bizde şimdiye kadar yazılmış tarihi piyeslerdeki eblehâne tatsızlık, çocukça perişanlık onda yoktu. Kösem Sultan da en ziyâde lisân nazar-ı dikkati celbediyordu. Muharrirler eşhasın konuşmasına bir mâzî çeşnisi vermeğe çalışmışlar ve bunda muvaffak da olmuşlardı. O sûretle ki bu sayede eşhâsın çehreleri bununla bir "röliyef" alıyordu.*¹³⁵

¹³³ Mehmet Raûf, "Kösem Sultan Piyesi Hakkında", *Servet-i Fünûn*, İstanbul: Eski Mekteb-i Mülkiye Karşısında, S.1109, 23 Ağustos 1328 (5 Eylül 1912)

¹³⁴ Kemal Emin, "Ramazanın Muhasala-i San'ati", *Yirminci Asırda Zekâ*, İstanbul: Nefaset Matbaası, 14 Eylül 1328 (27 Eylül 1912), S. 14, s.247.

¹³⁵ (Haz. Kemal Yavuz) *Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro İle İlgili Makaleleri*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976, s.577

Kösem Sultan adlı piyes devrin farklı kumpanyalarında oynamıştır.¹³⁶

<u>TİYATRO TOPLULUĞU</u>	<u>YER</u>	<u>YIL</u>
Madam Binemeciyan Kumpanyası	Varyete ¹³⁷ Tiyatrosu Beyoğlu	1912
Osmanlı Milli Tiyatrosu	Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu	1912
Osmanlı Donanma Cemiyeti Top.	Şehzade başı Millet Tiyatrosu	1914

1.1.3.1.6. Tenkid Türündeki Eserler

Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr (1911)

Tenkidât-ı Edebiye serisinin ikinci kitabıdır. Şahabettin Süleyman, *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr* başlığıyla yayımladığı eserinde Abdülhak Hâmid'in hayatını belli bir döneme kadar aktarmıştır. Şiirlerinden ve tiyatro eserlerinden kesitler vermiştir. Bu eser, tatbikî tenkitin önemli bir örneğini oluşturmuştur.¹³⁸

Dönemin birçok ismi Abdülhak Hâmid'e hayranlık duymuş, onu edebiyatın sultanı olarak görmüştür. Şahabettin Süleyman da bu isimlerden biri olmuştur.

Namık Kemal Karabelâ Münasebetiyle¹³⁹ (1911)

*Karabelâ*¹⁴⁰ isimli eser Namık Kemal'in ölümünden sonra basılmış bir tiyatrodur. Tenkidât-ı Edebiye serisinin ilk kitabıdır. Şahabettin Süleyman bu eseri ölçü olarak Namık Kemal'in edebi kişiliğini değerlendirir. Şahabettin'in

¹³⁶ Yalçın, Alemdar, "1908-1923 tarihleri arasında basılan ve tefrika edilen piyeslerin listesi", *II. Meşrutiyet Tiyatrolarında İçtimâî Meseleler*, Erzurum: Atatürk Üniv., SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, doktora tezi, 1981, s.485

¹³⁷ Piyesin Varyete Tiyatrosu'nda Burhaneddin (Tepsi) ve Ahmed Fehim Efendi'nin iştirakiyle oynanacağı belirtilmiştir.

¹³⁸ Nâzım H. Polat, *Fecr-i Âti Yazarı Şahabeddin Süleyman -İnsan, Eser, Üslup-* doktora çalışmasında Şahabettin Süleyman'ın eserlerini gruplara ayırır. Buna göre Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr eserini "tatbikî (pratik) tenkit örnekleri" içerisine alır. Bu eser dışında *Namık Kemal - Kara Münasebetiyle* ve *Sultan Cem - Hayatı, Şahsiyet-i Edebiyesi'nde* bu grupta değerlendirir. s.144

¹³⁹ Şahabettin Süleyman, *Tenkidât-ı Edebiye Namık Kemal Kara Belâ Münasebetiyle*, İstanbul: Cihan Matbaası, 1339/1921, 32 sayfadır.

¹⁴⁰ Şahabettin Süleyman'ın Karabelâ vasıtasıyla Namık Kemal'i tenkit ettiğini belirttik. Yazar, Namık Kemal ve eserini edebî kıstaslar ışığında değerlendirir. Eserin eleştirilecek pek çok yönü vardır. Kerim Dinç'in doktora çalışmasında benzer hususlara değinmesi Şahabettin Süleyman'ın sözlerini doğrular niteliktedir. "Namık Kemal'in diğer oyunlarına göre zayıf kabul edilmesinde; eserin görece basit mevzusu, bu basit mevzunun -imkân vermesine karşın- yeterli ustalıkla işlenip bir trajediye dönüştürülememesi ve kahramanların konumlarıyla uyumsuz üslupları sebep olmuştur denilebilir." Dinç, Kerim, *Namık Kemal'in Tiyatrosu*, Erzurum: Atatürk Üniv., SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, doktora tezi, 1996, s. 196

nazariyesinde Namık Kemal ne şairdir ne münekkit ne de müceddit. Yazar, ona sadece inkılâpçı sıfatını yükler. Lakin bu inkılâpçılıkta edebi mahiyette değil ictimâî sahadadır.

Resimli Türk Edebiyatı Tarihi'nde eserin tahlili yapılırken Şahabettin Süleyman bu eserine değinilir:

Yer yer, âmiyane sözlerle, lüzumsuz ve manasız konuşmalarla yürütülmüş bu eser, Namık Kemal'e yakışmayacak kadar zayıf bir piyestir. Namık Kemal'in hayranı olan Dr. Rıza Nur bile bu eser için: "Kemal; bunu Magosa'da zindan buhranları, sıtma nöbetleri içinde, maddi ve manevi zayıf düştüğü zamanda yazmış olacaktır." demek zorunda kalmıştır. Aynı eser dolayısıyla, Şahabettin Süleyman'ın, Kemal'i bir avam muharriri diye vasıflandıran, şiddetli bir tenkidi vardır.¹⁴¹

Yazar, Namık Kemal hakkındaki bu düşüncelerini başka eserlerinde de korumuştur. Örneğin *Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat*'ta Namık Kemal'in tiyatrolarındaki konuşmalarını acemice bulur. Ona göre bu eserler ancak ilkokul öğrencilerine okuma öğretme niteliğindedir. Muhâvere tekniği bakımından hiçbir değeri yoktur.¹⁴²

Sultan Cem

Tenkidat-ı Edebiye serisinin üçüncü kitabı olarak düşünülen *Sultan Cem*, *İçtihâd* dergisinde yayımlanmışsa da kitap haline getirilememiştir. Yazar, Sultan Cem'in yaşantısına ayırdığı kitabında pek çok edebiyat tarihi eserinden faydalanmıştır. Şahabettin Süleyman, *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr* isimli eserinde izlediği Taine metodunu *Sultan Cem*'de de kullanmıştır. Cem'i önce irs ve köken mirası bağlamında incelemiş, sonrasında cemiyet koşullarının Şehzade üzerindeki etkisini anlatmış ve en sonunda da yaşadığı devirden bahsetmiştir.

1.1.3.1.7. Fantaziyeler ve Measureler

Şahabettin Süleyman, bazı yazılarını fantazi, measure, measure şiir diye nitelendirir. Yazar fantaziyelerini *Gölgeler ve Hakikatler* isimli kitapta toplamak istese de buna muvafık olamaz. Mensur şiirlerinden *Üç Sene*'yi de aynı şekilde bütün bir eser haline getiremez.

¹⁴¹ Banarlı, Nihad S., *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976, Cilt 2, s. 907-908

¹⁴² Şahabettin Süleyman, *Sanat-ı Tahrir ve Edebiyat*, Araks Matbaası, İstanbul, 1921, s.291-95

Mensureleri arasında *Küçük Mevzular -Anjel'e, Câmekânlar, Fakat...Korkar, Heykel, Gurur, Bilmece, Yalanları, İstifa-yı Aşk, Göl, Manto, Tevekkül, Üfûlünden Sonra, Eski Bir Korku, Bataklik, Dedelerim* vardır. Bu mensurelerde ferdi istekler anlatılır. Milli kaygılarla yazılan mensureleri *Korku, Bir Hitabe, Sûr-nây'*dır.

Sosyal gidişatın aksaklığı üzerine ise yazılmış *Bir Mukabele, Şairlerin Sefaleti ve Kin* isimli mensureleri vardır.

1.1.3.1.8. Hikâyeler

Bu eserleri dışında Şahabettin Süleyman'ın muhtelif dergilerde neşredilmiş hikâyeleri vardır.¹⁴³ Bu hikâyelerden bazıları şunlardır: *Derebeyi, Hüseyin Veli Efendi, Nazar Düşkünleri, Bir Firarî, Erkekler Arasında, Bir Ses, Menekşe Çiçek, Müntehab Hikâyeler, Karikatürüm, Bir Tecrübe, İhtiyarî Dilenme, Karar-ı nâ-tamama, Şairiyet Sıkıntıları, Erkek Mektupları, İntikam, Bir Tahlil, Dayak, Fedakâr, Bir Muaşaka, Bir Elbise, Mücrim, Eşkiya, Sahte Firariler, Mahbesde Yemek Grevi, İstintak, Rıhtım, Bir Kumarhane ve Bir Kadın, Çocuk Teharrisi, Mükâfat, Muallim.*

Yazarın nuvel-diyalog ya da tekellümü hikâye diye adlandırdığı bazı metinleri vardır. *Kanun, Kamer, Eza-yı Saadet, Kadın Mükâlemeleri, Yeni İzdivaçlarda, Aziz Katil, Kül, Anat-ı Ruhiye, Avdet, Dostlukları* bunlardan bazılarıdır.

1.1.3.2. Tercümeleler

Çok yönlü bir kişilik olan yazarın bir takım tercümeleri mevcuttur:

Anglo-Sakson Irkının Milet-i Sâireye Esbâb-ı Tefevvuku - Edmond Demolins'ten tercüme

Nasâyih-i Aşere'den Aşk - Emil Fage (Emil Faguet)'den tercüme

Demircilerin Grevi - Fransua Kope (François Coppée)'den tercüme

Seyyat Çiçekleri - Baudelaire'den tercüme

Safo - Alfons Dode (Alphonse Daudet)'den tercüme

Vatan - Emil Faguet'den tercüme

¹⁴³ Araştırmalarımız sonucunda bu hikâyelerin içeriği üzerine en kapsamlı etüt, Nazım H. Polat'ın *Fecr-i Âtî Yazarı Şahabeddin Süleyman -İnsan, Eser, Üslup-* adlı doktora çalışması Atatürk Üniv., Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erz., 1984 ile Cafer Şen'in *Fecr-i Âtî Edebiyatı Tesbit Tahlil Tenkit* (Gazi Kitabevi, Ankara: 2006 adlı eserlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Şiir ve Tefekkür ile Jale Dergileri'nin İncelenmesi

2.1.1.Şiir ve Tefekkür

2.1.1.1. Süre ve Teknik Özellikler

Şiir ve Tefekkür, Eylül 1325 (2 Eylül 1909) tarihinde yayım hayatına başlamış, Eylül 1325 (9 Eylül 1909) tarihli 2. sayısı ile de yayım hayatına son vermiştir. "Haftalık edebiyat dergisidir." Derginin birinci ve ikinci sayısı düzenli olarak çıkmış fakat maddi imkânsızlıklar nedeniyle yayım hayatı iki dergiyle sınırlı kalmıştır.

İlk sayıdan son sayıya kadar derginin mesul müdürü Şahabettin Süleyman'dır. Devrine göre pahalı (60 para) sayılabilecek *Şiir ve Tefekkür* Heranet Hedişyan¹⁴⁴ matbaasında basılmıştır. Dergide yazışma adresi olarak herhangi bir daire gösterilmemiştir.

24,5 X 34 cm ebadında olan derginin kapak sayfası yoktur. Derginin ilk sayfasında büyük çiçek motifleriyle rika harflerle "Şiir ve Tefekkür" yazmaktadır. Bu

¹⁴⁴ Bu matbaa ismine sadece iki kaynaktan rastladık. Bu kaynakların birinde matbaanın ismi Hırant Hadişyan olarak yazılmışken bir diğer kaynaktan ise Heranet Hadişyan isminde kaydedilmiştir. Tanzimat'ın ilanı ile beraber yabancı matbaalar ülkenin yayıncılık hayatında bir hayli önemli olmuştur. Bununla ilgili *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*'nin "Yayıncılık" maddesine bakmakta fayda var: "1860'a kadar oldukça yavaş gelişen Osmanlı matbaacılığı bu tarihten sonra hem sayısal bakımdan hem de basım tekniğindeki gelişmeler bakımından oldukça hızlı bir ilerleme göstermiştir. Bu arada unutulmaması gereken bir nokta da Osmanlı ülkesinde yaşayan gayrimüslim cemaatlerin matbaalarıdır. Osmanlı matbaacılığında çok daha eski bir geçmişe sahip olan bu matbaalar (özellikle Yahudi, Rum ve Ermeni) 19 yy'da daha hızlı gelişmişler, Osmanlı matbaacılığına da teknik bakımdan yardımcı olmuşlardır." Akbayar, Nuri, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yay., 1986, Cilt 6, s.1683

Sivashlı ya da Tokatlı Apkar adında bir Ermeni, İtalya'da matbaacılığı öğrendikten sonra oradan getirdiği araçlarla, 1567 yılında İstanbul'da Kumkapı'da bir Ermeni matbaası kurmuştur.

Apkar'dan yüz on sene sonra Ermeni matbaacıların ikincisi olarak bilinen Eremya Çelebi Kômürçiyân bu alanda adını duyurmuştur.

Nikodemos Metaksas adında bir rahip, İngiltere'den getirdiği araçlarla, 1627 yılında İstanbul'da ilk Rum matbaasını kurmuştur.

İlk Türk matbaası ise İbrahim Müteferrika tarafından 1727 yılında kurulmuştur. İlk olarak Vankulu Lügati basılmıştır.

Bu tarihlerden sonra matbaa işleten diğer Ermeni yayıncılar şunlardır: 1875 senesinde Bâbüali Caddesi'nde ilk kitapçı dükkânını açan Arakel Tozluyan 1898'de kendi matbaasını kurmuştur. Burada çok sayıda kitap yayımlanmıştır. Kitapçı Arakel'in neşrettiği katologlar Arakel Kitabhânesi Esâmî-i Kütübü adıyla vücut bulmuştur. Bu katologta 968 kitap tanıtılmıştır.

Kirkor Faik Kayseryan'ın 1800'lerin sonlarında kurduğu Asır Kütüphanesi farklı türde kitap çıkarmasının yanında yerli ve çeviri eserlere de yer ayırmıştır.

Garbis Fikri'nin Gayret Kütüphanesi yine bunlar arasındadır.

Mihran Acun tarafından kurulan Cihan Kütüphanesi ve Matbaası kitap, gazete, dergi yayımladı.

Bu isimler dışında Karabet Büberyân, Agop Matyosyan, Artin Asaduryan, Ohannes Civelekyan da vardır.

Kabacalı, Alpay, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basım ve Yayın*. İstanbul: Literatür Yay., 2000, 98-99-100-101

ismin hemen altında yine rikayla yazılmış "Haftalık musavver-i risaliyeyi edebiyedir" başlığı ile derginin hedef kitlesi belirtilmiştir. Bu açıklamanın ardından sağ tarafta "Numara" ve bu ibarenin yanında derginin sayı numarasını gösteren rakam; sol tarafta ise Rumî takvime göre derginin yayımlandığı ayın adı bulunmaktadır. Aynı sıranın ortasında haftanın hangi günü ise o verilmiştir.

Derginin sayfaları üç sütun olarak düzenlenmiştir. Dergide 8 fotoğraf, 5 adet çizim ve yazılar arasında süslü şekiller bulunmaktadır. Derginin iki sayısı da 16 sayfa çıkmıştır. İçindekiler kısmıyla tanıtıcı herhangi bir giriş yapılmadığı için sayfalar doğrudan bir rakamıyla başlar.

2.1.1.2. Yayın Amacı ve Politikası

Fecr-i Âtî topluluğunun çıkarmayı planladığı Fecr-i Âtî adlı dergi çıkarılamaz. Şahabettin Süleyman da muhtelif dergilerde eserlerini yazar. Bunlardan biri de *Şiir ve Tefekkür*'dür. Şahabettin Süleyman ayrıca bu dergide Fecr-i Âtî'nin amacını da gösteren bir yazı paylaşır.

Şiir ve Tefekkür, Fecr-i Âtî'nin yayın organı olmak amacıyla Fecr-i Âtî ediplerinden Şahabettin Süleyman öncülüğünde İstanbul'da yayımlanmış haftalık resimli edebiyat dergisidir.

Derginin amacı, dönemin özellikle edebiyat alanındaki gelişmelerini takip etmek, edebiyat sahasına yeni adım atan yazarları teşvik etmek, onlara yol göstermeyi sağlamaktır. Bütün sorumluluğu Şahabettin Süleyman'a ait olan bu dergi için yazar, edebi camiaya yeni bir ivme kazandıracaklarını düşünse de dergi, maddi sıkıntılar yüzünden daha ikinci sayısında kapanır.

2.1.1.3. Genel Muhteva Özellikleri ve Yazar Kadrosu

Daha önce de belirtildiği gibi *Şiir ve Tefekkür* "edebiyat" dergisidir. Derginin iki sayısında da edebiyat, bunun yanı sıra az da olsa bilimsel, siyasi ve kültürel yazılar kaleme alınır.

Dergide yayımlanan yazılar ve türleri şöyledir; Süleyman Nazif'in "Nihan (İhtiyaçlarım)", Refik Halit'in "İntihara Doğru", Baha Tevfik'in "Tramvay Beygiri", "Harakât-ı İlmiye (Tefekkürâtımızın Mekanizması)", Yakup Kadri'nin "Musahabe-i Edebiye", Ali Sühâ'nın "Zevk-i İntihar", Süleyman Fehmi'nin "Yeni Kitaplar"

deneme ve fıkra türünde yazılardır. Süleyman Nesib'in "Âsâr-ı Mâziden", Ahmet Haşim'in "O Belde", Celâl Sâhir'in "O Aşına-yı Baîde", Tahsin Nâhit'in "Meslek", Emin Bülend'in "Gençlik", Fâik Âli'nin "Tayf-ı Girîzândan Bir Parça", Mehmet Behçet'in "Yorgunluk", Nedîm'in "Sahâif-i Mensi" dergide yayımlanan şiirlerdir. Mehmet Raûf'un "Yeni Kitaplar", Şahabettin Süleyman'ın "İntikam", Yakup Kadri'nin "Baskın" kısa hikâye türünde yazılmış metinlerdir. Mehmet Raûf'un "Şiir ve Tefekkür Müesseselerine" ve isimsiz bir yazarın "Birkaç Söz", tanıtım yazısı; Hakkı Haydar'ın "Çin ve Japonya", "İcmâl-i Siyasî", siyasi yazı, Gaston Bonniye "Harakât-ı İlmiye -Arılar da Hâssa-ı Ta'yin" bilim yazısı; Said Hikmet'in "Fantazi - Yakında Açılacak Encümen-i Dâniş Kebîr Kapısında", sohbet yazısı; Şahabettin Süleyman'ın "Zincir- Piyas 1 Perde" tahlil ve tenkid yazısıdır. Son olarak içinde yarışma olacağını söyleyen bir ilan yazısı ve Şahabettin Süleyman'ın okuyuculara "Teşekkür" metni dergide bulunan diğer yazılardır.

Tablo: I

Dergide Yer Alan Türlerin Dağılımı

TÜR	SAYI
Deneme - Fıkra	7
Şiir	7
Hikâye	3
Tanıtım	2
Siyasi	2
Bilim	1
Sohbet	1
Tenkit - Tahlil	1
İlan	1
Teşekkür	1

Tablodan anlaşıldığı üzere dergideki edebi metinler sayıca fazladır. Derginin edebi bir dergi olarak çıktığını açıkça ortaya koyar.

Dergiyi çıkartan ve içinde en çok yazısı bulunan kişi Şahabettin Süleyman'dır. Diğer yazıların da Şahabettin Süleyman'ın fikir ve edebi birliktelik yaşadığı arkadaşları tarafından kaleme alındığı görülür. Yine bu arkadaşların yazılarını birbirlerine ithaf etmeleri de derginin bir arkadaş ortamında çıktığını kanıtlar.

2.1.1.4. Şiir ve Tefekkür Dergisindeki Yazıların Değerlendirilmesi

- Refik Halid (Karay)¹⁴⁵, *İntihara Doğru*, 2 Eylül 1909, Heranet Hedişiyen Matbaası, S.1

Refik Halid, Fecr-i Âti topluluğunun fertlerindedir. *Tercüman-ı Hakikât ve Servet-i Fünûn* gibi önemli basın organlarında çalışmıştır. 1910'da *Son Havadis* adlı bir gazete çıkardıysa da gazete sadece on beş sayı çıkabilmiştir. Bu gazete dışında *Aydede* adında bir dergi de çıkarmıştır. Ayrıca *Cem ve Kalem*¹⁴⁶ mecmûalarında Kirpi mahlasıyla yazılar yazmıştır.

Yazar burada intihar fikrine ve özellikle bu fikrin çocuklar ve gençler üzerindeki derin etkisine değinir. Öncelikli olarak memlekette ve dış ülkelerdeki intihar vakalarını anlatır ve bu vakaları duyan çocukların intiharı arzuladıklarını dile getirir. Yazar, sonrasında intihar fikrine sebebiyet veren mevzulara dair yazılar yazan bir kaç yabancı isimden bahseder. Refik Halit, bu isimlerden biri olan filozof Moris Bares (Maurice Barrés)'in görüşlerini ayrı bir paragrafta yer verir ve bununla birlikte kendisi de onun görüşüne katılır:

¹⁴⁵ (1888-1965) İstanbul'da doğdu ve orada öldü. *İslam Ansiklopedisi*'nde yazarın hayatı hakkında şu bilgiler verilir: "Babası maliye baş veznedarı ve Bank-ı Osmanî nazırı Mudurnulu Mehmed Halid Bey'dir. Önemli devlet adamlarından biridir. Sırasıyla Şems-ül Maarif'te ve Galatasaray Sultanîsi'nde okudu. Yüksek öğrenimini ise Hukuk okuyarak tamamladı. Meşrutiyet'in ilanı ile okulu ve Maliye Nezareti'nde sürdürdüğü kâtiplik görevini bırakarak gazetecilik yapmaya başladı. Anadolu'nun muhtelif vilayetlerinde sürgün olarak yaşadı. İstanbul'a dönüşünde ise Robert Koleji'nde öğretmenlik ve PTT Genel Müdürlüğü yaptı. Fikirleri yüzünden 1922 yılında yüz ellilikler listesine alınarak sınır dışı edildi. Sürgün senelerini Halep ve Beyrut'ta geçirdi. 1938'de çıkan af sebebiyle yurda döndü." *İslam Ansiklopedisi*, Refik Halit Karay maddesi, 2001, Cilt 24, s.480

Eserleri: Yezidin Kızı, İstanbul'un Bir Yüzü, Bugünün Saraylısı, Kadınlar Tekkesi, Yerini Seven Fidan, Yüzen Bahçe, Karlı Dağdaki Ateş, Yer Altında Dünya Var, Bu Bizim Hayatımız, Kadeh, Memleket Hikâyeleri, Dışı Örumcek, Gurbet Hikâyeleri, Bir İçim Su, Dört Yapraklı Yonca, Kirpinin Dedikleri, Tiryaki Hasan Paşa ve Kanije Müdafaası, Deli, Guguklu Saat, Ay Peşinde, Sakın Aldanma İnanma Kanma, Ago Paşa'nın Hatırları.

¹⁴⁶ Refik Halit Karay, öykülerinin yanı sıra mizahi yönüyle de tanınan bir yazardır. Çeşitli dergilerde mizahi yönünü ortaya çıkaran eylemlerde bulunmuştur. Bu dergilerden birisi de 3 Eylül 1908 tarihinde yayın hayatına başlayan *Kalem*'dir.

Araştırmalarımız neticesinde Refik Halit'in yazılarında bazı mahlaslar aldığı gözlemlenmiştir: Kirpi, Karga, Tarih-i Devr-i Mebusan, Aydede, Mübeccel Halit, Vakanüvis, Kirp-i Natuvan, Rehak, Anber, R. H., R. H.K., Re. Ha. Ka., Diken, Dürenda, Başyazar.

(Barrés)'in dediği gibi intiharı yalnız dinsizlik ahlaksızlık, Schopenhauer¹⁴⁷'lik yaptırmaz bazen bizim memleketimiz gibi ahlakı, dini yerlerde de çocuklar kendilerini vurur. Hem de büyük bir itidal-i dem ile özene bezene öldürür.¹⁴⁸

Barrés'e göre din, ahlak mefhûmlarının varlığı ya da yokluğu intihar fikrinin beyinlerde zuhur etmesi için yeterli sebep değildir. Yapılması gereken intihara sevk eden sebeplerin bulunmasıdır.¹⁴⁹

- Mehmet Raûf¹⁵⁰, *Şiir ve Tefekkür Müessislerine*, 2 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası, S.1

Servet-i Fünûn dönemi romancılarından Mehmet Raûf, bu yazısında dönemin edebî dergilerini değerlendirmekle beraber edebiyatımızda kayda değer mecmûaların vücut bulamadığından dolayı müteessir olduğunu dile getirir. *Âşiyân* adlı bir mecmûadan bahseder ve bu mecmûanın görevini hakkıyla yerine getiremediğini söyler. *Âşiyân*'ın müessislerinin edebi düşüncelerini tebliğden çok menfaat kaygısına düşmelerinden ötürü iflas ettiğini belirtir. Neşredilmiş ve hâlen çıkmakta olan

¹⁴⁷ Arthur Schopenhauer: (1788-1860) Alman filozofudur. "Schopenhauer'in sanat anlayışı Eflatun'un idealar kuramına ya da iradenin nesnelleşme derecesine bağlıdır. Sanatkarlardan her birine ya da iradenin nesnelleşme derecelerinden birine yükselmektir. Sanatçı doğayı taklit etmez, fakat düşüncesinin sezgisine göre yaratır. Sanat bize bireysel ve geçici olanın arkasından ebedî ve ütmel olanı göstermek suretiyle hayatın kötülüklerini hatırlatır": Sena, Cemil, *Filozoflar Ansiklopedisi*, İstanbul: Okat Yayınevi, 1976, Cilt 4, s.206

Refik Halit dışında ahlak konusunda Schopenhauer'in düşüncelerine yer veren bir diğer isim Şahabettin Süleyman'dır. Yazar, *Malumat-ı Edebiye*'nin II. Cildinin sekizinci ana bölümünde "Sanat ve Ahlak" başlığı altında Schopenhauer'den bahseder: "Sanat yüzlerce defa birçok inançlı kişiler, fenciler, ciddi adamlar, ahlakçılar tarafından ahlaksızlık ile itham edilmiş, şüphe altında bulundurulmuştur. Jean Jack Rousseau, Tolstoy sanatı nefsi hevesleri ve sefahati uyandırıcı olarak telakki etmişler; protestanlık onu, ahlakı ifsat eder, ihtirâsâtı ikaz eder mütalaasıyla daima uzak bulundurmaya çalışmıştır. Bunun aksine Hegel, Schopenhauer gibi felsefeciler de onu ahlaksızlığa karşı bir engel, kendine temas eden şeyleri arındırır ve güzelleştirir şeklinde telakki ederek takdir etmektedir. Bu nazariyeye "sanat, sanat içindir" diyenler tamamıyla inanmaktadırlar. Bütün bu çekişme ve mücadelelere karşıyabilmek için sanatı vak'a ve hadiselerin, tecrübenin, akıl ve mantığın ziyalarıyla tedkik etmeli, sanat ahlaksız mıdır, değil midir, değilse tamamıyla aksi bir tesire sahip midir bilemeyiz." Şahabettin Süleyman / Fuat Köprülü, *Malumat-ı Edebiye*, Cilt 2, s.166

Buna göre yazara göre sanat, ahlak değildir. İkisinin amacı aynıdır, birbirleri için yardımcı konumdadırlar.

¹⁴⁸ Refik Halit, "İntihara Doğru", *Şiir ve Tefekkür*, S.1, s.2

¹⁴⁹ Batılılaşma neticesinde bir kısım dini hükümler deforme olur. Zamanla tasavvufi manaların ilmi yönden taşıdığı değeri anlayamayan bir ulema sınıfı ortaya çıkar. Dini dersler veren kurumlar yozlaşmaya başlar ve bu durum ahlaki değerlerden yoksun köhne dimağların yetişmesine sebep olur. Sarıtaş, Muhammet, *Nurettin Topçu'da Sosyo-Pedagoik Yapı*, Ankara: Mesaj Yayınevi, 1986

¹⁵⁰ (1875-1931) İstanbul'da doğdu ve orada öldü. *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü* adlı kitapta yazar için kaydedilenler şunlardır: "1894 yılında Bahriye Mektebin'den teğmen rütbesi ile mezun oldu. 1910'da yayınladığı bir kitap yüzünden askerlikle ilişkisi kesildi. Başından üç evlilik geçti. Bir ara Şule Neşriyat adında bir yayınevi açtı. Servet-i Fünûn edebiyatçılarındandır. Eylül adlı romanı ile Türk edebiyatının ilk psikolojik romanını yazmıştır." Ünalmiş, Oğuz, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yay., 2005, s.375

Çeşitli dergi ve gazetelerde yazıları olmasının yanında Süs, Nevsal, Mehasin adlı dergileri çıkarmıştır.

Eserleri: Eylül, Genç Kız Kalbi, Ferda-yı Garam, Karanfil ve Yasemin, Ceriha, Son Emel, Kadın İsterse, Son Yıldız.

Yazılarında kullandığı mahlaslar: M. R., Raûf Vicdani, Ali Necdet, Mehmet Nafiz, Besime Raûf, Besim Raûf, Cemil, Jüpon, Salis, Cemil, Çiğdem, R. V.

mecmûaların da sırf edebî olmayı mesleklerine yahut menfaatlerine muhalif bulmaktan dolayı, aynı zamanda hem edebî, hem siyasi, hem fenni, hem ictimâî olmak davasında bulunarak maalesef bunları da layıkıyla yerine getiremeyerek bir yokluk çemberinde sürünüp gittiklerini ifade eder. Akabinde *Servet-i Fünûn* dergisinin edebî muhitlerde büyük ses getirdiğini ve *Şiir ve Tefekkür*'ün de bu türden büyük yankılar uyandıracığını düşünür. Çünkü *Şiir ve Tefekkür* sırf edebî olmak cesaretini göstererek matbuat hayatına atılan ilk mecmûadır. Yazar, *Şiir ve Tefekkür* mecmûası için kıymetli bir iltifat olan şu cümleyi sarf ediyor: *Şiir ve Tefekkür... Bu yalnız bir mecmûa ismi değil, bir meslek-i edebî demektir. Ve nesl-i cedidi, böyle salim ve hadîd bir mesleğe salık görmekte iftihar ederim.*¹⁵¹

Türk ve Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, Mehmet Raûf'un bu yazısını *Şiir ve Tefekkür* dergisi için bir tezkiye niteliğinde olduğunu belirtir: *Şiir ve Tefekkür müessislerine başlıklı yazıyla mecmûayı okuyucuya tezkiye eden Mehmet Raûf'a göre, sırf edebî olmak cesaretini göstererek matbuat hayatına atılan ilk yayın oranımız budur. (...)*¹⁵²

Ayrıca Raûf, mecmûanın kurucularının menfaati göz ardı edip sadece edebiyat için çalışacaklarını ve böylelikle toplumu yeniden dirilteceklerini temenni eder.

- İmzasız, *Birkaç Söz*, 2 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası, S.1

Bu yazı imzasız olup yazarı belli değildir. *Şiir ve Tefekkür* dergisinin amacı burada belirtilir. Edebiyat camiasında ilk defa Fecr-i Âtî'de ortaya atılan ve ayrıca bu ekolün en önemli ideali olan "sanat muhterem ve şahsidir" sözüne değinilir. Yazı, imzasız olmasına rağmen Nâzım H.Polat bu konuda şunları söylemektedir:

(...)Fecr-i Âtî'nin kurulduğunu bildiren haber metninde ve Şahabeddin Süleyman'ın Şiir ve Tefekkür'deki -bir kısmını iktibas ettiğimiz- "Birkaç Söz" başlıklı imzasız yazısında da aynı düstür zikredilmiştir. Ayrıca her iki metnin de dil ve üslup hususiyetleri, Şahabeddin Süleyman tarafından yazıldığı kanaatini uyandırmaktadır. Kezâ sözünü ettiğimiz haber metninde Fecr-i Âtî Encümeni için kullanılan "şiir ve tefekkür" sıfatının Şahabeddin Süleyman'ın çıkardığı mecmûaya isim olarak

¹⁵¹ Mehmet Raûf, "Şiir ve Tefekkür Müessislerine", *Şiir ve Tefekkür*, S.1, s. 3

¹⁵² *Türk ve Dili Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998, Cilt 8, s.169

seçilmesi dikkat çekicidir. Bütün bunlar, yazarımızın *Fecr-i Âtî* içinde çok faal bir rol oynadığını gösterir.¹⁵³ diyerek bu yazının Şahabettin Süleyman tarafından yazıldığını ifade eder.

Bu imzasız yazının Polat dışında Şahabettin Süleyman'a ait olduğunu bildiren bir diğer kaynakta *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedi'sidir*. Burada: *İlk sayfadaki - Şahabettin Süleyman'ın kaleminden çıktığı anlaşılan- "Birkaç Söz" başlıklı yazıda mecmûanın gayesi şöyle ifade edilmiştir. (...)*¹⁵⁴ diye kaydedilir.

Yazının ilerleyen kısımlarında mecmûanın yalnız edebî olmakla beraber okuyucuyu, diğer yayımları izlemekten doğan maddi israftan kurtarmak için, sayfaları arasında küçük bir siyasi yazı ve fenni makale, en yeni mûsikî parçaları ve karikatürleri bulundurulacağı bildirilir.

- Süleyman Nazif¹⁵⁵, *Nihan (İhtiyaçlarım)*, 2 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası, S.1

Süleyman Nazif; Süleyman Nesib'e ithaf olunan yazısını vefat eden arkadaşının defterinden "aynen" naklettiğini bildirir. Yazar, ruhun gıdasının onu bir ömür var edecek ilacın emel olduğunu, insanların hayatlarında ihtiyaç arzusunun

¹⁵³ Polat, Nâzım H., *Şahabeddin Süleyman*, Ankara: K.T.B. Yay.82, 1987, s.36

¹⁵⁴ *Türk ve Dili Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1998, Cilt 8, s.168

¹⁵⁵(1870-1927) Diyarbakır'da doğdu, İstanbul'da öldü. Babası zamanının ünlü şairlerinden Sait Paşa'dır. Düzenli bir öğrenim görmemesine rağmen Arapça ve Farsça biliyordu. Baha Dürder'in *Şairler, Edipler Muharrirler* adlı kitabında onun hayatı ve üslubuyla ilgili yazılanlar şöyledir: "Fransızca'yı öğrenmesi, Namık Kemal, Abdülhâk Hâmit ve Ziya Paşa gibi yazarların yapıtlarını çok okuması, onun ilerlemesini birinci derece etkileyen nedenler olmuştur. Baş kaldıracı, heyecanlı bir ruhu vardı. Bunun için Abdülhamit zamanında Avrupa'ya kaçanlar ve Mütareke'de Malta'ya sürülenler arasında bulunuyordu. 31 Mart Olayı'nda asilerin yanını tutmak isteyenlere karşı ateş püskürmüştü. İstanbul'un işgalini protesto etmek için yapılan toplantılardaki heyecanlı söylevleri, onun hayatında hep anılacak ünlü olaylardır ve o, bundan ötürü yazdıklarıyla edebiyat tarihine geçecek yazarlardandır." Şiirleri normal ve heyecansızdır. Zekâsı, onun hem iğneli, hem de alaycı nükteler yapmasına yardım etmiştir. Cümleleri güçlü ve çok ses çıkaran kelimelerden yapılmıştır. Çoğu eleştiriciler, bunların akışını bir şelâleye benzetmişlerdir. İlk yazılarını İbrahim Cehdi takma adıyla yayımlamıştır." Dürder, Baha, *Şairler, Edipler Muharrirler*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986, s. 113-114

Edebiyat-ı Cedide şairlerindendir. Ama Şerif Aktaş'a göre tam anlamıyla bu topluluğun sesi olmaz araf sancıları içinde tarzını sürdürür. Aktaş'ın *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi 1* kitabına bakılırsa: "Onun sesine sinen Edebiyat-ı Cedide duyarlılığı ve anlayışı, kişiliğinin bir yönü hakkında kanaat verse bile, emanet gibi durmakta; dil karşısındaki tavrı, eski-yeni arasındaki arayışları, mısralardaki ses, hatta kelime kadrosu ve bir türlü kıvamını bulamayan hayal iklimi ile mutavassıt zevke yakın bir sanatkâr intibâi vermektedir. Kültür ve zevkiyle aynı anda bağlı olduğu Doğu ve Batı kaynaklı eser ve değerler de bu kanaatimizi doğrular mahiyettedir. Ayrıca dostlukları, insani ilişkileri, dini kanaatleri, milli değerlere karşı hassasiyeti, siyasi tercihleri ve edebiyata bakış tarzı Edebiyat-ı Cedide mensuplarından farklıdır."s.106

Yeni Tasvir-i Efkâr, Hâk, Edebiyat-ı Umûmiyye, Hazîne-i Fünûn, İctihad, Mecmûa-i Ebüzziyâ, İleri, Ma'lumât, Peyâm-ı Sabah, Yarın, Resimli Gazete gibi yayım organları için yazılar yazmıştır. Bununla da yetinmeyip Cenab Şahabeddin'le beraber *Hâdisât* gazetesini çıkarmıştır. Bu yazıların çoğu milli mücadeleyi destekleyici yazılardır. İtilaf Devletlerinin pervasız ve saldırgan tutumlarına karşı ünlü makalesi *Kara Bir Gün*'ü kaleme aldı.

Eserleri: Gizli Figanlar, Malta Geceleri, Firâk-ı Irâk, Ma'lûmu İlâm, Elcezire Mektupları, Batarya ile Ateş Kahire, Boş Herif, Âsitâne-i Târihte, İttifakın Tarihesi, Tarihin Yılan Hikâyesi, Çal Çoban Çal, Çalınmış Ülke, Hitâbe, Âbide-i Şühedâ, İki Dost, Nâsirüddin Şah ve Bâbiler, Yıkılan Müessesese, Kâfir Hakikat.

önemli bir gereksinim olduğunu vurgular. Bu düşüncelerinin hülâsası şu cümlelerde gizlidir: *Oh emelsiz ruh olmaz. Felaket o ihtiyacı hissedememektedir!*¹⁵⁶ Yazar, kendi ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda ruhunun donup eridiğini söyler.

- **Baha Tevfik**¹⁵⁷, *Fantazi (Tramvay Beygiri)*, 2 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası, S.1

19. yüzyılın ikinci yarısında Beşir Fuad'la başlayan pozitivism akımının, bu dönemdeki sözcüsü Baha Tevfik'tir. Baha Tevfik ile Beşir Fuad his ve hayale dayanan edebiyatın zararlı olduğu, insanı marazi bir duruma sürüklemekten başka bir şeye yaramadığı konusunda birleşirler. Orhan Okay, bu hususu şu şekilde belirtmiştir:

*İkinci Meşrutiyet sonrasında nispeten serbest atmosferinde Beşir Fuad'ın daha cüretli takipçileri ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında en önemlisi Baha Tevfik'tir (1884-1914). Beşir Fuad gibi fenni gerçekler karşısında edebiyatı, özellikle hayalperest şairliği küçümseyen, hatta edebiyatı zararlı bulan Baha Tevfik, Beşir Fuad'ın pek çok yazısında bahsettiği, çevresine okumalarını tavsiye ettiği Büchner*¹⁵⁸*'in Madde ve Kuvvet'ini bu ad altında tercüme etmiştir.*¹⁵⁹

¹⁵⁶ Süleyman Nazif, "İhtiyaçlarım", *Şiir ve Tefekkür*, S.1, s.4

¹⁵⁷ Ülkemizde Materyalist felsefenin gelişmesini sağlayan Baha Tevfik 1881 yılında İzmir'de doğmuştur. İstanbul'da Mülkiye'yi okumuştur. Yazarın hakkında *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*'nde kaydedilen bilgiler şunlardır: "Balkan Savaşı sırasında kardeşi Fikri Tevfik'le birlikte Teceddüd-i İlmî ve Fikri Kütüphanesi'ni kurarak pozitif bilimleri, materyalist felsefeyi savunan kitaplar yayımladı. *Hâle, Tenkit, Piyano, Felsefe Mecmûası, Zekâ* adlı düşün ve sanat dergilerini çıkardı, felsefe, ahlak konularında yazılar yazdı. *Eşek, Elmalûm, Yine O* adlı gülmece dergileri de onundur. Bir ara Rehber-i İttihad-ı Osmanî okulunda felsefe öğretmenliği de yaptı. 1914 yılında İstanbul'da öldü." Özkırmı, Atilla, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1984, Cilt 1, s.179

Yazar, *Teceddüd-i İlmî ve Edebî* isimli eserinde edebiyatın toplum üzerindeki olumsuz etkilerine değinir. Bu kitabın içinde yer alan "Edebiyat Kat'iyen Muzırdır" başlıklı makalesinde edebiyata karşı olan tutumunu yazar. Makalesinde Darwinci bir anlayışla insanın meydana çıkışını anlatıp, edebiyatla ilgili görüşlerine yer verir. Onun "Bilâtereddüt, hükmolunur ki edebiyat umumi ve müstevli bir maraz-ı dimağından başka bir şey değildir" bu konudaki hükmüdür. Edebiyatın cemiyete etkisinden dolayı muzır olduğunu düşünür. Edebiyatın bir kolu olan şiir ona göre marazi bir üründür ve insanı acizliğe sevk eder.

1914'te yayımladığı *Felsefe-i Ferd* eserinde toplum-birey ilişkisinden bahsederken birçok filozof yanında Macar asıllı Max Nordau'nun görüşlerinden de yararlandı.

Baha Tevfik ve arkadaşlarının çıkardığı *Eşek*, 29 Kasım 1910 birinci sayısı çıkınca hükümetçe tatil edilen mizah içerikli bir organdır. Bunun üzerine sırasıyla *Kibar, Yuha, Malûm* adlarıyla yayımlanmıştır.

Eserleri: Yeni Ahlak, Felsefe-i Ferd, Muhtasar Felsefe, Yeni Umumî Tedris Usulü: Faal Mektep Usulü Mütercimi.

¹⁵⁸ Burada bahsedilen şahıs, yabancı düşünürlerden Ludvig Büchner'dir. Onun *Madde ve Kuvvet I-III* adlı eserini Baha Tevfik- Ahmed Nebil çevirmiştir.

¹⁵⁹ Okay, Orhan, *Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Naturalist*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012, s.206

Beşir Fuad'ın edebiyata, lirizme karşı oluşunu *Envar-ı Zekâ* dergisinde yayımlanan "Kalp" başlıklı tercüme yazısında görür. İnsanların duygularının menbaa olarak saydıkları bu uzvu şu şekilde tanımlar: "İçiboş bir adaledir ki kanı yukarı ve aşağı itip vücudun aza-yı muhtelif ve müdeaddidesine tevzi eder." Kuran, Ercüment, *Türkiye'nin Batılaşması ve Milli Meseleler*, Ankara: TDV Yay., 1994, s.38

Abdullah Kaygı, *Türk Düşüncesinde Çağdaşlaşma* isimli eserinde pozitivistimin Türk aydınını etkilediğini ve değerler sistemini değiştirdiğini şu şekilde anlatmıştır: *Kendi kendisini genel olarak pozitivistimi, daha sonra neo-pozitivistim diye adlandırılan bu anlayışa göre, empirik olmayan, deneyle doğrulanamayan hiçbir önerme bilimsel olamaz, ancak metafizik olabilir.*¹⁶⁰

Yazar, bu yazısını Şahabettin Süleyman'a ithaf eder. Şahabettin Süleyman, Baha Tevfik'e dergide yayımlanması için büyük ediplerden birisine ait izlenimlerini yazmasını ister. Akabinde bu iki ismin "büyük başlar" denilince hangi edipleri, hangi devlet adamlarını hayal ettikleri belirtilir:

*Bir Napolyon Bonapart, bir Wilhellm Sani, bir Faliyer (Fallièrs) düşünmediğine katiyen kâniyim. Fakat belki bir Burje, bir Verlaine, bir Dorşen ihtimaline bir Fikret, bir Cenap Şahabettin, bir Halit Ziya tasavvur ediyorduk!*¹⁶¹

Baha Tevfik, bu ifadesiyle kendince siyaset adamlarını ve sanatkârları aynı kefeye koyar ve ağır basan taraf isimler sanatkâr zümresi olur.

Aynı zamanda yabancı muharrirlerle Türk muharrirlerin isimleri verilerek örneklendirme yapılır.

Alt başlıktaki Tramvay Beygiri'ne değinecek olursak yazar, bindiği bir tramvayda, bir tramvay beygirinin durumunu anlatır ve medeniyet ile ilerlemenin yalnızca elektrikli araçların gelişmesine bağlayanların yanıldığını belirtir.

- Süleyman Nesib (Süleyman Paşa-zâde Sâmi Bey)¹⁶², *Şiir / Âsâr-ı Mâziden*, 2 Eylül 1909, Heranet Hedişiyân Matbaası, S.1

1. İçerik:

Âsâr, kelime anlamıyla nişaneler, eserler anlamına gelmekte olup yapıtın başlığı geçmişten gelen eserler şeklinde çevrilebilir. Şair, şiirinde yaratıcıdan bir

¹⁶⁰ Kaygı, Abdullak, *Türk Düşüncesinde Çağdaşlaşma*, Ankara: Gündoğan Yay., 1992, s.29

¹⁶¹ Baha Tevfik, "Tramvay Beygiri", *Şiir ve Tefekkür*, 1325, S.1, s.5

¹⁶² (1866-1917) "İstanbul'da doğdu ve orada öldü. Asıl ismi Süleymanpaşazâde Mehmet Sami'dir. Babası "Şıpka kahramanı" olarak ünlenmiş Müşir Süleyman Paşa'dır. 1899 yılında Mülkiye'yi bitirdi. Ülkenin muhtelif bölgelerinde idadi ve maârif müdürlüğü yaptı. Şiirlerini ilk defa 1893 yılında neşretme başladı. 1896'da Servet-i Fünûnculara katıldı. Bu topluluk içinde en çok Tevfik Fikret'in etkisinde kaldı. *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: YKY, 2010, Cilt 2, s.935

Edebiyatımıza batı menşeli sone tarzını ilk kullanan şairlerden biridir. Şiirleri, başka yazı, makale ve konferansları, ölümünden sonra bir heyet tarafından Süleymanpaşazâde Sami Bey adlı bir anma kitabında toplandı. (1918).

Eserleri: İlm-i Terbiye-i Etfâl, Süleyman Paşa Muhakemesi

ümit vermesini diler. *Bir ümit ah bir emel, Rabbim*¹⁶³ mısrası buna örnek olarak gösterilebilir.

Şair, şiirinde romantik âşık duruşunu sergilemektedir. Sevgilisi onun için her şeydir. Tüm benliğini işvesiyle, edasıyla alır. Cana yakınlığıyla şairin ruhunda bir tazelik, bir canlanma uyandırır.

Süleyman Nesib, bu şiirinde çağdaşlarının şiirlerindeki karamsarlık temasının dışına çıkarak daha olumlu bir çerçeve çizer. O, samimiyetten, saadetten, asûdeden ve ümitten bahseder. Aşkın sayesinde solmuş ömrünün dirileceğine inanır. Öyle ki yeryüzü ve gökyüzü bu dirilen bedeninin sevincine iştirak eder.

2. Şekil: Şiir, dördlüklerle kurulmuştur. 1., 2, dördlükler çapraz kafiyelidir. 3, ve 4. dördlükler ise düz kafiyedir.

3. Dil ve Üslup:

Şiir de yakarış üslubu egemendir. Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi* adlı kitabında bu üslupla ilgili şu noktaya değinir:

*Şairin üslubuna dua samimiyeti ve yakarışı egemendir. Bu hafifçe, usulca, yalvarıp yakaran, niyaz eden, dileyen bir üsluptur.*¹⁶⁴

4. Ahenk

a. Kelime Tekrarları: Aşağıda şiirden alınan mısralar vardır. Bu mısralardan yola çıkarak ki'li cümle yapısının kullanıldığı anlaşılır.

Ki harîm-i hayatıma sokulur

Sokulur öyle şûh ve fettan **ki**

Öyle munîs ve muharrem can **ki**

b. Ses Tekrarları: Armoni unsurlarından olan aliterasyon şiir de d, m, r, s sesleriyle sağlanır. Ünlü seslerin ahengi de asonans ile sağlanır. Özellikle a, e, i, u sesleriyle sağlanır.

Dembedem bir hayal-i âsude

Bana bir ufk-u nev-hayat açarak

¹⁶³ Süleyman Nesip, "Şiir/Âsâr-ı Maziden", *Şiir ve Tefekkür*, 1909, s.5

¹⁶⁴ Çetin, Nurullah, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Öncü Kitap, 2011, s.233

Sanki birden bir ömr ü fersûde

Dirilir, nuru aşka müstagrak...

- Ahmet Haşim¹⁶⁵, *O Belde*, 2 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası,

S.1

Tezimizde ismi geçen bazı yazar veya şairler evlerinde edebî bir ortam oluşturmak için çaba sarf etmişlerdir. Tahsin Nâhit, Celâl Sâhir gibi devrin tanınmış şairleri evlerini edip ve edibelere açmıştır. Ahmet Haşim de bunlardan birisi olmuştur.¹⁶⁶

Ahmet Haşim'in ünlü şiiri *O Belde* üzerine çok fazla çalışma yapılmıştır. Bizim burada söyleyeceğimiz en önemli tespit *O Belde*'nin ilk defa *Şiir ve Tefekkür*'de yayımlandığı bilgisi olacaktır.

O Belde, Haşim'in serbest müstezatla düzenlediği başarılı şiirlerinden biridir. 1909-1911 yılları arasında yazıldığı tahmin edilmektedir. İlk Şiir ve Tefekkür

¹⁶⁵(1883/1884/-1933) Doğum yılı ile ilgili bilgiler kaynaklarda değişiklik arz eder. Bizim buraya aldığımız yıl İbnülemin Mahmut Kemal'in *Son Asır Türk Şairleri* adlı kitabındaki bilgiye dayanır. İbnülemin'in bu malumatı, Ahmet Haşim'in kendi tercüme-i hali hakkında yazdığı bir mektuptan gelir. Hicri kameri yerine başka kaynaklarda bu tarih Hicri şemsi olarak anlaşılıp yanlış kaydedilmiştir. Bağdat'ta doğdu ve İstanbul'da öldü. Babası Alusizade Arif Hikmey Bey, Hulle kaymakamıdır. Babasının memuriyeti sebebiyle İstanbul'a gelir. Bir sene Numune-i Terakki'ye gönderilir. Bir sene sonra Galatasaray Sultanisi'ne girer (1895). Daha lise yıllarında öğretmenlerinin vasıtasıyla şiir ve hatta şiir sanatına dair yazılar yazmaya başlar ve yazdıkları o devrin dergilerinde yayımlanır (*Mecmûa-ı Edebiye, Musavver Muhit, Musavver Terakki* gibi). *Mecmûa-ı Edebiye*'de onun ilk şiiri olan *Hayal-i Aşkım* 22 Şubat 1316 tarihinde neşredilir. Acem dillerini ve Fransızca'yı lisedeyken öğrenir. Galatasaray Sultanisi'nden 1905/1906 senesinde mezun olur. Fransızca'yı iyi olduğu için Reji'ye girer. Ardından İzmir Mekteb-i Sultanîsi Fransızca öğretmenliğine tayin edilir. İki yıl İzmir'de kaldıktan sonra, İstanbul'a döner ve çeşitli devlet memuriyetlerinde bulunur. Birinci Dünya Savaşı vuku bulunca askere alınır. 1924'te Paris'e gider. Paris'te iken edebî faaliyetlerini sürdürür.

Fecr-i Âtî topluluğunun bir üyesi olan Ahmet Haşim, topluluk dağıldıktan sonra hiçbir edebî topluluğa katılmamıştır. Şiirlerinin başlıca temaları; kaçış, hayali bir yere sığınma, aşk ve tabiat'tır. Sembolizm akımından etkilenmiştir. Doğa manzaraları, akşam, gece, mehtap, gurup, yıldızlar gibi imgeler üzerinden şiirlerini kaleme almıştır. Sanat için sanat görüşünü benimsemiştir. Bütün şiirlerini aruz ölçüsüyle yazmıştır. Anlaşılması zor terkiplerle ve ağıdalı bir dille sanatını ihtiva etmiştir.

Şiirleri; *Mecmûa-ı Edebiye, Servet-i Fünûn, Âşiyân, Şiir ve Tefekkür, Rûbab, Jale, İrtika, Resimli Kitab, Yeni Türk, Hâkimiyet-i Milliye*'de yayımlanır.

Yazıları ise *Musavver Terakki, Tanîn, Servet-i Fünûn, İctihat, Dergâh, Yeni Mecmûa, Akşam, Güneş, Meşale, İkdâm, Hayat, Mülkiye, Musavver Muhit*'te neşr olunur.

Eserleri: Bize Göre, Frankfurt Seyahatnamesi, Gurubahâne-i Laklakan, Göl Saatleri, Piyale.

¹⁶⁶Ahmet Haşim'in evinin yeriyile ilgili en detaylı bilgiye Abdülhak Şinasi Hisar'ın Ahmet Haşim -Yahya Kemal'e Veda isimli etüdünden ulaşıyoruz. Kadıköy'de, Bahariye Caddesi'nin sonundaki, 87 numaralı Belvü Apartmanı'nın zemin katında oturduğu ev, devrin meşhur edebiyatçılarından bir araya geldiği bir mahfidir. Bu mahfil de ekseriyetle edebiyat ve şiir muhtevalı konulara odaklanılmıştır. Müfit Ekdal, Haşim'in evinde yapılan bu toplantıların Pazar günleri yapıldığını belirtir. Eve gelen davetliler şiirlerini birbirlerine dinletirmiş iyi ya da kötü şiirler tespit edilmiştir. Buna göre, Haşim'in şiirlerinde takındığı titiz ve mükemmeliyetçi tavrını evine gelen misafirler için de yaparmış. Böylelikle burası edebî mahfil olmanın dışında bir mektep havası da taşımış. Hatta bir gün Haşim'in evinin müdavimleri arasında Salih Bey isimli zatın şiirini Haşim okumuş ve sevmediği bu şiir nedeniyle onu evinden kovmuştur. Bk: Barış Doster (Söyleşi), *Müfid Ekdal Kitabı: Tanıdığım İnsanlar, Yaşadığım Olaylar*, İstanbul: Destek Yay., 2009, s.110

dergisinde yayımlanmıştır.¹⁶⁷ Asım Bezirci dışında Şerif Hulusi, Beşir Ayvazoğlu, Nâzım H. Polat gibi araştırmacılar da aynı görüştedir. Örneğin Ayvazoğlu'nun *Ömrüm Benim Bir Ateşti: Ahmet Hâşim'in Hayatı, Sanatı, Estetiği, Dramı* isimli kitabının üçüncü bölüme bakmak gerekirse:

(...) *O Belde ise dört ay sonra Şiir ve Tefekkür'ün ilk sayısında okuyucu karşısına çıkacak ve başlı başına bir edebî hadise olarak karşılanacaktır.*¹⁶⁸ Yazar, kitabında *O Belde* için genişçe açıklamalarda bulunur.

1. İçerik¹⁶⁹

Şiirde, şair hayali bir yer tasvir etmekte ve orada yaşamayı arzulamaktadır. Çünkü buradaki kadınlar taze, ince, saf, gecedir. Haşim'in her daim şiirlerinde varlıklarını hissettiğimiz gece, deniz, gölge, hüznün, şule gibi kavramlar burada da ziyadesiyle yer tutar. Fecr-i Âtî'nin kalemi kuvvetli sembolist şairlerinden Ahmet Haşim, tabiat varlıklarıyla adeta kendini bütünleştirir. Buna dair Şerif Aktaş'ın şu yorumu dikkate değerdir:

*Sanatkârın dış dünyadaki varlıklarda kendi ruh hâlini hissetmesi ve bunu ifade edecek imajlar araması gibi hususlar Edebiyât-ı Cedide döneminde şiirimize yerleşmiştir. Bütün bunlar, XX. yüzyıl başlarında Edebiyât-ı Cedide'nin devamı olan şiirde, kişisel farklılıklarla, varlığını sürdürmektedir denilebilir. XX. yüzyıl başlarında Edebiyât-ı Cedide zevkini, yukarıda belirten tarzda sürdüren şiire Fecr-i Âtî şiiri de denmektedir.*¹⁷⁰

Ayrıca Haşim'in, hafızalarda kuvvetli bir tesir bırakmış hâlâ günümüzde dahi tesiri devam eden ve devam edecek olan "melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz" dizesi bu şiirin bir parçasıdır. Bu hoş hayaller, her ne kadar şairin tahayyülünde kurulmuş olsa da son dizenin ağırlığı insanı hüznü gark etmektedir. Zira şair çorak, reel dünyasında yaşamaya mahkûmdur.

2. Şekil: Ahmet Haşim, şiirini serbest müstezat şekliyle yazmıştır.

¹⁶⁷ Bezirci, Asım, *Ahmet Haşim: Şairliği ve Seçme Şiirleri*, İstanbul: Gözlem Yay., 1979, s.57

¹⁶⁸ Ayvazoğlu, Beşir, *Ömrüm Benim Bir Ateşti: Ahmet Hâşim'in Hayatı, Sanatı, Estetiği, Dramı*, İstanbul: Kapı Yay., 2006, s.64

¹⁶⁹ Haşim'in bu eseri üzerine günümüzde sayısızca çalışma yapıldığı için şiirin tahlilini bir iki paragrafta anlatmakla yetiniceğiz.

¹⁷⁰ Aktaş, Şerif, *Şiir Tahlili - Teori ve Uygulama*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2011, s.133

3. Dil ve Üslup: Ahmet Haşim'in saf şiiri savunur. Öz şiir anlayışı da denilen bu kavrama göre şiirin gündelik dilden soyutlanması ve kendisine öz bir dil yapısı olması gereklidir. O Belde'de bu görüş dâhilinde yazılır.

4. Ahenk: Şiir de otuz üç kez s harfi, yirmi iki kez z harfi, dokuz kez de ş harfi kullanılarak ahenk sağlanılmaya çalışılmıştır.

- Celâl Sâhir (Erozan)¹⁷¹, *O Aşına-yı Baide*, 15 Eylül 1899, Heranet Hedişyan Matbaası, S.1

Celâl Sâhir, Servet-i Fünûn topluluğunun en genç üyelerindedir. Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in etkisinde fazla kaldığı için toplulukta pek fazla öne çıkamamıştır.

Şiirlerinde kadın, aşk, tabiat, hüzn, ölüm gibi temaları işlemiştir. En çok kadın ve aşk temalarını işlediği için "kadın şairi" olarak bilinir.

1. İçerik: Şair, şiirinde genel itibariyle sevgiliye karşı kırgınlık ve kızgınlığın harmanlandığı bir serzenişte bulunur. Şiirin, *Beni unuttunuz artık değil mi ey handan*¹⁷² mısrasından yola çıkarak şairin "ey handan" diye seslendiği kişinin sevdiği kişi olduğunu ve unutulduğundan dolayı gücendiği anlaşılır. Şair, çoğu kez sahir, giryân, sevâd-ı melal, mezar-ı nisyan, ye's, mariz gibi ifadeler kullanarak karamsar bir portre

¹⁷¹ (1883-1935) İstanbul'da doğdu ve orada öldü. *İslam Ansiklopedisi*'nde şair için şu notlar düşüldü: "Babası Botgoriçeli İsmail Hakkı Paşa, annesi kadın şairlerden Fehime Nüzhet Hanım'dır. İlköğrenimini Numûne-i Terakkî ilkokulunda, ortaöğrenimini ise Davut Paşa Rüştiyesi ve Vefa İdâdisi'nde tamamladı. Hukuk mektebini girdiyse de yarıda bıraktı ve memuriyetliğe geçiş yaptı. Edebiyat öğretmenliği de yapan Sâhir, süreli yayınlara el attı. 1908'de Demet isimli bir kadın mecmûası çıkardı. Bir süreliğine Musavver Muhit'in koordinatörlüğünü üstlendi." *İslam Ansiklopedisi*, Celâl Sâhir maddesi, 1993, Cilt 7, s.245

Bunların dışında Celâl Sâhir'in yönetiminde yayımlanan 7 sayılık edebiyat ve fikir mecmûası olan *Bilgi* (1913-1914) vardır. Ayrıca *İrtika*, *Musavver Fen ve Edeb*, *Lisân*, *Malûmat* gibi dergilerde yazılarını neşretti. *Sabah* gazetesi için kaleme aldığı bazı yazılarında Ahmet Celâl, Hikmet Celâl, Hikmet Hamit, Velhâm Şarik gibi mahlaslar kullandı. Şiirlerinde ferdiyetçi bir tavır takındı, şiirlerinde aşk ve kadın temlerini sıkça işlediği için "kadın şairi" olarak tanındı.

Celâl Sâhir, Servet-i Fünûn Topluluğu'nun en genç şairiydi. Topluluk dağılınca edebi faaliyetlerini Fecr-i Âtî'de sürdürdü. Bu topluluğun dağılışıyla da yönünü Milli Edebiyat'a çevirdi. Vatan ve sosyal temleri şiirinin başlıca unsurları oldu.

Milletvekili oldu. Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nde ve Harf İnkılâbı Kurulu'nda vazifeler aldı.

Eserleri: Simon (1913), Kırâat-ı Edebiye (1914), Kardeş Sesi (1908), Beyaz Gölgeleler (1909), Buhrân (1909), Siyah Kitap (1912), Mebûs Namzetlerin (1917), Muntehâb Çocuk Şiirleri (1919).

Beyaz Gölgeleler isimli eser üzerine Fazıl Ahmet'in "Musahabe-i Edebiye" başlığıyla değerlendirmesini tezimizde verdik. Bunun yanı sıra Şahabettin Süleyman'ın bu eser üzerine Tenkid ve Tahlil başlığıyla *Servet-i Fünûn*'da bir yazısı olduğunu bulduk. Şahabettin Süleyman bu eserden hayranlıkla bahseder. Onu *Siyah İnciler*'le karşılaştırır ve *Beyaz Gölgeleler*'in daha lirik olduğunu şu şekilde anlatır: "Dilber-i sanat demiştim, evet bu böyledir, güzel, sevimli, hassas ve mahsus bir hayat, edebiyatın velut bir dehasının söylediği, çiçeklediği bu gölgeler, bu beyaz gölgeler, şüphesiz mazinin ve hâl-i hazrın ilk esere şuh ve fetanetidir. Bu eserde geçen devr-i meşumun tesir-i hainiyle bulaşan küçük bir siyahlık, küçük bir bedbinî Raûf'un Siyah İnciler'indeki maraz-ı siyah, maraz-ı teallüm kadar vazih ve aşikâr değil.. Beyaz Gölgeleler'de, daha ziyade kavi ve muhtac-ı heyecan bir gençliğin, bir genç ruhun çapkın, dinç, haz-nisar ve zevk-aver, hatta biraz kadın teallümleri, gölgeleri var." S.961, s. 395

¹⁷² Celâl Sâhir, "O Aşına-yı Baide", *Şiir ve Tefekkür*, İstanbul: Heranet Hedişyan Matbaası, 1899, s.6

ile şiirini gün yüzüne çıkartır. Sâhir, "Aşına-yı Baîde" başlığı verdiği şiirinde okuyucusunu şaşırtmak ve ilginç bir izlenim uyandırmak ister. Zira baîdin sözlük anlamı uzaktır. Birine hem nasıl aşına olunup hem de nasıl uzak olunabilir? Celâl Sâhir'in çizmeye çalıştığı mana işte budur.

Eserde bahsedilen kadın sadece unutan kişi rolünde değil aynı zamanda farklı ilişkilerin sevdasıyla gönlünü avutan biridir. Şair, onun aşkıyla kederlere tahammül ederken o vefasızlığıyla Divan edebiyatında karşımıza çıkan benzer vasıflara sahip kadın motifini çağrıştırır.

Giryân, hüsrân, girye, melâl, sevâd, mezar kelimeleri karanlığı, hüznü, melankoliği çağrıştırılarak tenasüp sanatı yapılır.

Şair, *yazık eğer bu hakikatse ey peri-i hayal*¹⁷³ mısrasıyla hem ey nidasıyla peri gibi gördüğü sevdiğine seslenir hem de yazık ünlemiyle tariz sanatına başvurur.

2. Şekil: Aşağıdaki örneklerden yola çıkarak şiir de net bir kafiye düzeni olmadığı anlaşılır.

Hayat aşkımızı eylemez mi hiç ihtâr

O ömr ü saf ve nezîhin hayal-i tabanı

Önünde mevclenüpte beni unutmaktan

Seni muhafaza etmez mi, sevgilim, heyhat

3. Dil ve Üslup: Celâl Sâhir şiirlerinde de Arapça-Farsça kelimelerin yanı sıra, tamlamaların da büyük bir yeri vardır. Bu nedenle şiirlerinin dili ağırlaşır. "O Aşına-yı Baîde"de bu şiirlerden biridir. Bu şiirden örnekler aşağıda sıralanır:

Arapça- Farsça Kelimeler: Mâil, saf, hüsrân, muktedir, ihtâr, âşk, ömr, nezih, muhafaza, haşîn, ye's, teşdîd, tahammül, netîce...

Tamlamalar: Tercüman-ı hissim, hayâl-i tâbân, girye-i müeddâsı, sahife-i ruh, sevâd-ı melâl, mezar-ı nisyâna, hayâl-i bâid, ömr-i marîz...

Şiirde her ne kadar soru işareti kullanılmamış olsa da anlam yoluyla soru kalıpları fark edilir. Böylelikle sanatkar üslubunu ortaya koyar.

¹⁷³ A.g.e., s.6

Hayat aşkımızı **eylemez mi** hiç ihtâr

Seni muhafaza **etmez mi**, sevgilim, heyhat.

Bırakmadan **atılır mı** mezar-ı nisyâna

Beni unuttunuz artık **değil mi** ey handan

Bahar-ı **ömrü mü** talim eden hayal-i bâid

Bu mu neticesi en nazin emellerimin

4. Ahenk: Şiir de ahengi sağlamak için ünsüz seslerin uyumundan yararlanır. En dikkat çeken ünsüz tekrarı mısra başı b sesidir. Altı defa kullanılır. Ünlü seslerin uyumu ise a ve i sesleriyle sağlanır.

Şiir de kafiye unsuru olarak yalnızca tam kafiye kullanılır. Tam kafiye örneği de sadece üç örnekte rastlanır. "**Lakin- emellerin**", "**teşdîd-bâid**", "**melâl- hayâl**"

Aruz kalıbı; feilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün (fa'ulun)'dür.

- **Tahsin Nâhit**¹⁷⁴, *Meslek*, 2 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası, S.1

Şahabettin Süleyman'la *Ben... Başka* (1911) adlı tiyatro eserini ve *Kırık Mahfaza* (1911) adlı kitabı yazan Tahsin Nâhit, Fecr-i Âtî'nin bir üyesidir. Fecr-i Âtî'nin edebî toplantıları Tahsin Nâhit'in Büyükkada'da Maden'deki evinde yapılmıştır.¹⁷⁵

Bunun dışında Tahsin Nâhit'in evinin bir mahfil olduğu bilgisi evin müdavimlerinden olan Sermet M. Alus'tan gelir:

Haydarpaşa çayırının önünde, Terkos musluğunun karşısındaki köşede, kâgir, mini mini balkonlu, odaları kutu gibi derli toplu evi de II. Abdülhamid'in

¹⁷⁴ (1887- 1919) İstanbul'da doğdu ve orada öldü. Babası askeri kaymakam Asaf Bey'dir Sanatkârın yaşamı hakkındaki verileri Atilla Özkırımlı'nın *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı kitabından veriyoruz: "Soğukçeşme Askeri Rüştiyesini bitirdi. Galatasaray Sultânîsi'ne, bir süre de Hukuk Mektebi'ne devam ettiyse de bitirmeden ayrıldı. Öğrenciliği sırasında Fecr-i Âtî hareketine, İttihat ve Terakkiye katıldı. I. Dünya Savaşı yıllarında da iâşe müfettişliği yaptı. İlk şiiri Selanik'te yayımlanan *Çocuk Bahçesi* mecmûasındaki "Fener" başlıklı şiiridir." Özkırımlı, Atilla, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2004 Cilt 2, s.1193 *Çocuk Bahçesi*, *Hâle*, *Servet-i Fünûn*, *Nedim*, *Resimli Kitap*, *Rûbab*, *Şair*, *Mehasin*, *Âşiyân*, *Musavver Muhit*, *Resimli Roman*, *Kadın* gibi dergilerde şiirleri neşredilir.

Fecr- Âtî topluluğunun şair ve oyun yazarı olan Tahsin Nâhit, eserlerinde bireysel temalar üzerine yoğunlaşır. Şiirlerinde Ahmet Haşim'in etkisinde kalmıştır. Adalar, Kamer ve Zühre şairi olarak bilinir.

Fecr-i Âtî'den başka bir harekete iştirak etmemiştir.

Eserleri: Ruh-u Bî Kayd, Hicranlar, Firar, Sanatkârlar, Ben Başka, Kırık Mahfaza, Osman-ı Sani, Kösem Sultan, Aşkımız, Jön Türk.

¹⁷⁵ Ertop, Konur, *Mektepten Memlekete*, İstanbul: Sel Yayınları, 1998, s.53

tahtta olduğu devirde birkaç şair ve yazarın bir araya gelip çok çeşitli konularda edebiyat sohbetleri düzenledikleri bir mahfildir." diye kaydetmiştir.¹⁷⁶

Şairin ilk şiir kitabı *Ruh-u Bî Kayd*¹⁷⁷ adlı eseri büyük ilgi görür. Öyle ki bu eser Fecr-i Âtî Kütüphanesi'nde yayımlanan ilk şiir kitabı olur. Şiirlerinin bir bölümünü bu kitapta toplar.

Tahsin Nâhit, *Meslek* adlı şiirini, mizah ve hiciv türünde çalışmalara imza atmış Fazıl Ahmet'e ithaf eder. Şiirin başlığı, *Meslek*'tir. Şair, burada şiir sanatını ve şairliği meslek edinmek üzere amaçlarını ve düşüncelerini anlatır.

1. İçerik: Yaşantısında kimi zorluklarla karşılaşan şairin düşünce sistemini değiştirdiği görülür. Bunun yanı sıra sanatı algılayış tarzını ve hayatı yorumlayışı şiirde verilir.

Tahsin Nâhit'in edebiyatçılığı üzerine Kâzım Çandar tarafından yapılan *Tahsin Nâhid ve şiirleri Üzerinde Bir Araştırma/ İnceleme* adlı yüksek lisans tezinde:

Tahsin Nâhid'in şiirlerindeki temalardan bir diğeri de sanattır. Şâir, -tenkidî yazılarında olduğu gibi- İdeâl, Ben, Meslek, Şiirlerim İçin, Şiir, Bir Sanâtkâr-ı zî-ahlâka ve Buhayra-i Mukkaddes şiirlerinde sanat -özellikle şiir- hakkındaki görüşlerini ortaya koymuştur. Bu şiirlerde, öncelikle şiirinin soyut anlamı üzerine durulmuş, şâir kendi şiiri ve kişiliği üzerinde bazı değerlendirmelerde bulunmuştur.¹⁷⁸ olduğu ifade edilir.

2. Şekil: Şiirin nazım şekli düz kafiye, nazım birimi de beyittir. Yapılmış başka bir yüksek lisans tezinde *Meslek* şiirinin beyitsel yapısı hakkında şu bilgiler verilir:

Tahsin Nâhit birçok şiirinde anlamı mısrada veya beyitte tamamlamaz ve anlam diğer beyitte devam eder. Şiirlerinde bunun örneği çok fazladır ve buna

¹⁷⁶ Alus, S.M. (Haz. Faruk İlhan), *30 Sene Evvel İstanbul: 1900'lü Yılların Başlarında Şehir Hayatı*, İstanbul: İletişim Yay., 2005, s.137

¹⁷⁷ Bu eser, Benlik, Aşk, Serab-ı Müstakbel, Raks-ı Elhan ve Tabiat olmak üzere beş bölümden oluşur. İçerisinde kırk şiir bulunur. Bu şiirlerin çoğu aşk ve kadın temaları üzerine yazılmıştır.

¹⁷⁸ Çandar, Kâzım, *Tahsin Nâhid ve Şiirleri Üzerinde Bir Araştırma/ İnceleme*, Isparta: Süleyman Demirel Üniv., SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yüksek lisans tezi, 2001, s.108

*anjambman denmektedir. Şair "Meslek" şiirini adeta bu dediğimiz ölçülerde yazmıştır ve anlam sürekli diğer beyite atlar.*¹⁷⁹

3. Dil ve Üslup:

Sosyal kaygılardan ve herhangi bir ideolojik söylemden uzak olup ferdiyetçi bir yaklaşımla ele alınır.

Tek beyitte anlamın sağlanmadığı ve anlam bütünlüğünün farklı beyitlerle oluşturulmuştur. Dönemine göre dili anlaşılmasız değildir.

4. Ahenk: Şiirde mısra başı a sesi, mısra içi b, f, ş ve m sesleri diğer seslere göre yoğun kullanım göstermiştir.

Tam kafiye kullanılarak ahenk sağlanılır. "şeyden-örselenen", "kandan-olan", "pinhan-bakan.

Aruz kalıbı ise feilâtün/mefilün/feilün'dür.

- **Yakup Kadri, *Musahabe-i Edebiye*¹⁸⁰, 2 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası, S.1**

Yakup Kadri, bu yazısında edebiyatımızın çeşitli sebeplerden ötürü eksik kalışından ve henüz bir doruk noktasına tam manasıyla ulaşamadığını belirten şu cümleyi yazıyor: *Çünkü bizim edebiyatımız, âteşin, fütur-âver bir güneş altında yanan üryan, yeknesak vahasız bir çölden ibaret...*¹⁸¹

Yazar, yaşadığı dönemin üzerinde bıraktığı etkinin sancıları içinde küçük bir öykü kaleme alır. Kuş motifi üzerinden verilen mesaj gayet açıktır. "Ses çıkarmak" ve "susmamak".

Son olarak Yakup Kadri, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî sanatkârlarına büyük ölçüde nüfuz edip onları etkileyen İbsen, Flaubert, Hugo gibi ediplerden büyük bir beğeniyle bahseder. Lakin kendi çağdaşlarını sefil olmakla suçlar. Çünkü onlar sanatlarını icra edemez. Onlar bir devlet memuriyeti içine sıkışmış kalmışlardır ve bundan dolayı edebiyatla yeteri kadar alakadar olamazlar.

¹⁷⁹ Kabakcı, Bayram, *Tahsin Nahit Hayatı-Sanatu-Eserleri*, Kırıkkale: Kırıkkale Üniv., SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yüksek lisans tezi, 2002, s.79

¹⁸⁰ Uludağ, Mehmet, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu Edebiyat Sanat Yazıları (1908-1974)*, Diyarbakır: A Grafik, 2014

¹⁸¹ Karaosmanoğlu Yakup K., "Muhasebe-i Edebiye", *Şiir ve Tefekkür*, S.1, s.6

- Mehmet Raûf, *Yeni Kitaplar*, 2 Eylül 1909, Heranet Hedişiyân Matbaası, S.1

Yazının, başında Şahabettin Süleyman, Mehmet Raûf'u tanıtıcı bir yazı yazar. Raûf, yazdığı *Târih-i Edebiyâtı Osmâniye* adlı eserinde Mehmet Raûf'un ruhun en derin hislerine dair tahliller yapabildiğini anlatır. Şahabettin Süleyman, edebiyat tarihçiliğini üstlendiği bu eserinde Raûf'un hikâye ve romanlarında bu türden tahliller ve araştırmaları sürdürdüğünü belirterek *Şiir ve Tefekkür* mecmûasında "Yeni Kitaplar" başlığıyla Mehmet Raûf'un *Paris'te* adlı hikâyesini tanıtır.

Hikâye, Paris'te üç erkekle aynı anda münasebeti olan evli bir kadından ve bu üç erkeğin mücadelelerinin anlatılmasına dayanır. Hikâye anlatıcısının ismi Jomi'dir. Kadın, kocasının yurt dışında bir ülkeye çalışmaya gitmesini fırsat bilerek Jomi ve diğer iki erkeği evine yemeğe davet eder. Üç rakip yemek esnasında sözlü münakaşaya girerler. Onlardan her biri, diğerlerini saf dışı bırakarak kadının tek sahibi olmayı isterler.

- Hakkı Haydar¹⁸², *İcmâl-i Siyasî*, 2 Eylül 1909, Heranet Hedişiyân Matbaası, S.1

Bu yazıyla siyasi bir meseleye değinilir ve edebî temanın dışına kısmi olsa da çıkılır. Yazar, devrinin başlıca siyasi olayları olan Rus çarının İstanbul'u ziyareti ve Rusya ile Osmanlı arasında ihtilafa düşülen Boğazlar Meselesini gündeme getirir. Yazının ilerleyen kısımlarında Osmanlı'nın hâlihazırda Girit meselesiyle meşgul olduğunu bundan ötürü konuyla ilgili zorlukların kat be kat artacağı belirtilir. Girit memleketinde askeri dairelere Yunan bayrağı çekilir. Osmanlı hükümeti bu bayrağın derhal indirilmesi gerektiğini aksi takdirde zorla indirileceğini beyan eder. Araya her iki devletin sefirlerinin girmesiyle savaşın ber-teraf edildiği anlatılır.

Yazar, başlığın muhtevasına uyaraktan İspanya hükümetinde peyda olan ihtilal haberlerini ve sıkıyönetim ilânını dergiye taşır.

¹⁸² Araştırmalarımız neticesinde müellifin hayatına dair bir kaynağa ulaşamadık.

- **Hakkı Haydar, *Çin ve Japonya*, 2 Eylül 1909 Perşembe, Heranet Hedişiyân Matbaası, S.1**

Bir önceki yazısına benzer siyasi bir mecrayla ilgili mevzuya devam eden Hakkı Haydar, Çin ve Japonya arasında bulunan siyasi ve askeri bir öneme sahip şimendifer hattı ile Mançurya bölgesi üzerindeki hâkimiyet mücadelesini anlatır.

- **Gaston Bonniye¹⁸³, *Harekât-ı İlmiye / Arılar da Hâssa-ı Ta'yin*, 2 Eylül 1909, Heranet Hedişiyân Matbaası, S.1**

Gaston Bonniye, "Harekât-ı İlmiye" başlıklı yazısını derginin edebî mahiyetinin dışına çıkararak fen içerikli bir formatta yazar. Yazı, "İstikamet" alt başlığıyla arıların göz uzuvları özelliklerine detaylarıyla yer verir. Gaston Bonniye arıların gözlerinin onlara bahşedilmiş bir ayrıcalık olduğunu ve ne gibi faydalar sağladığını iddia edenlere karşı çıkar ve bu görüşe katılmaz. Yazar, arılar âlemi hakkında deneyimle sabitlediği, birkaç örneğin sonunda onların birlikte hareket ediş sebebinin, sahip oldukları boynuzlarla da bir ilgisi olmadığını anlatır. Bilakis yazara göre, arıların güvercinlere benzer bir istikameti takip etmeleri beyinlerinde bulunan benzer bir özellikten kaynaklandığını ifade eder.

- **Şahabettin Süleyman, *Küçük Hikâye / İntikam*, 15 Haziran 1909¹⁸⁴, Heranet Hedişiyân Matbaası, S.1**

Yazı, *Küçük Hikâye* sütununda kendine yer bulur ve "İntikam" bölümü ile Tahsin Nâhit'e takdim edilir. "İntikam" adlı bu hikâye sonradan *Fırtına* isimli esere alınır. Metnin başında Şin ve Sin müstearıyla kısaltılan epigraf adlı bir bölüm vardır. Bu bölüm hikâyeyi özetleyen bir paragraf ile başlar. Epigraf olarak verilen bu kısımda zevk olgusunun tehlikeli bir his olduğundan bahsedilir. Yazar, onu vahşi, kalpleri parçalayan kopartan bir hükümdara benzetir.

Hikâye, derginin müdürü olan Şahabettin Süleyman'a aittir. Hikâye Tanzimat döneminden aşına olduğumuz mirasyedi tipiyle bizi karşı karşıya getirir. Hikâyenin asıl kahramanı Vecdi toy, tecrübesiz kadınların müptelası olan ve onların uğruna parasını harcayan gençtir. Bu delikanlı bir kaç gönül macerasından sonra bir

¹⁸³ Araştırmalarımız neticesinde müellifin hayatına dair bir veriye sahip olamadık.

¹⁸⁴ Orijinal metinde, Ş.S.'nin "İntikam" başlıklı yazısının altındaki tam tarih 2 Haziran 325'tir. Ay ve günün miladiye çevrilmiş hali 15 Haziran'dır. [1]1325 yani 1909 diye tashih etmiş bulunmaktayız.

dilrübâya âşık olur. Bu kadın Marika isimli "âşüfte" bir tiptir. Marika'nın heveskâr istekleri karşında çaresiz parasını tüketen delikanlı, aralarındaki muhabbetin parasızlık yüzünden zarar göreceğini düşünemez. Lakin kısa sürede maddiyatını yitiren Vecdi, gözünü mal mülk bürümüş bu kadının, ona karşı büsbütün değiştiğini, soğuduğunu üstelik başkalarıyla görüşmeye başladığını acı bir şekilde görür. Parasızlığın karşısında kendini zavallı, sünepe hisseden Vecdi Bey, sahip olduğu dükkânını kiraya verir. Buradan gelen parayla şaşaalı bir hayat içinde zevk ve sefa sürer. Adam, Marika'nın gözü önünde Suzan adlı başka bir kadınla cebindeki parayı harcar ve böylece intikamını alır.

"İntikam" başlığıyla yayımlanan yazıda Manon, Amelie, Suzane, Kathine gibi özellikle yabancı isimlerin var olması dikkat çeken bir husustur. Aynı hususa Nâzım H. Polat'ta değinir. O, Şahabettin Süleyman'ın bazı eserlerindeki şahısları gruplandırır. Buna göre o bu tarz kadınları "fettan kadınlar - çapkın erkekler"dir:

Suzan, Elenice, Şefik, Nahid (Kırık Mahfaza), Nihad ve Macid (Fırtına) bu gruba girerler. Bu gruptaki iki randevuevi kadını -hikâyelerde olduğu gibi- milliyet itibariyle yabancıdır. Yabancı kadınların menfi karakterler olarak çizilmesi Meşrutiyet devri tiyatrosunda yaygın bir gelenektir: Selânikli Abdi Tevfik'in yazdığı "Bir Kelime... Müthiş Bir Felaket"teki Adrienne, İzzet Melih'in "Leyla" adlı oyununda Leyla'nın karşısındaki Juliette Senire, Yakup Kadri'nin "Veda"sındaki Cristine, Müfid Ratib'in "Zincir"indeki Delise gibi.¹⁸⁵

"İntikam" adlı hikâye sayesinde Osmanlı toplumunun geçirdiği evreler görülür. Özellikle XVIII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupaî yaşantıya özenme, alafrangalık merakı Osmanlı toplumuna nüfuz eder ve aile kavramı da modern bir mevcudiyete bürünür. Fakat bu bürünme yozlaşmanın habercisidir. Osmanlı'da aile ne var olanı koruyabilir ne de tam anlamıyla Batıya ayak uydurabilir. Sonuç olarak çarpışık ilişkilerin hüküm sürdüğü bunalıma düşmüş bireyler ortaya çıkar.

Mecmûanın birinci sayısı Küçük Hikâye ile biter. Yazının ardından Şahabettin Süleyman tanıtımlarını sunar. İlk tanıtım, "(Türk Sahnesi)/Aktör"

¹⁸⁵ Polat, Nâzım H., *Fecr-i Âtî Yazarı Şahabeddin Süleyman -İnsan, Eser, Üslup-*, Erzurum: Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, doktora tezi, 1984, s.103

başlığıyla, yayımlanır. İçeriğinde "Kemal Emin Bey'in¹⁸⁶ Taht-ı İdaresinde" alt başlığıyla başlayan bölümde İtalya'dan eğitim ve sanat öğretmek gailisiyle Türkiye'ye gelen Vahram Papazyan¹⁸⁷ dan bahsedilir. Türkçe Ödüllü Perde 5 ismiyle bir tiyatronun hanımlar ve beyefendiler için gösterime girmesi anlatılır.

İkinci tanıtım ise "(Mûsiki-i Osmânî Cemiyeti)" başlığıyla verilir. Bu yazıda ise müziği, sanatı en başarılı şekilde icra eden, Mûsiki-i Osmânî Cemiyeti'nin izleyici tarafından pek beğenileceği Şahabettin Süleyman tarafından temenni edilir.

Numara 2

- Refik Halid, *Hafta-i Tefekkür / Segetin*, 9 Eylül 1909 Perşembe, Heranet Hedişiyân Matbaası, S.2

Segetin alt başlıklı hikâye, iki arkadaşın birlikte tiyatroya gitmeleriyle başlar. Yazar, arkadaşına karşı eleştirel bir tavır takınır. Çünkü Kemâl isimli arkadaşı Fransa'yı hiç görmediği buranın lisanı ile hiç konuşmadığı halde sırf yanındaki arkadaşlarına hava atmak maksatlı yarım yamalak bilgisiyle Fransızca konuşmaya çalışır. Cahit Kavcar, bir çalışmasında yabancı dil ile ilgili olan hususa benzer cümlelerle değinir:

¹⁸⁶ (1876-1957) İstanbul'da doğdu ve orada öldü. Babası Bahariye Nazırı Mehmed Emin Paşa'dır. Askeri Rüştiye'sine devam ederken babasının Beyrut'taki vazifesi sebebiyle orada Fransız okuluna giderek öğrenimini tamamlar. Her ne kadar Fransız Tıp Fakültesi'ne devam ettiyse de Birinci Dünya Savaşının kaosundan fakülteyi yarıda bırakarak orduya katıldı. Akabinde öğretmenlik yaptı. Ama asıl ilgisi tiyatro ve sinema olduğu için bütün mesaisini bu alanlara ayırdı. Kemal Emin, tiyatroya olan merakından hem oyun yönetmenliği yaptı hem de muhtelif filmlerde rol aldı. tsa.org.tr.

¹⁸⁷ (1888-1968) Tiyatroya Adanmış Bir Ömür: Vahram Papazyan. İstanbul'da doğdu ve Leningrad'da öldü. Babası Pera isminde geçimini ütüculükle sürdüren birisidir. Küçük yaşından beri oyunculuğa, edebiyata merak salar. Aile fertlerinin tüm itirazlarına karşın aktör olmak ister. İtalyan Büyükelçisinin önünde François Copéé'nin *Demircilerin Grevi* isimli şiirini okur ve çok beğenilir. 1920'de Esayan Okulu'ndan mezun olur. Daha sonra Moda (Kadıköy)'daki Mıhırtıyan Okulu'na öğrenim görmeye başlar. 1905 yılında papaz olması için İtalya'ya gönderildiyse de içindeki aktörlük tutkusu buna müsaade etmez. Oradan kaçır. Akabinde İtalya ve Fransa'da tiyatro eğitimi alır. Sahne hayatının önemli isimlerinden Ermete Novelli'nin, Sarah Bernhardt'in öğrencisi olur. 1908'de İstanbul'a döner. Abdullah Cevdet'in Shakespeare'dan çevirisini yaptığı *Hamlet* isimli oyunda Hamlet karakterini canlandırır (1911 yılı Odeon Tiyatrosu). Böylelikle Vahram Papazyan İstanbul tiyatrolarında sahne hayatına atılmış olur. Hamlet piyesi aynı zamanda Türk tiyatrosu açısından da ayrı bir öneme sahiptir. Zira bu piyeste ileride ismini sıkça duyacağımız tiyatro duayenlerinden Muhsin Ertuğrul, Leartes rolünü canlandırır. Muhsin Ertuğrul ile Vahram Papazyan'ın altmış yıl sürecek olan dostlukları bu sıralarda başlar. Papazyan, oynadığı oyunlarla sahnede göz doldurur. Onu izlemek için İstanbul dışından insanlar gelir. Ayrıca kendisi Rum oyuncu Veronie'nin grubuyla Ermenilerin yaşadığı bütün bölgelere giderek sanatını icra eder. Tezimizde bahsini geçirdiğimiz Mardiros Mmakyan ile de kendisinin tanışıklığı da bu zamanlara denk gelir. Mmakyan'ın ricası üzerine Papazyan, Büyük Gece adlı oyunda Dimitri rolünü oynar (Şehzadebaşı Tiyatrosu). Fakat ismi kara listededir. Birinci perde oynanırken iki zabıt onu götürmeye gelir. Papazyan, tiyatro çalışanlarının yardımıyla oradan Odessa'ya kaçır. 1922'de bir daha ne İstanbul'a ne de memleketine dönmek üzere Yerevan'a yerleşir. agos.com.tr.

*Bu arada toplumda, söz arasına Fransızca kelimeler sıkıştırarak gösteriş sevdasına kapılan yeni tipler ortaya çıkar ve bunlar edebî eserlere konu olur.*¹⁸⁸

İki arkadaşın içkili eğlencesine birkaç yabancı kız eşlik eder.

Yazar, çevresinde olup bitenleri tasvir eder. O zamanın sosyal hayatına ve giyim kuşamına dair bilgiler verir. Lakin bu yazı kurgusal açıdan zayıftır.

- (Mehmet) Said Hikmet¹⁸⁹, *Fantazi*, 9 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası, S.2

Dışişleri Bakanlığı'nda memur ve aynı zamanda oyun yazarı olan fakat ismine pek aşına olmadığımız Said Hikmet tarafından kaleme alınan bu yazıda yakında açılacak olan büyük danışma kuruluna üyelik için başvuran iki kişinin karşılıklı olarak konuşmasına dayanmaktadır. Bu kişilerden biri yazısı kabul edilmeyen yaşlı bir adam diğeri de kurula kabul edilen bir gençtir. İhtiyar adam kendisinin değil de genç birinin encümüne alınmasına sitem ederek daha iyi eserleri vücuda getirmek için Paris'e gideceğini söyler.

- Fâik Âli (Ozansoy)¹⁹⁰, *Şiir / Tayf-ı Girîzân'dan Bir Parça*, 9 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası, S.2

¹⁸⁸ Kavcar, Cahit, *Batılılaşma Açısından Servet-i Fünun Romanı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını; 461, 2016, s.59

¹⁸⁹ (1883-1930) İstanbul'da doğdu ve orada öldü. Şemsü'l-Maarif Mektebi, Vefa İdadisi ve Mekteb-i Mülkiye mezunudur (1906). Eğitim için Paris'e gitti. Ecole Libres des Sciences Politiques'in diploması bölümünden mezun oldu. 1910'da İstanbul'a döndü ve çeşitli devlet memuriyetlerinde vazife aldı. Dergi ve gazetelerde yazıları vardır. Sermet Muhtar'la beraber *El-Üfürük* isimli mizah gazetesini çıkardı. <http://www.biyografiya.com/biyografi/7514>

Eserleri: Mazi ve Âfi, Mülkiyet-i Edebiye ve Fenniye

¹⁹⁰(1876- 1950) Fâik Âli'nin hayatı için yapılmış bir yüksek lisans tezi şu bilgiler kaydeder: "Asıl adı Mehmet Fâik'tir. Diyarbakır doğumludur. Mutasarrıf Diyarbakırlı Said Paşa'nın oğludur. Çocukluğunu Diyarbakır'da geçiren şair, ibtidai, rüşti ve kısmen idadi tahsilini burada gördükten sonra İstanbul'a gelir. Mülkiye Mektebi'ne girerek lise ve yüksek tahsilini tamamlar. İlk memuriyeti abisi Süleyman Nazif'in görev yaptığı Bursa Maiyet memurluğudur. Muhtelif devlet memuriyetlerinde bulunur. Dâhiliye vekâleti müsteşarlığında bulunmuş, Mülkiye Mektebi'nde Fransızca hocalığı yapmıştır." Koç, Raşit, *Fâik Ali Ozansoy, Hayatı Sanatı ve Eserlerinin Tematik İncelenmesi*, Van: Yüzünyıl Ünin., SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, yüksek lisans tezi, 1998, s. 5

Şairin edebi anlayışına ilişkin bilgiler *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*'nde şu şekilde aktarılır: "Mülkiye'de iken şiir yazmaya başlayan Fâik Ali, büyük ölçüde Abdülhak Hâmit'in etkisinde kalmıştır. Şiirlerinde, zorlama bir romantizm görülür. Aşk ve duygu şiirleri yazmasına karşın, doğal ve içten olamamış, hayalden öte geçememiştir. Hâmid'in dilini olduğu gibi benimsemiş, ulvîlik peşinde koşmuştur Ağabeyi Süleyman Nazif'in, "En iyi eseri - henüz tam ve itmam edilmemiş olan- manzum Nedîm tiyatrosudur" demesi bu açıdan ilginçtir. Şiirleri Servet-i Fünun'da yayınlanmaya başladıktan sonra (1898) Tevfik Fikret'in etkisinde de kaldığı görülür. Ama Fikret'in gerek sanat anlayışını, gerekse siyasal düşüncelerini hiç bir zaman benimsemeyiz. Meşrutiyet yıllarında Fecri Aticilerin başındadır. Meşrutiyetten sonraysa şiirlerinde toplumsal kıpırdanışlar belirirse de Hamit'in kopyesi olmaktan kurtulamaz. Faik Ali'nin kitap haline getirilmiş şiirleri kadar dergilerde yayımlanmış, ama toplayamamış şiirleri de vardır. Son şiirleri, Orhon Seyfi Orhon'un çıkardığı Güneş (1927) dergisindedir." s.484 Servet-i Fünun şairlerinden olan Fâik Âli'nin edebi üslubuna dair İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri* adlı kitabında şu noktalara değinir: Fâik Âli Bey, fitraten şair olan zevatı mümtazedendir ki intişar eden eşarı, bu müddeaya

Fâik Âli Ozonsoy, edebî faaliyetlerini ilk olarak Servet-i Fünûn döneminde başlatır ve bu dönemin en velûd sanatkârlarından biri olur. Ne var ki çok eser vermesine rağmen *Servet-i Fünûn* dergisinde belirleyici bir rol üstlenemez. Ne zaman ki Fecr-i Âtî ekolünün hüküm sürmesiyle Fâik Âli gerçek manada aktifleşir ve Fecr-i Âtî'ye katılan gençlere birer öğretmen sıfatıyla örnek olur. Onun Fecr-i Âtî'de üstat kabul edilmesinin sebebi o bu edebî kuruluşun hem isim babası hem de ilk reisi. Öztürk Emiroğlu, *Türkiye'de Edebiyat Toplulukları* isimli kitabında Faik Âli'nin topluluğun ilk reisi olmakla birlikte önceden bağlı olduğu Servet-i Fünûn etkisinden kurtulamadığını şu şekilde belirtir:

Kısa bir süre de olsa ilk başkan olan Fâik Âli ile dördüncü başkan Celâl Sâhir, Servet-i Fünûn içerisinde bulunmuş kişilerdir. Hepsinden önemlisi her ne kadar reddetseler de, Servet-i Fünûn zevkiyle yetişmiş bu gençlerin sanat anlayışından tamamen kurtulmaları mümkün değildir.¹⁹¹

Derginin müdürü olan Şahabettin Süleyman, Fâik Âli Ozonsoy'un şiiri üzerine şunları belirtmekle beraber onun edebî yönden Abdülhak Hâmit'e¹⁹² benzeyen ve farklı olan yönlerine şu şekilde değinir:

Faik Ali romaniyetin bir şairidir. Âsârı hiçbir zaman hâk-i hayatta dolaşmamış, daima semalarda pervâz etmiştir. Ve semâlarda pervâz ettiği halde bile daima sâikalarla, daima şimşeklerle, gürültülerle, hayalinin verdiği kudret ve cesaretin tesiriyle şiddetlerle, ulvî temennilerle, ulvî tefekkürlerle meşguldür. Mâziye hususiyetle esâtir-i kadimeye o kadar merbuttur ki ruhu ne kadar uzaklarda, ne kadar mafevkat tabia, mafevkat tabia mafevkal beşer şeylerle iştiğal ederse o kadar inkişâf, o kadar kuvvet bulur Edebiyât-ı Cedide'nin "romaniyetin şâiridir." Küçük bir Hamit'tir. Fakat şu kadar var ki Hamit'in lisanı daha ziyade sade, daha ziyade kelimelerden muarradır. Hâlbuki Fâik'in lisanında kelimeler mühim bir mevki tutar. Hamit'i okuyanlar ibtida anlar gibi olurlar, şâir onlara bir şey tevdi etmiş gibidir. Hâlbuki Fâik'i anlamak için âsârı üzerinde biraz tevekkuf etmek lazımdır. Yani Fâik

şahiddir. Türk edebiyat âleminde mevkii mahsus sahibi olduğu müsellemdir. Çok söyleyenler, güzel söylemedikleri halde o, hem çok söylemiştir, hem güzel söylemiştir. s. 361

Eserleri: Fani Teselliler, Temâsil, Mithat Paşa, Elhân-ı Vatan, Nedim ve Lâle Devri, Payitahtın Kapısında.

¹⁹¹ Emiroğlu, Öztürk, *Türkiye'de Edebiyat Toplulukları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2011, s.73

¹⁹² Fâik Âli ve Süleyman Nazif her daim Abdülhak Hâmid'in etkinde kalmıştır. Bu iki kardeş Hâmid ile muhabbet kurmaya özen göstermişlerdir. Fâik Âli'nin Hâmid için yazdığı 1923'te yayımlanan Şâir-i Âzam'a Mektup adlı şiiri buna örnek gösterilebilir.

size bir şey tevdi ediyor gibi bulunmaz. Bilâkis fikrini, hissini saklar. Bazen bir muamma haline koyar. Bu mübhemiyet ve iğlâki de sanatının en büyük meziyeti, en büyük hususiyeti telâkki eder.¹⁹³

Şahabettin Süleyman'ın belirttiği gibi Fâik Âli romantik bir şairdir. Özellikle aşk ve tabiat konularını lirik bir söyleyiş kullanarak şiirlerini gün yüzüne çıkarır. Tayf-ı Girizân şairin hayattayken yayımlayamadığı şiir kitabının adıdır.

1. İçerik: *Tayf-ı Girizân'dan Bir Parça* isimli şiirin kesin olarak kim için yazıldığı bilinmemektedir. Yalnız girizân isminin bir özelliği de şairin büyük kızının ismi olmasıdır. Fâik Âli'nin yaşamı üzerine yapılan çalışmalarda onun üç erkek ve iki kız çocuğuna sahip olduğunu ve kızlarından birinin isminin Girizân olduğu belirtilir.

Şairin ruhunda etkileşimlere sebep olan bir canlı vardır. Şair, onun güzelliğinden çok etkilenir, onu yıldızlara benzetir. Zaman zaman hüzne düşse bile onun varlığı ile gelecek için umutlarından vazgeçmeyeceğini ifade eder.

Şair girift ve anlaşılmazlığı değerli görür ve bolca edebî sanatlardan faydalanır. Kehkeşân, nücûm, şebâb, fezâ gibi astronomik kelimeler arasında tenasüp sanatına yer verilir.

2. Şekil: Şair, elli mısralık eserini on altıncı mısra da ayırır ve böylelikle şiir de iki farklı kafiye çeşidi olur. Buna göre;

Letâfetiyle tulû ettiğin zaman, ruhum	a	} çapraz kafiye örgüsü
Birinci defa tulû'-ı büleñd şemsi gören,	b	
Vücut u hal ibadetle mümtelî masum	a	
Selamlayan beşerin refte refte, tedricen	b	

Teranelerle bütün mest ve münşerih ve bütün	c	} sarmal kafiye
Bu hatırât serâir -hayat-ı hülyanın	d	
Îrâ'e ettiği elvâh o günde hep dalgın,	d	
Fezâ-yı namütenahiyyi dolduran hüsnün	c	

¹⁹³ Beğen, Nevzat, *Şahabeddin Süleyman'ın "Târîh-i Edebiyât-ı Osmâniye Adlı Eserinin Metin ve İncelemesi*, Kars: Kafkas Üniv. SBE., yüksek lisans tezi, 2011, s.36

3. Dil ve Üslup: Şiire dil ve üslup açısından bakıldığında Edebiyat-ı Cedide ekolünün şiirde benimsediği düstûrları Fâik Âli'nin burada devam ettirdiği görülmektedir. Süslü ifadelerden ötürü anlaşılması güç terkipler ve anlam belirsizlikleri eserde varlığını sürdürür.

Şiirde, mısralar nesre kayar, mısra hâkimiyeti kırılır. Fâik Âli, *Tayf-ı Girizân* adlı şiirinde yenilikçi bir şekil imajı çizer.

4. Ahenk: Fâik Âli, dönem edebiyatının ahengi sağlamak için kullandığı aruz veznini kendisi de şiirinde sürdürür. Söz konusu olan şiirde çeşitli kafiye türleri de yine ahengi tutturmak için kullanılan bir ölçüt olur. Bununla birlikte şair uyumu yakalamak adına ünsüzlerden özellikle s, ş, t, m, h'yi çokça kullanarak aliterasyon yapar.

Senin tulû'unu ilk gördüğüm zaman, **ruhum**

Henüz şebâbına dâhil ve serseri bir **ruh**

Letafetiyle tulu ettiğin zaman, **ruhum**

Geçüpte gelmiş olan **ruh** pür şûûmydı

Ve infilâkın, o **ruh** gamında dalgalanan

Evet, bu **ruh** o kadar mahşer-i serâirdir

Ve öyle hatıralar **ruh**-ı bî-kararımdan

Hayat-ı hatıramın **ruh**-ı şiiri yalnız sen-

Senin bu **ruhuma** ayın sermediyyet olan

Şiirden alınan örnek mısralarda en çok tekrarlanan kelimenin ruh olduğu anlaşılır.

Aruz haricinde bir vezin kullanmayan Fâik Âli bu şiirinde de aruz veznine sadık kalır. Şiir, aruzun mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün (fa'lün) kalıbıyla yazılır.

- (Mehmet) Emin Bülend (Serdaroğlu)¹⁹⁴, *Gençlik*, 9 Eylül 1909, Heranet Hedişiyen Matbaası, S.2

1. İçerik: Emin Bülend, şiirinde aydınlığın, ışığın söndüğünü ve karanlığın tabiatı esir aldığını dile getirir. Şair, karanlığın hüküm sürdüğü yerlerde keder ve sessizliğin her şeyin üstünü örttüğünü anlatır. Emin Bülend, Tevfik Fikret'in eserlerinden çok etkilenir. Şiirlerinde ağır basan karamsar temada onun payı büyüktür: *O, Türk edebiyatından Fuzûlî'ye ve hocalarından Tevfik Fikret'e hayrandır.*¹⁹⁵

Şiir de tabiat, adeta gece sessizliğinde, bir ağlayıştadır. Şair, şiirinde "ey" hitabıyla karanlığa seslenir ve adeta ona yalvarıcı bir üslupla yakınırken hayalinde vuku bulan sevgiliyi ondan incitmemesini ister. Şair, kadının gözyaşını gece âlemine benzetir ve onun kalbinde bütün bir kadınlığın izlerini taşıdığını ifade eder. Şair, tasvir ettiği kadın motifinin tutarlı fitrata sahip olmadığını söyler buna göre kadın hem gizli, hem asabi hem de cana yakın ve merhametlidir. Şair, yine onun günahkâr, masum gibi zıt yönlerine değinir. Onun gözünde kadın, gecenin karanlığında yalnızlığa mahkûm olur.

Şair, *ey karanlık, ey kadın* ifadeleriyle karanlığa seslenir ve nida sanatı yapar. *Mâil çeşmini seyr-i leyale benzetirim* ifadesiyle de sevgilinin gözyaşını geceye benzetererek teşbih yapar.

¹⁹⁴ (1886-1942) "Miralay Muzaffer Bey'in oğludur. İlköğrenimini Altunizade Mektebi'nde başladı, daha sonra Beşiktaş'ta Şemsülmekâtip ile Galatasary Sultânîsi'nde okudu. Mezun olduktan sonra sırasıyla Sahil Sıhhiye Merkezi'nde, Osmanlı Reji İdaresi'nde, İnhisarlar İdaresi'nde, Elektrik ve Tramvay Şirketi'nde çalıştı. Ali Sami (Yen) ve Asım Bel ile birlikte Galatasaray Futbol Kulübü'nü kurucuları arasında yer almış ve bir süre futbol oynamıştır." *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul: YKY, 2010, Cilt 1, s.373

Emin Bülend'in edebiyata ilgisi Galatasary Sultânîsi'nde okuduğu senelerde hocalarının ve onların önerdiği yapıtların etkisiyle başlar. Buradan aldığı eğitim sayesinde Fransızcası çok iyi olan Emin Bülend, Daudet, Verlaine, Zola gibi Fransız edebiyatçıları okur ve edebî hissiyatını bu isimlerden alır. Emin Bülend, Tevfik Fikret ile hep iletişim halinde olmuştur. Rıfat N. Evrimer'in belirttiğine göre Tevfik Fikret, şairin Girit Müslümanlarına ithaf ettiği *Kin* şiirini okuduktan sonra Bülend'in kendisinin varisi olduğunu "Artık rahat ölebilirim; şiirde bir halefim yetişti" diyerek ifade eder. Evrimer, Rıfat N., *Fecr-i Âtî Şairleri: Emin Bülend Serdaroglu*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1958, s.29

Şiirleriyle tanınır."Sanat, sanat içindir" düstürü benimsediği için yalnızlık, karamsarlık, Yeni Zelanda'ya gitme isteği onun başlıca temaları olmuştur.

Buna göre, Gurbet Geceleri, Sana, Gece, Gece Yarısı, Karanlıklarda, Endişe-iSükût, Kış Gecesi, Münâcât, Hâcer ve İsmâil, Şikâyetli Münâcâtım, Son Saat, Nehir Üzerinde, Hazan, Menfi, Kendi Kendime, Sensiz, Çöller isimli şiirleri bu temaların etkisiyle kaleme alınır.

Arslan'ın, Ölümü, Bir Destan'dan, Hatay'a Selam, Dev Şarkısı, İstanbul, Sabah Olursa, Mabedler, Hisarlara Karşı, Bir Destandan Türlük ise vatan temalarını işlediği şiirleridir.

Şiirlerini Yakarken, Fahriye'de şairin sanat kaygısı güttüğü görülür.

Gurur ve Yaz Diyorlar şiirlerinde ise bireysel temalar hâkimdir.

¹⁹⁵ Aktaş, Şerif, "Emin Bülend Serdaroglu", *Büyük Türk Klasikleri*, 1992, Cilt 11, s.181

Değil midir?.. Gece, تنها, büleñd ve bî-pâyân ifadesiyle de şair duyduğu şaşkınlığı anlatmak için istifhâm sanatına başvurur.

Yükselirken, yavaş yavaş durulan mısrasıyla da yükselmek fiili ile durulmak fiili arasında, günah ile afv arasında, günah ile ismet sözcükleriyle de tezat yapılır.

Son olarak ise şiir de menekşe, gül, su, mor menekşe, sarı gül arasında leyl, sitâre, mesâ, yıldız arasında, sirişk ile çeşm arasında tenasüp sanatı vardır.

2. Ahenk:

Bütün saadet-i kalbiye... **Şimdi** her mensi

Şimdi her dalda bir neşîde olur,

Şimdi râkid, yeşil sulara bile

Yalanlarıyla, günahıyla ismetiyle gelir,

Yalanlarınla, günahınla ey kadın

Kadın **yalanları** zaten biraz vefa sayılır!..

Şiir de yukarıdaki ifadelerin kullanılması şairin kelime seviyesindeki tekrarları tercih ettiğini gösterir.

Şiir de fâ'ilâtün (fei'latün) mefâ'ilü fe'ilün kalıbı kullanılır.

- **Mehmet Behçet (Yazar)**¹⁹⁶, *Yorgunluk*, Mart/Nisan 1909¹⁹⁷, Heranet Hedişyan Matbaası, S.2

1.İçerik: *Yorgunluk* ismiyle Şahabettin Süleyman'a ithaf edilen bu şiirde Tazimattan bu döneme değin gelen, ağırlıklı olarak marazilik, ütöpik bir ülke hayali, kaçış özlemi, her şeye karşı isyankar bir duruş, memnuniyetsizlik, çaresizlik gibi temalar bu şiirde de işlenilir. Yazarın ruhsal durumunu, bulunduğu çevrenin kasvetli

¹⁹⁶ (1890-1980) Halep'te doğdu ve öldü. *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*'nde Mehmet Behçet için şu satırlar doldurulmuştur: "Adliye reislerinden Beşir Bey'in oğludur. İlk tahsilini orada, orta tahsilini Selanik'te gördükten sonra İstanbul Hukuk mektebinden 1910'da çıktı. Beyrut Lisesi edebiyat muallimliğiyle müdürlüğünde, Kastamonu Maarif Müdürlüğünde, Marairf Umumi müfettişliğinde bulundu." Gövsa, İbrahim A., *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yenigün Neşriyat, 1933-1936, Cilt 4, s.1566

Eserleri: Erganon, Beyrut Vilayeti, Buhurdan, Genç Şairlerimiz ve Eserleri, Genç Romancılarımız ve Yumak, Eserleri.

Fecr-i Âtî mensubu olan Mehmet Behçet, *Şiir ve Tefekkür* dergisinde yayımlanan *Yorgunluk* başlıklı şiiriyle her ne kadar ferdiyetçi bir imaj çizse de onun vatan, millet konulu şiirleri de vardır. Şairin, *Sabah* gazetesinin 9443. Sayısında milli duyguları yansıtan bir şiiri vardır. *Kahramanlar Merkati Önünde* başlıklı yazıda için o devirde Beyrut Sultânî'si Edebiyat Muallimi olan Mehmet Behçet, Suriye'de şehit olan askerler için bir şiir kaleme alır.

¹⁹⁷ Şiirin orijinalinde yıl ve ay belirtilmiş olup yıl 325 diye yazılmıştır. [1]325'i 1909 diye belirttik.

havası, ülkedeki çalkantılı olaylar onu etkiler ve hissettiği yorgunluk onu ümitsizliğe sürükler. O, bu ümitsizlik içinde hastadır, hezimete uğrayandır. Şair, sevgilinin müstesna bir varlık olduğundan bahseder. Ama o, tüm bu güzelliklere kavuşamaz çünkü sevdiği yanında yoktur, yalnızdır. Bu bahtsız yazgıyı silecek olan ise sevgiliden gelecek olan busedir.

Şair "ey hande-i melâike, mehtab-ı sânihât" derken sevgiliye seslenir. "Ey hande-i melâike" tamlamasının varlığı nidâ sanatının kullanıldığını gösterir. Yine şiir de zalam, lerzedâr, gölge, duman, ye's, enîn, hazin, girye, gâşiye, hasta, münhez, leyal arasında tenasüp yapılır.

2. Şekil: Beyitlerle yazılmıştır. Düz kafiyeden teşekküldür.

3. Dil ve Üslup: Şair, şiir de devrik cümleyi sıklıkla tercih eder.

4. Ahenk: Mehmet Behçet, seslerin birlikte oluşturacağı mûsikîden yararlanarak aliterasyona bir hayli yer verir. Şairin en çok kullandığı ünsüz sesler s ve m sesleridir. Aşağıda Yorgunluk şiirinden alınan örnek beyitlerden de anlaşılacağı üzere kafiye türü olarak tam kafiye kullanıldığı görülür.

Bir şehri-zalam medîd oldu bî-hayat;

Karşımda lerzedâr ervâh-ı kâinat..

Mezci etti asumanları bir gölge, bir duman

Pervane-i hayalimle, ah işte nâgehan..

Ye's mükevvenât ile serpildi bir enîn,

Gâşi-i hazin ruhuma bir girye-i nevin..

Son olarak şiir de nazım biçimi olarak rubai türü tercih edilir. Rubainin ahreb kalıbı kullanılır. İlk iki mısra mef'ûlü mefâîlün mef'ûlü fa'ûl, üçüncü ve dördüncü mısra mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûl kalıbıyla yazılır.

- Ali Sühâ (Delilbaşı)¹⁹⁸, *Zevk-i İntihar*, 14 Temmuz 1909, Heranet Hedişiyân Matbaası, S.2

Ali Sühâ, *Zevk-i İntihar* başlıklı yazısını, Şahabettin Süleyman'a ithaf eder. *Şiir ve Tefekkür* dergisinde intihar mevzusunu gündeme getiren ikinci isim Refik Halit'ten sonra Ali Sühâ'dır. Yalnız Refik Halit, "İntihara Doğru" adlı yazısında gençleri intihar fikrine yönelten sebepleri örnekleriyle inceler. Ali Sühâ ise yazısında intihar fikrinin ne kadar cazip gelici olduğunu, bu yola başvurmanın haklı sebeplerini anlatır. Bu yazıda hayatta kimsesiz kalmış dayanma kuvvetini yitirmek üzere olan bir gencin kalbindeki yıkımlar işlenir. Gencin ruhunda intihar fikri haz uyandırır. Nihayetinde annesinin hatırasıyla bedbaht olan genç, mecburi olarak yaşantısına devam etmek zorunda kalır.

- Şahabettin Süleyman, *Tenkid ve Tahlil / Zincir*¹⁹⁹ *Piyes 1 Perde*, 9 Eylül 1909, S.2

Fecr-i Âtî topluluğu içerisinde tiyatro ile ilgilenen azınlık isimlerden biri de Müfid Ratip'tir. Burada bahsedeceğimiz *Zincir*, Râtip'in telif piyeslerindedir. Toplamda iki telif piyesi vardır. İlki Resimli Kitab'da neşredilen *Sayfiyede* adlı bir perdelik komedisi ikincisi ise *Zincir*'dir.) Şahabettin Süleyman bu yazısında Müfid Ratib ve onun *Zincir* isimli bir perdelik komedisi üzerine tenkit ve tahlil çalışması yapar. Cafer Şen, *Fecr-i Âtî* adlı çalışmasında bu konu başlığıyla ilgili şu sözleri sarf eder:

Müfid Ratip Şahabettin Süleyman'ın piyesini tenkit ederken, (Çıkmaz Sokak'tan bahsediyor.) Şahabettin Süleyman da Müfid Ratip'in Zincir piyesin tenkit ve tahlil eder. O, küçük bir uslûp ihmalinin göz önünde tutulmadığı vakit Zincir'i başarılı bir

¹⁹⁸ (1887-1960) Tıbbiye bitirdi. Milletvekilliği yaptı. Devlet kademelerinde görev çalıştı. Fecr-i Âtî topluluğunun bir üyesidir.

¹⁹⁹ Şahabettin Süleyman, "Temaşa Musahabesi" başlıklı yazısında Yakup Kadri'nin *Veda*'sına, Müfid Ratib'in *Zincir*'ine ve Berniştayn'ın *Hırsız* isimindeki oyunlarına değinir. *Zincir* oyunu ile ilgili olan kısmı buraya alıyoruz: "Artık Zincir: Zincir beklediği ve bizim ümit ettiğimiz takdirleri, alkışları topladı. Eser, evvelce Şiir ve Tefekkür'de yazdığım gibi, tarih-i temâşâmızda bir maksat ve gaye tabir eden ilk piyes olması itibarıyla, mühim bir mevki tutacaktır. (...) Müfid Ratib Bey -muharrir-i eser- rolünde hakikaten iyi idi. Öjen Hanım mütemadiyen bulunduğu yerde durdu. Oturdu. Sanki temâşâgerleri temâşâya memur bir bebektir. Muvahhid Bey sahnede bulunanlardan ziyade haricetkilere ehemmiyet veriyor, bütün sözlerini, hatta ilân-ı aşklarını sahenin haricinde temâşa edenlere karşı söylüyordu. Sanki bir hatipti, irad-ı nutuk ediyordu. Cevad Bey'e gelince, epey bir komik olabileceğini bize ispat etmek istediğinden olmalı, rolünün istediği bütün inceliğinden pek uzak bulunuyordu. Mamafih *Zincir*'i, *Veda*'yı sürükledikleri nokta-i sükûta sürüklemediklerinden dolayı Burhanettin Bey ve kumpanyasına gerçek bir teşekkür borcumuzdur." Yazının tamamı için bk: Şahabettin Süleyman, "Temaşa Musahabesi", *Servet-i Fünûn*, 6 Ağustos 1325, S.958, s.342-43

piyes olarak nitelendirir... Çünkü Müfid Ratib piyesi baştanbaşa "hayatıyla, mevcudiyetiyle, kararlarıyla, aşkıyla yaşatan dolduran bir kadını, bir fahişesi, bir zavallısı var ki o, onu ma'sum, mesmûm, mağdur" göstermek için sayfalarca onun hayatından "hayat-ı mâziyesinden, ruhundan, ruhunun rikkatinden hülâsâ onu güzelleştiren her şeyden" bahseder. Müfid Ratip bu piyesinde kadını sadece anlatmakla kalmaz, aynı zamanda, o, bu kadınla "bütün düşen, bütün bûseden bûseye koşan, kucaktan kucağa atılan para ile korsesi çözülen kadınları" müdaffa eder.²⁰⁰

Şahabettin Süleyman'a göre Müfid Ratib, *Zincir* piyesini kaleme alırken kendi hayatından numuneler almaya özen göstermiştir. Bu eser onun yaşantısından ve güzel olan anılarından izler taşımaktadır.

Şahabettin Süleyman, Müfid Ratib'in piyesindeki nahoş karakterlere mensup kadınları eleştirmeyen aksine onları savunan bir anlatıcı portresi çizdiğini de ifade etmektedir. Ratib, bu yüzden eserinde bir muharrirden bir münekkidden ziyade bir avukat görünümündedir.

Yazar, *Zincir*'deki tiplerin kurgulanışından çok etkilenmiştir. Zira burada tipler aracılığıyla vurgulanmak istenen yitikleşmiş ahlaki değerler, Şahabettin Süleyman'ın yaşantısında da aynı derecede yitikleşmiş, solmaya yüz tutmuştur. Yakup Kadri'nin ona dair söylediklerini yazarın hayat kısmında verdik ama bulgularımızla örtüşen yeri daha iyi gösterebilmek ve zihinlere kazımak adına tekrardan vermek uygun olacaktır:

Sözde ne aşka, ne dostluğa ne de başka sevgilere inanırdı. Bütün kadınları aldatıldığını, dostlarını ihmal ettiğini, ana-babasını hiç sevmeydiğini, kardeşlerine hiçbir yakınlık duymadığını söylerdi. Lakin gerçekte kadınlar tarafından aldatılan, dostları tarafından ihmal edilen, genç yaşından beri aile şefkatinden yoksun bırakılan kendisi idi.²⁰¹

Görüldüğü üzere Şahabettin Süleyman hayatı boyunca aldananlardan olmuştur. Onun *Zincir* ile ilgili tenkit ve tahlilleri bu noktada onun aldatılma-aldanma gibi mevzulara bakışını görmek açısından önemlidir. Buradaki tipler ne mert ne de sadıktır. Onlar, zevk ve intikam uğruna saflığı, masumluğu kirletir. Entrikalarla dolu

²⁰⁰ Şen, Cafer, *Fecr-i Âtî Edebiyatı Tesbit Tahlil Tenkit*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2006, s.1432

²⁰¹ Karaosmanoğlu, Yakup K., *Hüküm Gecesi*, Ankara: Bilgi Yay., 1966, s.60

hırsları yüzünden birbirlerini aldatırlar. Her ne kadar Şahabettin Süleyman, değerlendirmesindeki son sözlerinde aldatmanın huzur verdiğini, refaha erdirdiğini söylese de aslında bunu eleştirir. Çünkü ona göre aldatmak, yalan söylemek boş bir gaileden başka bir şey değildir. Yazar, aldanmaktan, aldatıcı şeylerden çekinir ve aldatmanın birbirini kandırmaktan öteye geçemeyeceğini dile getirir.

Yazar, piyesin özetine geçmeden önce Müfid Ratib'i takdir ve tebrik eder, eserinin muvaffakiyet neticesine ulaştığını belirtir.

Piyes, eğlenmek için yabancı bir kadının yanına giden bir erkek ve bir kadın arasındaki ilişkiyi anlatır. Delis²⁰² adlı bu yabancı kadının ağlamaları, sızlanmaları Şekib adlı Türk gencini rahatsız eder ve Delis'in rakibi olan Hortansa ile onu aldatır. Şekib, bir erkeğin yaşamında ne kadar çok farklı kadın tanırorsa o kadar iyi olacağını iddia eder. Delis, bu düşünceye karşılık Şekib'e duyduğu aşkı sorgular ve hissettiği duyguların seviyesini Türk kadınlarının aşkıyla kıyaslar. Şekib, Türk kadınlarının aşk hissiyatını ulvileştirmekte onların eşlerine karşı zincir gibi bağlandıklarını ve ömürlerinin sonuna kadar bu aşka sadık kalacaklarını ifade eder. Lakin ona göre Delis gibi kadınların aşkları gelip geçicidir. Hikâye aşk üçgenleriyle, kıyaslamalarla, ihanetlerle devam eder. Cafer Şen, *Fecr-i Âtî* adlı etüdünde aldatmaların eserin esas temasını teşkil ettiğini belirtir:

*Zincir, vakalardan ziyade durumların bir aktarımıdır. Müfid Ratib, Delis gibi kadınların hayatlarına giren aşkları Zincir'in birer halkaları olarak kabul etmekte ve bunları işlemektedir. Bu halkaların her birinde ise aldatma ve aldanma, kurban ve cellât mevcuttur.*²⁰³

Tablo: II

Zincir piyesindeki şahıs kadrosuna metin incelemesi açısından bir bakış:

²⁰² Delis, rolünü canlandıran kişi Ermeni oyuncuların Öjeni (Eugene)'dir. Bu isim dışında kadın aktristlerden Eliza Binemeciyan (Kovan), Vergine Karakaşyan, Araksi Hanım, Koharik Şirinyan, Karakan Riştuni, Manuk Sisak, Arşalois Hanım, Hekimyan Hanım, Aznif Hanım, Agavni Binemeciyan, Roza, Mari Nivart, Kınar (Sıvacıyan), Siranuş, Zabel gibi yabancı oyuncular da vardır. Tiyatro da yabancı kadın artistlerini görmek alışkın olunan bir şeydi. Bu durum ilk defa Afife ismiyle bozulmuştur. Zira Hüseyin Suat'ın *Yamanlar* piyesinde, Emel rolü Eliza Binemeciyan'ın Paris'e gitmesiyle ortada kalmıştır. Dârülbedayi temsilcileri durma noktasına gelmiştir. Dârülbedayi yöneticileri birkaç Türk kızı içinde en yetenekli buldukları Afife'yi bu rolde oynamayı düşünmüşlerdir. Nihayetinde Afife, Jale takma ismiyle 22 Nisan 1919 yılında Kadıköy'deki Hâle Tiyatrosu'nda Emel rolünü oynayarak sahneye çıkan ilk Türk kadını olmuştur. Afife Jale'nin, Şehir Tiyatrosu'nda *Tatlı Sır* piyesinin birinci perdesini oynarken zabitanın müdahalesiyle oyun durdurularak bu girişimlere bir müddet ara verilmiştir.

²⁰³ a.g.e., s.1433

Şekib: Çapkın bir tiptir. Ruhu hiçbir aşkla tatmin olmaz. Sürekli yeni hissiyatları duyumsamak ister. Ecnebi kadınlarla Türk kadınlarının zevcelerine, sevgililerine beslediği aşkı kıyaslamakla birlikte Türk kadınlarının aşkını masum ve yüce bulur.

Delis: Ermeni kızıdır. Duygusal, intikamcı ve aldatmaya meyilli bir tiptir. Şekib'in sevgilisidir. İlk olarak Şekib ile aralarında gönül macerası yaşansa da sonrasında anlaşmazlık boy gösterir. Türk kadınlarının hissettiği aşkı kendi aşkıyla kıyaslar ve onlarınkini küçümser.

Hortansa: Rum kızıdır. Delis'in arkadaşı aynı zamanda rakibidir. Şekib'in Delis'ten sonra birlikte olduğu kadındır. Kıskançtır. Onunla aralarında Şekib'i paylaşamamalarından kaynaklanan bir çatışma vardır. Bu çatışma hislerin ve duyguların çatışmasıdır. Şekib ile yaşadığı ilişki arzu ve alakadan öteye gitmez.

Cemal: Bencil, kıskanç, riyakâr ve serseri bir gençtir. Şekib'in arkadaşıdır. Piyeste arabuluculuk görevini üstlenir. Cemal, Şekib'in Delis ile birlikte olmasını destekler.

Necdet²⁰⁴: Şekib'in dostudur. Delis'e merhamet eder ve ona sevgi duyar.

Enver: Delis'i seven saf âşıktır. Delis'in büyüüne kapılarak aldanan gençlerden sadece biridir.

- Süleyman Fehmi, *Yeni Kitaplar*, 9 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası, S.2

Yazı, Süleyman Fehmi'nin yayımladığı *Edebiyat* adlı kitabın zevk bölümüyle ilgili bilgileri içerir. Süleyman Fehmi'ye göre zevk denilen husus basit bir olgu olmayıp eserlerin veya sanatın güzelliği için onlara nüfuz eden hassas bir histir. Zevk, hem ince bir histen hem de hayalin birleşiminden meydana gelir. O, zevk olgusunun üç unsurla birleştiğini söyler. Birincisi kuvve-i hissiye. Yani bu unsur

²⁰⁴Piyeste üzerine yapılan bazı değerlendirmelerde Necdet ismi yerine Behçet söylemi görülür. Bk. Enver Töre, *Fecr-i Âtî'nin Kurucularından Müfid Râtip*, s.25

Ayrıca Töre aynı eserinde piyesteki yabancı kadın sorunsalına değinir ve Müfid Râtip'in bu kadınlara karşı tutumunu şu şekilde belirtir: "Yazar, yabancı kadınların sadakatsizliği yanında düşmüş kadınların terk edilmişlik psikolojisi üzerinde de durur. Ama bundan daha önemlisi düşmüş bir kadının endişelerini yansıtan yazar; ona, feminist bir yaklaşımdan olsa gerek acıma duyguları gösterir." s.25

güzel veya çirkin bir durumla karşılaşıldığında hoş veya nahoş bir etkiyi anlayabilmemizi sağlar. Bu kuvvet zorunludur. İkincisi kuvve-i muhakemedir. Edebî eserleri değerlendirmek için kuvve-i hissiye kadar kuvve-i muhakeme de önemlidir. Araştırmacı doğru bir muhakeme için sadece mantıki yöntemlere başvurmalıdır. Sonuncusu ise hayaldir. Süleyman Fehmi'ye göre bir eseri kavramak hayal ile mümkündür ki onun keşfi için içindekilere değil hayale sığınmalıdır. Yazar hayalle ilgili düşüncelerini desteklemek için iki yabancı ismin görüşlerine değinir.

Yazar, daha sonra cevabını bildiği bir soru sorar:

*Acaba herkes hissedâr-ı zevk midir?*²⁰⁵ O, herkesin bağımsız olarak farklı şeylerden hoşlanabileceğini dile getirmiş, zevkin nesneden nesneye kişiden kişiye göre değiştiğini söyleyerek sorunun cevabını verir.

Süleyman Fehmi, yazısında tenkidin zorunlu koşullarının iki olduğunu söyleyerek onları açıklamıştır. Ona göre, bir eserin derin bir his uyandırabilmesi için doğal olması ve araştırılıp mukayese edilebilir olması gerekir. Zevkin özelliklerini ise üç bölümde toplamıştır. Hassasiyet, yeterlilik ve selamet. Bu üçünün ne kadar önemli bir meziyet olduğunu şu sözlerle anlatır:

Rikkat, bir eser sanatın en gizli mehâsin ve nefâisini temyiz eden bir kuvvettir; bu kuvvet sayesinde ki münekkid, tesir-i umumi içinde dakâ'ik hususiye tefrik edebilir, merkez-i asabiyyette vuku'a gelen sadme-i külliye de elyaftan her birine intiba eden ihtizazatın kudret ve şiddetini ölçebilir. Bu, öyle mühim bir meziyettir ki sanat-ı intikâdı teşkil eder, vüs'at, âsâr-ı muhtelif-i sanatın kıymet hakikelerini takdir eden bir meziyettir. Vüs'at-ı zevke malik olanlar, âsârın menşesine bakmayarak cümlesine meftun olurlar, hâlbuki zevki mahdud olanlar, mahsulât sanattan temâşâ hayallerine tevafuk edenlerini kabul ve iltizâm, tevafuk etmeyenlerini ret ve ithâm ederler. Volter (Voltaire)'in zevki rakîk olmakla beraber mahduddur.

*Selamet, mehâsin-i hakikiyeyi, mehâsin-i sahteden tefrik ederek doğru hükümler veren meziyettir, bu meziyet pek nadirdir. Muasırını hakkında verdiği hükümleri ihlâf da teyid ettiği için alev, bu meziyet nadireye malik gibi görünür.*²⁰⁶

²⁰⁵ Süleyman Fehmi, "Yeni Kitaplar", *Şiir ve Tefekkür*, 1909, s.7

²⁰⁶ a.g.e, s.7

Çoğunlukla parçanın konusu zevk hususunu tesis etmek olup yazar onun gelecekte tamamlanabilmesi için dört araç koşuluna değinir. İlki nezahet-i ahlaktır ki bu kuvve-i hissiyenin temizliğini, inceliğini sağlar. İkincisi edebî eserlerin en değerlilerini incelenmesi aşamasındaki hayal unsurudur. Üçüncüsü tesir-i muhit. Zevki temin edecek son koşulsuz hükümsüz fikirler ve aşırıya kaçan bozuklukların, yanlışların yokluğudur. Çünkü bunların varlığı muhakemeye hâlel getirir. Yazının başında ifade edilen zevkin birleşmiş olduğu üç ana unsurla bu koşulların hepsi birbirleriyle alakalı bir biçimde yazar tarafından okuyucuya sunulur.

Süleyman Fehmi'ye göre nasıl ki ahlak için vicdan gerekliyse sanatın da tamamlanabilmesi için de zevk faktörünün gerekli olması gerekir. Yazar, tenkit ile zevkin bir şey üzerine yapılabilirlik zorluğunu veya kolaylığını örneklerle anlatmış ve Fransız düşünür Labrüyer (La Bruyère)'in *Kuvve-i mefkûresi bir zevk-i selim, bir tenkid-i adilane ile müterâfik olan pek az adam vardır*²⁰⁷ sözüne yer vermiştir. Yani nitelikli zevk ve adil eleştiriyi bir arada götüren çok az insan vardır sözüne katılarak eserini ifâ etmiş olmaktadır.

- **Baha Tevfik, *Harekât-ı İlmiyye / Tefekkürâtımızın Mekanizması*, 9 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası, S.2**

Baha Tevfik, "his olunmazsa fikir de olmaz" sözünden yola çıkarak felsefi görüşlerine yer vermiştir. Yazara göre fikirlerimiz kendiliğinden oluşmuş olmayıp kitaplardan, konuşmalardan elde ettiğimiz malumatlardan ileri gelir. O, tesadüflere inanmaz. Her hadisenin mutlaka bir sebebi var görüşüne katılır. Baha Tevfik, son olarak insanlara asıl lazım olan şeyin tecrübe kurallarını çoğaltmaları ve tesadüfen hâsıl olacak olan fikirlerin onlara bağlanmasıdır.

- **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**²⁰⁸, *Küçük Hikâye / Baskın*, 9 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası, S.2

²⁰⁷ a.g.e, s.7

²⁰⁸ (1889-1974) Kahire'de doğdu ve Ankara'da öldü. Yazarın hayatı hakkındaki bilgileri *İslam Ansiklopedisi*'nden aktarıyoruz: Altı yaşında iken ailesiyle beraber Mısır'dan Manisa'ya geldi. Babası Kadri Bey'dir. İlk öğrenimini Fevziye Mekteb-i İbtidadi'sinde tamamladı. Buna takiben İzmir İdadisi'ne gönderildi. Şahabettin Süleyman ile olan tanışıklığı buradandır. Babasının vefatı üzerine Mısır'a döndü, İskenderiye'de Fransız okuluna kaydoldu. Eğitimini burada tamamlayıp İstanbul'a döndü. Hukuk bölümüne girdiyse de tamamlamadan üçüncü sınıftan ayrıldı. Arkadaşı Şahabettin Süleyman'ın aracılığıyla Fecr-i Âtî topluluğuna katıldı. *Servet-i Fünûn* dergisinde küçük hikâyeler yayımladı. 1912'de tüberküloza yakalandı. 1916'da tedavi için İsviçre'ye gitti burada 3,5 yıl kaldı. Yazılarını Milli Mücadele yanlısı olarak kaleme aldı. Bir dönem Manisa ile Mardin vilayetlerinin milletvekilliğini üstlendi." *İslam Ansiklopedisi*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu maddesi, 2001, Cilt 24, s.456

Yakup Kadri Karaosmanzâde tarafından Refik Halit'e armağan edilen bu hikâyede, Manisa tahrirat başkâtibi olan İzmirli Hilmi Efendi ve onun bir gönül ilişkisi sonucu maruz kaldığı trajik öyküsü anlatılmaktadır. Hikâyeye kısaca değinecek olursak Hilmi Efendi annesiyle kalan bekâr bir gençtir. Hayatı, iş çıkışı Yurigani'nin gazinosuna gitmek orada rakısını içmek ve evine avdet etmekle geçerdi. Bu durum onun canını çok sıkıyordu. Sürekli kadınsızlıktan dem vuran Hilmi Efendi mutsuz geçirdiği bu zamanlara, Esmâ Hanım adlı bir dul kadın sayesinde son verir. Bir ay boyunca gizli gizli onun evine girip çıkar. Yine bir kış günü Esmâ Hanım hoşça vakit geçirmek maksadıyla Hilmi Efendiyi evine davet eder. Kendi hazin sonunu hazırlayacağını bilmeden davete icap eden Hilmi Efendi'nin hevesi kursağında kalır.

İkilinin eğlencesi önce Esmâ Hanım'ın çocuğunun ağlaması sonra da eve baskın yapan inzibatlar tarafından bozulur. Yakalanacağını düşünen bu adam rezil olmamak için camdan aşağı atlar ama canını kurtaramaz ve ölür.

Hikâyenin mekânı Manisa'dır. Bu şehrin edebiyata farklı bir izlenim kazandırdığını Hasan Ali Yücel'in notlarından anlaşılır:

*Yakup Kadriyi hikâyeci olarak ilk tanıtan ve okuyucularının dikkatini çağıran, Baskın isimli küçük hikâyesi olmuştur. O zamana kadar İstanbul surlarını aşamayan; güç belâ Adaları, Kartal'ı ve Gebze'yi dürbünle görebilen hikâyeye ve roman okuyucusunun gözü, Baskın'la Manisa'yı bulabiliyor, onu görüp anlamaya muvaffak oluyordu.*²⁰⁹

Fecr-i Âtî'den ayrıldıktan sonra ulusalcı yaklaşımını değiştirmede. Düşüncelerini hep aynı çizgide sürdürdü. Memleket davalarıyla ilgilendi ve milli şuuru uyandırmak amacıyla heyecanlı yazılar yazdı.

İkdam, Cumhuriyet, Hâkimiyet-i Milliye gibi yayım organlarında yazıları vardır. Bunların dışında Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör ile beraber Kadro dergisini çıkardılar. Yakup Kadri'nin 1934 yılında Tiran elçiliğine atanması nedeniyle dergi kapandı. Tiran elçiliği dışında Prag'ta, Lahey'de ve Bern'de vazifesine devam etti. 1955'te emekli olunca yurda döndü. Milli Edebiyatın etkileri henüz onun sanatına nüfuz etmeden önce Kadri, uzun süre ruhunu İbsen, Maupassant, Nietzsche gibi batılı natüralist ve bedbin filozoflarla besledi.

Eserleri: Kiralık Konak, Nur Baba, Ankara, Sodom ve Gomore, Ankara, Yaban, Hüküm Gecesi, Bir Sürgün, Panorama, Hep O Şarkı, Bir Serencam (ilk hikâye kitabı), Rahmet, Milli Savaş Hikâyeleri, Erenlerin Bağından, Okun Ucundan, Zoraki Diplomat, Vatan Yolunda, Politikada 45 Yıl, Anamın Kitabı, Gençlik ve Edebiyat Hatırları, Nirvana, Sağanak, Mağara, Veda, Ahmet Haşim, Atatürk. Bu eserlerinin dışında çeşitli makaleleri de vardır.

Yakup Kadri, döneminin edebiyatçılarının aksine müstear kullanmakta cömert değildi. Kaynaklarda onun sadece Y.K. müstearını aldığını görüyoruz.

²⁰⁹ Yücel, Ali H., *Edebiyat Tarihimizden*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1989, s. 103

Yazar, okuyucusunda heyecanı sonuna kadar dorukta tutar. Hikâyede gerilim unsuru en baskın duygudur. Merak, eserin sonuna kadar sürer. Olayların akışı belli bir düzeni takip etse de kahramanın sonunun ne olacağı tahmin edilemez. Böylelikle yazar sürükleyici bir hikâyeye portresi çizer.

- **Nedîm²¹⁰, *Sahâif-i Mensî*, 9 Eylül 1909, Heranet Hedişyan Matbaası, S.2**

Dergi, her hafta Sahâif-i Mensî adında bir köşe açar. Bu haftada Divan Edebiyatı mensubu merhum Nedîm'in şiirine yer verir.

1.İçerik: Mensî nisyân'dan türemiş olup unutulmuş anlamına gelir. Unutulmuş sayfalar diye çevrilebilir. Konusu baharın gelişidir.

Muhsin Macit, *Nedîm Hayatı-Eserleri-Sanâtı Bazı Şiirlerinin Açıklamaları* adlı kitabında bulunan bu bölümle ilgili şu hususlara değinir:

*Nedîm bu bahariyesinde öncelikle bahar mevsiminin kendi üzerinde yarattığı tesiri anlatır. Ardından medhiyeye geçer. Medhiyede hem padişah III. Ahmed hem de İbrahim paşa övülür. Şair memduhlarını doğrudan övmez. Bir sahne oluşturarak kahramanların birbirine övdürür...*²¹¹

2. Şekil: Beyitlerden müteşekkildir. Nedîm'in bahâriyesi orijinalinde toplam 34 beyit olmasına rağmen *Şiir ve Tefekkür* dergisinde sadece 9 beyiti bulunur. Yine verilmeyenler arasında şiirin "Tazmîn-i Kelâmü'l-mülûk Mülûkü'l-keâm" olan başlığı kısmı da vardır.

3. Dil ve Üslup: Nedîm şiir de mahallileşmeyi savunduğu için dönemine göre daha sade yazar. Bu şiir de de mahallileşme akımının etkisi görülür.

4. Ahenk: Şiir aruz vezniyle yazılmıştır: Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

Nedîm'in şiiri verildikten sonra süslü bir çizgiyle alt satıra geçilerek derginin son bölümüne gelinir. Burada müsabakalar, teşekkür gibi başlıklar geçer. Her ne

²¹⁰ (1681-1730) Asıl adı Ahmet olan şair, İstanbul'da doğdu ve orada vefat etti. 18. Yüzyılın önemli Divan şairlerindedir. Babası devrin kadılarında Mehmed Efendi'dir. Nedîm, medrese tahsilinden sonra müderrislik yaptı. Kadılık vazifesinde bulundu. Damat İbrahim Paşa'nın himayesine girdi. Tercüme odalarında çalıştı. Lale Devri eğlencelerine iştirak ederek eserlerinde o devrin İstanbul yaşantısını anlattı. Sa'dabâd âlemine, Lale bahçelerine ve Göksu mesirelerine dair en canlı tasvirler onun eserlerinde saklıdır. Dini konularla hiç ilgilenmemiştir. Şiirlerine kullandığı dil dönemine göre sadedir. Divan edebiyatında bir ara ekol olan Mahallileşme (Yerlileşme) akımının öncülerinden sayılır.

Eserleri: Nedîm Dîvânı, Sahâifü'l Ahbâr, Asar-ı Nedîm, Safâyî Tezkiresi Takrizi, Nigâr-nâme.

²¹¹ Macit, Muhsin, *Nedîm Hayatı-Eserleri-Sanâtı Bazı Şiirlerinin Açıklaması*, Ankara: Akçağ Yay., 2012, s.71

kadar dergide bu yazıların altında yazar ismi belirtilmese de bölümün içeriğinden ve derginin mesul müdürü oluşundan yola çıkarak yazılanların Şahabettin Süleyman tarafından kaleme alındığı düşünülür. Son yazıda "Müsabakalar" başlığıyla okuyucuya seslenir. Okuyucuya en sevdikleri yazar ve şairlerin kimler olduklarını yazıp birinci yazıdaki kuponu getirmek şartıyla ilk üçe girenlere hediyeler verileceği belirtilir. Son olarak kendilerini tebrik eden arkadaşlarına bir teşekkür yazısıyla *Şiir ve Tefekkür* dergisi sonlandırılır.

2.1.2.Jale

2.1.2.1. Süre ve Teknik Özellikler

Şahabettin Süleyman, kendi çıkardığı ilk mecmûası olan *Şiir ve Tefekkür*'ün kapanmasının ardından edebî faaliyetlerini sürdürmek adına yine tamamen sorumluluğu kendisine ait olan *Jale* dergisini çıkartır. *Jale*, Temmuz 1325 (25 Kasım 1909) tarihinde yayın hayatına başlamış ve bir sayı yayımlandıktan sonra *Şiir ve Tefekkür* mecmûası gibi maddi imkânsızlıklar nedeniyle ilk sayısında kapanır.

Haftalık olarak çıkarılması düşünülen derginin ilk ve aynı zamanda son sayısında başmuharriri (sermuharrir/ müdir-i mesul) Şahabettin Süleyman'dır. Derginin imtiyaz sahibi olarak Mısırlızade Ali²¹² Süreyya ismi vardır.

Dergi *Metin* matbaasında basılmıştır. Derginin yazışma ve idare merkezi olarak Karîben Küşad düşünülmüştür. Ama ilk sayının çıkış ve idare merkezi olarak Vezir Hanında İkbâl-i Millet matbaası verilir.

32 cm ebadında olan derginin ayrıca bir kapak sayfası vardır. Kapak kahverengi renkli kâğıttandır. Dış kapakta çerçeve içine alınmış şekilde dergiye ait bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler *Şiir ve Tefekkür* dergisine göre daha muntazam ve disiplinlidir. Derginin kapakta ismi rika harfleriyle en başta yazılıdır. Bir üstünde derginin çıkış tarihi ve günü verilmiştir. Dergi isminin altında ise iki sütun halinde derginin türü, içindekileri, fiyatı, yayımlandığı matbaa ismi ve yazışma adresi yazılmıştır.

Jale dergisinin ilk sayfasında koyu harflerle Jale yazılmış onun altına da derginin içeriğiyle ilgili edebî, felsefî, musavver-i risale-i üsbû'îye olduğu dile

²¹² Polat, Nâzım H., *Şahabeddin Süleyman* adlı kitabında derginin imtiyaz sahibini Mısırlızade Mehmet Süreyya diye kaydetmiştir. s.35

getirilir. Akabinde süslü bir çizgiyle önce "Münderecat" başlığını ki burada dergide geçen isimler ve onlara ait eserlerin adı verilir, diğer tarafta da "muavinin tahririyesi memleketimizin vücudlarıyla iftihar ettiği müşâhîr-i üdebâ ve muharririnden ibarettir" ibaresi vardır. Fiyatının 40 para olduğu da yine verilen bilgiler arasındadır.

Dergi, üç sütun halinde düzenlenmiştir. Dergide 6 fotoğraf vardır. Bunlardan üçü Celâl Sâhir'in çocukluk ve gençlik fotoğraflardır. Diğer dördü ise tablo başlığı altında dergide yazılan konularla ilgili resimlerdir. Dergi, dış kapak ile birlikte toplam 16 sayfadır.

2.1.2.2 Yayın Amacı ve Politikası

Jale dergisi, edebî, tarihi, felsefi, resimli bir yayın organı olarak düzenlenmiştir. Derginin haftalık olarak çıkarılması düşünülmüştür. İstanbul'da yayınlanan derginin mesul müdürü Şahabettin Süleyman'dır, imtiyaz sahibi ise Mısırlızade Ali Süreyya'dır.

2.1.2.3 Genel Muhteva Özellikleri ve Yazar Kadrosu

Jale, *Şiir ve Tefekkür* gibi edebiyat alanında ortaya çıkmış bir dergidir. Derginin tek ve ilk sayısında edebî metinlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Dergide, deneme, fıkra, şiir, hikâye ve tanıtım yazıları vardır.

Dergide deneme türünde yazılmış yazılar diğer türlere göre fazladır. Köprülüzâde Mehmet Fuat'ın "Medeniyet Hastalıkları", Şahabettin Süleyman'ın "Fantazi (Gölgeler ve Hakikatlerden)", Mehmet Raûf'un "Nihan (Bir Heyûlâ-yı Sanata Dair)", Fazıl Ahmet'in "Musahabe-i Edebiye" deneme türündeki yazılardır. Süleyman Nazif'in ismi olmayan ve "Prenses Ludvika Altieri" ithaf edilmiş bir eseri, Celâl Sâhir'in "Takdîs-i Gıyâbî", "Leyâl-i Sâhiriyyet"²¹³ ile "Tuhfe-i Takdîs", Ahmet Haşim'in "Ses", Tahsin Nâhit'in "Hep Bekler" ve Bâki'nin "Sahâif-i Mensî" dergide yayımlanan şiirlerdir. Yakup Kadri'nin "Bir Kadın Meselesi" dergide yayımlanan tek hikâyedir. Ali Sühâ'nın "Bir Şehkâ-yı Elem" ise mensur şiirdir. "Tanıtım" başlığı altında ise Celâl Sâhir'in bir eseri tanıtılmış olup bu yazının sahibi belli değildir.

²¹³ Leyâl-i Sâhiriyyet ve Tuhfe-i Takdîs adlı şiirler *Jale* dergisinde özel bir başlık altında verilmemiştir. Derginin mesul müdürü olan Şahabettin Süleyman, "Yeni Kitaplar" başlığıyla bu şiirleri tanıtıcı bir yazıyla dergide paylaşmıştır.

Tablo: III

Dergide Yer Alan Türlerin Dağılımı

TÜR	SAYI
Deneme- Fıkra	4
Şiir	6
Hikâye	1
Tanıtım	1

2.1.2.4. Jale Dergisindeki Yazıların Değerlendirilmesi

- Köprülüzâde Mehmet Fuad²¹⁴, *Medeniyet Hastalıkları*, 25 Kasım 1909, **Metin Matbaası, S.1**

Şahabettin Süleyman'ın derginin ilk yazısını, birlikte yazmış oldukları *Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı* ve *Malumat-ı Edebiye*'nin müellifine ayırmış olması aslında şaşırtıcı değildir. Mehmet Fuat Köprülü burada ilk olarak bedbin olma hususuna değinir. O eserin yazıldığı yıllarda yaygın, bulaşıcı ve ölümcül olan veba, kolera gibi hastalıklara benzetir. Ayrıca, ona göre bedbinlik sadece yüksek fikirli dimağları değil aynı zamanda saf, masum dimağları da istila edip zehirleyen, saldırgan dişleriyle onları kemiren ve sonunda öldüren bir mikrop olduğunu söyler. Fakat bu hastalıklı karamsarlığın geniş yayımlı istilasını engellemek için her ne

²¹⁴ (1890-1966) İstanbul'da doğdu ve orada öldü. Başkâtip İsmail Faiz Bey'in oğludur. *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*'nde Köprülü için şu bilgiler kaydedilir: "Ayasofya Rüştüyesinde ilk ve Mercan İdadisini orta tahsilini bitirmiş, şahsi gayret ve tettebuile yetişmiştir. 1908 inkılâbından sonra yazı ve fikir hayatına pek genç olarak karışmış, şiirler, edebî ve ilmî makaleler neşretmiş ve liselerde birkaç sene edebiyat muallimliği yaptıktan sonra 1913'te Halit Ziya Bey'in istifasile açılan Darülfünun Türk edebiyat tarihi müderrisliğine yirmi üç yaşında olduğu halde tayin edilmişti. O zamandan beri bu vazifeye devam etmekle beraber müteaddit defa edebiyat fakültesi reisliğine seçilmiş, birçok ilmî encümen ve heyetlerde çzılmış, 1924 de sekiz ay kadar Maarif müsteşarlığında bulunmuştur." Gövsa İbrahim Alaettin, *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yedigün Neşriyat, 1933-1935, Cilt 2, s.556

Köprülü'nün edebiyat olan ilgisi idâdi yıllarında başlar. Fecr-i Âtî topluluğunun mensubu oldu. Servet-i Fünûn ve Mehasin'de yayımlanan yazılarıyla adından söz ettirdi. Pozitif ilimler de kendini geliştirdi. Türk kültür tarihinin bütün alanlarında sayısız ürün verdi. 1924'te Türkiyat Enstitüsü'nü kurdu. Milli Tettebular Mecmûası (1915), Türkiyat Mecmûası (1924), Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmûası (1931-39) gibi dergileri yönetti. İslam *Ansiklopedisi*'nde yetmiş aşkın maddesinde yazısı vardır.

Eserleri arasında Hayat-ı Fikriye, Malûmat-ı Edebiye (Şahabettin Süleyman ile müşterek), Yeni Osmanlı Edebiyatı Tarihi (Şahabettin Süleyman'la), Nasrettin Hoca, Türk Dilinin Sarf ve Nahvi, Mektep Şiirleri, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Türk Edebiyatı Tarihi 1, Bugünkü Edebiyat gibi kitaplar vardır.

kadar fikir adamları çaba gösterirlerse gösterebilirler onlar ilimlerin bilinmezliği ve toplumsal düzenin karmaşıklığı neticesinde şaşırırlar ve takatsiz bir şekilde asla iyimser olamazlar.

Köprülü, yazının ilerleyen kısımlarında ecnebi filozofların medeniyet hastalıkları üzerine görüşlerinden ve bedbinliğin memleketlerdeki farklı söylemlerinden bahseder. Yazar, özellikle de Max Nordau'nun²¹⁵ hayal ile hakikat mevzularına dair fikirlerini yazısına taşır. Nordau göre hayal ile hakikat arasında bir münasebet yoktur ve edebiyatta hakikat aramak doğru değildir.²¹⁶ Max Nordau'n bu fikirlerine Mehmet F. Köprülü dışında Hüseyin Cahit'te Sabah gazetesindeki yazılarında yer verir. Sabah gazetesi üzerine yapılan bir yüksek lisans çalışmasında şu sözlere rastlanır:

*Hüseyin Câhid'in musahabe niteliği taşıyan ilk yazısı ise gazetede 3353 numaralı nüshada karşımıza çıkar. Bu yazıda edebî eserlerin hayal mi yoksa hakiki mi oldukları konusu üzerinde durduktan sonra Mösyö Maks Nordav'dan alıntılar yaparak edebî eserlerin hayata nasıl etki ettiklerini ele alır.*²¹⁷

Yine bu yabancı isimlerin özellikle de edebiyat alanındaki isimlerin, bedbahtlığın etkisinde kalarak romantizm akımının esasını oluşturduklarını söyler. Yazar akabinde ilk Fransa'da filizlenen natüralizmin karamsarlık duygusuyla nasıl alakalı olduğunu anlatır. Şöyle ki sanatçıların eserlerini sonlandırırken okuyucusuna işte hayat, işte hayat-ı hakikiye diyerek onların ruhlarında elim ve öldürücü bir yara açar ki bu da bedbinliğin doğmasına sebep olduğunu söyler.

Yazının son sayfasında Fuat Köprülü, Gustave Lebon adlı filozofun fikirlerini aktarmış olsa da kendisi onun fikirlerine katılmaz. Zira Lebon'a göre ilim iflas

²¹⁵ (1849-1923) Macar yazardır. Budapeşte'de doktorluk yaptı. Almanca kaleme aldığı edebiyat tenkidi eserlerinde, Avrupa fikriyatını dejenere olmakla suçladı. Tolstoy, Wagner ve İbsen'in görüşlerine karşı çıktı. Düşünceleriyle materyalist felsefeyi benimseyen birçok Osmanlı edebiyatçılarına etkiledi. Tarih Felsefi, Ertantug bu eserlerinden bazılarıdır. <https://www.kitapyurdu.com/kitap/tarih-felsefesi/33956.html>

²¹⁶ Yazarın Şahabettin Süleyman ile beraber yazdığı *Malumat-ı Edebiye*'de de benzer konuya parmak basılmıştır: "Meşhur münekkittlerden Max Nordau roman ve hikâyenin toplum ve insan hayatına, hayatın bunlara tesirinden ziyade tesir ve nüfuz ettiğine tamamiyle inanmaktadır. Hakikatte bütün muharrirler beşeri araştırma ve incelemelerde buldukları zaman herkesin bildiği, herkesin gördüğü adı vak'a ve şahısları dikkate almazlar. Çünkü okuyucular, hayatında daima tesadüf ettiği şeylere rastlamaya tahammül edemez. Onlar yeni birtakım duygulanmalara muhtaçtır. Bu ise mevcut bulunan bir halet-i vicdaniyenin yeni bir vicdani hale inkılâbına, bir tesirin sona ermesiyle ona tamamiyle zıt ve yeni bir tesirin ortaya çıkarılmasına bağlı bir keyfiyettir. Muharrir hayatının güzergâhına tesadüf eden bazı şahısların uzvi sebeplerine uygun istisnai halleri alır ve onu hususi şahsiyetine göre tebdil ve tağyir ederek ortaya koyar ve gösterir." *Malumat-ı Edebiye*, Cilt.1, s.28-29

²¹⁷ Demirel, Mecit, *Sabah Gazetesi (1899-1909)'ndeki Dil ve Edebiyat Yazılarının İncelenmesi ve Şiir Metinleri*, İstanbul: İstanbul Üniv. SBE., yüksek lisans tezi, 2002, s.42

etmemekle beraber o bir takım gerçeklerin kavranıp idrak edilebilmesini sağlar. Ama Köprülü'ye göre şairlerin, kahramanların, mabutların varlığının hayatın sebebi gerçeklerinden nefret eden insanlara bir his ya da bir ümit bahşetmekten öteye geçemez.

Yazar son sözlerini medeniyetler üzerine çökmüş onları boğan, öldüren bedbinliğin gelecekte yok edileceğinin mümkün olup olamayacağını sormakta ve umutsuzluğa hazır olunması gerektiğini söylemektedir.

- Süleyman Nazif, *Prences Ludvika Altieri'ye*, Bursa 15 Şubat 1909, **Metin Matbaası, S.1**

Süleyman Nazif'in kardeşi ve aynı zamanda Fecr-i Âtî'nin de sanatkârı olan Fâik Ali Ozonsoy'un yazdığı *Dunna Ludvika Altieri'ye* adlı bir şiiri vardır. Buradan yola çıkarak Süleyman Nazif ile kardeşinin aynı isme şiir ithaf ettiği kanısına ulaşılır.

1. İçerik: Konu, yalnızlıktır.

Yüceltilmiş aşk duygusu şiirin bütününe hâkimdir.

2. Şekil: 14 mısradan oluşur.

3. Ahenk: Şair, h, n, m, t ve z ünsüzleriyle ahengi sağlamayı denemiş. Küskün kelimeleri tekrar edilmiş.

- Celâl Sâhir²¹⁸, *Takdîs-i Gıyâbî*, 10 Nisan 1909 Hobyar²¹⁹, **Metin Matbaası, S.1**

Tanzimat döneminden gelen Fransız hayranlığı toplumun her köşesinde hissedilir en çok edebiyat ilimi bundan nasibini alır. O dönemin yazarları Fransız mürebbiyelerine, matmazellerine karşı beğeni duymakta ve onlar için muhtelif türlerde eserler yazarlar. *Jale* dergisinde şahıslara hasredilmiş şiirler bulunmaktadır ki Celâl Sâhir'in bu yapıtı olan Matmazel Bert B. bu gruptandır.

²¹⁸ Celâl Sâhir'in, *Şiir ve Tefekkür* ile *Jale* dergilerinde yayımlanmış olan *O Aşına-yı Baide* ve *Takdîs-i Gıyâbî* şiirlerini görmüş olduk. Bu bölümlerde şair, büsbütün bireysel hisleriyle şiirlerine yön vermekle beraber şairin, *Sabah* gazetesinin 9394-10123 sayılarında vatani duygularla yazılmış *Hilal-i Ahmer Çiçeklerini Alınız* adlı şiiri de bulunmaktadır. Şairin, bu şiir dışında milli hissiyatlarla yazılmış *Köyde Kalamın Türküsü*, *Kafkas Türküsü*, *Gönül Türküsü* gibi şiirleri de vardır. Bu durum Celâl Sâhir'in sadece sanat için sanat ilkesine bağlı kalmadığını gösterir. Zira Sâhir'in sanat süreçleri dört bölüme ayrılmaktadır. Edebiyat-ı Cedide, Fecr-i Âtî, Türkçülük ve Cumhuriyet Sonrası Dönem.

²¹⁹ Hobyar, İstanbul Fatih ilçesine bağlı bir mahalledir.

Celâl Sâhir'in şiir sanatı yönüne, derginin müdürü olan Şahabettin Süleyman *Târih-i Edebiyât-ı Osmâniye* adlı tezkire türündeki eserinde şöyle değinir:

*... Bu pek genç yaşında kendini takdir ettirebilecek bir meziyet-i mahsusa, bir şahsiyet-i edebiye gösterebilmiştir. Celâl Sâhir Bey şiirlerinde mühim bir istihâleye uğramıştır. İbtidaları "Beyaz Gölgeleler" şâiri hayallerinin, tabiatın mağlubudur. Beyaz Gölgeleler'i karıştırılırsa Sâhir'in buhalet-i ruhiyesi görülür. En samimi, en hissi ser-levhalar altında güzel, doğru, derin tabiat tasvirleri onu pek ziyade işgal etmiştir. İkinci devre-i sanata gelince Sâhir bunda daha ziyade ruhi, daha ziyade beşeri olmuştur. Tahlilât-ı ruhiyeyi tersim ve tasvir tabiata tercih etmiştir...*²²⁰

1. İçerik: Şiir de görülmemiş lakin zihnin aşına olduğu bir varlık vardır. Bu varlık Celâl Sâhir'in hayallerinde gezinen bir kadındır. Şair ona dokunamaz, onu göremez ama onu ruhunda hisseder. Kalbi ne zaman ki gam ağına düşerse o hayallerine sarılır, kendini sevgilinin şefkatli kucağına bırakır ve böylece bir nebze teselli bulur.

Onun şiirinde kadın sığınılacak bir aşiyandır. Oraya vardığında yanan varlığı serinliğe kavuşur. Kadın, Sâhir'in diğer şiirlerinde olduğu gibi bu şiirinde de en önemli temadır. Şahabettin Süleyman şairin kadın ve edebiyat arasında ikilemde kaldığını düşünür, bunu Servet-i Fünûn dergisinde çarpıcı olan şu soruyla sorar ve cevaplandırır: (...) *şair edebiyattan ziyade kadını mı veya kadından ziyade edebiyatı mı seviyor?*

Şair eski şiirlerinde, eski parçalarında aşkı tabiat için, kadını edebiyat için seviyor; yani tabiatın hüsnünü, hıyanetini, masumiyetini, hulâsa mecmûa-i tezaadın bütün ânâtını tefhim ve tebliğ için mevzuuna göre zalim, bir heyecan yahut bir aşk, siyah, al veya mavi gözlü bir kadın intihâb ediyor. -Kadın, esasen, biraz her şeydir.

*Tabiatın her şeyini, kadınlığın öyle çiziyor, öyle gösteriyor ki ruh-ı sanata malik olan bir kari' kelimeleri, bu asi serserileri telvin-i eş'ar, tesbit-i mehasin için bu kadar esir etmekteki maharet-i sanatı, hayretle, hatta ubudiyetle takdir ediyor.*²²¹

²²⁰ Beğen, Nevzat, *Şahabeddin Süleyman'ın Târih-i Edebiyât-ı Osmâniye Adlı Eserinin Metin ve İncelemesi*, Kars: Kafkas Üniv. SBE., yüksek lisans tezi, 2011, s.285

²²¹ Şahabettin Süleyman, "Tenkit ve Tahlil", *Servet-i Fünûn*, 22 Ekim 1325, S. 961, s.396

Şair, sevdiğini uzaktaki bir meleğe ve simasını da gökyüzüne benzetmiştir. Böylelikle onun ulaşılmaz ve yüce bir mevkide olduğu anlaşılmalıdır. Şair, aşkının hayaliyle hemhâl olduğunda düşler âlemine daldığını söylemektedir. Buradan yola çıkarak Celâl Sâhir'in şiiri için Şahabettin Bey'in söylemiş oldukları destekleyici niteliktedir.

2. Şekil: Şiir mısra kümelenişi bakımından 6, 6, 6, 6 mısralık dört bentten oluşur.

3. Dil ve Üslup: Yabancı kelimelerin kullanılması şiirin anlaşılmasını zorlaştırır.

4. Ahenk: Ruh kelimeleri şiir de dört kez tekrarlanarak ahenk sağlanılmaya çalışılır. Kelime tekrarları dışında r, h,s sesleri tekrarlanır.

- **Ahmet Haşim, Ses²²², 24 Kasım 1910, Metin Matbaası, S.1**

1.İçerik: Fecr-i Âtî edebiyatında sembolizmin en derin etkilerini Ahmet Haşim'in şiirlerinde görmek mümkündür. Onun şiirinde simgelerle örülü bir ağ ve yoğun imge sanatı göze çarpmaktadır. Şiirinden de yola çıkacak olursak o hep gece vaktine dair izlenimlerini şiirine terennüm eder. Şair, gölgeler, ay ışığı, yıldızlar, bulutlar gibi motifleri kullanarak okuyucularına tabiatın kendisinde bıraktığı sezgileri yansıtmaya çalışır.

2. Şekil: Şiir, mısra kümelenişi bakımından 4, 2, 2, 3, 3 mısralık altı bentten oluşmaktadır.

3. Dil ve Üslup: Arapça ve Farsa kelime ve terkipler yoğun olarak kullanılır. Lirik bir şiirdir.

4. Ahenk: Haşim, şiirini ahenkli kılmak için başlıca kafiye ve mısra başı kelime tekrarlarından faydalanmıştır.

Kafiye: Zengin Kafiye: "müstağ**rak**" ile "doldur**arak**" arasında

²²² Burada *Ses* adıyla karşımıza çıkan şiir, İnci Enginün'ün *Ahmet Haşim-Bütün Şiirleri* adlı kitabında *Gece* smiyle yayımlanır. Engin, İnci ve Kerman Zeynep, *Ahmet Haşim Bütün Şiirleri*, İstanbul: Dergâh Yay., 2016, s.155

Tam Kafiye: "mühtez" ile "yetmez", "rüzgâr" ile "velvekâr" arasında görülmektedir.

Mısra Başı Kelime Tekrarı: "sanki" (2 kez)

- **Tahsin Nâhit, *Hep Bekler*, 25 Kasım 1909, Metin Matbaası, S.1**

1. İçerik: Tahsin Nâhit, bu şiirinde deniz, meşcere, bahçe, nücûm gibi tabiat mefhumlarına yer vererek okuyucunun zihninde belirli bir görsel şema çizmeye çalışır. Edebiyat-ı Cedide'den süregelen hüznün, elem gibi duygular bu dönem sanatkârlarının müşterek yönleri olur. Tahsin Nâhit'te şiirini hüznülü bir tablo içinde sunar. Zira mezar ve kara toprak sembolleri kullanılarak ölüm çağrıştırılır ve onların mütemadiyen bir bekleyişlerinin var olduğu anlatılır.

2. Şekil: Şair, bu şiirinde nazım şekli olarak da serbest nazımı kullanır.

3. Dil ve Üslup: Şiirde farklı izlenimler ve daha derin hisler uyandırmak için tek bir kelime ve fiilden oluşan yapılar verilir. Aşağıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere şiir de kesik cümle hâkimiyeti vardır.

Sessiz...

Uyuyor...

Parlar;

İzhâr sema, hepsi o elmaslı nazarlar...

Hep bekler...

Bir şeyler...

4. Ahenk: Tam kafiye kullanılmıştır.

"Hep Bekler" mısra sonu ifade tekrarıdır.

Şiir de birden fazla aruz vezni tercih edilir.

- **Şahabeddin Süleyman, *Fantazi / Gölgele ve Hakikatlerden*, 25 Kasım 1909, Metin Matbaası, S.1**

Şahabettin Süleyman, dilin muhtevasına dair fantazilerinde kullandığı ortak başlık "Gölgele ve Hakikatler"dir.

Yazar, bu yazısında ilk olarak okuyucusuna şu soruyu sorar: *Serbest ve hür olduğunuza bütün varlığınıza inandığınız kadar mu'tekidsiniz.. Böyle zannediyorsunuz değil mi? Hiçte değilsiniz. İşte inanmıyorsunuz tekrar ediyorum - hiç değilsiniz...*²²³

Bu soruyla yazar onların zihinleriyle oynamak, şaşırtmak ve aynı zamanda deniz vurgunu gibi bir etki yaratmak ister. Ona göre insanlar hür olmayıp yaşamaya devam ettikleri süre bir takım mecburiyetleri yerine getirmeye mahkûmdurlar. İnsanların zihninde kalıplaşmış ifadelerin yattığını söyleyen Şahabettin Süleyman bunu yine bir soru ile örneklendirir. Yıldız Saray'ına gitmeyen bir insanın toplum tarafından büyük bir esefle karşılanacağını belirtir. Ona göre Yıldız Saray'ını ziyaret etmemek daha iyidir. Çünkü yazar burada ismini vermese de dönem şartlarından anlaşılacağı üzerine orada devrin hükümdarı II. Abdülhamit Han yaşamaktadır. Şahabettin Bey, II. Abdülhamit'in yaşadığı yeri şöyle anlatır:

*...Oh hiç gitmeseydiniz... Otuz üç senelik bir mesafe-i tarihe sükût-u vahşi ve mu'annid ile vakûr ve müteazimiyle dağların tepesinden "sükût ve korku" emrini veren o mevki', cebbârı o mevki, o mevki-i hûnîn orada yaşayan eski müstebid, eski canavar gibi şimdi zelil, hakîr, müheyyâ-yı secde bulacaksınız...*²²⁴

Servet-i Fünûn döneminde başlayıp Fecr-i Âtî kuşağını da etkileyen yönetim sistemi siyasi ve sosyal anlamda tesirleri var olmakla beraber Türk edebiyatı üzerine de derin etkileri olmuştur. Bu sistem sanatkârların ruhuna nüfuz etmiş ve bu da onların eserlerine ütöpik bir yere kaçış ve özgürlüğe hasret imajı olarak yansımıştır. Çünkü onlara göre hükümet basın yayını kendi kontrol ediyor aksi bir durumda ya yazının tefrika edildiği gazete veya dergi kapanıyor ya da sorumlu müellif sürgüne gönderiliyordu. Sürgüne gönderilmek istemeyenler ise içlerine kapanıyor yayın hayatlarına bohem, marazi bir üslupla devam ediyorlardı.

Şahabettin Süleyman işte bu tesirlerin neticesinde "Gölgeler Ve Hakikatlerden" başlıklı yazısını kaleme alır. Yazar, Yıldız Saray'ının kullanım şekline pek kızgındır. Ona göre bu saray tüm yaşanmışlıklarıyla herkese açılmayan sessizliğe gark olmuş bir müze olmalıdır. Etrafında sadece güneş, kumru, yıldızlar

²²³ Şahabettin Süleyman, "Fantazi", *Jale*, 1909, s.4

²²⁴ a.g.e, s.4

gibi tabiatın parçaları bulunmalıdır. Lakin orası tam aksine bir mesire haline gelmiş, insanların, arabaların gezip dolaştığı alelâde bir yer olup çıkmıştır.

- **Mehmed Raûf, *Nihan / Bir Heyûlâ-yı Sanata Dair*, 25 Kasım 1909, Metin Matbaası, S.1**

Bir Heyûlâ-yı Sanata Dair başlıklı yazı dönemin ünlü dergisi *Resimli Kitap* dergisinin müdürü olan Mehmet Raûf tarafından kaleme alınır. Yapıtın genelinde o dönemin ünlü mekânlarından olan Mınakyan Efendi'nin²²⁵ tiyatrosunda oynanılacak oyundan bahsedilir. Yazarın Mınakyan hakkında önemli değerlendirmeleri *Servet-i Fünûn* dergisinde mevcuttur.²²⁶

Mehmet Raûf, yazısında oynanılacak olan piyese müstehzi bir ifadeyle karşı çıkar. Yazar, Burhannedin Bey²²⁷ adlı bir şahsın Sherlock Holmes'u tiyatro sahnesinde canlandıracağını duyunca tepki gösterir. Raûf, yazısının başından sonuna kadar Burhan ismine değinmekte ona karşı olumsuz tutum sergilemektedir. Bununla ilgili Burhan Bey'in kimliği hakkında Abide Doğan'ın, *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı* adlı eserinde geçen bölümlerin aşağıda aktarılması faydalı olur:

²²⁵ (1839-1920) Asıl ismi Mardiros Mınakyan olan bu şahıs, Ermeni asıllı Osmanlı tebaası tiyatro oyuncusu ve yönetmenidir. Türkiye'de Batılı manada tiyatronun gelişmesine katkıda bulunmuştur. *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*'nde Mınakyan için şu sözlere yer verilir: "1908 Meşrutiyet devriminin ilânından sonra da Manak Efendi Kumpanyası eskisi gibi tek ve hâkim bir vaziyette olmamakla beraber yine bazı fasılalarla yedi sekiz sene kadar devam etmiştir. Kendisi sahnedeki 1916'da yani ölümünden dört yıl önce çekildi. 1912'de Manak Efendi'nin sahneye girişinin ellinci yılı münasebetiyle jübile yapıldı ki Türkiye'de böyle bir şey ilk defa onun için yapılmış oluyordu. Mınak Efendi uzun sahne hayatı esnasında komedi ve dram olarak iki yüz kadar piyesi tercüme etmiştir derler." Gövsa, İbrahim A., *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yedigün Neşriyat, 1933-1936, Cilt 3, s.1002

²²⁶ Mehmet Raûf, Mınakyan Efendi "Ellinci Sene-i Devriyes Münasebetiyle", *Servet-i Fünûn*, 17 Mayıs 1328, S.1095

²²⁷ (1882-1952 İstanbul'da doğdu ve İstanbul'da öldü. Mısır göçmenlerindedir. Babası Hariciye Hukuku Muhtelite Müdürü Yusuf Neyyir Bey'in oğludur. *Resimli Türk ve Dünya Meşhurları* isimli kitapta Tepsi için kaydedilen bilgiler şunlardır: "1902'de Galatasaray Lisesi'nden mezun olmuş, Sadaret Tercüme Dairesi'nde çalışmış, fakat sahneye karşı duymuş olduğu arzu üzerine Fransa'ya kaçarak, Paris konservatuvarında tiyatro tahsil etmiş, 1908'de İstanbul'a dönerek kurmuş olduğu bir tiyatro ile Abdülhak Hâmid'in bazı eserlerini oynamak suretiyle tiyatro hayatına girmiştir. 1924'te karısı ile tekrar Paris'e gitmiş ve orada sekiz sene Türk sahne eserlerinin Fransızca tercümelerini oynamıştır. 1942'de İstanbul'a dönerek kurmuş olduğu muhtelif tiyatrolarla sahne faaliyetlerine devam etmiştir." *Resimli Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1962, s. 309

Dârülbedayi-i Osmânî'nin ilk öğretmenlerinden olan Tepsi Burhanettin-SeniyeTepsi Tiyatrosu'yla ülkenin dört bir yanını gezerek tiyatronun gelişmesini ve ilerlemesini sağlar. Afife Jale, İsmail Galip Arcan ve Muhsin Ertuğrul gibi tiyatrocuların yetişmesinde büyük katkısı vardır. Burhanettin Tepsi ve eşi için alınan bir yazıda bu şahısların devirlerinde tiyatro alanında ne kadar mühim bir iş yaptıklarını belgeler niteliktedir: Celâl Sâhir, "Musahabe-i Temâşâiye- Burhanettin Bey ve Rüfekası", *Servet-i Fünûn*, 22 Mayıs 1325, S.940, s.51-58

Burhannedin Tepsi oyunculuk kariyeri dışında az da olsa döneminin dergilerinde yazı kaleme almıştır. Araştırmalarımız neticesinde *Resimli Kitap* dergisinde Burhannedin Bey'e ait "Rücu"başlığıyla bir yazı tespit ettik. Yazı, Sadi ve Neriman isimli iki genç arasındaki diyaloglardan ibarettir. Burhanettin Tepsi, *Resimli Kitap*, [1]321, Cilt 1, s. 1-6

...Aralarında Burhanettin Tepsi'nin Kumpanyası (karısı Seniha ile birlikte) Osmanlı Tiyatrosu kadar olmasa bile yine de uzun ömürlü olmayı başarmıştır. Burhanettin Tepsi'nin Kumpanyası sonraları Sahne-i Osmaniye adını alır ve bu sahne meşrutiyetin ilk yıllarında önemli rol oynar.

Burhanettin Bey tiyatro ile ilgili bir gençtir. Paris'te konservatuvar öğrencisiyken İstanbul'a gelmiş ve İstanbul Belediyesine başvurarak Tepebaşı'ndaki eylevmi Şehir Tiyatrosu idare heyeti tarafından işgal olunan odaları almıştır. Kendi başvurusu ile Müze Müdürü Hamdi, Rezaizade Ekrem, Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit, Mehmet Raûf ve Ahmet Hikmet gibi tiyatro severler tarafından bir edebî heyet kurulmuş ve kumpanya işe başlamıştır"...²²⁸

Mehmet Raûf, ilk olarak Burhan Bey'in bu oyunu oynamak istemesiyle yanlışlık çukuruna düştüğünü söyler. Bu zat, zamanında bütün itirazlara rağmen sırf sonunda para var diye *Abdülhamid* isimli oyununu da oynamaya teşebbüs eder. Hâlbuki Raûf'a göre sanat ulvi bir varlıktır, maddi kaygılar için araç edilemez. Üstüne üstlük Burhan Bey Osmanlı'nın temaşasını tesis etmek için Avrupa'dan tantanalı bir şekilde getirilse de sanat adına beklenen faydayı gösteremez. Bu şekilde yazar, ona karşı eleştirilerini ağır bir üslupla dile getirir ve onunla ilgili bir anısına değinir. Bir sonbahar gecesi Büyükkada'da dört genç arasında geçen münakaşa da Mehmet Raûf ve diğer iki kişi natüralist yazar Emile Zola²²⁹'yu savunurken, Burhan Bey ise Zola'yı ifadeleriyle küçük düşürmeye çalışır.

Tüm bu sebepler birleşince Mehmet Raûf'un gözünde Burhan Bey gittikçe küçülür, adileşir hatta yazar ona sanatkâr bozuntusu bir şarlatan der. Yazar, bazı kimselerin ise kendisi için oyununu oynamadığı için bu adamdan intikam alıyor diyeceklerini bilmişse de o şu şekilde cevap verir:

(...) *Fakat bu benim oyunumu oynamadığı için değil, (çünkü oynamaya değil anlamaya bile gayr-i muktedir olduğu malumdur.) Bî-ihiyacı ise de temâşânın*

²²⁸ Doğan, Abide, *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yay., 2012, s.507-508

²²⁹ (1840-1902) Paris'te doğdu ve orada öldü. *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*'nde yazar hakkında anlatılanlar şunlardır: "Bir İtalyan mühendisinin oğludur. Hachette Kütüphanesi'nde hizmet ederken pek dikkati çekmeyen (Marsilya Esrarı), (Ölmüş Bir Kadının Arzusu) gibi romanları ile yazı hayatına girdi. Romanda réalist ve naturaliste nazariyelerini büyük bir kudretle tatbik eden Zola, eserlerinin bir kısmında insanların en zayıf noktalarını ve hayvanlıklarını bütün çıplaklığıyla teşrih ettiği için ahlak bakımından hayli tenkide de uğramıştı. Romanlarının çoğunda insanların ve cemiyetin daha fazla kötü taraflarını açmakla beraber, tasvirleri gayet tabii, hayali çok kudretli, üslubu gayet canlıdır." Gövsa, İbrahim A. *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*', İstanbul: Yedigün Neşriyat, 1933-1935, Cilt 2, s.1602

*terakkisi fikrini o kadar mühennâsızlığa o kadar şarlatanlığa, o kadar rezalete sevk ettiği içindir; bundan emin olabilir...*²³⁰ diyerek yine Burhan Bey'e şiddetle karşı olduğunu ve onun şöhretinin gelip geçici olduğunu vurgular.

Son olarak parçada geçen jurnal ifadesine değinmekte fayda vardır. Zira bu kelime bize Tanzimat'tan bu yana dilin nasıl değiştiğini anlatmaktadır. Bilhassa Fransızca kelimelerin kullanımı bu dönemde de yoğun olur:

*Evet gazetelerin bir vech-i mutâd davul jurnal ile ilânlarına nazaran bir Burhaneddin Bey şimdi de Sherlock Holmes'u oynuyor.*²³¹

Jurnal, Batı orijinli bir kelimedir. Parça da hem gazete hem jurnal ifadelerinin bir kullanımı hâlâ dilde bir karışıklığın sürdüğünü ve aydınların da dilin kullanımı üzerinde müttefik olamadıklarını gösterir.

- Fazıl Ahmet (Aykaç)²³², *Musahabe-i Edebiye / Beyaz Gölgeleler*, 25 Kasım 1909, Metin Matbaası, S.1

Fecr-i Âtî topluluğunun bir üyesi olan Fazıl Ahmet Aykaç, bu ekolün diğer isimlerine nazaran daha az bilinen bir isimdir. O çeşitli gazete ve mecmularda şiir, mizah, hiciv, fıkra, sohbet ve makale gibi alanlarda eserler yazarak kendini edebî dünyaya tanıtır. *Jale* dergisinde yayımlanan başlığını Edebiyat Üzerine Konuşmalar diye çevirebileceğimiz yazısını Celâl Sâhir'in kaleme aldığı *Beyaz Gölgeleler* münasebetiyle yazar.

²³⁰ Mehmet Raûf, "Nihan / Bir Heyûlâ-yı Sanata Dair", *Jale*, 1909, s.7

²³¹ a.g.e, s.6

²³² (1884-1967) İstanbul'da doğdu. Yapılmış bir yüksek lisans tezinden Fazıl Ahmet Aykaç'ın hayatı hakkında bilgiler şu şekilde aktarılır: "Babası Mehmet Cemal Bey'dir. İlk eğitimini Numûne-i Terakki Mektebi'nde, rüşdiyeyi babasının mutasarrıf olarak bulunduğu Gümüşhane'de, idâdiyi Musul'da tamamladı. Süleymaniye kasabasında Şeyh Mahvî Efendi'den Farsça dersleri aldı. İstanbul'a döndükten sonra, önce Lycee Français'ye, ardından Sanâyi-i Nefise Mektebi mimarlık bölümüne devam etti; Paris'teki Ecole Libre des Science Politiques'in kurlarını İstanbul'dan takip etti. Maarif Nezâreti Mekâtib-i Ecnabiyye Kalemî'nde çıraklık, Darphâne kâtipliği ve İzmir Valisi Kâzım Paşa'nın hususi kâtipliğinden sonra Celâl Sahir'in çıkardığı *Seyyare* mecmûasındaki yazılarının da tesiriyle 1908'de Dârülmuallimin'e hoca tayin edildi. Daha sonra Sanâyi-i Nefise Mektebi'nde estetik ve mitoloji, İstanbul ve Galatasaray liselerinde edebiyat, felsefe, pedagoji, Fransızca ve usûl-i tercüme derslerini okuttu. 1927'de Elazığ milletvekili seçildi, on yıldan fazla milletvekilliğinde bulundu. Milletvekilliği sırasında Dil Encümeni üyeliği de yaptı. Osmanlı Türkçesinden modern Türkçeye geçiş aşamasında yazı dilinin ve edebî dilin oluşması noktasında önemli katkılar sağladı." Canki, Tayfun, *Fazıl Ahmet Aykaç'ın Şeytan Diyor Ki Adlı Eserinin Çeviri Yazısı ve Metin İncelemesi*, Kırklareli: Kırklareli Üniv., SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yüksek lisans tezi, 2013, s.2

Araştırmalarımız neticesinde Fazıl Ahmet'in Sabah gazetesinin 9394-10123 sayılarında portre şiir örneğini yansıtan on üç şiirini bulduk: *Bir Mektup Sureti*, *Cenap Şahabettin*, *Dedemin Mektubu*, *Divan-Sakiler Meclisten Çekmiş Ayağı*, *Eski Hikmetler-Arif Hikmet*, *Gazel*, *Görmeden*, *Halit Fahri Bey -Baykuştan Evvel-* *-Onlar Gibi-*, *Hulusname*, *İstîğfar-Düinkü Yol*, *Kaside*, *Mehmet Emin Bey -Onlar Gibi-*, *Yahya Kemal'e*.

Eserleri: Divânçe-i Fâzıl fi Vâsıf-ı Efâzıl, Harman Sonu, Kırpıntı, Fazıl Ahmed, Şeytan Diyor ki.

Fazıl Ahmet, öncelikle kendince şairleri üç sınıfa ayırmıştır. Sınıflandırmanın birinci kolunu yazmış olmak için yazarlar, ikinci kolunu düşünenler, üçüncü kolunu ise hissedilmiş düşünülmüş bir fikri olan ve bunu ifade etmeyi bilenler oluşturur. Yazar, örnek olarak aldığı Celâl Sâhir ismini üçüncü gruba dâhil eder. O bu eseri beğenir, takdir ve akabinde tahlil eder. Sâhir'in şiirlerindeki lisanını temiz, berrak ve taze bulur. Fazıl Ahmet tahlilinin devamında ise bir kaç tane ecnebi yazarlara örnek vermiş içlerinden Musse adlı şairle Celâl Sâhir'in ortak yönü olan aşk ve şebâb şiirlerini teganni ettiklerini söyler. O, Celâl Sâhir'e verilen aşk ve kadın şairi unvanına iştirak eder. Yazının müellifi bununla birlikte Sâhir'in oğlu Nüzhet'e, Mu'terizlerine²³³ ve Matmazel İseb'e yazdığı şiirlerden örnek verir. Yazar böylelikle bu şiirlerin hem kendi hem de yazısını okuyan okuyucusunun ruhunda nasıl bir intibâ bıraktığını dile getiren şu sözlerle incelemesini bitirir:

*...Celâl Sâhir'in kudret-i sanatkâranesini izhâr ettiği teceddüd ve şahsiyetin hududunu ölçmek istikbali şairanesi için bir hesap ihtimali yapabilmek kâbil midir? Bunları kitabı okuduktan da bu nûşin-i kıraatın dimağıma verdiği sükkar-i zevki biraz geçirdikten sonra düşünmek istedim öyle yaptım.*²³⁴

- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Bir Kadın Meselesi*, 16 Nisan 1909, Metin Matbaası, S.1

Yakup Kadri'nin *Jale* dergisindeki Bir Kadın Meselesi, hikâye mahiyetinde olması sebebiyle dergideki diğer yazılara nazaran daha sade daha anlaşılır bir dille kaleme alınır. Hikâye, dönemin getirdiği yenilikleri içinde barındırarak geleneksel hikâye motiflerinin dışında kalarak modern hikâye bağlamında işlenilir. Batı edebiyatının roman ve hikâyesinde asli olan olay, yer ve zaman üçlüsüdür ki yazar da bu Batı hikâye tarzına uyarak kavramları hayali değil gerçekçi unsurlarla kullanır.

Hikâyede birden çok kahramana ve bolca tasvirlerle yer verilir.

Eserde hikâye içinde hikâye denilen metot kullanılır. Birinci hikâye Sarı Hasan oğlu Veli Bey'in İzmir'deki konağında geçer. Hikâye, konağa gelen

²³³ Bilge Ercilasun, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit* adlı eserinde Celâl Sâhir'e ait "Mu'terizlerime" başlıklı şiiri için şairin kendine hücum edenlere ve şiirdeki temlerini tenkit edenlere karşı yazdığını belirtir. Bu şiirin de kadından, kadınlıktan bahsettiğini, kadının onun şiirinde güzelliği ve aşkı, inceliği, hassasiyeti sembolize ettiği yine belirttikleri arasındadır. Ercilasun, Bilgi, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit*. İstanbul: Dergâh Yay, 2013, s.300

²³⁴ Fazıl Ahmet, "Musahabe-i Edebiyye / Beyaz Gölgeleler", *Jale*, 1909, s.10-11

misafirlerden biri olan Hoca İhsan'ın anlattığı bir vaka üzerine Veli Bey'in de yaşamış olduğu benzer bir vakayı anımsayıp anlatmasıyla başlar. İkinci hikâyeye de bu anıyla başlar. İlk hikâyeye tanrısal bakış açısı ağır basarken ikinci hikâyenin geneli kahraman bakış açısıyla yazılır. Vaka Veli Bey'in etrafında döner. Veli Bey yirmi yaşındayken gününü gün eden, bekârlığını aşk maceralarıyla dolduran ve bu yolda sürekli para harcayan bir insandır ki bu da Tanzimat'tan beri hikâyelerde ve romanlardan anlatılan mirasyedi, züppe tipini anımsatır. Onun bu sefâhatını yaşamış olduğu kadınlar Rum, Ermeni, Frenk, Yahudi ve Şam kökenlidirler. Bu durumda bize o zamanki Osmanlı'da yaşayan tebaa hakkında bilgi verir. Veli Bey, gönlünü on yedi yaşında olan Şamlı bir kıza kaptırır. Onu yanına alır ve çiftliğinde beraber yaşamaya başlarlar. İsmi Cemile olan bu kız güzel bir sese ve rakkas yeteneğine sahiptir. Çiftlikte bir Hızır İlyas gününde akrabasının, eşin dostun katıldığı çalgılı sazlı bir ziyafet verilir. Gelen konuklarla beraber ev sahipleri sarhoş olana dek içerler. Konuklardan biri Cemile'nin oynamasını ister. Cemile gelen ısrarlara dayanamayıp gecenin loş ışığında odanın ortasına geçerek kalkıp oynar. Veli Bey, onun oynamasına gönlü razı gelmesede bir şey diyemez ve sadece Cemile'yi seyretmekle yetinir. Odadaki herkes büyük bir beğeniyle Cemile'yi izlerken Veli Bey'in yeğeni Ali'de gözlerini ondan alamaz. Üstüne üstlük kız, Ali Bey'e karşı şîvebaz bir şekilde onun önünde oynar. Onların bu halini gören Veli Bey, kıskançlıktan gözü döner ve sonunda olanlara dayanamayıp Cemile'nin ona hediye ettiği küçük bir tabanca ile onu tam göğsünden vurur. Ertesi sabah Veli Bey teslim olur üç yıl hapis yatar. Veli Bey'in anlatmış olduğu hikâyeye burada sonlandırır.

Hikâyeye farklı bir bakış açısıyla bakılırsa aldatan bir kadın tipiyle karşılaşılır. Zira Batı kaynaklı ıslahatlar özellikle Tanzimat Fermanı toplumsal alanda birçok değişikliğe gebe kalır. Bu değişiklikler aile kavramını ziyadesiyle etkiler. Aileyi ayakta tutan kadın figürüne Tanzimat Edebiyatından başlayarak özellikle Edebiyat-ı Cedide ve Fecr-i Âtî'de yazarlar tarafından ekseriyetle adî sıfatı yüklenilir. Oysa Tanzimat Edebiyatından önceki edebiyat dönemlerinde örneğin sözlü gelenekte, Halk Edebiyatında ve Divan Edebiyatında kadın motifi hep üste tutulur, ulaşılamaz bir mevkide görülmekle birlikte edebî yazılarda kadına hep saygı duyulur, ona dair kötileyici bir nitelik yüklenilmez. Ama incelenilen bu eser ve

dönem eserlerinde durum değiştirilerek, kadın aldatan, yanıltan, gözünü paradan başka bir şey görmeyen bir varlık olarak tasvir edilir.

- Ali Sühâ (Delilbaşı), *Mensur Şiir / Bir Şehkâ-yı Elem*, 25 Kasım 1909, **Metin Matbaası, S.1**

Türk Edebiyatında ilk defa Edebiyatı Cedide'de gördüğümüz Batı edebiyatı kaynaklı mensur şiir örnekleri Fecr-i Âtî'de varlığını ortaya koyar. Ali Sühâ, birinci tekil şahıs ağzıyla yazmış olduğu bu yapıtında muhtelif sebeplerden dolayı sevdiğine kavuşamadığını ve bundan ötürü elem dolu hislere gark olduğunu anlatmaktadır. Anlatıcı sevgilinin hayaliyle yaşar. Onu görmek için elinden geleni yapar ama sonunda onun gittiğini öğrenince marazi bir halet-i ruhiyeye bürünür. Çünkü sevdiğinin varlığının ebediyen son bulduğunun farkındadır. Şair sevdiğinden hiçbir hatıra kalmadığını şöyle söyler:

*Bende hiçbir şeyin, hiçbir hatıran yok. Biraz saçın bir firketen mendilin hayır hayır bunlar değil, biraz kadınlığın, müşfik ve rahîm bir nazarın, ümidbahş bir tebessümün bile yok.*²³⁵ Burada anlatıcı sevgiliden geriye kalan maddi nesnelere bir önem arz etmediğini asıl kıymetli olanın manevi şeyler olduğunu, onların geride kalanlar için daha şifahi olduğunu vurgular.

Cafer Şen, "Bir Şehkâ-yı Elem" başlığını, *Fecr-i Âtî* Edebiyatı adlı kitabında durum hikâyesi kutbuna yaklaşan mensur yazılar içine alır:

Bu tür hikâyelerde mekânın, yaşanan ân olan zamanın, gerçek hayata ait figürlerin, silik de olsa vakanın varlığı görülür. Bu nedenle bu tür yazılar bir nevi modern durum hikâyesinin iptidai şekilleri, bir nevi durum hikâyesi denemeleridir. Bununla birlikte bu tür hikâyelerde işlenen konunun genelde ferdi duyuş ve düşünelere göre serbest, nesnel olarak seçilmesi ve yazarın üslup denemelerine girişmesi bu tür yazıları mensur yazılar kutbunu da yaklaştırır.

(...) benzer tarz hikâyeler kaleme alan bir diğer yazar ise Ali Sühâ'dır. Yazarın Bir Şehkâ-yı Elem başlığını taşıyan hikâyesinde yaşanan bir anda, hatırlanan iki üç günlük bir vaka anlatılır. Lakin bu vakanın anlatımında yazar

²³⁵ Ali Sühâ, "Mensur Şiir", *Jale*, 1909, s.15

*yaşanılan ânda hiç bir zaman kopmaz ve bu vakayı anlattığı andaki hissiyatını da ortaya koyar.*²³⁶

Ali Sühâ, eserinin sonunda sevdiğinin yüzünü, gözünü unutmasına sebep olan hafızasına karşı sitemkâr bir üslupla yaklaşmış, tesellisiz bir halde bırakıldığı için ruhunun acı çektiğini ve bundan ötürü hep ağlamaklı bir halde olduğunu dile getirmiştir.

Bâkî²³⁷, *Sahâif-i Mensî*, 25 Kasım 1909, Metin Matbaası, S.1

1. İçerik: *Jale* dergisi, her hafta Sahâif-i Mensî adında bir köşe açmıştır bu sayıda da merhum Bâkî'nin eserine yer verilmiştir. Eserin konusu ölümdür. Bâkî, Muhibbi mahlasıyla şiirler yazan Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatı üzerine bu şiiri kaleme alır.

2. Şekil: Şiirin nazım biçimi terakib-i bend, nazım birimi ise beyittir. Kafiye şeması aa/ba/ca/da/ea... şeklindedir.

3. Dil ve Üslup: Yabancı kelime ve tamlamalar mevcuttur. Süslü bir anlatım esas alınmıştır. Fillerin çoğu Türkçedir: döksün, tutsun, yaksun, kılsun, geysün, ağlasun, düşdi, kaldı, togdı, konar.

4. Ahenk: Tam kafiye ve zengin kafiye türleri ile ahenk sağlanılmaya çalışılmıştır. Şiirin vezni mefûlü / fâilâtü / mefâilü / fâilün'dür.

Bâkî'nin mersiyesi 7 bentten oluşmaktadır. Lakin *Jale* dergisinde bentlerin tamamı verilmez. Şiirin başlığı olan "Mersiye-i Sultân Süleymân Hân 'Aleyhi'r-Rahmetü Ve'l-Gufrân" yine dergideki halinde verilmeyenler arasındadır.

²³⁶ Şen, Cafer, *Fecr-i Âtî Edebiyatı*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2006, s.1115

²³⁷ (1526-1600) İstanbul'da doğdu ve orada öldü. 16. Yüzyılın en büyük Divan şairlerindedir. Asıl ismi Abdülbâki Mahmut'tur. Fatih cami müezzinlerinden Mehmet Efendi'nin oğludur. Babasının "karga" lakabıyla anıldığını, bu yüzden, zatına "kargazade" dendiğini bazı kaynaklar kaydetmiştir. Medrese öğrenimi görmüştür. Medresede devrin ünlü âlimlerinden Karamanlı Ahmet ve Mehmet Efendilerden ders almıştır. Şair Nev'i ve tarihçi Hoca Sadettin ile ders arkadaşlığı yapmıştır. İlk görevi müderris yardımcılığı iken sırasıyla müderrislik, kadılık ve Rumeli kazaskerliğine kadar yükselmiştir. Bâkî, Bayezid cami avlusundaki dükkânında (bu dükkân o devrin edebi mahfili sayılır.) remilcilik eden şair Zatî'ye gazellerini sunarak kendini yetiştirmiştir. 1554 yılında Kanunî'ye sunduğu bir kaside ile saray erkânının gözüne girmiştir. Devlet kademlerinde önemli mevkilere gelmiştir. Ünü Osmanlı sınırlarını aşmış ve bundan dolayı "Sultan-üş-şuâra" (Şairler Sultanı) unvanını almıştır. *Türk Ansiklopedisi* cilt 5'te şairin edebi üslubuna dair verilen bilgileri aktarıyoruz: "Şiirlerini inceden inceye işleyen titiz bir sanatçı olan Bâkî daha çok kaside ve gazel yazmıştır. Onun şiirlerinde samimi olmaktan çok şekil mükemmelliğini sağlamak, edebi sanatları ustalıklı kullanmak, kelime oyunlarına fazla düşkünlük gibi özellikler göze çarpar." s.80

Bâkî birçok eser kaleme almakla birlikte ona asıl şöhret kazandıran Divân'ıdır. Divân'ında 548 gazel ve muhtelif nazım şekliyle yazılmış şiirler bulunmaktadır.

Eserleri: Divân, Eşar-ı Müntehibe, Fazâ'il-i Mekke, Meâlimül Yakîn, Fazâ'il-ül-Cihâd, Kırk Hadis, Maâlim-ül-yakîn fi sîreti Seyyid-il-mürselin.

Şiirin orijinalinde ilk beyit, "Ey pâ-y-bend-i dâmgeh-i kayd-ı nâm u neng Tâ key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng" olmasına rağmen dergide "Döksün sehâb kaddün anup katre katre kan" beyiti ile başlamaktadır. Şiirin dergideki vücut bulan kısmında bu tür değişiklikler vardır ki onun müretteb haliyle verilmediği anlaşılmaktadır. Sabahattin Küçük, *Bâkî Dîvânı* Tenkitli Basımında bu mersiyei numaralandırarak tasnif yapmaktadır.²³⁸ Buna göre dergide "Döksün sehâb-ı kaddün anup katre katre kan" ile başlayan beyit bu kitapta -III- numara içerisinde, "Gün togdı Şâh-ı 'âlem uyanmaz mı h^vâbdan" beyiti ile başlayan kısım kitapta -V- bölüm içerisinde sıralanarak dergide I, II ve IV bölümlerin yazılmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte -V- bölüm de olması gereken "Derd ü gamunla çâk-i girîbân idüp kalem" beyiti verilmez onun yerine -VI- bölüme ait "Minnet Hudâya iki cihanda kılıp sa'îd" ile verilen beyit yazılır ki şiir de bu beyit hem -V- bölümünün son beyiti olarak addedilmiş hem de -VI- bölümünün son beyiti olarak kaydedilir. -VI- bölümü ise Tigin içürdi düşmene ile başlar. Dergide, VII, VIII bölümlerinin olmaması mersiyesinin bütün bölümlerine yer verilmediğini gösterir.

²³⁸ Küçük, Sabahattin, *Bâkî ve Dîvânı'ndan Seçmeler*, Ankara: K.T.B. Yay., 1988

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr²³⁹

Bu eser, Tenkidât-ı Edebiye'lerin ikinci kitabı olmakla birlikte Abdülhak Hâmid hayatı ve sanatına dair yapılmış bir monografidir.²⁴⁰

Fecr-i Âtî üyeleri başta olmak üzere Abdülhak Hâmid'e sevgi ve hürmet besleyen pek çok sanatkâr vardır. Bu sanatkârların eserlerinde çoğu zaman Hâmid'in soluğunu duyar gibi oluruz.

Şahabettin Süleyman da bu sanatkârlardan biri olmuştur. O, Hâmid'in azameti ve sanatındaki dehâ karşısında adeta meftundur. Onun bu adanmışlığı Hâmid'in çağdaşlarına haksızlık yapmasına neden olur. Zira Süleyman, yazılarında Namık Kemal'i sadece "Kemal", Hâmit'i ise "Bey" olarak anması buna örnek gösterilebilir. Bu iki edebî şahsiyeti sık sık karşılaştırır ve her seferinde Hâmid'i üstün bulur.

Şahabettin Süleyman, *Tarih-i Edebiyatı Osmâniyye* adlı eserinde geçmiş neslin adamı olarak Namık Kemal'i yeni neslin yüce adamını ise Hâmid diye tanıtır. Buna göre Hâmid, vücuda getirdiği eserleriyle "İkinci Devrin yegâne ustası, yegâne dâhisidir." Namık Kemal yahut Ziya Paşa gibi bazı fikirler için sanatı, vasıta değil, onları edebiyat için birer yardımcı yapar. Bundandır ki yazıları Hâmid'in eserleri önünde aciz kalmaya mahkûmdur. Şahabettin Süleyman ayrıca bu kitabında *Makber*²⁴¹'i bir başyapıt olarak görür.

Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı adlı eserinde ise Şahabettin Süleyman'ın Hâmid hayranlığı koşulsuz bir şekilde devam ettiği görülür.

²³⁹ Şahabettin Süleyman, *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr*, Dersaadet, Cihan Matbaası, Babıâli Caddesinde Numara 32-23, 1913

Cihan Matbaası ile ilgili *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın* adlı kitapta şu bilgilere yer verilir: "Mihran Acun tarafından kurulan Cihan Kütüphanesi ve Matbaası kitap, gazete, dergi yayımladı. İkinci Meşrutiyet'ten sonra, yasa, tüzük, vb.ni bastı. Mihran Acun'un 1936'da ölümünden sonra yayınevi aynı türde yayınlarla 1980'lere kadar varlığını sürdürdü." Kabacalı, Alpay, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*. İstanbul: Literatür Yay., 2000, s.100

²⁴⁰ Bilimsel alanlarda özel bir konu veya sorun üzerine yazılan inceleme. Tdk.gov.tr., 26.05.2018

²⁴¹ Şahabettin Süleyman dışında *Makber*'i Hâmid'in eserleri arasında başyapıt olarak gören Ahmet Hamdi Tanpınar'dır. O öyle ki *Makber*'i şairin hayatında dönüm noktası oluşturduğunu *Edebiyat Dersleri* adlı kitabında şu sözlerle ifade eder: "*Abdülhak Hâmid'i mütalâa ederken Makber'i dönüm noktası olarak almakta haklıyız. Abdülhak Hâmid bir medeniyet değişmesi krizi içindedir. Abdülhak Hâmid'i teşkil eden esaslar:*

1. Çok âlim, tarihi sever, tanınmış bir aile çocuğu olması;
2. Ciddi bir disiplinden geçmemiş olması;
3. Sanatını hayatının meselelerinden almaya alışkın olması.... "

Tanpınar, Ahmet H., *Edebiyat Dersleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016, s.269

Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr isimli eserinde de yazar aynı tavrı sürdürür. Yalnız burada Fransız eleştirmeni ve estetikçisi Hippolyte Taine'in nazariyesini tetkik eder. Taine'in, Şahabettin Süleyman üzerinde bu denli tesir etmesinin sebebi edebiyat eleştirisine bilimsel bir yaklaşım kazandırmış olmasıdır. Yazar, bu eser üzerinde Taine'in ırk, muhit, an nazariyesini bir yöntem olarak seçer.

Eser üzerinde Taine metodunu uygulamadan evvel konunun iyice özümsemesi adına bir kaç adımda bazı hususlara değinilecektir:

Taine²⁴², XIX. yüzyılın eleştiri, tarih, edebiyat, gibi alanlarında tanınmış simalarındandır. O, bu alanlarında fikirlerini ve eserlerini vücuda getirirken pozitivist akımından etkilenir. Pozitivizmin ilkelerini hocası Auguste Comte'tan öğrenir ve bu düşünce sistemini edebiyata tatbik eder.

Taine, Darwin, Comte gibi filozofların edebiyat sahasındaki namzetleri olur. Onlardan aldığı öğretilerle sosyolojik eleştiriye kurar. *Sosyolojik eleştiri, edebiyatı kendi başına değil toplum içinde gelişen ve toplumun bir ifadesi olan bir durum/alan şeklinde tanımlar. Yazarı, eseri ve okuru toplumsal koşulların çepeçevre kuşattığı ya da belirlediği iddiasından hareketle bu koşullar üzerinde eğilerek sanatla ilgili sorunları açıklamanın bir yolu olduğunu temellendirmeye çalışır.*²⁴³

Yukarıda bahsettiğimiz pozitivism akımı Şemsettin Sâmî'nin, *Kamûs-ı Fransevî*'sinde şekilde tanımlar: *Yalnız maddeten ve fennen ispat olunabilen hakâyika inanmaktan ibaret bir mezheb-i felsefe, felsefe-i müsbet. Positiviste ise yalnız maddeten ve fennen ispat olunabilen hakâyika inanmaktan ibaret olan olan felsefe-i müsbeteye tâbi âdem, felsefe-i müsbete erbâbindan.*²⁴⁴

Pozitivizm yönteminin kurucusu Auguste Comte'dur. Comte, (*Système de Politique*) *Pozitif Yönetim Sistemi* isimli eserinde pozitivismın gayesinin hakiki ilmi yaygınlaştırmak ve toplumsal yönetimi sistemleştirmek olduğunu yazar. Yazarın *Le Catéchisme Positiviste*'ni dilimize *Pozitivizm İlmihali* diye çeviren Peyami Erman,

²⁴² Ongun, Cemil, *Filozoflar Ansiklopedisi*'nin Taine maddesinde şunları aktarır: Taine, sanat eleştirisine pozitif anlayışı ve determinist görüşü getirir. Ona göre doğa ve biyolojik bilimlere uygulanan yöntemler sanata da uygulanabilir. Sanat eserleri ile doğa olaylarını denkleştirir ve onları bazı formüllerle gruplandırır. Sanata ve tarihsel bilimlere tümdengelim metodunu uygular." *Filozoflar Ansiklopedisi*, Ankara: Remzi Kitabevi, 1976, Cilt 4, s.361-65

²⁴³ Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: Cem Yay., 1994, s.74

²⁴⁴ Şemsettin Sami, *Kamûs-ı Fransevî'de Dictionnaire, Franços-Turc Illustré*, İstanbul: Imprimeur Mihran Yayınevi, 1901, s.1738-9

Comte'n pozitivist ve içtimai hadiseleri tetkik ederken ferdi bir fizik veya biyolojik hadise olarak gördüğünü ifade etmiştir. Bunun dışında ruhi faaliyetleri itibari ile insanlığın bir belirmesidir.²⁴⁵

Auguste Comte'n bu felsefi akımı XIX. yüzyılın İngiliz doğa bilimi tarihçisi ve biyologu Darwin'den etkilenip sistemleştirdiği malumdur. Darwin'in *Türlerin Kökeni Üzerine* adlı etüdü pek çok araştırmacının zihninde yeni olguların oluşmasını sağlar.

Pozitivizmin Türk edebiyatına yansması Batılılaşma nüvesini altında görülen Tanzimat'ın ilânını takip eden yıllara denk gelir. Pozitivizm, Batılılaşma düşüncesiyle ülkemize giriş yapar. *Pozitivizmin memleketimize girişi doğrudan doğruya felsefi bir kanal olmayıp, edebiyat akımları, o dönemdeki okullarımıza konan müspet ilim dersleri, doğrudan Fransızca tedarikat yapan okullar, Avrupa'ya gönderilen bazı talebeler, eğitim müesseselerimize gelen yabancı uzmanlar, bazı dernekler, vs. ile olmuştur, denilebilir.*²⁴⁶

Pozitivizmin edebî ekol sayılabilecek hayaliyun-hakikiyun münakaşaları edebiyatımızda ilk defa Beşir Fuat'ın yayımladığı *Victor Hugo* adlı etüdüyle başlar. Beşir Fuat'ın bu etüdünden yola çıkarak Comte'ta dâhil pek çok pozitivist filozofun ve estetikçinin eserlerini okuduğu anlaşılır.²⁴⁷ Fuat'tan sonra bu ekol bağlamında ortaya çıkan realizm ve natüralizm öğretilerini eserlerine tatbik eden Nâbizâde Nazım, Halit Ziya ve Hüseyin Rahmi ile ilerleyen senelere müteakib Baha Tevfik ve Bekir Fahri olur.

Ülkemizde pozitivist felsefesinin en önemli uğraşlarını Rıza Tevfik, Cavit, Ahmet Şuayb verir. Görüşleri doğrultusunda *Ulûm-i İctimâiyye ve İktisadiye* adında mecmûa çıkarırlar: *Bu dergi, ciddi ve devamlı olarak Spencer Schaeffl ve R. Worms'un biyolojik sosyoloji fikirlerini savunmuştur. Bu yıllarda, Spencer'in evrimciliğinin Türk düşünce hayatına derin etkileri olmuştur. Rıza Tevfik,*

²⁴⁵ Auguste Comte, *Pozitivizm İlmihali*, (Çev. Peyami Erman), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1952, s.III

²⁴⁶ Korlaelçi, Murat, *Pozitivizmin Türkiye'ye Gelişi*, Ankara: Kadim Yay., 2014, s.143

²⁴⁷ Kaplan, Mehmet, "Beşir Fuat'a Dair", *Edebiyatımızın İçinden*, Dergâh Yay., İstanbul: 1978

*agnosticisme üzerine, Cavit hür değişim iktisadına, Ahmet Şuayb da, H. Taine ve E. Renan'dan mülhem sanat felsefesine dair yazılar yazmıştır.*²⁴⁸

Ahmet Şuayb, *Hayat ve Kitaplar*²⁴⁹ isimli etüdünde Taine'ne genişçe bir bölüm tahsis eder. Bu bölümleri şu başlıklar altında değerlendirir: Taine ve Âsârı Kable'-Ş-Şüru, Taine'in hayat ve şahsiyeti, Taine münekkid, Taine müverrih, Taine filozof.

Ahmet Şuayb, Taine'in kendi yöntemini kullanarak hayatını okurlarına şu sözlerle anlatır: *Taine'deki dehâyı ailesinde, işte bu asıl kanda aramalıdır, bu bâbda müvellidini, Fransa'ya birçok efâzıl yetiştiren toprağı da ihmal etmemelidir.*²⁵⁰

Ahmet Şuayb'ın Taine ile ilgili çalışmasına yer vermemizin sebebi Şahabettin Süleyman'ın *Hayat ve Kitaplar* isimli eserini okumuş olmasıdır. Yazar, bu kitap ile Şuayb'ın yorumlarını kendisine kılavuz edinir ve eserlerine yansıtır.

3.1.1. Şahabettin Süleyman'ın *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr İsimli Eserine Taine Nazariyesiyle Bir Değerlendirme*

Şahabettin Süleyman, *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr* ilk önce Abdülhak Hâmid'in hayatını daha sonra da onun sanatını ele alır. Hâmid'in, hayatından bahsedilirken ilk olarak her şairin, her edibin sır sanatını meydana getiren birtakım umumi sebeplerin var olduğu bilgisi verilir. Şahabettin Süleyman'a göre çevrenin bizdeki etkileri, ırsıyet, alışkanlıklar, sevindirici veya üzücü olaylarla birlikte şahsiyetimizden izler aldıktan sonra birer eser şeklinde okuyucuya ulaşır. Bir sanatkâr çevresindeki olaylara karşı hassas bir ruha sahiptir ve aynı zamanda ona gıda olan birtakım hususi münasebetler de mevcuttur.

Yazının ilerleyen kısımlarında Hâmid'in hayatında geçirmiş olduğu evreler kronolojik olarak yazar tarafından aktarılır. Şahabettin Süleyman, Hâmid'de vuku

²⁴⁸ Ülken, Hilmi Z., *Türkiye'nin Modernleşmesi ve Batı Hareketin Öncüleri Olan Türk Düşünürleri*, Ankara: AÜİFD, S.27-30, C.XI, 1963,s.28

²⁴⁹ Hayat ve Kitaplar'ın iki baskısı yapılmıştır. İlki, Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi yayımları arasında, 1317 senesinde 393 sayfa olarak; ikincisi ise, Matbaa-i Hukûkiyye'de 1329 senesinde 407 sayfa olarak yayımlanmıştır. Makale serisinde sırasıyla Taine, Gabriel Monod, Ernest Lavisse, Büyük Frederic, Gustave Flaubert, Niebühr, Ranke ve Mommensen isimleri yer alır. Ahmet Şuayb, bu eserinde bir nevi batılı tenkit presiplerini tanıtmaya çalışır.

²⁵⁰ Ahmet Şuayb, "Taine'in Hayat ve Şahsiyeti", *Hayat ve Kitaplar*, (Hazırlayan: Erdoğan Erbay), Ankara: Salkımsöğüt Yay., 2005, s.29

bulan dehânın ona veraset yoluyla geçtiğini düşünür. Dedesi Abdülhak Molla²⁵¹'nın torununun sanatındaki kabiliyeti hazırladığını belirtir. Hâmid'in dedesi ve babası ilimle meşgul olan kimselerdir. Taine'in ırk nazariyesine göre Hâmid'in sanatçılığı doğuştan gelir yani bu kabiliyet onun kanındadır.

Hâmid, İstanbul'un en güzide ve en elit ilçelerinden biri olan Bebek'te dünyaya gelir. Bu müstesna muhit Hâmid'in sanatına veraset yoluyla geçen faktörler kadar tesir eder.

Yazar, Abdülhak Hâmid'in ilk ve ortaokul öğrenimini Bebek ve Rumeli Hisarı mekteplerinde sıkıntılı bir süreç içinde bitirdiğini ifade eder. Hâmid'in, daha sonra henüz 10 yaşında Paris'e ihtisas görmeye gittiğini ve memlekete döndüğünde ise Selim Efendi adında bir zattan Türkçe ile Arapça derslerini okuduğunu söyler.

Hâmid, Paris'e ilk gidenler arasındadır. Paris'te uzun süre kalarak Fransızcasın bir hayli ilerletir. Bu seyahat, Hâmid'in daha sonraları Şair-i Azam sıfatını almasını sağlayan sanatının zeminini oluşturur.

Hâmid, memlekete döndükten sonra on dört yaşında Tercüme Odası'na memur tayin edilir. İran'a gidişi on yedi, on sekiz yaşlarına tekabül eder. Yazar, Osmanlı edebiyatının kaynağı olan İran'a ve Paris'e yapılan bu yolculuktan bahseder ve bu iki muhitin onun üzerindeki etkisi büyüktür kanısına ulaşır.

Hâmid'in ölüm acısını ilk tattığı an babası Hayrullah Efendi²⁵²'yi kaybedişiyle olur. İstanbul'a gelir ve Maliye-i Mühimme'de vazife alır. İlk eseri olan Macera-yı Aşk'ı neşreder. Hâmid, bu vazifesi sırasında içinde bulunduğu memuriyet koşullarından memnun olmaz. Masa başında çalışırken aklını edebiyat, sanat fikirleri işgal eder. Amirleri onun aklını, ruhunu celb eden sanatı terk etmelerini ister. Şahabettin Süleyman'a göre bu insanlar; cahildir, dimağları köhneleşmiştir.

Abdülhak Hâmid bu esnalarda evlenmek ister. Fakat kararsızlığı ve en iyiyi arzulama duygusu izdivacını geciktirir. Sonunda Sultan Hâmid'in Mabeyncilerinden

²⁵¹ (1786-1853)İstanbul'da doğdu. *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*'nde Abdülhak Molla için şu bilgiler verilmektedir: "İkinci Mahmud'un hekimbaşısı, devrinin en mümtaz adamlarından biri ve büyük şairimiz Abdülhak Hâmid Bey'in büyük babasıdır. Divan-ı Hümayun hocalarından Mehmet Emin Şükûhî efendinin oğludur. Zamanın en yüksek fikir adamlarından olduğu hayatından ve şiirlerinden anlaşılır." Gövsa, İbrahim A., *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*, İstanbul, Yedigün Neşriyat, 1933-1935, Cilt 1, s.12

²⁵² Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2014, s.52-7-8-9

Neşet Bey'in kızıyla evlilik karara bağlandığı sırada Fatma Hanım²⁵³'ın bu evlilik nedeniyle teessür olacağını Hâmid'e bildirmesi üzerine şair evlilikten vazgeçer ve böylelikle Makberi ilham eden kadınla nikâhlanır.

Hâmid, Paris elçiliğine tayin olur. Şahabettin Süleyman'ın verdiği bilgiye göre orada Valantin adında Parisli bir kadınla tanışır ve hatta *Divaneliklerim*²⁵⁴'i onun için yazdığını söyler. Hâmid'in aşk maceraları Valantin ile bitmez Öjeni (Eugenie) isminde bir mürebiyyeden de bahseder Şahabettin Süleyman.

Bu esnalarda şair, ailesini, vatanını, İstanbul'u, Bebek'i düşünmeye başlar. İstanbul'a gelir. Ama *Nesteren* isimli eseri nedeniyle padişahın emri üzerine vazifesi elinden alınır. Hayrettin Paşa'nın inayetiyle Belgrat sefâretinde vazife teklif edilse de buraya gitmez ve İstanbul'da kalmaya, yoksulluk içinde yaşamaya razı olur. Ne var ki bu yokluk Hâmid'in sanatı için ilham kaynağı olur.

Kitapta, Hâmid'in memuriyetlik süreci, mesleki hayatındaki gitgeller, ele aldığı eserleri zoraki kitapçılara satmaya çalışması, Recaizâde Ekrem'in Şura-yı Devlette şair olduğu için onunla alay edişi ve Namık Kemal ile münakaşaya girdiği için karakolluk olduğu verilen detaylar arasındadır. Şairin hayatında yapı taşlarından biri olan sefâret elçiliğine tayin edilişi ve bu vesileyle muhtelif dış ülkelere yaptığı şebbenderlik hakkında da bilgiler vardır.

Şahabettin Süleyman'ın, bu çalışmasında Makber mülhimesi olarak tanıdığımız Abdülhak Hâmid'in refikasının hastalığı için yaptığı seyahatlerden bahseder. Karadeniz kenarında bir Gürcü şehri olan Poti şebbenderliğini sürdürdüğü sıralarda eşi verem olur. Şair, eşine tebdil-i hava olsun diye gitmeyi düşündüğü Hindistan'a gider ve orada Bombay şebbenderi olur. Eşi, burada biraz sıhhat bulsa da hastalık nükseder ve bu sebepten ötürü İstanbul'a dönmek üzere yola çıkarlar. Fakat İstanbul'a vasıl olamadan Beyrut cihetlerinde eşi vefat eder. İşte Hâmid'in o meşhur matem dolu Makber isimli mersiye mahiyetindeki²⁵⁵ eseri burada tecelli eder. Hâmid,

²⁵³ Şahabettin Süleyman bu eserinde Fatma Hanım'ın ismini vermez. Ondan hep Makber mülhimesi olarak bahseder.

²⁵⁴ İnci Enginün, *Abdülhak Hâmid Tarhan* adlı eserinde *Divaneliklerim*'in içeriğini şu şekilde aktarır: "Divaneliklerim de yer alan 17 şiirden sadece birinin adı Türkçedir. Eğlence yerlerinden, mezarlığa kadar bütün Paris, bu kitaba güzel kadınları, sanatkârları, manzarasıyla akseder." ²⁵⁴ Enginün, İnci, *Abdülhak Hâmid Tarhan*, Ankara: KTB. Yay., 1986, s.20

²⁵⁵ Mersiyeler, Türk Edebiyatının önemli bir kolunu teşkil eden türlerdir. Şüphesiz ki *Makber*'de bu türde yazılmış kayda değer bir eserdir. Hâmid'in bu eseri için Yahya Kemal *Edebiyata Dair* kitabında ayrı bir başlık açmış ve onu içerik yönünden değerlendirmiştir. Yahya Kemal, *Makber*'i ölümle özdeşleştirir, onun uyandırdığı

terk-i mâsiva eyleyerek kendini bohem bir ahvale sürükler. Şair, zevcesinin kendisinde bıraktığı elemi başka bir izdivaçla sonlandırmak kendini başka bir hanımla teselli etmek ister. Tekrardan evlenme konusunda kararsızlıklar yaşasa da Londra'da bulunduğu sırada Guryes ailesine mensup İngiliz bir bayanla tanışır fakat leydinin ailesi bu evliliğe müsaade etmez. Hâmid yine tek kalır. Bu yalnızlık onu intihar fikrini düşünecek kadar etkiler. Bu fikirden onu kurtaran bir eve pansiyoner oluşu ve bu evde Kaliverti adında genç bir kızla tanışmasıyla olur. Bu hanım onu pek bir mesut eder ve ikili arasında aşk başlar. Şahabettin Süleyman, Hâmid'in bu arayış yolcululuğunu şu görüşle destekler. *Bir kadının serptiği felaketi ancak diğer bir kadın örter.*²⁵⁶

Kaliverti ile aralarındaki letafetin kendisinde uyandırdığı his sonucu *Finten* adlı eseri şairin zihninde belirmeye başlar. Lakin bu kadın sadre şifa vermez, me'yus bir hissiyata sevk eder. Hâmid, Londra'da iken kaleme aldığı *Zeynep*²⁵⁷ isminde bir

---

his sebebiyle insanın hiçbir şey ile avunamayacağını anlatır. Ayrıca Yahya Kemal, bu şiirin iyice özümseyip ayrıntılı olarak incelenmesi gerektiğini şu şekilde vurgular: "Fakat Makber, ilk mısralarından da anlaşılacağı gibi, ölümün eşliğinden başlayan bir mersiyedir; bu eşige bastıktan sonra gözlerimiz ölüme dalıyor, sonuna kadar o manzaradan ayrılamıyor; bu mersiye bitirirken mütesellî de olamıyoruz, en son vak'ada, Allah'a ve Peygamber'e olan itisamla bile avunamıyoruz. Bütün bu fâcia içinde bir kahraman aramak beyhüdedir; o kahraman ne ölümüne ağlanan kadındır, ne de ağlayan şairdir, bir muammâ olan ölümdür; hayatın hatıraları arada sırada bulutlar gibi geçiyor, şairin ve sevgilisinin çehrelerini ancak bu bulutlar geçtiği zaman hayal meyâl seçebiliyoruz. Abdülhak Hâmid Bey'in mersiyesi maddeden bu kadar âri olmakla bittabî kuytulaşıyor, yalnız havâs zümresinin okuyabileceği bir eser oluyor, fakat bu hâl eserin tabîatında var. Makber'in asıl hüviyetini takdir ettikten sonra karanlığını bir nakîsa addetmek mümkün olmaz."²⁵⁵ Beyatlı, Yahya Kemal, *Edebiyata Dair*, İstanbul: Özal Matbaası, 1990, s.200-201

Şahabettin Süleyman'ın *Makber'e* karşı derin bir hayranlık beslediği, İsmail Habib Sevük'in şu sözleriyle anlaşılır: "Hâmid, Fecr-i Âtî denen zümreye tesir etti. O zümrenin en meşhurlarından Şahabeddin Süleyman itiraf etti ki Makberi her okudukça kaç defa kalemimi kırıp yere atmıştım."²⁵⁵ Sevük, İsmail H., *Tanzimattan Beri I*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1942, s.80

²⁵⁶ Şahabettin Süleyman, *Abdülhak Hamit Tarhan Hayatı ve Sanatkâr*, İstanbul: Cihan Matbaası, 1913, s.16

²⁵⁷ Bu piyesin gelişim süreci ve Hâmid'in vazifesinden azledişiyle ilgili İsmail H. Sevük'ün, a.g.e. şu açıklamalarını vermekte fayda vardır: "Londraya vardığının ikinci senesinde, 1886-1887 senelerinde "Finten" i yazmağa başladı. Eserlerinin "en edebî kıyafetlisi" diye tavsif ederek "şairlerine tercih eylediği" bu Finten kitab halinde bastırmak için İstanbul'a gönderdi. Maarif Nezaretinden ruhsat istedi. Hükümet te eserin tetkikini Mizancı Murat Beye havale eyledi. Murad Hâmidin eski tadmîrîlerindandı. Hattâ "Sahra" yı yazmak hususunda Hâmid o teşvik etmişti. Murad Bey Finten'in tab'ında bir mahzur görmedi. Lâkin Hâmid bu Fintenle beraber "Zeyneb!" i de göndermişti. Şu yeni evlendiği zaman, daha Paris hayatından evvel, daha yirmi üç yaşlarında iken yazdığı Zeyneb. Bu kitab da basılacaktı. Fakat Selâhî namında bir hafife saraya bir jurnal verdi. Zeynebin mevzuu gûya hanedan-ı saltanatla istihza mahiyetinde imiş. Derhal bir irade çıktı. Zeyneb de, evvelce müsadese verilen Finten de tabettirilmediği gibi bu eserlerin müellifi de Lonradaki başkâtiplikten azlediliyor: fakat edebiyatla iştilal etmeyeceğine dair Abdülhamide verdiği teminat üzerine tekrar Londra'ya tayin olunur!" s.70

Hâmit, *Zeynep*'i 1887'de yayınlamaya çalışır, Abdülhamid döneminde bastırma müsadese alamaz. Londra'daki vazifesini kaybetmemek adına edebiyatla uğraşmayacağına dair sözü verir. Eseri, inkılâptan sonra neşreder. *Zeynep*'in kısa özeti: *Zeynep*, Hint padişahı A'lâ'nın kızıdır. A'lâ, zalim, acımasız bir sultandır. Kızını menfaatleri uğruna şehzade Abbas ile evlendirmek ister. Fakat *Zeynep* rüyasında gördüğü dervişe aşık olur. Babasının isteğini reddince sürgüne yollanır. Sürgünde gerçek babasının A'lâ olmadığını annesinin de saray çalışanlarından Hüma olduğunu öğrenir. *Zeyneb*'in gidişinden ötürü zor durumda kalan A'lâ, Abbas'a *Zeynep* diye kendi cariyelerinden Ceyran'ı takdim eder. Ceyran, Abbas'ı sever ve evlenirler. *Zeynep* annesi ve yardımcılarıyla Hint topraklarından İran'a giderken Atiye ve Maziye isimli iki melek sayesinde doğaüstü güçlere sahip olur. Güçleri sayesinde Abbas ile sevdiği dervişin aynı kişi olduğunu anlasa de sevinci kursağında kalır. Ceyran'la Abbas'ın evlendiğini öğrenince ihane uğradığını düşünür ve intikam almak ister. Ceyran'ın rüyalarına girer, asabını bozar.

piyes yazar. Bu piyesi M. Selâhi inceler ve üzerine bir rapor yazar. Raporun mahiyetinde *Zeynep* adlı piyeste sarayla alay edildiğine dair bilgiler bulunur. Bunun üzerine hükümet, Hâmid'i görevinden azleder ve şair İstanbul'a döner. Şair, görevinden men edilmişinin ardından Sultan Hamid'e söylenenlerin aksini ve kendisinin masum olduğunu gösteren bir arzuhal yazar. O, bir daha edebiyatla iştiğal etmeyeceğine söz verir. Netice olarak Padişahın affına mazhar olup görevine Londra'ya geri döner.

Hâmid, Miss Nelly²⁵⁸ ile hayatını birleştirmeden önce Dans Serpantin adlı bir kızla gönül ilişkisi yaşar. Dans Serpantin yılan dansı icra eden kadındır. Öyle ki evlendikten sonra dahi o kadını unutamaz. Miss Nelly'le yirmi bir sene sürecek olan evlilik akdi imzalanır, Şahabettin Süleyman'ın dediğine göre Hâmid, bu kadın sayesinde gönül maceralarını bu maşuka ile sonlandırır ve en nihayetinde saadete kavuşur.

Yazar, Hâmid'in hayatı ile ilgili son olarak onun iyi bir vâlideynden geldiğini, iyi bir tahsille donatıldığını, çekingenliğinin, kararsızlığının sonucu olarak müphem bir halet-i ruhaniye içinde bulunduğunu dile getirir. Onun, ümitsizlik ile elem müptelasına tutulduğunu ve bu noktada muhit ile irsiyetin sanatını etkileyen faktörler olarak nitelendirir.

Şahabettin Bey, "Sanatkâr" başlıklı ikinci kısımda ise Hâmid'de her şeyin his halinde olduğunu, hiss-i kabiliyet sayesinde tefekkür ve mülâhazaya muhtaç olmadan sanatını ifâ ettiğini söyler. Çünkü yazara göre o büyük bir dâhidir. Her daim önceliği sanattır. Şahabettin Süleyman, Hâmid'i dâhiliğinden övücü sözlerle bahsederken Namık Kemal'i de şu sözlerle tenkit eder: *Kemal'in sanatı, vasıta ittihâz ettiği şeyleri Hâmid vasıta sanat olarak kullanır.*²⁵⁹

Yazara göre Hâmid fikirlere değil hayallere bağlıdır. Şeklen romantik olmakla beraber birazda ruh itibariyle sembolisttir. Hâmid, yeniliğin sesidir.

Yine bir gün Ceyran'ın ürkütme gelir ve olanlar olur Abbas yanlışlıkla karısını öldürür. Abbas, vicdan azabı içinde kahrolurken Zeynep, güçlerini kaybetmek pahasına kendisini ona gösterir ve böylece baştan beri beraber olmaları gereken iki kişi bir araya gelir. Zeynep'in ayrıntılı olay örgüsü için bk. Sema Uğurcan: Abdülhak Hâmid Tarhan'ın Eserlerinde Tarih.

²⁵⁸ Hâmid'in evlendiği Miss Nelly'in soyismiyile ilgili farklı söylemler vardır. İnci Enginün Nelly Cleaver derken Sâkin Öner, Nelly Cloower demiştir.

²⁵⁹ a.g.e,s.20

Şahabettin Süleyman, bu düşüncelerinden sadece bu eserde bahsetmez. *Namık Kemal - Karabelâ Münasebetiyle* adlı eserinde de onun edebi şahsiyetini değerlendirir.

Şahabettin Süleyman, Abdülhak Hâmid'in manzum tiyatro eserleri olan *Eşber*'den ve *Tezer*²⁶⁰'den de bahsetmiş olup bu eserlerde ismi geçen kahramanlara da yer verir.

Şahabettin Süleyman, *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr* eserinde Hâmid'in taklitten uzak olduğunu şu şekilde değerlendirir:

*Corneille, Shakespeare, Lamartine, Hugo gibi üstâdât-ı sanatın âsârıyla güzide muhhayilesini beslemekle beraber onları taklit etmemiş, bilakis temsil edebilmiştir... Garb'dan ahz ettiği efkâr ve hissiyat, hayalât ve teceddüdât dimâğında adese-i efkâr-ı Şarkiyeye tesadüf etmiş, bir harekât-ı mahsûsa yaptıktan sonra yeni ve Şark rengi ile boyalı olduğu halde meydana çıkmıştır.*²⁶¹

Hâmid, herkesten önce şiirini geçmişin izlerinden kurtararak yeni bir üslup havası getirerek taklidin taklidi derecesine gelen manasız, bayağı sözden ibaretleşen sanatı gerek biçim gerek ruhen değiştirir.²⁶² Ama yazara göre Hâmid tüm bu istidadına rağmen kederin, karamsarlığın pençesinden kurtulamaz ve daima korkak, çekingen bir ruhu içinde barındır.

Şairin, şiir sanatının temelinde kararsız, korkak bir şark ruhu, Şark felsefi yatmaktadır. Onun hüznünde bile sessizlik, bir saadet görülür işte bu onun Şarklı

²⁶⁰ *Tezer* adlı eserin içeriğini Şemsettin Kutlu, *Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi* isimli kitabında şu şekilde anlatır: "Rişar adlı bir genç, nişanlısı Tezer'i Endülüs hükümdarı III. Abdurrahman'a kaptırmıştır. Bunun öcünü almak için türlü yollara başvurur, halkı kıskırtır: Halk hükümdardan Tezer'in başını ister. Abdurrahman halkın isteğine boyun eğmez, Tezer'i teslim alan halk onu öldürür. Müslümanlara ayrı, Hristiyanlara ayrı hileler düzelterek sevgilisini öldürten Rişar, sonra onun ölüsünün üstüne kapanıp intihar eder. Yukarıdaki bölüm, sevgilisini Abdurrahman'a kaptıran Rişar'ın kin ve acılarını dile getirmektedir."²⁶⁰ Kutlu, Şemsettin, *Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul: Remzi Kit., 1981, s.172

Tezer'in döneminde ses getirmiş bir yapıttır. Tezer, adına Celâl Sâhir, iki önemli yazı kaleme alır. Birincisi; "Musahabe-i Temâşâiye - Tezer'in Tekrarı ve Finten'den Bir Muhavere", *Servet-i Fünûn*, 30 Mart 1325, S.934, s.376,380

İkincisi ise; "Tezer", *Servet-i Fünûn*, 1 Mart 1325, S.929, s.291

Eşber, içinse Kutlu'nun yine aynı kitabındaki açıklamalarına yer vermek eserlerin içeriği hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlar: Bütün Orta Doğu'yu, İran'ı çiğneyen İskender, nihayet küçük Pencâb devletinin kapılarını gelip dayanmıştır. Bu küçük ülkenin büyük ruhlu hükümdarı Eşber, İskender'e savaşmadan teslim olmaz. İskender'i seven kız kardeşi Sumru'yu da, kendisini teslim zorladığı için, öldürtür. Bütün gücüyle direnip elinden geleni yaptıktan sonra esir edilmiş olan Eşber -galip kumandanın kendisini zincirlerinden çözdürmesi üzerine -hemen orda kendini öldürür. Çünkü esir yaşamaktansa ölmek daha şerefli... a.g.e., s.179

²⁶¹ Şahabettin Süleyman, *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr*, İstanbul: Cihan Matbaası, 1329, s.26

²⁶² Mehmet Kaplan'ın *Kültür ve Dil* adlı kitabında Hâmid'in dil ve üslup özellikleri ile ilgili şunlara değinir: "Hayatının büyük bir kısmını Paris, Londra ve Hindistan elçiliklerinde geçiren Abdülhak Hâmid'in eserlerinde Türkiye'nin günlük hayatı ile doğrudan temas etmemekten ileri gelen bir yabancılık, köksüzlük vardır. Onun eserlerinde "dıştan çok "iç'e, sosyal konulardan çok, insan ruhunun karanlık ve çapraşık meselelerine önem vermesi de belki yabancı ülkelerde yalnız kalışı ile açıklanabilir. Bununla beraber Abdülhak Hâmid, Türk edebiyatına birçok yenilik getirir. Bunlardan biri ve en önemlisi gramere varıncaya kadar toplumun bütün basma-kalıp kaide ve hükümlerine karşı başkaldırma cesaretini göstermesi, kendi iç karışıklığında, şüphe ve tereddütlerini orijinal bir şekilde ifade edebilmesidir."²⁶² Kaplan, Mehmet, *Kültür ve Dil*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2002, s.92

ruhundan kaynaklanmaktadır. Şahabettin Süleyman, Hâmîd'in daima ırsi bir hisle bir sessizlik durağına ihtiyacı olduğunu belirtir:

*Onun dâima irsi bir hisle bir nokta-ı istinade, bir nokta-ı sükûna ihtiyacı vardır.*²⁶³

Yazara göre şiir, hem gizli hem görünür olandır. Okunulduğunda hemen anlaşılabilir basit sözlerle yazılmış şiir okuyucuda zevk hissi uyandırmaz aynı zamanda tamamen kapalı bir anlatıma sahip şiir okuyucuyu sıkır, bıktırır. Hâmîd'in yapıtlarının görünüşü ile ruhu arasında gizli kalabilmiş bir mesafe mevcuttur²⁶⁴.

Şahabettin Süleyman'a göre iki türlü edip vardır: Birincisi; büyük sanatkârlar, âsârlarını yazarken kendilerinden önce yazılmış eserlerden birebir taklit yoluna gitmemişler, modamod bir yöntemle başvurmamışlar onlardan aldıkları ilhamı kendi şahsiyetlerinde eriterek ortaya özgün bir ürün koymuşlardır. İkinci grup ise adeta söz hırsızları gibidirler. Eski, kıymetli eserlerden kopyalayıp yazdıklarına malik olamaz, onlara ne vücut verebilir ne de onları muhafaza edebilir. İşte Abdülhak Hâmîd, gibi bir dehâ birinci gruba dâhildir. O, şark edebiyatıyla büyümüş, yetişmiş şarki kaynakları özümsemiş olmakla beraber Batıdaki ünlü ediplerin ürünleriyle haşır neşir olmuş, onlarla ruhunu tecdid eylemiş, kendine has bir üslup ile yeni sayılabilecek pek çok mana ve kavram bulmuştur.

Böylelikle yazar, Hâmîd'i dehâ haline getiren nedenleri sayar. Eugene Veron da "dehâ, her şeyden evvel yeni ve güzel bir eser meydana getirme gücüdür" demektir. Dehâda her türlü ruh hali birbirini takip eder, onun varlığında bütünleşir; bundan ötürü Hâmîd dâhidir, hayal âlemi geniştir; bundan ötürü Hâmîd dâhidir. Dâhilik olgusu sonradan kazanılamaz, sadece edinimler yoluyla olgunlaşır.

²⁶³ Şahabettin Süleyman, a.g.e., s. 23

²⁶⁴ Hacer Gülşen'in *Şahabettin Süleyman'ın Tenkidat-ı Edebîyelerinde Hippolyte Taine Tesiri* isimli kitapta bu hususla ilgili şunlara değinir: "Şahabettin Süleyman'a göre, Hâmîd'in şiirlerinde gizli bir felsefe hissedilmektedir. Özellikle aşağıda yer alan Büyük İskender'le Aristo'nun karşılıklı konuşmalarında şairin felsefesi ortaya çıkmaktadır;

"İskender
"Ey nefs-i harîs acep ne buldun.
Aristo
"Ey şâh-ı cihan muzaffer oldun.."

Bu sözlerde şairin adeta hak güçlü olanındır ve ya her zafer, her başarı başkalarının zararınadır diye bağırıldığı hissedilmektedir. Eleştirmen, bu sözlerde bir felsefî düşünce bulur."s.155

Süleyman, Hâmid dehâsını anlatırken Taine'in ırk, muhit, an metodundan yararlandığı verdiğimiz izâhatlarla açıkça görülür.

Bu tespitler dışında Hüseyin Cahit'in *Servet-i Fünûn* dergisinde Taine'in dehâ hakkındaki yorumlarını şu şekilde özetler: *Taine'e göre dehâ, mürekkep karışık bir şeydir. Burada önce sanatkârın mizacı üslubu, icra tarzı vardır. Bir eser, sanatkârın diğer eseriyle, sanatkâr da yaşadığı muhitte birlikte mütalaa edilmelidir. Binaenaleyh sanatkârın dehâsı serbest ve müstakil değildir.*²⁶⁵ Bu değerlendirmeler ışığında Şahabettin Süleyman'ın dehâ tanımını için Hâmid'i seçmesinin yerinde bir karar olduğu gözlemlenir.

Son olarak Şahabettin'in bu monografik nitelikteki eseri için bir kaç hususu dile getirmekte fayda vardır. Buna göre bu eser, Hâmid'in tüm yaşantısını ele almaz. Onun, eğitim süreci, mesleği itibariyle bulunduğu muhitler ve bu muhitlerdeki yaşantısı anlatılır. Şahabettin Süleyman, özellikle Hâmid'in dış memleketlerde yaşamış olduğu debdebeli aşk maceralarına değinir. Tenkidinde, Hâmid'in hayatına giren ecnebi kadınlardan şairin onlarla olan muhabbetlerinden bahseder. Akabinde Şahabettin Süleyman, Hâmid'in eşi Fatma Hanım'ın ölümü üzerine duyduğu tahassürle kaleme almış olduğu Makber'i hayranlıkla anlatır. Gönül ilişkilerinden sonra Hâmid'in görevinden azledilişine bir eseri yüzünden sarayla karşı karşıya geldiğini söyler. Abdülhak Hâmid'in bir döneme kadar hayatını anlatan Şahabettin Süleyman şairin edebi yönü üzerinde durur, onun özellikle şiirlerinden ve piyeslerinden örnekler verir ve onun dâhi biri olduğundan bahsederek yazısını bitirir.

²⁶⁵ Hüseyin Cahit, "Hikmet-i Bedâyie Dair -Dehâ", *Servet-i Fünûn*, 30 Temmuz 1313, s.387

METİNLERİN ÇEVİRİ YAZILARI

Şiir ve Tefekkür

ŞİİR VE TEFEKKÜR

Haftalık Musavver Risale-i Edebiyedir.

Müdür-i Mesuli: Şahabettin Süleyman

20 Ağustos 1325

Penşembe

Numara 1

Hafta-ı Tefekkür

İntihara Doğru (Numara 1)

Bugün çocuklar, nilüferli göller, söğütlü dereler, köpüklü ve açık denizlere değil zavallı hasta beyinlerinin ka'r-ı siyahında²⁶⁶ açılan uçurlara düşüyor, bilmem onlar bu kara korkunç yerlerde neler arıyor, orada neler bulmak istiyor!.. Zehirlerin, silahların, iplerin karşısında bir şaka, bir korku, bir topaç çevirmesinden ziyade niçin kendilerine en uzak ve siyah kalmak lazım gelen ölümü düşünüyor. Niçin (Flarmon) da (Burgan Barrés) (İstanbul)'da babalarının rövalverleri ile kendilerini vuran, topaçlarının kamçılarını boyunlarına geçirerek intihar eden çocuklar daima çoğalıyor, bu müstevli hastalığın zîr-i nüfûzuna²⁶⁷ düşüyor?

Cihân-metrûkunun²⁶⁸ muvâcehesinde mefkûrelerden taşıp yükselen, onu dâima bir dâire-i tazyike²⁶⁹ alan mesâil arasında işte yeni bir muamma-yı elim²⁷⁰... Yeni bir gavr-ı meş'ûm.²⁷¹

(Müvverris Barrés), bu büyük nasihatçi, bu koca hatip, ecnebilerle ihtilât etmeyin diye feryat edip Amerikalı bir milyonerle evlenen, fakir bir velayetinden

²⁶⁶ Kara delik

²⁶⁷ İçer geçme

²⁶⁸ Terk edilmiş dünya

²⁶⁹ Daraltılan daire

²⁷⁰ Acı veren bilinmezlikler

²⁷¹ Uğursuzluğun temeli

olduğu halde Lorenliyim diye kıyamet koparan Paris'in bu nasyonalist mebusu kürsi-i hitabete²⁷² çıktığı zaman bu meseleyi teşrih ediyor, sükût eden nâtırdan bunu soruyor neden, niçin diyene ahlaka çocukları bırakmıyorsunuz, yeni ahlak kitaplarınızı icat etmeden eskilerini asıl iyilerini niçin kaldırılıyorsunuz... Ah bu genç muallimler arzularına, garip emellerine evladımızı sevk eden yeni hocalar... "İtâbıyla (Ekodopari) da sütunlar dolduruyor, öteye beriye varaklar gönderiyor, çırpınıyor, fakat Avrupa arifanı, Avrupa tekâmülü buna cevap veremiyor, bir şey diyemiyor, yalnız derin bir sükût-gamgin²⁷³ içinde hafif bir fısıltı dolaşıyor ve "nasıl kabul olur nasıl?" diyen dudaklar daha ilerisini sormuyor.

Mesele yeni bir vakaya kadar örtülüyor, sonra yine silkiniyor, fakat bir keredede bir İspanya siyaseti bu muamma karşısında sükût etmekten yorulan dudaklara vâsi' bir mecrâ-yı tekellüm²⁷⁴ açıyor zaman onu yine örtüyor, sıkıştırıyor, bir cinayet saklar gibi gömüyor. Fakat ayn-ı fecî'a²⁷⁵ başka memlekette çok gecikmeden mefkûreleri dumanlıyor. Yine bu bitmez tükenmez sualleri sahâif-i matbuatına²⁷⁶ atıyor.

Camları silinmemiş, hukukları sıralara taşmış, sobasının kirleri ta ortalara yayılmış mürekkep, nefes, sıcak kokan sınıflarda geçen çocukluğu, fotinlerimin uçlarına dayansın diye konan siyâh tenekeden zırhların henüz kaldırılmadığı zamanları, başımı (talim-i kıraat) e dayayarak ve ufacık bacaklarımın seyr-i muavvecini²⁷⁷ temâşâ ederek evimi akşam kahvaltımı dadımı düşündüğüm eski mektep günlerini hatırlıyorum ta o zamandan benimde beynimde bir dumanın seyredtiğini ara sıra gözlerimi bir köşeye uzun uzun merkûz bırakacak kadar tekâsûf ettiğini ve böyle dakikalarda derin derin düşündüğümü görüyorum.

Anneme bazı hevesâtımı ifâ ettirmek veyâhud çok devam eden yaramazlığımın cezasını çektiğim zaman intikam almak fikriyle ufacık eğri büğrü mektuplar yazarak hizmetçiyle gönderir ve kapımı kilitleyerek cevap beklerdim. Bir dakika sonra ben köşede hakîkaten kendimi öldürecek gibi ta samim kalbimden

---

²⁷² Konuşma kürsüsü

²⁷³ Kederli sessizlik

²⁷⁴ Söylem yolu

²⁷⁵ Benzer elem

²⁷⁶ Basılmış sayfalar

²⁷⁷ Eğriliği seyretmek

hıçkırıklarla ağlar, akâid kitaplarımı Mushaf-ı Şerîfi²⁷⁸, Kur'an hocamı düşünüyorken yaklaşan seslerden ürker dinler “aç kapıyı aç ne yapıyorsun” dedikleri zaman artık korku veren bu tehditten mezarlar üstünde çömelmiş sakın ve sükût ölü bekleyen adamlara benzettiğim bu kanepelerden çekinir dışarı fırlar nefes alırdım şimdi pek iyi hatırlıyordum bana ilk intihar fikrini veren bir intihar vakası olmuştu benden büyük bir çocuk zehir içmiş ve ölmüştü bunu duyduğum dakikadan beri bende arzu ve hevesimle hâkim ve kadir ölmeyi düşünürdüm ve ölmeyi öyle sevdiğim beğenildiğim zamanlarda değil beni tekdîr ettikleri ağlattıkları sırada isterdim.

Çocuklar fena fikirleri fena masalları çabuk anlarlar ve yapmak isterler bu kâbil hikâyelerde öyle garip ve hoşlarına giden meraklarını celbeden noktalar bulurlar ki adeta yapmak görmek fikriyle hasret çekerler. Mesela bir iki sene evvel Paris'te (Suleyar) isminde bir canı mini mini bir kızı hiç kesmeyerek ayırmayarak üçe kıvrımış bir paket yapmış ve mevkîf depolarından birine bırakmış bir iki ay sonra başka bir şehirde cinayeti ikâ'dan evvel tevkîf edilmiş bir çocuk (Suleyar) gibi bir vücudu üçe katlayarak sıkmak için kendinde müthiş bir merak, mühlik bir aşk duymuş ve bir kızı aynı suretle paket yapmak için teşebbüsata bulunacağı sırada tutulmuştu. Beş on sene evvel evin en yüksek katından kendini bahçeye fırlatarak öldüren bir genci taklit etmek isteyen küçücük bir çocuk kendini pekte feda edemeyerek yastıklarından yaptığı fes, ayakkabı, entari, giydirdiği koca bir bebeği aşağıda ailesi otururken fırlatmış ve sonra tutuşan feryat eden halkın karşında uzun uzun ağlamıştır.

Bugün gençlerin çocukların içinde intihar dediğimiz zaman kendilerince yegâne bir kuvvet ve zafer addedilen bu kelimenin gözlerini parlattığını esrar-âmiz²⁷⁹ bir seyahatten bahsediliyormuş gibi kalplerini arz ve hevesle dolduğunu görüyoruz. (Barrés) ve (Gabriel Bonvalu) Ekodopari'ye yazdıkları senetlerde bütün kabahatleri muallimlere attıktan, onların layık olduğu derecede çocuklara muhib olamadıklarından bahsettikten sonra ahlak derslerinin dini mevzelerin mini mini beyinler üzerinde haiz olacağı iyi tesirleri yazıyorlar. Ve bu fikirlerinde ısrar ediyorlar. Bu fikre ne derecelere kadar iştirak edilip edilememesini pek de tayin edemem. Şüphe yok ki bugün babalara analara, hocalara düşen vazife kendi seviye

²⁷⁸ Kur'an-ı Kerim

²⁷⁹ Bilinmezlikle karışık

irfan ve zekâları, efkâr-ı hususiye²⁸⁰ ve felsefeleri ne olur ise olsun çocukları karşısında daima iyi bir ahlak sahibi olmak, onlara bir dereceye kadar intihar üzerinde te'sirbahş olan vecden sâmi'alarda bir aheng-i ruhanî²⁸¹ yaşatan fikirlere sükûn ve zülâl bezl eden, ve matemleri dinlendiren büyük ve mübarek kitapları anlatmak ve onları fena hikâyeler dinletmekten men etmektedir. Fakat bütün bu himmet ve gayretin mahsulü ne mukayese de vücut bulur, acaba kaç intihar da kaçını men eder. Buna nasıl bir istatistik tutulur. İşte tayin edilemeyen nokta.

Muallim (Durkaim) intihara dair yazdığı kitabında din, aile, vatan muhabbeti, vazife ve mesuliyet, ilaçları bulunamayan intiharlara karşı büyük tesirler gösterir ve mikroplara karşı mefkûreyi muhafaza eder diyor ve bu hükmü verirken hiç yanılmadığını ve yanılmak ihtimali olmadığını söylüyor. Bazı muharrirlerde mekteplerde muallimlerin vazifeleri yalnız bilgiyi talebeye öğretmek sual sormak ceza vermek ve tambur çalınca çıkılıp gitmek olduğunu bu asrın geçtiğini şimdi başka meseleler karşısında başka vazifeler tertip ettiğini, hocaların şâkirtleri nazar-ı dikkate, nazar-ı tettebbu'a²⁸² alarak, dalgınlıklarının esbabını bir ana gibi sorması, iyi sözlerle, sevimli ve müşfik hareketlerle onu teselli etmesi lazım geldiğini yazıyorlar. Ve bazen ufak hiçten fakat kalbi nevâziş-kâr²⁸³ bir el sıkma bir göze bakma bir omuza dokunmanın pek çok fena teşebbüslere mani olduğunu intihara alet olmak üzere hazırlanan iyi topaca kırbaç yaptığını cebinde gizlenen rövalveri çekmeye attığını, zehri gizli bir yere döktüğünü ve herkes gibi düşünemeyen zihinleri, o herkesten daha çok iyi düşünür bir hâle getireceğini ilave ediyorlar.

Bunlar bu nazariyeler, bu felsefeler belki doğrudur. Fakat her halde gayr-i kâbil icra, gayr-i kâbil²⁸⁴ tatbikdir. Evvela intihara sevk eden sebepleri bulmalı. Ondan sonra ilaçlarını hazırlamalı. (Barrés)'in dediği gibi intiharı yalnız dinsizlik ahlaksızlık, Schopenhauer'lik yaptırmaz bazen bizim memleketimiz gibi ahlakı, dini yerlerde de çocuklar kendilerini vurur. Hem de büyük bir i'tidâl-i dem²⁸⁵ ile özene bezene öldürür.

---

²⁸⁰ Şahsi fikirler

²⁸¹ Manevi uyum

²⁸² Dikkatle araştırıp tetkik etme

²⁸³ Okşayan, taltif ve tatyib eden

²⁸⁴ Mümkün olmayan, olamaz

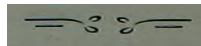
²⁸⁵ Soğukkanlı davranış

Vücudu murdar bir şey bir nefis addedip yalnız müfekkireyi yoran insanların kavî, metin ve daha çok faideli olmaktan men eden Hıristiyanlık bulanık, yorgun, muhtaç ve tesellî ve sükûn dimağlar üzerinde bilakis basıcı ezici ayaklarıyla bu kadar senedir yürümüş ve mefkûreleri şimdi fırl fırl dönüpte nihâyet düşünecekleri zaman sağa sola çarpılarak istinâdını gaib eden ve mihverinden pek çok uzaklarda sürünüp kalan topaçların son saniyeleri gibi intizamsız, ittîrâdsız, korkunç tehlikeli bir hale sokmuştur. Latin memleketlerinde mektepler her fenalığın ahlaksızlığın ölümün mukaddimesi olmuştur. Mesela hocalarını (Flordetil) ile boğmaya çalışan mektepler hep birden çıldırmıştır. İşte bunlarla üzerinde sıkı zor muharrib derslerin tesiri melek-i bedeniyeden, mahrum kesret-i tenâsülün²⁸⁶ neticesi birden görülmüştür.

Din ve ahlak, Fransa'da bu derece ihmal edilen iki kuvvet şimdi kendi tarafına bir cereyan açmaya uğraşırken (Müverris Barrés) bu sahte ve garip Lorenli hatip gülünç fikirlerine bir mecrâ-yı muhayyel²⁸⁷ bularak “Hoca yok ahlak yok intihar çok ne olacak” diye feryat ederken bizde de bu bizim dindar ve ahlaklı memleketimizde de bir çocuk mâtemi siyâhlara boyadığı bir ihbarnameyi göğsüne ta’lik ediyor ve revolverle kendini vuruyor... Niçin vuruyor bir tramvay kazasından kurtulan mini mini bir kız niçin kendini yakındaki dereye atıp boğuyor? Niçin sekizer yaşında iki bebek birer gün arayla topaçlarının kayışlarını boyunlarına geçiriyor.

İşte anlaşılmayan hallolunamayan muamma-yı elim... Taze beyinler de gizlenmeye alışan bir mikrop... İntihar sevdası buna karşı ilaç, buna karşı şifa, teselli, bir fikir... Yok!

Refik Halit.

(“Şiir ve Tefekkür” Müessislerine)

Size, hizmet namı altında fikr-i menfaatle²⁸⁸ bir mecmûa neşr eden bir heyet-i ticariye²⁸⁹ gibi değil, bilakis mevcudiyet esasilerini teşkil eden meslek-i edebîlerini²⁹⁰ teyit ve teşhir için çalışan bir zümre-i güzide-şebân²⁹¹ olmak üzere hitap ediyorum.

²⁸⁶ Üreme sıklığı

²⁸⁷ Hayallerin yeri

²⁸⁸ Faydalı fikirler

Herkese ve her şeye hakkını vermek için her zaman lâyetegayyir bir düstûr-ı hareket²⁹² olmak üzere kabulü lazım gelen itiraf-ı hakikat²⁹³ iltizâm olunursa teslim edilmek lazım gelir ki infilâk-ı hürriyetten²⁹⁴ beri matbuatımızın bütün cehtlerine rağmen edebiyatımıza cidden layık bir mecmu'a tesis olunamadı. Evvela büyük bir vesâyet-i edebiyeye²⁹⁵ süsü altında neşredilmiş olan "Âşiyân" sırf müessislerinin fikr-i edebîden ziyade fikr-i teneffu'²⁹⁶ ve istifade düşkünü olduklarından dolayı layık oldukları neticeye sukût ettiler? Yani edebiyatı paraya feda ettiklerinden dolayı cezâ-yı sezâları²⁹⁷ olmak üzere iflasa mecbur oldular.

Âşiyân'dan başka neşredilmiş ve henüz edilmekte olan mecmu'aların cümlesi ise sırf edebî olmayı mesleklerine yâhud münekkittlerine muhalif bulduklarından olacak ki, aynı zamanda, hem edebî, hem siyâsî, hem fennî, hem felsefî, hem ictimâî olmak davasında bulunarak, hâlbuki hakikat halde, hakkıyla hiç biri olamayarak, bir -yubûset-i mahrumâne²⁹⁸ ile sürünüp gitmektedirler.

İlk defa olarak sizin mecmûanız yüksek bir cesaret merdâne ile, sırf edebî olmak üzere âlem-i matbuatı²⁹⁹ tezyîne azmediyor, ve bunu o kadar güzîde bir heyet tesis ve idare ediyor ki, muvaffak olacaklarına eminim. Çünkü zaten matbuatımız da böyle bir gazeteye ihtiyacı hakiki mevcûd olmakla beraber, müessislerinin nesl-i cedîd-i edebî³⁰⁰ en müstesna ezhâr-ı irfânî³⁰¹ olması da muvaffakiyetini temin eden esbâbdandır.

Ve şüphe yok ki matbuatımızın böyle bir gazeteye ne kadar şiddet ihtiyacı var idiyse, nesl-i cedîdin de feyz-i cûşâcûş edebîni³⁰² arz ve irâ'e için böyle bir vâsıtâ-ı neşriyeye³⁰³ ihtiyacı der-kâr etti, çünkü her biri bir başka keyfin mazbutu olan resâil

²⁸⁹ Ticari heyet

²⁹⁰ Edebî değeri olan meslekler

²⁹¹ Güzide gecelerin zümresi

²⁹² Hareketin kuralı

²⁹³ Gerçeklerin dile gelmesi

²⁹⁴ Hürriyet patlaması

²⁹⁵ Edebî değeri olan vasiyet

²⁹⁶ Menfaat arama fikri

²⁹⁷ Uygun ceza

²⁹⁸ Mahrumluğun yokluğunda/kuruluğunda

²⁹⁹ Matbuat dünyası

³⁰⁰ Yeni neslin edebiyatı

³⁰¹ İrfân çiçekleri

³⁰² Edebiyatın coşkulu bereketini

³⁰³ Yayma aracı

münteşire de bu zümre-i edeb³⁰⁴ bütün şaşaa ve bütün i'tilâsıyla arz-ı kudret³⁰⁵ edemedi çünkü o sahâif-i perişan³⁰⁶ arasında, tefrika siyasî bir makale ile iki üç vukuata ait resim arasında, gayr-i meşhûd³⁰⁷ ve bî-sûd³⁰⁸ kalıyordu.

Ve bu sebeplerden dolayı ispât-ı mevcudiyet³⁰⁹ edemeyen nesl-i cedîd için bu büyük bir ziya idi, çünkü herkes, iki siyasî makale ile dört resmin arasına sıkışmış kalmış bir yeni şiiri, tanımamış imzalı bir makaleyi yâhud bir nesr-i edebiyi³¹⁰ fark ve temyîz edip dikkat-i lâzıma³¹¹ ile okuyamaz ve okuyanlar bile her gün okumaya mecbur ve mahkûm oldukları evfak başka sahifeler arasında bu yeni sahifelerin kıymet-i edebiyelerini³¹² tayin ve takdîr edemez.

Hâlbuki bugün kendinize mahsûs böyle bir mecmûa ile mevcûdiyetimizin feyz-i müncelî edebiyesini³¹³ edebiyat meraklılarının nazarında kemaliyle izhâr ve ispât edebileceksiniz... Ümit ederim ki mukaddime-i üdebâ-yı âhire³¹⁴ için Servet-i Fünûn ne olmuşsa bu günde Şiir ve Tefekkür sizler için öyle bir mekteb-i edebî³¹⁵ olacak ve bütün yeni fikirlerin feyz-i servetleriyle³¹⁶ etrafında toplanıp siyasîyat velveleleriyle bile uyuşturulan biri edebiyatı uyandıracakları, efkârın parlaması ve ziyalarıyla nefh-i hayat³¹⁷ ederek diriltecekleri bir livâ-yı edeb³¹⁸ olacaktır.

.

..

Temayülât-ı zamane³¹⁹ tevfiik-i hareketle³²⁰ mecmûanızı siyasîyatla lekelememeye azmedişinizden dolayı sizi ne kadar tebrik edersem mecmûanızın baş tarafına edebî, felsefî, ictimâî gibi kayıttan ilave etmemiş olmanızı da o kadar temin

³⁰⁴ Edebiyat topluluğu

³⁰⁵ Kudret gösterme

³⁰⁶ Perişan, dağınık sayfalar

³⁰⁷ Görülmeyen

³⁰⁸ Faydasız, neticesiz

³⁰⁹ Varlığın kanıtlanması

³¹⁰ Edebî değeri olan yazı

³¹¹ Gerekli şeylerin dikkati

³¹² Edebî kıymetler

³¹³ Edebiyatın parlayan ihsanı

³¹⁴ Edebiyatçıların başı ve sonu

³¹⁵ Edebî okul

³¹⁶ Bolluk

³¹⁷ Hayat rüzgârı

³¹⁸ Edebiyatın sancağı

³¹⁹ Devrin eğilimleri

³²⁰ Uygun hareket

ederim. Çünkü edebiyatın mana-yı vasî³²¹ ve amîkinden felsefe ve ictimâiyatın dâhil olduğundan gaflet etmemiş olursunuz. Felsefesiz edebiyat olabilir mi ki, hem edebî, hem felsefî kaydına lazım görülsün. Zaten mecmûanızın namıda bunu göstermekte değil mi?

Şiir ve Tefekkür... Bu yalnız bir mecmûa ismi değil, bir meslek-i edebî demektir. Ve nesl-i cedîdi, böyle salim ve hadîd bir mesleğe sâlik görmekle iftihar ederim.

İftiharım biri de şunun içindir ki, bu mecmûalarıyla şebân-ı edebîn nasıl kalben senelerden beri beklediğim gibi, size edebî, sırfen edebiyata meftûn olup, edebiyat namına bütün sevâbık sâireyi feda edecek bir kabiliyet ile mücehhezdirler.

Evet, işte bir mecmûa ki, müessisleri sırfen meftûn oldukları edebiyatın şevkiyle, fikr-i teneffu' ve istifadeyi tahkîr ederek, hatta müdafaa-ı meslek gayretiyle, hep edebî sevkiyle zarara bile mukâvemetle karar vererek yalnız a'la-yı edebiyat³²² için çalışacaklar, işte bir mecmûa-ı edebiye³²³ ki orada para değil, fikr-i edebî hükümler olacak, her icraata hâkim olan müdür ve müesses menfaatten ziyade edebiyata meftûn bulunacaktır.

Ümit ederim ki gazeteniz nâil-i muvaffakiyet olacaktır, çünkü ne kadar siyasîyata boğulmuş olursak olalım, edebiyatın zan olunduğu kadar uyuşmuş olduğunu kabul etmek bir hata olur, fikrimce, fikr-i edebî o kadar pür-hurûş, feyz ile mevcut olduğu İstanbul kitapçılarının istedikleri gibi sırf edebiyat muhabbetiyle neşrolunacak bir mecmûaya lakayd kalmaları mümkün değildir.

Sonra, asıl, o kadar istifâde-i bahş³²⁴, o kadar noksanı hissedilen bir mecmûa-ı mesleki bu nokta-i nazardan³²⁵ da muvaffakiyetinizden ümit-varım, ve bu ümitle mesut olarak sizi tekrar tebrik ve mamul olan muvaffakiyetine nâil olmanız temenni ederim.

Mehmet Raûf

³²¹ Geniş anlam

³²² Yüce edebiyat

³²³ Edebiyat dergisi

³²⁴ Faydalanma

³²⁵ Bakış açısı

Birkaç Söz

Şiir ve Tefekkür sanata büyük bir ihtirâm ve muhabbetle bugün birinci nüshasını neşrediyor... Bütün mülâhazât ve mütâlaâtı sanattaki terakkiyât ve tekâmülâtı memlekete, vatana izhâr ve irâe etmek vazife-i necîbiyesinde³²⁶ temerküz etmiştir. Şiir ve Tefekkür'ce sanat muhterem ve şahsidir. Bu risale her şahsın şahsiyet-i sanatını takdîs ile güzel olmak şartıyla âsârını sahifelerine nakledecek ve herkesin zevk-yâb³²⁷ olduğunu âsâr başka, ve muhtelif sanatkârlara ait olduğundan bu usûle tabiatla bütün kari'lerinin zevklerini, zevk-i selimlerini³²⁸ okşayacaktır. Şiir ve Tefekkür edebî bir risale olmakla beraber sahaifî arasında küçük bir icmâl-i siyasî³²⁹, fenne ait küçük bir makale bulundurmayı, her hafta en yeni mûsikî parçalarıyla, en güzel karikatürler neşr etmeyi programına idhâl etmiştir. Daima haftanın en büyük hâdisat-ı ictimâîyesini³³⁰ hafta-ı tefekküründe felsefî, ahlaki bir sûrette hal ve tenkit etmeye, memleketimizin ihtiyâcât-ı hâzırasını³³¹ görüp göstermeye çalışacaktır. En yeni âsârı tefrîk ve tahlîl ve kâri'lerine iyi eserlerle fena eserleri tefrîk edecek, ve bu sûrette kâri'lerini para ve zaman sarfiyatından vikâye eyleyecektir. Bütün bu hizmeti sanata fart-i muhabbetle³³² vatanının zevk-i sanatını incelestirmek, nefâis-perestâne³³³ güzel eserler ihdâ edebilmek maksadıyla tahmil ediyor. Bir kavmin terakkiyatı, râh-ı medeniyetteki³³⁴ mükemmeliyeti sanattaki terakkiyât ve tekâmülatıyla ölçülebilir sanat-ı say'-ı kavmin mikeyâsidir... Çalışan, sabahtan akşama kadar yorulan hayatında nefis-i ezvâk³³⁵ arayan kimseler şiirin, mûsikînin, resmin sîne-i sükûnunda³³⁶ dinlenirler.. sanat ihtiyacı bir kavmin ihtiyâcât sesine mukâbilidir. Bu kadar büyük hayr-hâh³³⁷, rakîk bir ihtiyacın inkişâf ve tevessü'ne hizmet edebilirsek kendimizi bahtiyar addederiz.

³²⁶ Soylu görev

³²⁷ Lezzet alan

³²⁸ En kusursuz, en yüksek derecedi zevk

³²⁹ Siyasi konuları özetleme

³³⁰ Toplumsal olaylar

³³¹ Medeni gereksinimler

³³² Muhabbet ve sevgide aşırılık

³³³ Tapınacak kadar değerli eserler

³³⁴ Uygarlık yolu

³³⁵ Zevkler

³³⁶ Sakin ve huzurlu yer

³³⁷ Herkesin manevi ve maddi iyiliğini isteyen

NİHAN (İhtiyaçlarım)

- Süleyman Nesib'e-

Bu satırları da geçenlerde vefat eden arkadaşımın bana tevdi' olunmasını vasiyet ettiği evrâkı arasında bulduğu kurşun kalemiyle yazılmış, perişan bir defterden aynen naklediyorum:

... İnsan ihtiyaçlarının çoğaldığına değil, azaldığına ağlamalıdır. Bir sakf-ı keşifin saye-i ârâmında³³⁸ bir lokma ekmekle idâme-i şekil ve sûret etmeye çalışmak insanlığın pek eski, pek ibtidâî haline, adeta civanlığına ait bir tarz-ı maîşet³³⁹ idi geçti!

Ruh etle kemik arasında ve kanlar, irinler içinde çırpınır bir marîz-i ebedîdir³⁴⁰, her nefes aldıkça bütün bu saklı şeylerin verdiği nefret ve ıstırabı ta'dil için yeni bir şeye muhtac olduğunu his ve ilan eder. İhtiyacsız bulunmak onun için nefes alamamak, havasızlıktan boğulmaktır.

Oh!.. Emelsiz ruh olmaz. Felaket o ihtiyacı hissedememektedir!

Bir muhît-i râkidden³⁴¹ mevcûdiyet-i müteffekireye³⁴² dökülen bârân hâr-ı atâlet³⁴³ ruhun en derin, en rakîk ihtiyaçlarını boğar. Ben bu ihtinâk-ı manevîyi³⁴⁴ bugün bütün alâim ve evcaile³⁴⁵ kendimde hissediyorum. Hâtırat ve âmâlim ömrümün enkâz-ı ebed³⁴⁶ -giryân gibi etrafımda karma karışık, yığın yığın duruyor. Ve his ve idrâkimden mütevellid ne kadar ihtiyaçlarım varsa hepsi bu enkâz-ı hayat arasında bir sükût ihtizâr ile insanlığımın fenâ-yı tedrîcisine³⁴⁷ mertebe-i h^vândır.

Şedâid-i a'sâra³⁴⁸ göğüs geren bir kaya gibi tefekkürden, tahatturdan âzade, ihtiyaçlarımı his ve idrak etmekten mâsûn bir halde, bir âsûdegî mutallakın her türlü enâm ve huzûâtıyla hem âgûş olarak yaşamayı ne kadar arzu ederim. Vâesefâ ki

³³⁸ Gölgesinde dinlenme

³³⁹ Geçim şekli

³⁴⁰ Sonu olmayan hastalık

³⁴¹ Hassas, ince düşünceli çevre

³⁴² Düşünce sahiplerinin sahibi

³⁴³ Tembellik diken

³⁴⁴ Manevi boğulma

³⁴⁵ Sancıların belirtisi

³⁴⁶ Sonu olmayan yıkıntı

³⁴⁷ Azar azar yok olma

³⁴⁸ Şiddetli yüzyıllar

kuvve-i nâmiyenin ³⁴⁹ bir feyz menhûsu bu emeli öldürdü. Mevcudiyet-i uzviyyeme ³⁵⁰ düşen o şûle ezeliyenin delâlet-i mazlumesiyle ³⁵¹ görüyordum ki benim, havâs-ı hâriciye ³⁵² ve dâhiliyenin hiç birisiyle tayin olunamayacak, bir takım ihtiyaçlarım vardır. O ihtiyaçlar istifa olunmaksızın birer birer söndükçe ruhumun donup eridiğini, beni hayata rabt eden râbitaların kırıla kırıla azaldığını duyuyorum. O ihtiyâcât-ı mübheme ³⁵³ ve bî-kararın tarik-i ta'dîlinde ³⁵⁴ edeceğim mücadelelerin velvele-i tessellîyet-kari ³⁵⁵ isterim ki, insanlığımın en derin elhân ve nağamâtıyla birleşerek fezâ-yı hayatıma ³⁵⁶ serpilsin.

Sükûn-u inzivâ ³⁵⁷ içinde cây-ı ârâm ³⁵⁸ arayan melûl bir hayat gibi niçin yalnız yevm-i mev'ûdun ³⁵⁹ hulûluna meftûrane intizâr ile imrâr-ı eyyâm ³⁶⁰ edeyim, niçin zaman saniyelerden ma'mûl dışlarıyla hayatımı kemirsin dursun!.. niçin.. niçin.. niçin.. niçin

Süleyman Nazif

FANTAZİ

(Tramvay Beygiri)

- Kardeşim Şahabettin Süleyman'a-

Yakında intişâr edeceğini tebşîr ettiğin "Şiir ve Tefekkür" için büyük başlar (!) dan birisine ait empresyonlarını yaz. "dediğin zaman dimağında canlanan hâtıratı birer birer sana saymak isteseydim kim bilir nasıl gülerdik?.. Bunu inkâr etme, sen benim her tasavvurumu mutlaka bir kahkaha ile karşılamak zaafına mağlupsun. Fakat bu anidir ki, geçecektir. Çünkü ayn-ı efkâr ³⁶¹ ve tasavvuranın, sonunda ilk ve nâ-

³⁴⁹ Büyüme kuvveti

³⁵⁰ Canlı varlığı

³⁵¹ Zulmü gösterme

³⁵² Dışları sınıfı

³⁵³ Belirsiz ihtiyaçlar

³⁵⁴ Değişiklik yolu

³⁵⁵ Gürültüyü susturan, dindiren

³⁵⁶ Hayatımın geniş düzlüğü

³⁵⁷ Yalnızlığa çekilme

³⁵⁸ Dinlenme yeri

³⁵⁹ Söz verilmiş gün

³⁶⁰ Günleri geçirme

³⁶¹ Fikirlerin kaynağı

mağlup müdafaada yine sen ölürsün. Bunu bildiğim için işte açıkça söylüyorum... Kim bilir o zaman sen "büyük başlar" ser-levhası altında neler tasavvur ediyorduk... Bir Napolyon Bonapart, bir Wilhelm Sâni (II. Wilhelm), bir Faliyer (Falliér) düşünmediğine katiyen kâniyim. Fakat belki bir Burje, bir Verlaine, bir [*]³⁶² ihtimaline bir Fikret, bir Cenap Şahabettin, bir Halit Ziya tasavvur ediyorduk!..

Hâlbûki ben o dakika gözlerimin önünden geçen çiftçinin öküzüyle, mandıranın köpeğini ve bilhassa tramvayın her gün himmet nakliyesine iltica ettiğim beygirlerinden birini düşünmekle meşguldüm. Bu bence diğerlerinden daha müfid, ve daha büyük başlıydı. Her köşesinde belâ-ı istisna³⁶³ iddiâ-yı adl³⁶⁴ ve müsevât olunan bu küçük seyyarenin üzerinde ayn-ı derece-i tekâmüle vasıl olabilmek için ancak vakit bulamamak mazeretiyle mağdur hayvanları insanlardan ayırmak vicdanımca gayr-i kâbildir. İşte onun için sana bir "Tramvay Beygiri'mi" yazdım. Zannederim ki âfideki satırları büyük başlardan birine ait empresyonlarımdan add etmekte tereddüt göstermezsin:

"Tramvayın tozlu camları arasından hep ona bakarım. Biletçinin düdüğünü işitir işitmez kuvvetli ve azalı bacakları şiddetle kırılır. Arkasındaki ağır ve gürültülü arabayı zorlar, sonra sık ve seri hatvelerle koşar halinde bir sükûnet, bir inzivâ vardır. Hiç iki tarafına bakmak istemez. Koşar, mütemadiyen koşar. Kulakları dik ve düdüğe mââtûftur. Küçük bir tanîn onu ikaz eder. İstopun gürültüsünü işitince durmak lüzumuna kâildir. Durur, ve artık düşünür, düşünür ki: terakkî ve medeniyeti mutlaka elektrik ve otomobille ölçülmek isteyen fakat şiddetle yanılan insanlar bir gün bu tramvaylarda kendi kendine müteharrik bir halde koyacaklar, senelerden beri kendisine sıcak bir ahirle günde bir kaç okka yem veren bu arabalar artık onun himmet-i 'uzletine³⁶⁵ arz-ı ihtiyaç etmeyecek. Ve istikbalin o mağrûr mestûrları: "Oh! zavallı hayvancıklar, nihayet bu ağır vazifeden kurtulabildiler?" diye rahat rahat cigaralarını çekerek yollarına devam ederlerken o zavallı, eski ve emektar bir memur gibi kadro harici kalmanın bütün mağduriyet ve mahrumiyetlerine boyun eğecek ve kim bilir?...

دورشن،

362

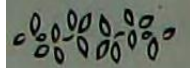
363 Kural dışı musibetler

364 Adalet tezleri

365 Yalnızlığa çekilmeye garet etme

"O zaman biçare hayvanının mechûlât-ı bî-nihaye-i istikbal³⁶⁶ arasında, yorgun ve pür halecan, soluyarak dinlendiğini fark ederim:"

Baha Tevfik

ŞİİR

Âsâr-ı Mâziden:

Bir Ümit Ah Bir...

Dembedem bir hayal-i âsûde³⁶⁷

Bana bir ufk-u nev-hayat³⁶⁸ açarak

Sanki birden bir ömr ü fersûde

Dirilir, nuru aşka müstagrık...

Dirilir, sanki asuman ve zemin

İştirak eyleyip meserretime

Bir samimi nevâziş-i nûşîn³⁶⁹

Beni tatmin eder saadetime...

Diyorlar sanki hep çiçeklerden

Bir bulut, bir hayal-i esmerden

Sanki her gölgeden düşer bir nur

Ki harîm hayatıma sokulur

³⁶⁶ Nihayetsiz geleceğin bilinmezliği

³⁶⁷ Huzurlu hayaller

³⁶⁸ Yeni hayatların ufuku

³⁶⁹ Tatlı okşamalar

Sokulur öyle şûh ve fettan ki
 Öyle munîs ve muharrem can ki
 Ruhuma bir hayat taze gelir
 Oh, ruhum hep ihtizâza gelir

Isınır saht ve münce mid kalbim
 Bir ümit ah bir emel, Rabbim...

Süleyman Nesib

O Belde

Denizlerden
 Esen bu ince havâ saçlarınla eğlen sin.
 Bilsen
 Melâl-i hasret ü gurbetle ufk-i şâma bakan
 Bu gözlerinle, bu hüznünle sen ne dilbersin!
 Ne sen,
 Ne ben,
 Ne de hüsnünde toplanan bu mesâ,
 Ne de âlâm-i fikre bir mersâ
 Olan bu mâi deniz,
 Melâli anlamayan nesle âşinâ değ iliz.
 Sana yalnız bir ince taze kadın
 Bana yalnızca eski bir budala
 Diyen bugünkü beşer,
 Bu seflî iştihâ, bu kirli nazar,
 Bulamaz sende, bende bir mâna,
 Ne bu akşamda bir gam-i nermîn

Ne de durgun denizde bir muğber
Lerze-î istitâr ü istiğnâ.

Sen ve ben

Ve deniz

Ve bu akşamki lerzesiz, sessiz

Topluyor bû-yi rûhunu gûyâ,

Uzak

Ve mâi gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak

Bu nefy ü hicre müebbed bu yerde mahkûmuz...

O belde

Durur menâtık-ı dûşîze-i tahayyülde..

Mâi bir akşam

Eder üstünde dâimâ ârâm,

Eteklerinde deniz

Döker ervâha bir sükût-ı menâm.

Kadınlar orda güzel, ince, sâf ve leylîdir

Hepsinin gözlerinde hüznün var

Hepsi hemşiredir veyâhud yâr.

Dilde tenvîm-i ıstırâbı bilir

Dudaklarındaki giryende bûseler, yâhud,

O gözlerindeki nîlî sükût-ı istifhâm.

Onların ruhu şâm-ı muğberden

Mütekâsif menekşelerdir ki

Mütemâdî sükûn u samtı arar,

Şu'le-i bî-ziyâ-yı hüzn-i kamer

Mülteci sanki sade ellerine.

O kadar nâ-tüvân ki âh onlar,

Onların hüzn-i lâl-i müştereki

Sonra dalgın mesâ, o hasta deniz,

Hepsi benzer o yerde birbirine...

O belde
 Hangi bir kıt'a-ı muhayyelde?
 Hangi bir nehr-i dūr ile mahdūd?
 Bir yalan yer midir veya mevcūd
 Fakat bulunmayacak bir melâz-i hulyâ mı?
 Bilmem... Yalnız
 Bildiğim: sen ve ben ve mâi deniz
 Ve bu akşam ki eyliyor tehzîz
 Bende evtâr-ı hüzn ü ilhâmı.

Uzak
 Ve mâi gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak
 Bu nefy ü hicre müebbed bu yerde mahkûmuz...

Ahmet Haşim

O Aşina-yı Baîde

Benim şiirlerimin tercüman-ı hissî olan
 Bütün muktedir ve giryân mâil hüsrânı
 Sana o üç sene evvelki sâf

Hayat aşkımızı eylemez mi hiç ihtâr
 O ömr ü sâf ve nezihin hayal-i tâbânı
 Önünde mevclenüpte beni unutmaktan
 Seni muhafaza etmez mi, sevgilim, heyhat.

Benim şiirlerimin giryâ müeddâsı
 Senin sahife-i ruhunda bir sevâd-ı melâl³⁷⁰
 Bırakmadan atılır mı mezar nisyâna
 Yazık eğer bu hakikatse ey peri-i hayâl

³⁷⁰ Hüznün karartısı

Hayır, hayır bu haşîn doğrudan o tatlı hayâl
 Daha ziyade eder ye's ruhumu teşdîd
 Beni unuttunuz artık değil mi ey handan
 Bahar-ı ömrü mü talim eden hayâl-i bâid³⁷¹

Benim bu ömr-i marîzin³⁷² bütün ezâlarına
 Tahammül eyleyişim hep sizin için lakin
 Sizi bugün yaşatan bir yabancı sevdası
 Bu mu nefîcesi en nâzen emellerimin

Makriköy³⁷³ 3 Eylül, 1315

Celâl Sâhir

MESLEK

-Fazıl Ahmed'e -

Artık aldanmamak, bu her şeyden
 Acı bir tecrübeyle örselenen

Aşka, bâzîçe etmemek emeli,
 Artık asla bu ömr-i mübtezeli,³⁷⁴

³⁷¹ Uzak hayaller

³⁷² Hastalıklı ömür

³⁷³ Bu yerin tarihçesi için Bakırköy Belediyesinin resmi sayfasındaki bilgileri aktamak yerinde olacaktır. Bakırköy, Bizans döneminde eski önemini koruduğu gibi, aynı zamanda askeri ve siyasi bir merkez olan Hebdomon ismiyle anılmaktaydı. Bakırköy zamanla Jeptimun, Makrohorî, Makriköy, 1925'te de bugünkü Bakırköy adını almıştır. 19.yy'ın sonlarından itibaren İstanbul'un bir ilçesi durumunda olan Makriköy'ün adı 1925 yılında ulusal sınırlar içinde yabancı adların değiştirilmesi sırasında Bakırköy'e dönüştürülmüştür." <http://www.bakirkoy.bel.tr/bakirkoy/ilcemiz/tarihce.html> 15.12.2017

³⁷⁴ Hor kullanılan ömür

Bu biraz giryeden, biraz kandan,
Ve riyâdan teşekkül etmiş olan

Hasta mahlûku üzmemek, hatta
Ona bir cennet-i emel-pîrâ³⁷⁵

Va'd eden köhne i'tikadâtı,
Yani sevda denen hayâlâtı

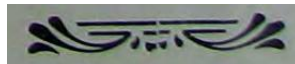
Bırakıp ka'r-ı ruh³⁷⁶ içinde pinhân³⁷⁷ ...
Ona sathî nazarlarıyla bakan

Beşerin dîde-i tegâfûlünü³⁷⁸
Setr eden perdenin ne olduğunu

Keşf ü tahkîke sarf-ı fikr ederek
Bu hayatı bu işte eskitmek...

İşte meslek edinmek istediğim
Gâye-i fikr ü sanatım, emelim.

Tahsin Nâhit

³⁷⁵ Emellerin süsleyici cenneti

³⁷⁶ Ruhun derinliği

³⁷⁷ 1909 yılında *Rûbab* dergisinde de yayımlanan bu şiirde pinhân kelimesi nihân şeklinde yazılmıştır. s.29

³⁷⁸ Bilinmeyen göz

MUSAHABE-İ EDEBİYE

-1-

Niçin bizim de, bizim edebiyatımızın da, bizdeki şâhika-i edebî³⁷⁹ de Hugolar, İbsenler, Flobertler gibi haşmet-per şanlı kartalları yok?

- Çünkü bizde edebiyat, biz de şâhika-ı edeb yok! Çünkü bizim edebiyatımız, âteşin, fütûr-âver bir güneş altında yanan üryân, yeknesak vahasız bir çölden ibaret... Hiç çölde kartal uçar mı? Oradan bazen yolunu şaşırılmış isimsiz büyük bir kuş, -bir Hamid.- Siyâh yorgun kanatlarını çırparak vire firari gölgeler bırakarak derin bir feryat sema-çâk ile geçer. Orada bazen tüyelerinin kehkeşân -âsa tezyînâtını yerin tozlarından, semanın ateşlerinden sakınarak, bî-tâb ve melâl cu-çırpınan bir tavus, bir Fikret dolaşır... İşte o kadar... -Onun için size rica ederim- bana bizim edebiyatımızdan, bana ademden, gölgeden, buluttan, bana çölden bahsetmeyiniz...

- Bedbîn!

- Bedbîn mi? Hiç değil! Eğer ben dediğiniz gibi sadece bir bedbîn olaydım, bugün siz birer Buda rahibi sabır ve tevekkülülle bu çölün, müphem ve karanlık âmâkına doğru ilerleyen bedbaht bir kafilenin, sefil ve sergerdan bir sürünün ifrâd-ı meyanında benim bu tâb ve meşâk ile buruşmuş alnımı göremezdiniz. O zaman ben bu edebiyat kelimesinden kaçardım. Bu edebiyat kelimesi o zaman, benim üzerimde zehirli bir ok tesirini yapardı. Onu işitmek için kulaklarımı tıkar, onun sehm-i târizinden³⁸⁰ masun kalmak için yüzümü miğferler, göğsümü, zırhlarla örterdim. Bedbîn olaydım, böyle hasta olmazdım. Çünkü bedbînlik her şeyi pembe gören matuh deli gözler için biraz deva sayılır. Hayatta bazen üzeri izhâr-ı şiir ve hayalle örtülü mühlik uçurumlar vardır. Bedbîn olan o çiçeklerin cenneti altında siyah bir ölümün saklandığını görür. Hâlbuki ben öyle değilim. Ben hâlâ ümit ediyorum. Benim başımda hâlâ latif bir dönme var. Edebiyat denince kalbim çarpıyor serâpa - hâlâ- ve ah ediyorum: Görüyorsunuz ki hiç bedbîn değilim... Ötekiler de bedbîn değildiler: Fikretler, Cenablar, Halid Ziyalar... Onlar da bir şeye inanmışlardı onlar da bu feyfâ-yı edebî³⁸¹ tâ-nihayetinde bir menhel bir mehbît tasavvur etmişler senelerce yürümüşler, koşmuşlardı. Onların bu müte'ab seyahatten çıkmazdan evvel,

³⁷⁹ Edebiyatta zirvesi

³⁸⁰ Eleştiri oku

³⁸¹ Edebiyat çözü

her açılıp kapanışında büyümeye genişlemeye ve ta uç sanata, ve ta şâhika-ı dehâya ³⁸² kadar yükselmeye müstait sihr-âmiz kanatları vardı. Âmâk-ı mevcudiyetlerinde³⁸³, ulvi bir kartal ruhu nâimdi. Onlar, işte bu ulviyet-i ruh ve bu efsun cenah ile sermest hayal-i müphem ufuklara doğru yola çıkmışlardı. Fakat bir sürü afacan çöl çocukları yarı yolda bu garip kuşlara tesadüf ettiler ve bir hırs ve haşiyâne içinde ucu sivri demirler atan bî-aman sapanlarla onları hücumla başladılar kuşlar şecî' ve mezâhim bir ber-endâz dil-hücumun bî-insaf şiddetine rağmen devam etmek istediler. Bir müddet daha uçtular. Bir müddet daha ilerlediler. Lakin bu çok devam etmedi. Zavallı büyük kuşlar çölün tozları, ateşleriyle gittikçe büyüüp derinleşen yaralarının iltiyâm nâ-pezir kanamalarına tâb-âver olamayarak meftûr ve bî-mecal yere indiler, o zaman, dün çölün vahşi, afacan çocukları onları mehîb kanatlarından sürükleyerek çadırlarının siyah bir köşesinde büyük bir kafesin içine koydular. Zavallı garip kuşlar kuru boğazlarının bütün kuvvetiyle bağıyorlardı: - bırakın bizi.. biz şâhika-ı dehâya, uç sanata çıkmak isteriz. Bizim gayemiz büyüktür." Ve çocuklar çılgın bir tuğyân -i istihzâ ile gülüyor: -Şâhika nedir, dehâ nedir? Sanat nedir? Biz bunu bilmeyiz. Bunlar bizim için pek mevhum. Orada orada kalın bizi eğlendirin!" diyorlar ve ellerindeki değneklerle onların gagalarına müz'ic muttarid darbeler indiriyorlardı. Kuşlar artık fazla ve ağır bir yük halini alan kanatlarının haşmet-i mecruhası altında inleyerek: bırakın bizi bari bağıralım... dediler. Çocuklar cevap verdiler." Peki bağırsın fakat uçmayın!" ondan sonra artık bu kuşlar, ve bu şahane kuşlar bu fezâlara hakim olmak isteyen, kartal ruhlu kuşlar, kafeslerinin dâire-i mahdûdası³⁸⁴ içinde, öyle sefil çöl çocuklarının çılgın, manasız, aptal heveslerine zevklerine, şarıl bularak kanatları yolunmuş, deniz ördekleri gibi, sünepe, beceriksiz, sersem birer bâziçe oldular.. Ba'de-mâ onların her kanat kımlıdâtışında küçük canavarlardan biri kafesin önüne gelir ve önlerindeki değnekle onları tehdit ederdi: Bağırsın fakat! Uçmayın!"

"Bağırsın! Fakat uçmayın!" İşte bu feyfâ-yı edepde ensâl-ı hâzıra ve âtîyenin de işiteceği söz bu ve daima bu olacaktır.

- İstikbal ölüm kadar müphemdir bana ondan bahsetmeyin. Kim bilir?

³⁸² Zekiliğin zirvesi

³⁸³ Varlığın derinliği

³⁸⁴ Sınırlı alan

- Ben istikbalin ölüm kadar müphem olduğuna itikat edenlerden değilim. Kâinatta hiçbir şey tesadüfe atfolunamaz ve kâinatta, tesadüfün bile kavânîni vardır. Bugün, bir münecim size, bundan bir sene sonra vuku bulacak bir kûsûfi dakikası dakikasına nasıl haber verir bir jeolog bir tünel açılır veya bir maden kuyusu kazılırken ne gibi tabakât muhtelifi-i arziyeye tesadüf olunacağını evvelinden nasıl keşfederse, bir ilmi ictimâ mütehassısı da bundan elli sene sonra bir kavmin hayat-ı ictimâîyesinde zuhur edecek inkılabâta dair size şimdiden i'tâ-yı malumat edebilir. Ve der ki semadaki yıldızlar gibi yerdeki ruhlar da lâ-yetegayyer ve mihanikî bir takım kavânîne merbuttur.

- Bahsin haricine çıktınız. Bana bir kartal olmak için doğup kanatları yolunmuş bir deniz ördeği gibi olanları anlatıyordunuz. Bunun sebebi!

- Bunun sebebi muhitimiz de bir hayat-ı edebiyenin fıkâdânıdır. Bir kartal uçup büyümesi için nasıl vûsât-ı mesafe³⁸⁵ ve ulviyyet-i irtifâ³⁸⁶ lazımsa bir arslan pîç ve sakat kalmamak için nasıl büyük ormanların, azametli vadilerin haşmet ve haşiyanesine muhtaçsa, bir edîb ve bir şair de tekâmül ve teâlî için bir Şiir ve Tefekkür de, bir hayat-ı edebiyeye³⁸⁷ arz-ı iftikâr³⁸⁸ eder. Onun için, onun saadeti, onun irtikâsı onun tenemmüv dehâsı için ya Hugo'nun büyük salonu, ya Malârme (Stéfan Mallarmé)'nin samimi sanat-ı nevâz³⁸⁹ odası veya Mendes (Catulle Mendés)'in sefil fakat hâr-ı tavan³⁹⁰ arası lazımdır. Şair ve edîbe şiir ve edebiyat muhiti lazımdır. Hâlbuki bizde bir şair daima şiirden uzak yaşamağa mecburdur. Hayatın, derd-i maîşetin³⁹¹ bin türlü zincirleri cebbâr ve muannid onu kendiliğinden ayırır. Riyâh-ı bî-insaf³⁹² kadar onu bazen bir mektup müdürünün hesap ve defterleriyle dolu bir odasına veya bârid bir dâire-i resmiyenin küf kokan evrakı arasına ve bazen de... Ah, bilseniz, şiir ve sanatın medîd ve mutantan saraylarından çıkıpta simasız birer hayal halinde kitle-i ictimâîyenin³⁹³ muzlim efrâdı miyânına sürüklenen ve orada isimsiz ruhsuz ve "ben" bir şey gibi, bir hiç bulut gibi yaşamaya

³⁸⁵ Geniş mesafe

³⁸⁶ Yükseklik

³⁸⁷ Edebiyat hayatına

³⁸⁸ İhtiyaçlarını meydana koyma

³⁸⁹ Tatlı ve ahenki sanat

³⁹⁰ Harap olmuş tavan

³⁹¹ Geçim derdi

³⁹² İnsafsız rüzgârlar

³⁹³ Toplumsal yığın

mahkûm olan büyük cephelerin teşkil ettiği levha-i inkirâz,³⁹⁴ ne matem âludedir gidiniz onlara bakınız. Onları seyrediniz. Görürsünüz ki onlar artık hiçbir şey değildir. Onlar artık ruh-ı beşerin³⁹⁵ hükümdarı olamayacaktır. Çünkü onlar peri-i şiir ve edebî³⁹⁶ başlarına vaz ettiği tâc-ı şa'şâ'adâr³⁹⁷ sanatı kaybetmiştir. Dâr ve saraylarından matrûd birtakım edîb-i serseri³⁹⁸ prensler kalplerinde ne bir ümîd-i ikbâl³⁹⁹, ne bir hırs-ı saltanat⁴⁰⁰ kalmıştır. Gidiniz devâir-i resmiyeden birinin yüksek veya hakîr bir odasına giriniz orada ta köşede, üzeri mürekkep lekeleriyle dolu yeşil örtülü bir masanın başında bir sürü kağıt kitleleri arasında eğilmiş solmuş, buruşmuş bir alın görürsünüz bu alın nedir bilir misiniz. Bu alın bir mezardır. Bu alının hüznü ve melâli altında ölmüş bir dehâdan muhteşem bir naaş yatar. Şurada gördüğünüz memur büyük bir edîb, orada tesadüf ettiğiniz bir mektup müdürü büyük bir şair, biride nazar-ı dikkatinizi celbeden bir matbaacı büyük bir sanatkâr, ta orada, sefil bî-mâni⁴⁰¹ dolaşan bir serseri bir dâhînin iskeletidir. Fakat hayat onları... Âh bunlardan daha ziyade bahsetmek istemem. Fakat... Emin olun bizim muhitimiz hep böyle zavallılarla böyle yarım kalmış, böyle heyûlalarla, adamlarla doludur. Bizde hiç kimseye tesadüf edemezsiniz ki kendi ehliyet ve istidâdıyla mütenasip bir mesleğin muakkibi olsun! Bizde kuvve-i nutkiyye⁴⁰² ve kuvve-i hâfızadan⁴⁰³ mahrûm bir adam bir avukat, tembel dalgın, beceriksiz bir şahıs bir siyasî, elleri titrek, gözleri zayıf bir kimse bir cerrah, bir bakteriyolog olur. Ve bir şairi de çârub kadar meslek-i hendesiyye⁴⁰⁴ sevk eder.

İşte azizim, onun içindir ki bizde dâima bir fikr-i ekmeliyet,⁴⁰⁵ bir kaht-ı dehâet⁴⁰⁶ hüküm-fermâdır. Bizim muhitimiz öyle serseri ve avare ruhlarla doludur ki bana dâima kuvâ-yı cazibenin⁴⁰⁷ âlicenap revâbitından kurtulup ve mihverlerinden çıkıp, fezâ-yı bî-intihâ içinde mühlik bir şûriş harekât teşkil eden bir sürü yıldızlar

³⁹⁴ Çöküş tabelaları

³⁹⁵ İnsanların ruhu

³⁹⁶ Edebiyatta ve şiir perisi

³⁹⁷ Parlak taç

³⁹⁸ Avare edeviyatçılar

³⁹⁹ Talih ümidi

⁴⁰⁰ Saltanat hırsı

⁴⁰¹ Engelsiz

⁴⁰² Hitabet gücü

⁴⁰³ Güçlü hafıza

⁴⁰⁴ Mühendislik

⁴⁰⁵ En mükemmel fikir

⁴⁰⁶ Bilgiğin kıtlığı

⁴⁰⁷ Etkileyici duygular, güçler

tahayyül ettirir. Hayır, hayır, hayır, bizim edebiyatın hiçbir vakit Hugoları, Flaubertleri (Güstav Flober), İbsenleri olmayacak biz dâima...

- Yeter. Kabahat kimde?

-Kabahat hiç kimsede değil veyâhud herkeste.. Kabahat sizde, bende ve onlarda... Kabahat zamanda ve mekânda... Kabahat anlamayanlarda ve hiç anlamamağa mahkûm olanlarda... Bana yaklaşınız size gizli bir şey, bir sır tevdi' etmek isterim ve ondan sonra artık susacağım: Dostum bazen öyle muhitler vardır ki meş'ûmdur, mârazdır. Orada ne zekâ, ne dehâ ve ne istidâd yaşar. Orada diriler yatar ve ölümler dolaşır...

Yakup Kadri

YENİ KİTAPLAR

Târih-i Edebiyât-ı Osmâniye de ruhun inceliklerini, elemelerini, saadetlerini, hülâsâ saha-ı rûhîyedeki⁴⁰⁸ hadisâtı ilk defa tetkik ve tahlil ederek romanlarının, küçük hikâyelerinin, şiir mensurlarının, delâlet-i zevk-i âveriyle bize gösteren büyük Mehmet Raûf Bey'in küçük hikâyelerden müteşekkil "İhtizar"ı intişâr etti.. Biz de bu rakîk ve müdekkik muharririn "Paris'te" namında ki hikâyesinde bir küçük parça çıkartıyoruz. "Paris'te" üç erkeği aldatan bir kadının hikâyesidir.

... Ben haftada iki gün yalnızca kabul ediliyordum. Bugünler de odasındaki üç pencereden son pencerenin perdesi kapalı tutuluyordu, o zaman yalnız olduğunu anlar girerdim: Sağ pencerenin perdesi inik bulunursa bu zevcenin evde olduğunu ve beni kabul edemeyeceğini gösterirdi, o zaman o minibüsten inmeyerek geçerdim. Şayet evde bir kadın misafir bulunurda yine kabul muhâl olursa orta yeri de indirilirdi, ben yine geçer giderdim. Israr etmek derecesini ancak bu müsaade, yani onlardan ayrıca ve hususi olarak mazhar-ı saadet⁴⁰⁹ oluşum tehvîn ediyordu. İş bu râddelerde iken Madam İsem Köni münasebetiyle bir gece yemini verdi, "pek hususi bir yemek diyordu, kimler vardı, bilir misiniz? Yalnız üç erkekle bu kadın. Zevci bir ay maslahat cenûba gitmişti, bende yine itirazlar, onda yine nevâzişler, yeminler!" biliyor musun, diyordu, artık kızmaya başlıyorum. Bu kadar teminat ile beraber hala şüphe ettiğini görüyordum da seni gittikçe haksız buluyorum. İster misin hepsini kapı

⁴⁰⁸ Ruhsal alanlar

⁴⁰⁹ Mutluluğa kavuşmak

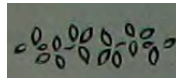
dışarı edeyim? Fakat bu nasıl mümkün olur? Sen bana inan, aldanmazsın Jomi!" Ben o akşam yemeğine gelmekten ne kadar imtina' ettimse de O o kadar ısrar etti, eğer daha ziyade mümânaat edersem ziyafetten kâmilten vazgeçeceğini, fakat benim tarafımdan bu kadar hodgâmane ısrarın iyi olmadığını söyledi, galiba biraz da ağladı... Dünya da en lüzumsuz bir şey varsa o da muâşaka da gözyaşlarıdır, çünkü ya ekseri olduğu gibi yalancı, hain dillerdir yâhud faydasız, biçare şahitlerdir. Şimdi dikkat edin: yemek salonu, ben sağ tarafında, selefim solunda, halefim ise tam karşısında. Bu öyle bir tertip etti ki yalnız selefim zararlı çıkıyordu, ben ise kâh sağ tarafa aldığımdan memnun, kâh karşıya geçmek bir imtiyâz-ı mahsus etmiş gibi oraya geçmediğimden muzdariptim. İşte böyledir, kadınlık böyle bazen en ehemmiyetsiz bir şeye bir imtiyâz-ı mahsus verdirir. Fakat bütün yemek müddetince beni o kadar mesut etti ki... Vücudunun sağ tarafı kemalen benim idi. Ah o zaman halef ve selefimle ne kadar eğlendiğimi size nasıl anlatayım! Bedelen, diyordum. Hele selefim o kadar muğber, mütehevvidi ki sabredemedi, yemekten sona gayet kaba, açık bir söz söyleyerek aralarındaki münasebetin derecesini anlattı ve bastonunu kapınca çıktı... Beşinci meclis, evvelkiler, selefim nâ-mevcut, kadın sapsarı, halefim hiddet ve gazabından mosmor, ben en çok eğlendim şu mecliste rakibimin ıstırabıyla memnun. Madam hırsından titriyordu, daha ziyade duramadık iki rakip müsaade alarak çıktık. Aşağıda ayrılacağımız zaman birçok tereddüdü takip eden nâgehanı bir cesaretle elimi tutarak: sizinle biraz görüşmek isterim, ben" dedi. Biraz yürümeye başladık. Ben ne söyleyeceğini merak ederken o merakını teskîn etmek arzusuyla selefimizden bahsederek pek kaba ve terbiyesiz davrandığını söyledikten sonra: "Zanneder misiniz ki aralarında daha gizli bir şey olsun?" diye sordu. Ben biraz eğlenmek, onu biraz rencide etmek isteyerek: "Valla azizim, öyle olduğu bedfihî, hatta zannederim ki vatandaşım mahsus yaptı, benim fikrime göre bu kadınlar..." diye bir felsefe-i mütehakkimâne⁴¹⁰ tutturdum, netice de vatandaşımın biri amelimizle vefayi' âşıkaneşi cereyan ettiğini tahkik ediyordu. O pek asabi, pek müteheyyic idi, bunlar öyle bu adam arasında bir münasebet onu kudurtuyordu. "Ah, hiç zannetmezdim!" diye harap oluyordu, ben görüyordum ki zavallı henüz birinci devrededir, yani sevdiği kadının ilk mâşuku olduğuna kâni'dir. Biçare o dakikaya kadar asla şüphe etmediğini, kadının mümkün değil bir Türkle muâmelât-ı âşıkane

---

⁴¹⁰ Zorla hükmeden felsefe

bulunmayacağına kâni' olduğunu söyledi. Ah ne kadar eğleniyordum. Nihayet dedi ki: "Sizinle açıkça konuşalım mı? Görüyorsunuz ki ben bu kadını seviyorum. Ve görüyorum ki siz de devamlı bir mülazemette bulunuyorsunuz..."Zavallı halefim! Hâlâ bende devamlı bir mülâzemetten başka bir şey tahayyül etmemek, o tahayyüle kendini bu kadar gülünç bir vaziyete koymak için ne kadar budala olduğunu düşünüyordum da doyduğum lezzete pâyân-ı tasavvur⁴¹¹ edemiyordum. O devam ediyordu: "Şimdi size hâlisâne söyleyeyim, işi dostça bitirelim mi, yoksa bunun için şâyân-ı teessüf⁴¹² muamelelere kadar ilerleyecek miyiz? "Vah bîçâre vah, bu kadar âşik ha! O yine devam etti. Bunu elbette ikimizin de istemeyeceğimiz der-kâr olduğundan ve -dikkat ediniz- ve bu oyunda benim kaybetmekliğim yüzde doksan dokuz üç çâryek muhakkak olduğundan, vatandaşım bir şeye nâil olmuşsa bile bunun bir eser fezâ olduğunda şüphe edilemeyeceğinden, velhâsıl birçok olduğundan bulunduğu neticesinde anlattı ki behemehâl meseleye bir karar verilmek lazım imiş, bu kararı vermek için bir tecrübeye girişilecekmiş, bir müddet muayyene zarfında kim en çok mazhar-ı müsaide olursa diğeri mevkinin ona terk edip çekilecek gidecek imiş, ben buna hemen razı oldum zira bu küstah güzel bir ders istiyordu, fakat hemen orada demez mi ki: O halde ben kazandım, çünkü benim şimdiye kadar nâil olduğum müsaidelerden siz elbette mahrûm idiniz! "Ben alık alık yüzüne bakarken o müftehir-ane devam ediyordu: "Bu gece yemek yediğimiz müddet ayakları bende idi. Hem öyle ki bu yalnız ayak değil tekâmül bir vücuttur zannediyordum.".....

Mehmet Raûf

İCMÂL-İ SİYASÎ

Bu hafta-ı siyasîye içinde Efkâr-ı Umumiye-i Osmaniye'yi işgâl eden mesâil ve hadisât-ı siyasîyeye⁴¹³ bir de Rusya Çarı'nın İstanbul'u ziyaret etmek meselesini ilave etmek lazım gelir.

⁴¹¹ Tasarının, düşüncenin sonu

⁴¹² Eseflenmeye münasip

⁴¹³ Siyasi olay ve meseleler

Çünkü iyi bir müddetten beri esatîn-i siyasîy⁴¹⁴e de bir mevki işgâl ve münakaşa bulamayan Boğazlar Meselesi yeniden atf-ı ehemmiyet⁴¹⁵ edilecek derecede uyandı.

Her gün vârid olan ajans telgrafları muhtelif havadisler neşr ve işâ ediyorlar. Fakat bunlarda muhtac-ı sükûn⁴¹⁶ ve itmînân dimağda bir temerküz ve istinâd vermekten âzade ve uzaktır.

Bununla beraber Rusya Çarı'nın esnâ-yı seyahatinde⁴¹⁷ şu mesele hakkında alâkadâr devletlerin itilaf ve muvaffakiyetlerini istihsâle teşebbüs etmiş olması muhtemeldir.

Fakat vukû' bulacak mülâkatın samimane olması, asırlardan beri birbirini düşman addeden iki milletin yek-diğerine takrîb ettirilmesi arzusuna Hükümet-i Osmaniyenin Girit meselesiyle meşgul olduğu bir hengâmede Boğazlar Meselesi'nin mevzu bahis ve müzakere olması bir kat daha müşkülât-ı hâzıra-i siyâsiyeyi⁴¹⁸ tezyîd ve işkâl edeceğinden -pek muhalif düşer..

Ve birde bu hususta alâkadâr devletlerin itilâf ve muvâfakat etmiş olmaları ihtimali de şimdiki halde vârid-i hâtır⁴¹⁹ olmamak icâb eder.

Esasen Rusya Hükümetince de -işâ olunan havadislerle rağmen -Boğazlar Meselesi'nin vuku bulacak mülâkatta mevzu bahis olacağını ihbârâtı tezkîb olunmaktadır.

Ve birde, yalnız rükûb-ı imparatoriya mahsus⁴²⁰ [istandart] yatının iki sefîne-i harbiye⁴²¹ refakatinde Çanakkale'den mürûrlarına müsaade edildiği ve bunun ileride bir hak ve iddia tevîd etmemek şartıyla olduğu rivayeti de ihdâs-ı müşkülât

---

⁴¹⁴ Siyasi sütunlar

⁴¹⁵ Önem verme

⁴¹⁶ Sessizlik ihtiyacı

⁴¹⁷ Seyahati sırasında

⁴¹⁸ Mevcut siyasetin zorluğu

⁴¹⁹ Akla gelen

⁴²⁰ İmparatorluğa mahsus bir vasıtaya binme

⁴²¹ Savaş gemisi

edilmekten tevakkû olunduğuna ve Boğazlar Meselesi'nin mevzu bahis olmayacağına ve [*]⁴²² riayet edebileceğine bir delil teşekkül edebilir.

•
••

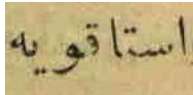
Girit meselesinin iktisâb ettiği safahât bir harbi tevlîd edecek kadar vahim olmuş ise de düvel-i hâmiyye-i erbaanın⁴²³ hukuk-u hükümrane-i Osmaniyeyi⁴²⁴ sıyânet ve muhafaza hususunda ibraz ettikleri âsâr, bu endişenin bî-lüzum olduğunu ispat ve irâe eylemiştir.

Girit ahalisi düvel-i hâmiyye-i erbaanın Girit'i tahliye etmeleri üzerine Yunanistan'a iltihâk etmenin kesb-i suhûlet⁴²⁵ ettiğini ve bu sefer de evvelden mazhar oldukları müzâheret-i düveliyeye⁴²⁶ nâil olacaklarını zannederek ötede mevcut ebniye-i askeriyeye⁴²⁷ ve devâir-i mühimmeye⁴²⁸ Yunan bayrağı çekilmişti..

Ve bunun üzerine Bâb-ı Âlice düvel-i hâmiyye nezdinde edilen müracaat Girit Hükümet-i icrâyesine⁴²⁹ tebligât-ı lâzıme⁴³⁰ de bulunmayı ve Yunan bayrağının indirilmesi teklifinin talebini icap etmişti.

Fakat Giritliler, bu hususta izhâr-ı temerrüd⁴³¹ ettiklerinden kuvve-i icrâiye istifasını vermiş ve düvel-i hâmiyye erbaa da birer sūfün-u harbiye⁴³² daha yola çıkararak sūret maslahâne de indirilmediği takdîr de cebren indirteceklerini beyan eylemişlerdi.

Diğer taraftan hükümet-i Yunaniyenin tahrikât ve ifâdatına bir hatme verilmek için Mösyö Ralli'nin vuku bulacak beyânâtının fiilen isbatı temin yolun da hükümet-i mezkûreye⁴³³ ba'demâ bulunan ve Girit milis askerine kumanda eden

422

423 Haysiyet sahibi dört devlet

424 Osmanlı Devleti'nin adil hükmü

425 Kolay kazanma

426 Devletlerin birbirine yardım etmesi

427 Askeri binalar

428 Önemli iş binaları

429 Girit Hükümetininin icraatları

430 Lüzûm görülen bildirimler

431 Direniş göstermek

432 Savaş gemileri

433 Zikredilen devlet

bilcümle zâbitanın Yunan ordusundan kat'-ı alâka⁴³⁴ etmeleri ve Girit hakkında bir teşebbüs-ü istilâ⁴³⁵ girânedede bulunmadıklarını ve bu hususta bir hak iddia etmediklerini sâlimen beyan etmeleri Yunan kabinesinde talep edilmişti.

Bu, talep üzerine vârid olan cevabı nota kanaât-bahş⁴³⁶ görülmeyerek daha sarîh ve vâzıh bir sorun da i'tâ-yı cevap edilmesi Atina Sefrimiz Nâyi Bey vasıtasıyla Yunan kabinesinden tekrar istetilmiş ise de geçen gün Atina Hükümetinin devlet-i âliye hakkında hiçbir fikir istilâ ve husumet bilemediği der-miyân edilerek kat' ve âzâde-i tereddüd⁴³⁷ bir cevap i'tâsından ictinâb edildiği görülmüştür.

Bununla beraber, Yunanistan ile devlet-i Osmaniye arasında bir muharebenin vukû' bulması ihtimali pek dîn bir dereceye tenezzül etmiştir.

.

..

Medîd bür sükûnet-i sulhkârane⁴³⁸ içinde habîde görülen İspanya geçenler de birdenbire bir harp ve ihtilal ile uyandı.

İspanya Hükümetinin Melilla madenlerine vuku bulan bir tecavüzü men' ile kendisinden imtiyâz olmuş ecnebi sermayedarlarının minka'larını temin için hemen sevkîyât-ı askeriyeye⁴³⁹ teşebbüsü ahali üzerinde hüsn-i tesir⁴⁴⁰ hâsil etmeyerek her tarafta mümânaat için nümâyişlere başlanırdı bunun üzerine Dâhiliye Nazırı her tarafta idâre-i arifiye⁴⁴¹ ilânına karar vererek hakk-ı ictimâî ref olundu.

Bütün bu tedâbire rağmen her yerde asâr-ı tuğyân⁴⁴² kesb-i istidâd⁴⁴³ etti. Asıl bu tuğyân ve isyânların sebebi muvazzafiyet askeriyenin fikr-i ahâlîye⁴⁴⁴ tahammülü ile her türlü mehâlîke sevk ederek ailelerinin dũcâr-ı perişanı⁴⁴⁵ olmuştur.

⁴³⁴ İlgiyi kesmek

⁴³⁵ Ele geçirme teşebbüsü

⁴³⁶ Doyurucu

⁴³⁷ Şüpheden kurtulma

⁴³⁸ Barış, huzur ortamı

⁴³⁹ Askeri sevkler

⁴⁴⁰ Güzel etki

⁴⁴¹ Bilgili yönetim

⁴⁴² Taşkınlık alâmetleri

⁴⁴³ Yetenek kazanmak

⁴⁴⁴ Halkın fikri

⁴⁴⁵ Perişanlığa yakalanmış

Bu kere hükümetin enzâr-ı dikkati⁴⁴⁶ açılarak gelecek eylülde vazife-i askeriyenin herkes hakkında mecburi ilâ nihaye olmasını Meclis-i Mebusan'da vaz ve irâ'e eyleyeceğini taahhüd ve beyân eylemiştir.

Her harb-i hâriciyenin, bir iğtişâş-ı dâhiliyeye⁴⁴⁷ bir istidâd tevessü vereceği şüphesiz olduğundan İspanya gibi ahvâl-i dâhiliyesi gayetle hâiz-i keşmekeş⁴⁴⁸ ve bin türlü cereyanlara malik bir memleketin böyle bir muhâbereden ictinâb etmesi lazım gelirdi.

Ve esasen bir muhârebeyi istilzâm edecek esbâb-ı mühimmede⁴⁴⁹ mevcut değildi.

Barselon en vâsi' surette ihtilale bir amac-gâh olduğundan şehir de ikâ'-ı harîk⁴⁵⁰ olunarak birçok fabrikalar harap ve meabide hücum edilerek yağma edilmiştir.

Şimdiki halde hükümetin ittihâz ettiği tedâbir ve sarf ettiği mesai semeredâr olarak îade-i sükûn⁴⁵¹ edilmiştir.

Bu kadar mümânaat ve muhâlefet-i ahâlîyeye rağmen hükümet, General Martya'nın taht-ı kumandasında Melilla'ya on beş bin asker gönderip muvaffak olarak muharebede ısrar etmiştir.

Havanın sıcak ve susuz olması askerinin tâkatini teksîr ettiği gibi kabâilin şiddetli mukavemetleri karşısında esasen kuvve-i maneviyeyi münkesir olan İspanya asâkir-i mükerreren dûçar-ı hezimet⁴⁵² olmuştur.

Ve bunun tedârîki ise pek güç kabul olmadığı cihetle muhârebeyi pek uzaklara sevk ve temdîd etmenin İspanya Hükümeti hakkında netâyic ve hayme tevlîd etmek ihtimali mevcut bulduğundan temdîd-i muhâsımdan⁴⁵³ sarf-ı nazar⁴⁵⁴ edilmenin muvâfık-ı maslahat olacağını beyan edilmektedir.

---

⁴⁴⁶ Dikkatli bakışlar

⁴⁴⁷ İç karışıklık

⁴⁴⁸ Karışıklığa sahip olma

⁴⁴⁹ Önemli sebepler

⁴⁵⁰ Yangın meydana getirme

⁴⁵¹ Huzuru tekrardan sağlama

⁴⁵² Askerinin tekrardan bozguna uğraması

⁴⁵³ Düşmanı uzaklaştırma

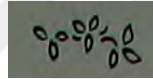
⁴⁵⁴ Görmezlikten gelme

•
••

ÇİN VE JAPONYA:

Çin ve Japonya Hükümeti arasında üç seneden beri mevâkıttan -[*]⁴⁵⁵ şimendifer hattı hakkında cereyan eden müzâkerat geçenler de birdenbire kesb-i vehâmet⁴⁵⁶ etmek üzere iken Çin Hükümetinin muvâfıkını bütün endişeleri teskîn etmiştir. Bu şimendifer hattı Rus ve Japon muhârebesi esnasında Japonya asâkiri tarafından nakliyat hususunda inşâ edilmiş küçük, dar bir hattır. Fakat Japonlar şimdiki halde bu hatta atf-ı ehemmiyet⁴⁵⁷ ederek yeniden inşâ edip Kore arazisini Mançurya'nın cenubu arazisini yek-diğerine rabt etmek istiyorlar ve bunun neticesi olarak Tokyo'nun Londra ve Paris ile o beş gün zarfında münasebette bulunabilmesi kâbil olacaktır.

Hakkı Haydar

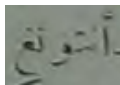
HAREKÂT-I İLMİYYE

ARILAR DA HÂSSA-I TA'YİN

İstikamet

Arılar 'uyûn merkebelerinin mükemmeliyeti sayesinde kovanlarını pek uzaktan tefrîk ve temeyyüz ederler, deniliyor.

Herkes bilir ki arıların başlarının üstünde ön tarafta üç âdi gözleri ve biri sağ da diğeri sol da olmak üzere iki büyük gözleri vardır. Bu büyük gözler 1200 kadar 'uyûn-ı esasîyeden⁴⁵⁸ tereküb etmiştir bu 'uyûn-ı esasîyede teşekkül eden hayaller birleşerek arıya bir hiss-i rüyyet⁴⁵⁹ müctemi'a verirler.

455

456 Tehlike arz etmesi

457 Önemli görmek

458 Temel, esas göz

459 İdrak, düşünme hissi

Bir çok ulum-i tabîyye⁴⁶⁰ alimleri bu gözler önünde dûcâr-ı hayret⁴⁶¹ olarak bunlar da şâyân-ı dikkat⁴⁶² bir hiss-i rüiyet nâfize ve mükemmele gördüler.. hatta bir çokları tarlalar da çapulculuk ile meşgul olan bir arıyı bir kaç kilo metre uzağa götürdükten sonra bile cihâz-ı ayniyesinin⁴⁶³ mükemmeliyeti sayesinde kovanı görebileceğini iddia ettiler.

Buna dair icra edilen tecrübeler bu iddiaların bir hayalden başka bir şey olmadığını ispat ettiler. Arılara râh-ı karargâhlarını⁴⁶⁴ gösteren gözleri değildir.

İkisi medîd-ül basar⁴⁶⁵, üçü kasîr-ül-basar⁴⁶⁶ olan beş göze rağmen arılar küçük bir mesafe de bulunan eşyayı kolaylıkla fark ve tahmin edemezler. Bundan başka, tarlada avdet eden ganimetçinin kovasını güçlüklerle bulabilmesi için kovanın elli santimetre kadar yerini değiştirmek kâfidir eğer kovan bir iki metre uzağa götürülürse arılar onu bir türlü tanıyamazlar, hasattan avdetlerinde evvelce kovanın bulunduğu mahalle de ictimâ ederler ve bir çokları gece soğuktan ölmek tehlikesine rağmen orada kalırlar, bir kaç metre uzakta bulunan kovana girmek istemezler.. merkezi kovan olmak üzere nısf-ı kutru⁴⁶⁷ iki, iki buçuk kilo metre olan bir dâire içinde bulunarak, tarlaların çiçeklerini emmekle meşgul olan arılardan bir kaçını maharetle tutup bir küçük kutuya koyduktan sonra bu dâirenin gayr-i muayyen⁴⁶⁸ noktasında kutuda mahfûz bulunan arılardan biri salınırsa, ne olur;

Arı, tevekkûf etmeksizin, kovana isâl eden seste teveccüh eder. Bu tecrübe kutuda mahfûz bulunan arılardan her birini muhtelif mahallelerde salmak üzere tekrar edilir, her biri doğrudan doğruya, tevkîf etmeksizin kovanı aramaksızın, ona mütevecihhen uçar hareket eder hatta arılardan birinin gözlerine siyah collodiondan kenîf bir tabaka sürülerek bir [*]⁴⁶⁹ yine belâ-ı tereddüd⁴⁷⁰ bu arı kovana mütevecihhen hareket eder.

⁴⁶⁰ Doğa bilimleri

⁴⁶¹ Hayrete düşmüş

⁴⁶² Dikkate değer

⁴⁶³ Görme aracı

⁴⁶⁴ Karargâh yolu

⁴⁶⁵ Uzağı gören

⁴⁶⁶ Yakını gören

⁴⁶⁷ yarıçapı

⁴⁶⁸ Belli olmayan

⁴⁶⁹

⁴⁷⁰ Tereddüd belâsı

Ben ahiren yalnız kovanlarını bulmak için değil. Kovanlarından ganimetlerine gelmek için olan bu "hassa-ı tayin istikâmet"i inbât için şu tecrübeler de bulundum:

Bir kovandan iki yüz metre uzakta kuru dallardan yapılmış, mevâd-ı sükker⁴⁷¹ ile avda sani' bir ağaç yaptım. Şefkatle beraber uyanan, ganimet arayan ötede biri de gıda taharrîsiyle meşgul olan arılar onu keşfettiler.. Ben arıları mâî bir tozla örttüm.. bunlar ağaçta şeker olduğunu anladıkları zaman hemen kovana gittiler, lüzumu olan miktarda arkadaşla avdet ettiler, ondan sonra gidip gelme ameliyatı başladı. Şeker yendikçe, emildikçe ben bu ağacı tekrar şekerliyor ve yeni gelen arıları renkli tozla boyuyordum.

Ben, bu gidip gelme esnasında, bu ağaçtan biraz uzakta: akşam üstü mevâd-ı sükker ile avda başka bir ağaç daha koydum.. sabahleyin arılar onu buldular, fakat bunlar evvelkiler değildi. Bilakis, birinci ağaçtan iftitâf semerât eden arılar mavi renkle pudralanmıştır...

Bundan ne istintâc etmelidir? Bu ağaçlardan iki yüz metre uzakta bulunan kovandan çıkan arılardan evvelkilerin daima birinci ağaca, ikincilerin daima ikinci ağaca gelmelerini...

Bu ağaçlar birbirinden altı metre kadar uzakta bulunduğundan daima kovan, salgını iki yüz metre olan bir müselles-i mütesâvi-s-sâkayn⁴⁷² kâidesini teşkil ediyordu. Bu müselles-i mütesâvi-s-sâkayn re's-i zevâyâsının⁴⁷³ ne kadar hâdde olduğu kolaylıkla anlaşılır. Buna rağmen arılar istikâmetlerinde hiç aldanmıyorlar, her biri ağaçlarına gidiyorlardı.. Bu gidip gelme ameliyatı birinci ağaçla kovan arasında, bir başkası da ikinci ağaçla kovan arasında cereyan ediyordu...

Ben birincileri muhtelif sûretler de tekrar ettim. Bu tecrübeyi de zikretmek kâfidir.

Son bahar da çiçeklerle memlû bir tarlada bir kovan bulunuyordu. Arılar bu çiçeklerin madde-i sükkerini iktitâf ediyorlardı. Ben beş metre mesafe dâhilin de bu çiçeklere gelen arıları beyaz nakışla boyadım. Bütün gün bu tarlayı ziyaret ettim. Daima boyalı arıları o beş metrenin haricinde ki çiçeklerde bir boyalı arı görmek

⁴⁷¹ Şeker maddeleri

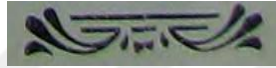
⁴⁷² İkizkenar üçgen

⁴⁷³ Açıkların, köşelerin başı

mümkün değildi.. ertesi sabah yine geldim, yine aynı hali gördüm. Bundan istikâmette aldanmaksızın, aynı arıların aynı mevki'e kelimesi çıkar.

Bu tayin-i istikâmet-i hâssası arının neresindedir?.. Boynuzlarında olamaz.. (çünkü boynuzları hiss-i şâmme⁴⁷⁴ ile lemse hizmet eder.) Bir arının boynuzları çıkartılınca arı kovanına evvelki gibi avdet ediyor. Fakat artık hiç bir işe yarayamayacak bir halde... Biz de, insanlar da bulunmayan bu hâssa-ı tayin-i istikâmet siyâh gügercinlerin şebih-i dimağısın⁴⁷⁵ da bulunan hâssanın arılarda da bulunmasından neş'et bitmektedir..

Gaston Bonniye

KÜÇÜK HİKÂYE

İntikam

Tahsin Nâhit'e

"Zevkin müteaddid-i istihâlatı, tekâmülâtı vardır da zevk küçük bir nağme yâhud küçük bir şiirle firari bir buse arasında daima saf, sade-i zeval -karîn yaşamaz o bazen delidir, acı, zehirli, muharrib mahzuziyet nöbetleriyle çırpınır, o bazen vahşidir, hun-hardır, vahşi hunhaver bir hükümdardır, kalbinizi paralar, koparır, iğneler, üzer..."

Ş: S

Ziya Vecdi Bey bilmem hiç hissetiniz mi dedi.. son paranızı, son ümidinizi bir hamle de bitirmeyi imha etmeyi.. ihtimal etmediniz.. bu gibi deli hisler, deli zevkleri ilhâm ve telkîn eden kadındır. Kadının mukkaderât-ı hayatiyemiz, mukkaderât-ı zevkiyemiz üzerinde büyük bir hükmü ve nüfûzu vardır. Bunu bilmeyenler yâhud hayatla uyanmak isteyenlerdi.

Biraz durdu.. sözüne biraz daha kuvvet vermek istediği anlaşılıyordu. Ve devam etti.

⁴⁷⁴ Koku alma hissi

⁴⁷⁵ Benzer zihin

"Pek genç idim.. on beş sene kadar oluyor. Mekteb-i Mülkiyenin son sınıfın da bulunuyordum.. imtihanlar da yaklaşmıştı.. bir sene evvel babam vefat etmişti.. ve bana da miras olarak az çok bir para ile eski, harap bir dükkan kalmıştı.. gençlik... Tabii kimsesiz, rehbersiz az ve çok bir para ile İstanbul'un içine atılan bir genç hiçbir şeyi düşünmeden evvel... Buranın merkez sanatı, lâne-i fuşş⁴⁷⁶ ve ve sefâhatı olan Beyoğlu'nu düşünür.. ilk işim Beyoğlu'na geçmek biraz şıklanmak oldu.. iyi, geniş, şiirli, sanatlı bir hayat geçiriyordum.. hususiyle kadınlı... Her gece başka bir kadına gitmekten, başka bir kadınla görüşmekten.. çok hoşlanıyordum.. kadınları boyun bağlarım gibi değiştirmek, her nümûne-i hissini, her şekil ve vücudu tanımak, okşamak bana paramın kuvvetini anlatıyordu.. fakat bir gün hiç beğenmediğim halde, şimdi izâh edemeyeceğim garip bir hevesin nüfûzu, tesiri altında Marika'yı aldım. O günden sonra... Ben kendimin değildim.. Marika yavaş yavaş beni sevdi.. yâhud aldattı.. fakat bilir misiniz, aldanmış olmak bir tesellidir çünkü kadın yâhud erkek hoşlandığı şahsı, vücudu aldatır... Bu garip bir hâdise-i ruhiyedir, şimdiye kadar anlayamadım... Marika'yı seviyordum... Ciddi, ateşli, hararetli bir surette seviyordum.. bir çokta para veriyordum.

Kadın parayı boş zamanlarını doldurmak, sıkıntılarını öldürmek için isti'mâl eder. Kadına parayı göstermek.. onun arzu-yu tahavvülünü, heves-i tebdilâtı tezyîd etmek demektir.. çünkü o daima tebdil etmek ister.. onun şapkası iki günden ziyade yaşarsa eskir... Hele kukulları daima değişmelidir. Mü'eddâ kadının gıdasıdır... O, hayatında kendinin değildir, heveslerinin mü'eddâsınıdır. Ve kadının ruhunu anlayan bir erkek.. parayı hiç düşünmemelidir tabii bende bu nazayeyi takip ettim.. paralarım Marika'nın hevesleriyle mücadele edemiyor, daima mutî', sessiz, sersem, mağazaları dolaşıyor, kumaş, kurdele, koku, yüzük, gerdanlık, şeklinde avdet ediyordu.

Ve ben onların bittiğinden bile haberdar değildim. Böyle birdenbire topluca gelen paralar riyakârdırlar, aldatırlar, "hiç bitmezim" derler... Ve biterler... Tabii bir müddet sonra benimkilerde bittiler kadına bu felâketi itiraf etmek istedim, edemedim.. eğer söylersem... Aramızda bir şeyin, aşkın inkisârı ihtimâli var, diyordum.. yalan ve mütemâdiyen yalan söylüyor, ve bütün tanıdıklarımı dolandırıyordum.. bir müdet böyle yaşadım.. fakat hayatta öyle melun tesadüfler,

⁴⁷⁶ Haram yuva

dakikalar vardır ki... Yalan söyleyebilmek ihtimâlini bilen insandan refi' ederler... Böyle dakikalardan birinde her şeyi itiraf ettim, büyük, ulvi aşkımızın böyle hasıs maddi bir şey mukâbilinde ölemeyeceğinden emin bulunduğumu söyledim.. Marika hiç ses çıkarmaksızın dinliyordu.. insan ne olursa olsun, infi'âl ve igbirâr mûcib fikirleri, sözleri birdenbire, karşısındakine söyleyemiyor.. bekliyor, zamana bırakıyor, ve hileler, vesileler icat ediyor, onların lisanıyla efkârını ifhâm ediyor.. Marika'da böyle yaptı.. mesela bûselerinde iğreniyor gibi bir hâl-i tereddüt hissedirdim rabitâlarında bir isteksizlik, bir zayıflık vardı... Bana tahsîs ettiği gecelerde oda bulunmuyordu. Ve ben bunları hissetikçe, anladıkça, gördükçe.. sızlıyordum.. izzet-i nefsimizin⁴⁷⁷ cerihesinden mütevekkil elemeler kadar hayatta müdehhiş elemeler yoktur. Bizim en büyük düşmanımız izzet-i nefsimizdir.. o hiç düşmek istemez, ve hayatta düştükçe terfi etmek için bizi deliliğe, hileye, riyâyaya sevk eder. Marika benim yerime bir bey bile intihâb etmişti.. buna hiç tahammül edemedim.. "para" -kadını sefil mahlûk, diyordum.. görüyorsun, görüyorsun, bak seni nasıl terk ediyorum.. ve terk ettim. Böyle severken terk etmeyi, bilmem bilir misiniz? Pek acıdır. Küçük bir şeyle, küçük bir muhtarayla sevdiğinizi daima başka kucaklarda görüyorsunuz.. gözlerinizin önünde onlar öyle yaşarlar.. ve siz kudurursunuz.. ne yapacağınızı bilemezsiniz sebep bedbahtınız olan şey ne ise.. o daima nazarınızda canlanır.. bana gelince.. ben daima parayı görüyordum.. para, para olsaydı... Ben intikamımı alacaktım. Mademki bu bir para -kadını idi.. onu yalnız para sızlatabilirdi! Ben onu onunla incitecektim, ezecektim. Birdenbire dükkanımı terhîn etmek hatırıma geldi.. yüz liraya terhîn ettim.. para gariptir. Gelince... İnsana yeni yeni hisler ilhâm eder.. bu parayı aldığım zaman akşam idi. Tünel'den bir arabaya bindim.. ve arabacıya "koştur yeni çarşıya..." dedim..

Araba mütemâdiyen koşuyor, kaldırımları titretiyor, inletiyor. Semâları gürletiyor, karanlıkları yarıyordu doğru yoldaki semâ karîn binalar kaldırımlar üzerinde yuvarlanan bu deliden, bu deli arabadan korkuyorlarmış gibi daima, birer birer, selam durarak arkada kalıyorlardı. Ben böyle hissediyordum.. süratte büyük bir zevk var. İnsana dağlardan yuvarlanıyormuş, uçurumlarda uçuyormuş gibi bir his geliyor.. arabada buldukça.. bütün insanlardan intikam alıyorum.. zannetim.. sünepe ziyalardan kirpiklerini kırpan, İstanbullu mülevves fenerlerde bile "bana

⁴⁷⁷ İnsanın şeref ve haysiyetini muhafaza etmesi

bakınız!" diyordum, bana bakınız, ben bugün paralıyım"... bana bütün eşyasını görüyor, beni selamlıyor, bana ihtirâm ediyor gibi geliyordu. Bu hislerin arasında Marika'yı nasıl ta'zib edeceğimi düşünüyordum.. araba yeni çarşıya girdi.. artık paranın malikâne-i nüfuzunda yaşıyordum.. para buralarda hicap ve namusu bile mağlup ediyor.. para... En ziyade buralarda çapkındır, endişesizdir, cesurdur.. arabacıya "dur!" dedim. Araba durdu.. indim.. "o -kapı" lardan birini çaldım kapıyı açtılar... Uşak Bey çok zamandan beri tanıdığı bir şahsın karşısında bulunmaktan mütevellid bir emniyetle bana yol verdi... "Salonda kimse var mı?" dedim hayır, dedi yalnız kadınlar var"

Doğru salona gittim.. kapıyı açtım.. kadınlarda bir çılgılık!.." Vecdi Bey.. Vecdi Bey" Manon, Amelie, Suzane Katriane... Hepsi orada idiler.. yalnız Marika yoktu.. Amelie kapıyı açtı.. merdivenlere koştu, onları koşarak çıkıyor, hemde Marika diye bağıriyordu... Suzane döndüm, bu gece sen benimlesin dedim.. bütün kadınlar birbirine baktılar.. Suzan tereddüt ediyordu.. Kathine "paran var mı?" dedi... Hiç cevap vermedim. Ellerimi yeleğimin cebine soktum, on lira kadar para çıkardım.. salonu garip bir sükût istilâ etmişti.. Suzan hâla düşünüyordu.. Manon "adam sende, ne düşünüyorsun, isterse darılsın!... Kıyâmet kopmaz ya!" dedi.. ve ben de "benimle onun arasında hiçbir şey yoktur, Suzan dedim ben seni istiyorum" nihâyet Suzan yanıma geldi.. "şampanya ister misiniz; dedim.. bu gece param var.. Suzan'ın şerefine yiyeceğim".. şampanyalar açıldı... Kadınlar haklısın, bey iyi yapıyorsun, o miskini ne yapacaksın, o hayırsızdır, vefasızdır" diyorlardı.. Amelie avdet etti.. şimdi geliyor dedi ve Suzan'ın yanında beni görünce şaşırıldı.. Madam Kathine yerinde duramıyordu bu hali Marika'ya mümkün olduğu kadar çabuk yetiştirmek için fırsat bekliyordu, nihâyet dayanamadı, çıktı biz biraz neşelenmiştik.. mütemadiyen şampanya şişeleri gidip geliyordu.. kumar oynar mısınız, dedim Suzan ben yalnız otuz bir, bilirim, dedi.. ziyarı yok, dedim.. onu oynayalım.. fakat lirasına... bu esnada kapı açıldı... Marika, Kathine ile beraber odaya girdi.. selam bile vermedi, bir köşeye çekildi.. odayı bir sükût istilâ etti.. sanki odada birden bire bir cam kırılmış ve onun muakkabı olan tanîndâr bir sükut yayılmıştı. "Oynamayacak mıyız" söz ile sükûnu ihlal ettim.. Suzan "o kadar param yok" dedi.. cebimden birçok para çıkardım," al! Bunlar senin olsun güzelim dedim.. artık oynuyorduk..

Marika'dan başka herkes masanın başında idi.. odada bir ölüm-i sükût⁴⁷⁸ muhteremi vardı.. masanın üstünde isli lamba Makber'de yanan fener ziyaları zayıf ve teverrümüyle yanıyordu.. mobileler bile eğilmişler, secdeye müheyyâ gibiydiler bu odaya giren her şahıs onu aşık, ihtizâr, memât, cennet gibi hayatta bir sükût mütedeyyin isâle eden vekâyi'den birine mukarr zannederdi.. ben ayakta idim.. daima kaybedeyim istiyordum ve ediyordum.. ara sıra bir sayha-i hayret⁴⁷⁹ yükselmek istiyor, sükûtun mütehakkim, nâfiz bir fiske-ile kırılıyor, düşüyordu. Ve ben mağlubiyetten dâima kaybetmekten vahşi, deli, kuvvetli bir zevk hissediyordum, Marika köşede dönmüş gibiydi. Lakaytı görünmek istiyordu, görünemiyordu.. dudaklarının teselli edecekmiş gibi kıvrıldığını, "vazifemi mi" demek istediğini hissediyordum.. ara sıra omuzlarını silkiyordu.. ve bu evzâ' harekâtını bana göstermek istiyordu.. gözlerinde ateşli, kanlı, taşkın, sabit bir lem'a-ı hased vardı. Şüphesiz mağlubiyetle paraları kaçırmaktan mütevellid bir azap ile, bir azap müşevveşle kalbi sızlıyordu.. ve ben bir pehlivan, bir kahraman gibi paralarımı saçtıkça, Suzan'e tevdi' ettikçe gayb ettikçe daha ziyade hararetleniyordum, daha ziyade fedâkâr oluyordum delicesine, hesaplamaksızın oynuyordum.. ve mütemâdiyen, mütemâdiyen veriyordum..

Bir zaman Marika ayağa kalktı, kapıyı açtı biraz dışarıya baktı, sonra saat kaç dedi.. ve Refik hala gelmedi, sözünü ilave etti.. birdenbire metanetimi kaybettim.. Marika'ya döndüm.. uzun uzun nazarlarımla bu para mahlûkunu, paradan kalbi, paradan mevcudiyetini süzdüm.. ve sonra kanepeye oturdum.. "yeter" dedim.. kadınların nazarlarında korkulu, cinayetler bekleyen bir lem'a-ı istifhâm vardı.. "hesabımız ne kadar?" diye sordum.. söylediler.. masanın üzerine cebimdeki bütün paraları koydum hesabı tesviye ettim.. mütebâkî parayı masada bıraktım.. Marika'ya doğru gittim.. "onlarda senin olsun" dedim.. hiçbir şey söylemeksizin odadan çıktım.. bu evden uzaklaşıyor, kaçırıyordum sokakta uçuyor gibiydim.. ben o kadını tahkîr etmiştim bilmez misiniz, bu nasıl bir zevktir.. bu ince bir intikamdı, ince bir intikam..

"Zannederim dedim, Marika paralara memnun olmuştur.. bunun için bu bir intikam değildir." Müstehzi bir nazarla baktı ve sonra, "intikam, dedi. Bu bir itikattır. Nasıl ve ne sûretle düşünürseniz.. ona inanırsınız ve icra edersiniz.. bunu yaptıktan

⁴⁷⁸ Sessiz ölüm

⁴⁷⁹ Hayret verici haykırımlar

sonra size burcunuz ifâ etmiş gibi bir hiffet, bir zevk, bir mahzûziyyet gelir.. intikamın zevki karşınızda günâh ıstırap çekip çekmediğini anlamakta değil öyle farz ve telâfi etmektedir.

Biraz durdu.. mutmain ve kâni'.. "Marika'ya gelince.. herhalde bu muameleden müteessir olmuştur". dedi..

2 Haziran Sene [1]325

Şahabettin Süleyman

(Türk Sahnesi)

Aktör

Kemal Emin Bey'in Taht-ı İdaresinde

İtalya'da ikmâl-i tahsil ile şehrimize gelen ve sanat fevkaladesiyle kesb-i iştihâr eden (Vahram Papazyan) Efendinin iştirakıyla

Türkçe

Ödüllü

Perde 5

Ağustosun 22.inci cumartesi günü gündüz hanımefendilere gecesi beyefendilere Makriköyünde Belediye Tiyatrosunda

(Mûsîki-i Osmanî Cemiyeti)

Zaman teşekkülünden bugüne kadar pek büyük âsâr-ı terfi⁴⁸⁰ ve teceddüd sanatkârane gösteren Mûsîki-i Osmanî Cemiyeti'ni bütün müştâk ve heveskârane mûsîkiye takdim ve tavsiye ile Mûsîki-i Osmanî'nin teşekkülüne hizmet eden böyle

⁴⁸⁰ Yükselen eserler

bir cemiyetin zevk-i âşinayan ⁴⁸¹ ahali tarafından alkışlanacağı ümidinde bulunduğumuzda açıkça beyan eyleriz.

Müdür-i Mesul: Şahabettin Süleyman

Matbaa (Heranet Hedişyan)

HAFTA-İ TEFEKKÜR

Segetin (Numara 2)

Bilmem nasıl mu'tâdımız hilâfında yolu şaşırarak “Segetin”in önünden geçtik; acemi sinematograflarda deniz havasını taklit için yapılan hışırtya müşâbih bir ses, tahta havâlelerin budak deliklerinden birbirini iterek tek gözle içeri; seyreden halka, kapının önünde hisâblaşan, bilet alan, koyun kesen, mark dağıtan insanlar bu dalgın halimizde yine nazar-ı dikkatimizi celp etti. İstanbul’da icadından beri ya dördüncü veya beşinci defa olarak çimento üstünde ufacık tekerlekli ayakkabılarla güya kayan ve bu harharalı, etrafta sabit kalanlara bir nazar-ı istihkâr⁴⁸² ile yakıp ve kuru çalak koşan koşan, topal bir beygir gibi arkaya çöken, damdan atılan bir kirli palto gibi çimentoya düşüp yayılan ebnâ-i beşere⁴⁸³; bunları güya seyir ile eğlenen insanlara karıştık.

Bu yerde seyredenle seyredilenden hangisinin istihkâr edildiği pek anlaşılabilir; fakat herhalde hevâ-yı ra’şenâkında⁴⁸⁴ bir lerze-i istihkâr⁴⁸⁵ daima dolaşır. Uçanlar, seyredenlere “işte böyle bir kuş gibi, bir tren kadar seri, bir kırlangıç kadar çâlâk” derler. Öbürleri, gazozlarının, biralalarının karşısında, dudaklarında takdîr ile tezyîf arasında bir tebessümle “siz benim zevkim için koşunuz, yorulunuz, bazen düşününüz, oyunlar icat ediniz ve beni güldürünüz” der.

Arkadaşım –Fransa’yı hiç görmediği, ömründe bir gün tamamıyla bura lisanı ile konuşmadığı halde kelimât-ı garbiyenin⁴⁸⁶ en boulevardye lisânından bir kaçını

---

⁴⁸¹ Tanıdık zevkler

⁴⁸² Hor görme

⁴⁸³ İnsanoğulları

⁴⁸⁴ Titreme hevesi

⁴⁸⁵ Aşağılanma ürpertisi

⁴⁸⁶ Batı'ya ait kelimeler

ötede biride sarf etmeyi sevdiğinden –balık sürüsüne tesadüf etmiş martılar gibi çimento üzerinde sağa sola dönüp çığırgan oyunculara karşı (Mondiyu de diyu, sejantil!) diye haykırdı. Locadan başka her şeye benzeyen ve ne olduğu pek de mâlûm olmadığından hiçbir zaman içerisinde adama tesadüf edilmeyen kapaklı oyukları geçip mızıkadan uzağa oturduk.

Arkadaşım; beyazlı, kırmızı şapkalı yâhud gümüş kostümlü siyâh şapkalı güzel kadınlar önümüzden cereyana kapılmış kapalı bir kadın şemsiyesi sürâtle rüzgârlanarak, geçtikçe isimlerini sayıyor: Eleni, Azmario, Carolin, Marianj diyordu. Ben hiç lüzum görmediğim bu yalancı takdimlere karşı “ya, evet, öyle mi, yok canım” gibi cevaplar veriyordum.

Beş on dakika sonra bu temâşâdan bıkmış başka şeylerden bahsediyorduk, birden refikam kolumu dürttü “ay, Marika” dedi! Ben vehleten bu Marika’nın bizim hizmetçiden başkası olacağını anlayamadığımdan Kemâl hayretle: “Nasıl, oda mı buraya geliyor” diye işaret edilen tarafa baktım. Beyaz (âtay) giymiş, koca siyâh şapkalı muhteşem bir esmer kadın başkasının ayağında birer pervane halini alan patinleri takunya gibi sürte sürte, adım adım, elleriyle mevâzineler arayarak geliyordu.

Görünce tanıttım, refikimin muhibbesi arkadaşım, memnundu! Muhibbesi beyaz ve güzel kollarını seyre dalmış, siyâh, derin, eylül güneşi altında gölgeli ve ağaçlıklı sahilleriyle uyuyan güller kadar âsude ve hülyâperver gözlerini (manita) kadehine çevirmiş konuşuyordu. Ben düşünüyordum:

Belki biraz sonra, yarım asır geçmeden bütün dünya, Hindler, Sibiryalar, Sahralar böyle parlak ve düz yollarla birbirine bağlanacak ve halk, elektrikli patinleriyle bu sath-ı müzâb⁴⁸⁷ üzerinde karlı dağları geçerek, Niagara Şelalesini aşarak, kuvvetli lambaların ziyaları altında geceleri, gündüzleri düşünmeyerek gidecek, gidecek orada sevişecek, daima koşarak, daima ilerleyerek ve daima hiç durmayarak yaşayacak ve bir gün, beş on sene sonra düşüverecek, ölecek, sürat, hep sürat, daima sürat ve faaliyet.

Otomobiller, atlar, gerduneler satılacak, onun yerine yollar, bî-nihâye, düz ve akıcı yollar yapılacaktır.

---

⁴⁸⁷ Erimiş yüzey

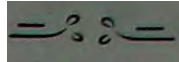
Ma'bedi bir kandil gibi hafif bir yeşillikle kadehinde parlayan (manita) Marika'nın koyu, bir pûşîde gibi siyâh gözlerine bir lem'a-ı hazîn⁴⁸⁸ gönderiyor, o karanlıkta yeşil bir yıldız yaşıyor.

Evet, daima sürat, daima faaliyet, hani o levnin sedyeleri, meşaleli gece seyranları, Hintlilerin âheste kafaları? Hani Afrika kumlarında develeriyle, bakır sesleriyle durgun, yavaş, uyuyan gazelleriyle giden kervanlar? Yürümeyen mehtaplar, koşmayan güneşler?

Şimdi benimde aynı zamanda iki başka ve mütefâvit hayat canlanıyor: sürat ve 'atâlet. Koltuklarında, şezlonglarında yatıyorlar neden sonra uyuyan kadınlar... Sabahları yataklarında akşamları düşünen genç kızları... Uykular, baygınlıklar, hareketsizlikler...

Korkunç harharalarına martılar, kargalar gibi savrulan, düşüp kalkan bu halk, şeytan parçaları gibi o koca vücutları, karıncalar gibi bu büyük adımları çekip sürükleyen patinler de bir gürültü vardı. Ötede kemanlar, düdükler koşucu sesler çıkaran [*]⁴⁸⁹ atlar, hep bunlar uçuyor, sarsılıyor ve gidiyordu. Ben manitanın ruhu titreyen, aydınlanan gözler gözlerde derin bir durgunluk, hülyâ fakat yakıcı, sevdirci bir sükûn buluyordum. Sükûn ve hayat, kadın gözleri gibi..

Refik Halid

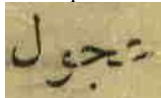

FANTAZİ

(Yakında Açılacak Encümen-i Dâniş Kebîr Kapısında)

Yorgun, mütefekkir bir revîşin hareket ettirdiği hatvellerle kapudan dışarı dökülen nâzende bir ihtiyâr vücut ile ince bir bastona itinâ ederek resm olunan gayr-i muntazam⁴⁹⁰ asabî kavisler üzerinde geniş bir fesli, kısa bir boylu, rakkas gözlerin, açar gibi, müdahale doğru ilerlettiği çâlak ve neşvedâr bir genç arasında:

⁴⁸⁸ Üzücü parlıtı

⁴⁸⁹

⁴⁹⁰ Düzensiz

- Üstâd.. ne saâdet! Artık encümende dehâ-yı efkârınızdan⁴⁹¹ istifâde bizim için dâima bir vesîle bahtiyârı teşkil edecek..

- Hayır... Maatteessüf encüme dahil değilim.. eserlerim mutrib numunelerden hiç birine tevfiik edilememiş... Zât-ı âliniz encümenin...

- (Ufak bir referansla) men gayr-i hâdd a'zasıdan bulunuyorum reislerden birine bir üstâd-ı muhteremden tavsiye almıştım.

- Bir heyet ki yalnız rüesâmi malûm...

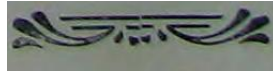
- A'zası madûm... Evet efendim, ne arz ediyordum ve aksi tesadüfe bakınız ki bizim âsârın tedkîki diğere reise havâle edilmiş... Çok şükür kazanmışım.. (ellerini ovuşturarak) iyi Farisî kelimât ve ta'bîrât kullanmıştım... Ama doğrusu, üstâd... Efendimizi takdir edemediklerine cidden müteessifim...

- (Sol gözünden sıyrılan monoklı asabîyetli yeleşinin cebine birleştirerek) her neyse azîzim muvaffakiyetimizi temenni ederim. Tabî bu dersten mütenebbih olup daha iyi daha matlûblarına muvaffak âsâr-ı vücuda getiririm.

- Şüphe mi ediyorsunuz? Şimdi nereye?

- İlk terennümle küçük Paris'e.

Said Hikmet

ŞİİR

"Tayf-ı Girîzân"dan Bir Parça:

Nasıl güzelliğin, ey bad-ı kehkeşân ve nücûm

Değilse sâde şebâbın netîce-i eseri

Senin tulû'unu ilk gördüğüm zaman, ruhum

- Beşikle makberi tefrik eden mesafeleri

⁴⁹¹Fikirlerin üstünlüğü

Uzunlarında da gayet kısır olan -ömürler
 Henüz şebâbına dâhil ve serseri bir ruh
 Değildi... Sen benim âfâk-ı tulu'atımda o gün
 Bütün mahâsin-i a'sâr bir melike-i şûh

Letafetiyle tulû ettiğin zaman, ruhum
 Birinci defa tulu'-ı bülend şemsi gören,
 Vücut u hal ibadetle mümtelî masum
 Selamlayan beşerin refte refte, tedricen

'Asarların safhât-ı tahassüsâtından
 Geçüpte gelmiş olan ruh pür şuûmıydı
 Ve infilâkın, o ruh gamında dalgalanan
 Sevil mazlumenin mübdi' sükûnuydı.

..

.

Evet, bu ruh o kadar mahşer-i serâirdir
 Ki cev f u lûle-dârında titreyen sesler
 Dühûr-u mazlumeden nakl-ı macera-yı eyler,
 Ve fecr-i ezimmenin lahn-ı safvetiyle gelir;

Ve öyle hatıralar ruh-ı bî-kararımdan
 Geçüp gider ki, bu toprakta sun'a tekvînin
 Bu cilve-zâr kemâlde hüsn nesvînin

Zamana ait, o mesut o ana râci'dir.

Ve ben hayalimi tehzîz eden ve mâziden
Henüz duyulmamış efsaneler hikâye eden
Bu nağmeler, bu ebed - sâir ve ezel-sadır.

Teranelerle bütün mest ve münşerih ve bütün

Bu hatırât serâir -hayat-ı hülyanın

Îrâ'e ettiği elvâh o günde hep dalgın,

Fezâ-yı nâmütenahiye dolduran hüsnün

Tecelliyatını ruhumla hiss ve mass ederim.

Bu maneviyet-i rü'yetinde pür dakika gelir

Ki gördüğüm sanırım kâinat-ı âtîdir.

Benim bu fikr-i garibim, bu hiss-i derbederim

O levh-i mübhemi temyiz ve fark için, bizden

Bütün menâkıbın, efsanelerle tarihin

Yabancı kaldığı, ahcâr-ı vak'a - tesrîhin

İsmi bulunduğu mâziye, böyle tedricen

Rücu eder.. çekilir ta-dühûr mazlumeye

Bu, sermedi ve sema pâye bir temâşâdır...

Fakat bu levha - nasıl bilmem - ansızın karışır

Ve sonra hepsinin üstünde mai bir sâye

Ve sanki gözlerinin rengi titrer-

Ah o zaman

- Hayat-ı hatıramın ruh-ı şiiri yalnız sen-

Bütün şuûn bu alakayla hep hakâikten

Tecerrüd eyleyerek fikr ü yâd serşâm,

Senin bu ruhuma ayın sermediyyet olan

Tefekkürünle bir âti-yi manevi yaşarım.

Fâik Âli

Gençlik

Ziyâ-yı mağrib⁴⁹² gülgün ufukta solmuştu...

Bu gök ve gölgeli bir mabedin, tehiyye-i uryân⁴⁹³

Karanlığında dönen, alçalan bir ince duman

Boşluğuyla mesâfâta akşam olmuştu...

Karardı gölgeli dallarda esmerin elvân,

Beyaz çiçeklerin üstünde bî-hudud açılan

İpekli bir gece, altun bir ay, bahar gecesi..

Bütün saadet-i kalbiye⁴⁹⁴... Şimdi her mensi

Kalan soğuk yuva kehvâre-i gâram⁴⁹⁵ ve sürûr...

Şimdi her dalda bir neşîde olur,

⁴⁹² Batı ışıkları

⁴⁹³ Üryana hazırlama

⁴⁹⁴ Kalbin mutluluğu

⁴⁹⁵ Elem beşiği

Şimdi râkid, yeşil sularda bile
 Bir hilal ince, penbe kavsıyla
 Tatlı bir bûse-i saadet olur...

Sükûn-âba düşen her şitâre-i büllur
 Sırışk safvet-i leyledir⁴⁹⁶... O gûna-gûn
 Menekşelerle, büyük gülleriyle leyl-i sükûn⁴⁹⁷
 Bütün belâgat suda.. huşû ve hiddetdir...

Sonra bir genç kadın hayali gelir
 Gizli bir şey son mefkûreme
 Ey karanlık.. dokunma, incitme
 Sorma, hiç sorma.. bilmeden severim

Dudaklarındaki vahşi tebessümle gelir,
 Mâil çeşmini seyr-i leyâle benzetirim
 Onun gözünde de her şey bâid ve mübhemdir,
 Bu bir kadında bütün bir kadınlığın kalbi
 Gizlidir, bazı bir zaman asabi
 Sonra birden rahîm ve munisdir..

Yalanlarıyla, günahıyla ismetiyle gelir,
 Yalanlarıyla, günahıyla ey kadın
 Penâh afv ve teselli bugün bütün kalbim
 Kadın yalanları zaten biraz vefa dayılır!..
 Bütün günah sukûtıyla öyle yalnızdır,
 Zavallı öyle yetimâne muztaribdir ki

⁴⁹⁶ Gece parlaklığı

⁴⁹⁷ Sakin gece

Günahı zemzem-i afvümle⁴⁹⁸ pak olur... Hani

Gölgelerin edebi itikadı: aşk ve kadın!...

Evet; zavallı irân bir hayat müzdâdın

Şuûn yâdının en sâfi, bir kâğıt, bir tül

Bir ince kordila, bir mor menekşe, bir sarı gül

Değil midir?.. Gece, تنها, büleml ve bî-pâyân⁴⁹⁹

Yükselirken, yavaş yavaş durulan

Mesâ-yı kalbime bir nur-ı âşina dağılır...

Onun şefkat, o yıldız kadın nazarlarıdır...

Emin Büleml 1325

Yorgunluk

-Şahabettin Süleyman'a-

Bir şehir zalâm-ı medîd⁵⁰⁰ oldu bî-hayat;

Karşımda lerzedâr ervâh-ı kainat⁵⁰¹ ..

Mezc etti asumanları bir gölge, bir duman

Pervâne-i hayalimle, ah işte nâgehan..

Ye's-i mükevvenât⁵⁰² ile serpildi bir enîn,

Gaşy-i hazîn⁵⁰³ ruhuma bir girye-i nevîn⁵⁰⁴ ..

⁴⁹⁸ Bağışlama melodisi

⁴⁹⁹ Sonsuz

⁵⁰⁰ Uzun süren karanlık

⁵⁰¹ Evren ruhları

⁵⁰² Mahlûkların ümitsizliği

⁵⁰³ Hüzünle örtülü

Gözyaşlarımla eğlenerek, hasta, münhezim
Baygın tahayyulâtıma daldım ve sensizim:

Ben şimdi sensizim ki: zalâm-ı leyâl⁵⁰⁵ ile,
Sinemde âlihât bana geldi el ele..

Perverde-i serâb-ı semen,⁵⁰⁶ nur bâ-kerrat;
Ey hande-i melâike⁵⁰⁷, mehtâb-ı sânihât!⁵⁰⁸

Ooh öyle isterim ki ser-âzâde-i şebâb,⁵⁰⁹
Silsin mukadderâtımı bir bûse-i müzâb.

-Kadıköy: Mart [1]325-

Mehmet Behçet

Zevk-i İntihar

-Şahabettin Süleyman'a-

Bazen, hayatın baş döndürücü cereyânında kendimi kurtararak infiâlatımla, âlamımla, ye'slerimle, matemlerle, baş başa yalnız kalır ve düşünürüm: İşte, derim, baban yok hatta tanımıyorsun; sevdiğin, senin için müebbeden öldü; daha pek küçük yaşta iken yaralanmaya başlayarak, şimdi yirmi üç yaşında, kırılmamış bir ümidin, darbelenmemiş bir emelin kalmadı; üzerine titreyebileceğin, münhasıran senin olacak

⁵⁰⁴ Yeni ağlayış

⁵⁰⁵ Gece karanlığı

⁵⁰⁶ Yaseminli hayalin örtülüğü

⁵⁰⁷ Güler yüzlü melekler

⁵⁰⁸ Akla gelen mehtap

⁵⁰⁹ Gençliğin özgürlüğü

bir vücut yok; kalbinde senin için ufacık bir helecân çarpan bir kadın hayali tanıyorsun; hala niçin böyle hayata sarılıyorsun?...

O zaman gözlerim yanar, boğazımda serbest nefes almayı men eden bir şey tikanır; ve hayata istihzâlarla, istihkârlarla gülecek bir kuvvet duyarım.. a'mâk-ı mevcuûdiyetimde,⁵¹⁰ pek genç iken kendi elleriyle hayatlarının son sahifesini kapayanların bütün sevâbık-ı ruhiyelerini⁵¹¹ hisseder ve yaşarım..

Bu sâik, böyle, benim gibi, hayatın, az bir zaman içinde bütün sahâif hüsrân ve inkılâbını yaşamış, kırılmış sürüklenen vücutlarda kendilerinin bütün menâb' hüsrân teşkil eden dimâğlarından, kalplerinden intikam almış olmak için çırpınan bir zevk-i vahşi, zevk-i intihardır.. Kalbimin dimâğımın bütün 'anâsırı içinde benim için bir felâket hazırlamayan bir tek bile olmadığı için, beyaz parıl parıl parlayan küçücük oyuncuğumla ya kalbimin, ya dimâğımın, yalnız bir saniye, bir bûse-i cehennemî⁵¹² ile uyuşmalarını ve bunu müte'âkib her bir zerresinin birer kan lekesi şeklinde dağılmasını tasvir ederek bir müfteris lezzet duyarım...

Yâhud düşünürüm: bir gece, bir tren yolunda, başımı demirlerin uzanıp giden yılan yastığı üzerine koyduktan sonra yenilemek; uzaktan lokomotifin dev gözlerini bir lezzet mâ-fevk-l hayal ile seyretmek ve bu son dakika zevki telh-kâm etmek isteyen dimâğımın kalbimi yumruklayan, kulaklarımla gürültünün, bütün atan takarrübünü duymak ve bu mûsîki-i fevk duya duya dinlemek isterim. Ve sonra boğazımın üzerinden ilk demir pençeyi müte'âkib her şeyi, her şeyi biter.. yalnız, içinde yukarıdaki nazarların aksi uyanmaya başlayan sıcak bir çehre-i siyâh⁵¹³.. ve daha ilerlerde topraklarla taşlarla karışmış binlerce parçalar...

Ve bu zevk, bütün zevklerden o kadar daha büyük, o kadar yüksektir ki, ben onun cenâh-ı nisbetkârında [*]⁵¹⁴ ilelebet kalmak için hemen kendimi ona bütün bütün tevdi' etmek isterim...

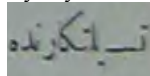
Fakat hemen daima, odamda, sokakta, nerede olursam olayım, gözlerimin önünde bir bulut açılır ve içinden zayıf vücutla, çökmüş omuzlarla, hazan-ı âlud

⁵¹⁰ Varlığın derinlikleri

⁵¹¹ Ruhun geçmişi

⁵¹² Cehennemi öpücük

⁵¹³ Siyah yüz

⁵¹⁴

semasıyla ve hasseten bir mana-yı teşerru' ile ağlayan gözlerle bir hayal görürüm:

“Nereye, yavrum, der beni kime bırakırsın, sen benim evladım, ümidim, her şeyim değil misin?”

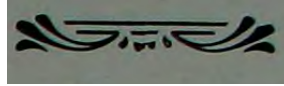
Bu, yüzümü biraz sararmış görse “hasta mısın” diye çıldıran: Geceleri lambam sönünceye kadar yatağının içinde beni bekleyerek uyumayan; ve yatmak için pek geciktiğim geceler, odamın kapısından muhterizane başını uzatarak “hâla yatmadın mı yavrum, hasta olacaksın” diye benim için titreyen zavallı annemin hayalidir..

O zaman bütün azimlerim, kararlarım bir inhizâm ile büzülür. Ve ben tekrar, bu sevmediğim, nefret ettiğim yolda, sendeleyerek, topallayarak yürümeye uğraşırım.

“Yaşanmış Sahifeler”

1 Temmuz 1325 Kızıl Toprak

Ali Sühâ

TENKİD VE TAHLİL

“Zincir “Piyas “1” Perde

Muharriri: Müfit Ratib

Küçük bir üslup ihmalinden sarf-ı nazarla Müfid Râtib Bey'in “Zinciri” bence bir muvaffakiyettir. Muharrir bu eserinde bir temâşânüvisten ziyade bir münekkid bir münekkiden ziyade bir avukattır. Müfid Ratib Bey'in, eseri baştanbaşa, hayatıyla, mevcûdiyetiyle, ıstıraplarıyla, kararlarıyla, aşkıyla, yaşatan, dolduran bir kadını, bir fahişesi, bir zavallısı var ki, o, onu masum, mesmûm, mağdur göstermek için sahifelerle onun hayatından, hayat-ı mâziyesinden, ruhundan, ruhunun rikkatinden, hülâsâ onu güzelleştiren her şeyden bahsediyor... O, yalnız kahramanı değil bütün düşen, bütün bûseden bûseye koşan, kucaktan kucağa atlayan, para ile korsesini çözen kadınları, -o kadınları müdafaa ediyor. Ve müdafaa için bütün mantığıyla,

mantığının ağıyla, nüfûz-ı nazarıyla, sahnesinin mükemmelliyetiyle, tefekkürünün rikkâtiyle, hulâsa isti'dâd-ı tenkidiyle⁵¹⁵ mücehhez bize “Zincir’ini” gönderiyor.

Perde girye ile açılıyor, Delis muharririn o -kadınları müdafaa için yarattığı kadın âşıkının, Şekib’in yanında ağlıyor. -Hiç olmazsa buna karşı! Ağlamaktan başka teselli kalmadı. Hiç olmazsa onu çok görme! diyor.. fakat Şekib, bu serseri kalp, cûyâ-yı ezvâk ve hutût-ı ruh, çapkın genç giryelere, siyâhlıklara tahammül edemez.. “ağlamak, bu bir teselli, bir fayda değildir.” Zavallı kadın beyhûde yorulursun.. ve ağlarken o kadar çirkin oluyorsun ki... İşte Şekib bile sana çirkin diyor... Ve yorul! Müdafaa et! Ben zamanıyla şâyân-ı arzu bir kadındım sözünü tekrar et!.. Nafîle!.. Biz erkekler eğlence -kadınında girye değil ıstırap değil... Neşe, tebessüm, lakaydı ararız.

Şekib de böyle düşünüyor.. o Delis’le “hıçkırık feryat demek için yaşamıyor. Onun biraz neşeye biraz hıffete ihtiyacı var.. kadın kendini müdafaa ediyor.. o bir kukla değildir. O böyle olacağını farz ve tahmin etseydi.. hiç Şekib’i takip etmezdi.. ilk aşkıyla yaşardı ilk aşkı onun kocası gibiydi.. fakat bugün Şekib, bu sevilen nankör mahlûk ona hıyânet ediyor.. hem de kiminle Delis’in rakibiyle, düşmanıya, Hortans’la.. kadın şikayet ediyor, ıstıraplarını anlatıyor.. lisanında “merhamet, et! Seni seviyorum” diyen bir ezâ-yı iştikâ var.. fakat Şekib “biz, Türkler tebeddül isteriz kadınlar ne kadar değişirse o kadar memnun oluruz.. bizde zevceler buna alışkıdır” diyor. Delis buna “ben aşkı, o büyük ulvi, aşkı tanımayan Türk kadınlarından değilim” diye cevap veriyor, gibi hayatları aşık olan kadınlar aşklarını tahkîr ettiremezler..

Delis sizin gibi kadınların, hayatları aşk olan kadınların aşkları bir zincirdir. Dün bir başkasını seviyordunuz.. bugün beni seviyorsunuz.. yarın bir başkasını seversiniz.. fakat bizimkilerin bütün aşkı, harareti, zevki yalnız kocalarında bilen Türk kadınlarının aşkı böyle değildir. Onların aşkı bir halkadır, birdir, bir şahsa aittir. Bir zincir değildir. İhtiyarlıklarına kadar uzamaz, gitmez.. onlarda, zavallılarda daima tebdil-i aşk ve âşık yerine uzun, bitmez tükenmez bir sabır ve intizâr kâimidir. İşte sen de zavallılar diyorsun.. evet zavallılar bir gün biz sizden bıvarda onlara avdet

---

⁵¹⁵ Eleştiri yeteneği

edersek ne yaparlar bilir misin? “Zavallılar yüzümüze gülerler.” Çünkü metrûkiyetin tekrar başlamasından korkarlar..

Evet, zavallılar!. Ben de onlara acırım.. onların bitmez tükenmez acıları, hüsrânları, hicrnları, ıstırapları, intizârları, ve sonra öldüren, kıran tevekkülleri, kanaatleri vardır.. onlar bir buse için üç ay sükût ederler, üç ay beklerler, ağlarlar, fakat göstermezler.. onların kabahati zevce olmaktır.. onların kabahati kadın bulunmaktır. Fakat siz, Delisler, Safolar, aşkları zincir olan kadınlar her dudaktan tadarsınız, her vücudun huzûâtıyla titrersiniz her el ile her parmakla gözyaşlarınızı silersiniz...

Muharririn bu fikri, bu sözleri bence buluştur. Bence ibadettir.. muharrir bu noktalarda bütün nüfûz-ı nazarlarındaki,⁵¹⁶ tenkidindeki, tefekküründeki inceliği göstermiştir. Muharrir bu nokta da düsturunu korumuştur. Artık bu zincirin, bu aşk - zincirinin erkeğin hıyanetiyle, erkeğin vefasızlığıyla, erkeğin denâetiyle, erkeğin şehvetindeki kararsızlıkla, uçuculukla vücud -yafte olduğunu gösteren meclislerini tanzim ediyor, tertip ediyor. Bu meclislerde bir dest-i vukûfun,⁵¹⁷ bir dest-i sanatın⁵¹⁸ izleri yaşıyor.

Yüz ve ellilerin Türk kadınlarının hayat-ı mahrûmiyetlerini⁵¹⁹ söyleyen meclis Cemal Bey'in sahnede vücuduyla nihâyet bulur. Cemal hodbin, kıskanç, riyakâr, yaramaz bir gençtir. Şekib'le Delis'in arasını bulmak istiyor. Şekib'e Hortanis'e gitme diyor. Bu kabil mi?.. Şekib bir kadın için eğlencesinden, zevkinden kalır mı?.. Hortanis'e gidecek, hem de şimdi gidecek.. isterse Delis Hanım... -Biraz tavrınız... Bu karar pek müthiş pek acı! -Gitsin! Evet, gitsin değil mi?.. Ah!.. Erkek! Düşünsene Şekib... Bu kadında senin mâzin, senin hayatın, hayat-ı zevkin⁵²⁰ var... Düşünsene.. bu kadın seni seviyor siz ne dersiniz, deyiniz! Şekib hiç düşünmeden “isterse” diye cevap verecek.. hayat... Şimdi sahnede Cemal, Delis var” artık Delis tahammül edemiyor.. izzet-i nefsi mecrûhtur.. mademki Şekib tebdil istiyor, mademki Şekib'in başka kadınlara, yeni yeni kadınlara ihtiyacı vardır.. onun da tebeddüle ihtiyacı var. O da yeni yeni erkekler, ister.. fakat inanmayınız! Bu bir

⁵¹⁶ Bakışındaki etki gücü

⁵¹⁷ Bilgi sahibi olan el

⁵¹⁸ Sanat dolu olan el

⁵¹⁹ Yoksun yaşam

⁵²⁰ Zevk yaşamı

intikamdır, inanmayınız! Bu aşkımızın taannüdüne ısrar-ı alâmına karşı “sükût et!” diye uzatılan bir yemdir.. öyle bir yem ki isti'mâl edildikçe aşk bundan tevahhuş eder, kaçır, azar, daha ziyade azar..

... Artık Delis iki, üç on, elli âşıkla yaşayacak... Cemal bu sözlere “öyle ya.. öyle ya..” diye cevap veriyor. Şimdi Cemal Delis'e âşık arıyor... Bu sırada Necdet Şekib'in bu büyük dostu sahneye giriyor. Necdet bir çok zamandan beri Delis'i sevmektedir.. bu böyledir, biz, insanlar bize yakın olanların saadetlerini çekemeyiz.. onların, saadetleri bizim olsun deriz. İbtidâları Delis'ten nefret ediyordu.. çünkü kadın Şekib'le o kadar iştigâl ediyor, Şekib'i o kadar teshîr ediyordu, ki... Şekib'deki Necdet'e ait samimiyetleri, muhabbetleri bile çekiyordu.. daha sonraları Necdet kadına acımaya başlamıştı.. bir kadına karşı ibtidâ' nefret, sonra merhamet aşkı uyandırır. Bu iki kuvvet bir vücudu bize daha ziyade müdekkik-âne daha ziyade harîsane tedkik ettirir, o vücudun güzelliklerini gösterir...

Cemal Necdet'le Delis'i yalnız bırakıyor, çıkıyor. Enver'de aşkını, aşkının safahatını, tarihçesini, kadının Şekib'ten çektiklerini görünce neler ümit ettiğini kadına ikrâr ve itirâf ediyor.

Delis Necdet'e göre kadındır süstür, kıskançlıktır. "Bazen kadınlar vardır ki, kadın değildir. Güzeldir, şühtur, zariftir. Fakat kadın değildir." Delis bunlardan değil.. Delis Necdet'in aradığı, araya araya bulduğunu kadındır. O, onu, kadını apartmanına alacak, [*]⁵²¹ farz telakkî ederek değil, kadın diye alacaktır.

İşte karar verildi, işte Necdet'le Delis beraber yaşacaklar, işte öpüşüyorlar.. Şekib... Kadın -Necdet Bey beni biraz içerde, odada bekleyiniz diyor.

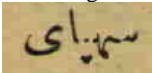
Şekib'in gurur-ı recüliyyeti⁵²² buna tahammül edemez.. üç şahıstan tereküb eden bir [*]⁵²³ aşk bu kâbil değil, olamaz.. kadın ibtidâ' Şekib'i sevmediğini söylüyor.. fakat bu söyleyişte öyle bir şey var, ki "seviyorum" diyor. Artık Şekib Necdet'i dostunu batıracak birçok sözler söylüyor. Fakat kadın bu sözleri birer aşk-pâre imiş gibi bütün mahzûzatiyla kabul ediyor.. Şekib demek beni aldattın diyor.

521

522 Erkeklik gururu

523

Hayır, yalan o onu hâla seviyor.. fakat o onun hayatını o kadar kırdı o kadar kırdı, ki.. artık tahammül edemiyor. Bunu tamir etmek kolaydır.. bir sayfıyeye giderler. Orada yalnız aşklarıyla yaşarlar.. birbirleri için yaşarlar.. bundan sonra muharrir şair ölüyor, eşhâsı sahnede şiir söylüyor fırtınalı geceler, azgın denizler, küçük sandallar, tehlikeler.. kadın da bu şiirin cazibesine mağlup Necdet'i unutup, Şekib'le gitmeye karar veriyor sayfıyeye gidecekler.. gördünüz ya onların aşkı da bazen tek bir halkadır. Kadın Necdet'e bu saadetlerini, Şevket'le izdivacını haber verecek.. izdivac bu kabil değil... Çünkü... Çünkü... O -kadınlarla izdivaç olamaz.. onlar nikahla alınamaz.. kadın artık ağlıyor. Sessizce ağlıyor ve Şekib'e kapıyı gösteriyor. Kovuyor. Yalnız kalınca düşünüyor, düşünüyor "hainler"... diyor, size aşk değil, yalan, yalan lâzımdır. Enver'i çağırıyor "ruhum, bak senin için onu kovdum, fedâ ettim, seni o kadar severim ki diyor. İşte yeni bir halka... Zincir teşekkül ediyor.

Muharrir bize, erkeklere diyor ki niçin ve neden bu kadınları, bu zavallıları, bu sizin hayatlarıyla, namuslarıyla, oynadığınız vücutları, fahişeleri tahkîr ediyorsunuz.. niçin, ve ne hakla?... Mademki onların aşkları, bu tevâlî eden zincirleri sizin vefasızlığınızla, hıyânetinizle teşekkül ediyor.. neden; evet, pek haklı... Biz erkekler insanlar onlara fena ediyoruz onları aldatan, onları düşüren, süründüren biziz.. doğru... Fakat onlar ikinci halkadan sonra o kadar müthiş, o kadar canavardılar ki... İşte Enver.. zavallı çocuk, zavallı âşık Delis'in kurbanı oluyor, aldanıyor, aldatılıyor. Kim bilir? Enver'den sonra bir başkası daha aldanacak, aldatılacak.. bir başkası daha... Hayat böyledir! İnsanlar birbirinin zararına yaşarlar.. aldatmak, aldanmak kânûn-ı tabiîdir.⁵²⁴ Yalan bir zincirdir ki.. ezelidir, ebedidir, mevrûsdur, mevrûs olacaktır.. biz insanlar, hiç hissetmeksizin, hiç istemeksizin birbirimize yalanı öğretiriz, telkîh ederiz.. burada, zincir olan bence aşk değil, yalandır...

O -kadınların aşkları bir zincirdir... Doğru... Fakat hayat bir zincirdir ki karmakarışıktır. Hayatta aşk halkasının yanında hıyânet, ve onun yanında vefa, ıstırap, ve bunun yanında gıpta, dedikodu halkaları yaşar. Hayatta bir pîç-â-pîç bir teşevvüş vardır.. hiç kimse hiç kimseyi mahkum edemez.. herkes birbirine karşı günahkâr ve mahkûmdur.. ve bu aşkta Müfîd Râtib, senin Delis'in kabahatlidir.. bilmeliydi ki rûh-i beşer çok sevmeye layık değildir tahammül edemez... Ruha

⁵²⁴ Doğal, tabiat kanunu

itimât inanmak vermek düşmanın eline silah teslim etmek gibidir. Ruh, ruh-i beşer⁵²⁵ tereddüde, şüpheye muhtaçtır.. o şüphe ile yanar, sızlar, tahkîrle vefakâr olur.. biz en ziyade bize lakayt bulunanların önünde uslu, iğnesiz ihtirâmlarla malî yaşarız fakat bunu da idare etmeyi bilmelidir. Lakayd olan şahıs karşısında bozulanın aşk-ı nefesine tecavüz etmemelidir. Beşer öyle mantığın hâricinde yaşayan, tesadüfün, kavânîn-i tabi'iyenin⁵²⁶ ipleriyle oynayın kukladır ki... En ziyade aşk-ı nefesine⁵²⁷ mağlûbtur.. severiz, çünkü ruhumuz o ihtiyacın esiridir, vefakâr oluruz, çünkü takdîs ve taabbüd ettiğimiz şahıstan yâhud maddeten ayrılmak gayr-i mümkündür. Terk ederiz; çünkü dün sevdiğimiz, bugün fazladır, kıskanırız, çünkü mağlûbuz, kendimizin nazarında küçülüyoruz.. hayat-ı hodbîni,⁵²⁸ aşk-ı nefistir. Ve ben Delis'in safiyetine, masumiyetine inanmam.. Delis bence bir leylak, bir zühre-i ismet⁵²⁹ değildir. Onu sâk huzurundan saf ve bî-günah bir dest-i levs⁵³⁰ koparmamıştır. Delis bence insandır vebadır; veya çamurdur... Evet, düne kadar pek masumdu, pek kördü.. fakat ruhunda ırsî, ebedî bir [*]⁵³¹ ve hıyânet tohumu saklanıyordu.. onlar açılmak, neşvü nemâ bulmak için bir zaman-ı müsait⁵³², bir zemin-i müsait arıyorlardı.. artık buldular..

Hayat aldananlara karşı pek merhametsiz, pek zalimdir. Bu sert, bu sa'b-ül-mürûr yolda hayatta yalnız bir şu'le-i refah vardır, aldatmak... Yalan bir mum, bir ateştir ki, insanlar onu şahsından şahsa elden ele tevdi' ile ezeliyetten ebediyete nakl ederler... Şekib Delis'i aldattı, pek iyi yaptı Delis Necdet'i aldattıyor, pek iyi yapıyor.. Ben ne ona, ne bana acırım.. ben bunu tabiî görüyorum..

İşte benim fikrim..

Fikirlerimizdeki, mütâlâlarımızdaki, tefekkürlerimizdeki tezattan sarf-ı nazarla Müfid Râtib Bey'in "Zinciri" bence muvaffakiyettir.. tarih-i temâşâmızda pek büyük

⁵²⁵ İnsanlığın ruhu

⁵²⁶ Doğa kanunları

⁵²⁷ Kendi aşkı

⁵²⁸ Bencil hayat

⁵²⁹ Masumluk yıldızı

⁵³⁰ Pis, kötü bir el

⁵³¹ رکو مملوٹ

⁵³² Müsait vakit

bir mevki' işgâl edecektir. Muharririni tebrik eder ve kemâl-i samimiyetle⁵³³ ellerinden sıkırım..

Şahabeddin Süleyman

YENİ KİTAPLAR

Osmanlı âlem-i edebiyatını Süleyman Fehmi Bey “Edebiyat” namıyla neşrettiği kitabıyla tezyîn etti. [*]⁵³⁴ bu muharrir ve muallim muktedirin eserinden “zevk” kısmını neşr ediyoruz.

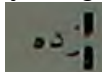
Zevk. –Zevk, asâr-ı tabiat yâhud mahsulât sanatın mehâsin ve nekâyisine nüfûz eden bir his rakîktir: zevk bir hassa-i basîta olmayıp dikkat muhakeme ile rikkat-i his ve bir dereceye kadar hayal ile birleşiminden müteşekkil bir haslet muhtelite olduğuna nazaran takdir-i sanat için bir dereceye kadar hünerverin hasâyisine malikiyet zarûridir, mamafih bir münakkidin bir şair veyâhud bir faci'-i nüvîs olması lazım gelmez; hatta erbâb-ı intikâdın böyle olması bir mahzûr teşkîl eder, çünkü o zaman münakkidin kendisine has bir temâşâ hayaliyesi, bir meslek edebîsi olacak, asâr-ı sanat hakkında ona göre hüküm verecektir. Meşhûr bir münakkid bu fikri teyit ediyor:

“Nukât nazarının daha vâsi’ olmasını isteyen bir münakkid için en iyi şey, hiçbir haslet-i hünerveranenin bulunmamasıdır, çünkü münakkid böyle bir hasleti hâiz olursa vereceği muhtelif hükümlerde lakayıt ve bî-taraf olamaz; muharririn bir isti’adâd mahsusu var ise münakkid olduğu andan itibaren onu cebine koyup unutmalıdır.”

Zevkin müterekkib olduğu anâsir-i selaseyi tedkik edelim:

Kuvve-i hissiye. –Kuvve-i hissiye güzel veya çirkin bir şeyin karşısında bulunduğumuz zaman hissettiğimiz hoş yâhud nahoş teessür vâsıtasıyla bize haber verir. Bundan anlaşılıyor ki bu kuvvet zaruridir bazen bir eserin bir fikiresinin bize

⁵³³ içten olgunluk

⁵³⁴

niçin hiss-i teessür ettiğini, niçin hoş görüldüğü tayin etmek mahâl olmasa bile müşküldür. Başka şeylerde olduğu gibi âsâr sanatında his olunupta izah ve ispat edilemeyen şeylere tesadüf olunur. Edibâdan biri “bir adamın zevki olmak için ruhu olmalıdır”, bir diğeri de “bir dehânın güzelliklerini hissedebilmek için zarafet ve ref'at-ı ahlakiyeye malik olmak iktizâ eder; ervâh-ı ‘adiye ise ona ne kesb-i ittıla' edebilir nede meftûn olabilir” diyorlar.

Kuvve-i muhakeme.. Âsâr-ı edebiyeyi takdir için kuvve-i hissiye kuvve-i muhakemeden asla müstağni olamaz çünkü bir münekkid tabiî olarak zuhûr eden bir teessür-ü müphem ile iktifâ edemez; onun esbâbını, ne gibi anâsırdan terekküb ettiğini araştırıp tahlil eder. Bu ise akl ve muhakeme ile mümkün olabilir.

Hayal. –Bir eserin ihâta-i ma'ânîside hayal ile mümkündür; en câlib nazar bir eser dehânın kıymeti, mündericâtından ziyade hayal ile keşfine müsaide eylediği şeyden ileri gelir. La Fontaine diyor ki “en güzel mevzularda düşündürecek bir şey bırakmalıdır.” Pol Burje (Paul Bourget)'de bu fikri teyit ediyor: hüsn ve mahz-i edebi, ifadeden ziyade ilham-ı efkâr da tecelli eder, güzel şairlerin tesir-i sâhiri, hayal ile bir şebek zıll manevi ile ikmâl edilmelidir. “Hulâsa hayal, muharririn bir zıll-ı hafif ibhâm altında arz eylediği o bî-hudûd mesâfât-ı efkârı kat' eder, birçok şeyler keşfetmeye başlar, keşfettikçe zevkiyât olur.

Acaba herkes hisse-dâr-ı zevk midir?

Zevk-i mehâsin ve nefâis sanatı hissetmek hassesinden ibaret olduğuna ve bütün sanâyiye karşı suret-i mutallâka⁵³⁵ da gayr-i mütehassis⁵³⁶ bir kimse bulmak mümkün olduğuna göre zevkin bir derecesi herkeste bulunabilir. Fakat her şey de olduğu gibi zevkte de derecât-ı muhtelif⁵³⁷ vardır. Vâkı'an hazz, elyâf-ı asabiye⁵³⁸ harekâtından ileri gelirse de kabiliyet-i taharruk ve tehyîc bir değildir mademki ihtisasın hadd-i müşteriki yoktur, zevkte bir derece değildir. Bundan başka zevk-i tenevvü'⁵³⁹ eder. Bazıları şiiri sever, bazıları resmi tercih eder, muammariyi istihfâf edenler, mûsikiden müteessir olurlar.

⁵³⁵ Bırakılmış yüzler

⁵³⁶ Duygulanmanın dışında

⁵³⁷ Türlü dereceler

⁵³⁸ Sinir lifleri

⁵³⁹ Çeşitlilik zevki

Tenkidin şerâit-i zarûriyesi⁵⁴⁰ ikidir:

Birincisi bir hassasiyet-i tabiyye, ikincisi birçok âsâr-ı nefisenin müdekkikâne mukayese edilmesiyle şerâit-i bedî'aya hakkında iktisâb olunan bir hiss-i amîktir.⁵⁴¹

Zevkin hasâisi nedir? Rikkat, vüs'at, selamettir.

Rikkat, bir eser sanatın en gizli mehâsin ve nefâisini temyiz eden bir kuvvettir; bu kuvvet sayesinde ki münekkid, tesir-i umûmî⁵⁴² içinde dakâ'ik hususiye tefrîk edebilir, merkez-i asabiyyette⁵⁴³ vuku'a gelen sadme-i külliyye⁵⁴⁴ de elyaftan her birine intibâ eden ihtizâzatın kudret ve şiddetini ölçebilir. Bu, öyle mühim bir meziyettir ki sanat-ı intikâdı teşkîl eder, vüs'at, âsâr-ı muhtelif-i sanatın kıymet hakîkelerini takdir eden bir meziyettir. Vüs'at-ı zevke⁵⁴⁵ mâlik olanlar, âsârın menşesine bakmayarak cümlesine meftûn olurlar, hâlbuki zevki mahdûd olanlar, mahsûlât sanattan⁵⁴⁶ temâşâ hayallerine tevâfuk edenlerini kabul ve iltizâm, tevâfuk etmeyenlerini ret ve ithâm ederler. Volter'in (Voltaire) zevk-i rakîk⁵⁴⁷ olmakla beraber mahdûddur.

Selamet, mehâsin-i hakîkiyeyi⁵⁴⁸, mehâsin-i sahteden⁵⁴⁹ tefrîk ederek doğru hükümler veren meziyettir, bu meziyet pek nadirdir. Muasırını hakkında verdiği hükümleri ihlâf da teyid ettiği için alev, bu meziyet nadireye mâlik gibi görünür.

Terbiye-i zevk -irâe ettiğimiz şu hasâis hepimiz de rüşeym halinde olunur. Bunların inkişâf ve ittisa' tammi sebatkârane ve ikfâne bir terbiye ile mümkün olabilir. Zevk-i tabii ekseriyâ mahrûm rikattir. Böyle bir zevke malik olanların nazarından birçok güzellikler kaçar.

Zevk-i vesâit âtîye ile tekemmül edebilir:

1- Nezahet-i ahlak. -nezahet-i ahlak kuvve-i hissiyenin rikkatini temin eder

⁵⁴⁰ Zorunlu koşullar

⁵⁴¹ Derin his

⁵⁴² Genel etki

⁵⁴³ Sinir sistemi

⁵⁴⁴ Bütün çarpışmalar

⁵⁴⁵ Zevk kapasitesi

⁵⁴⁶ Sanat ürünü

⁵⁴⁷ İnce, hassas zevk

⁵⁴⁸ Gerçek güzellik

⁵⁴⁹ Yalan güzellik

2- Enâfis-i âsârın⁵⁵⁰ temâşâ ve tettebbu' ciddîsi, bu cihet, hayali ve [*]⁵⁵¹ bunda sûret-pezîr olan temennâlı âlâ eder.

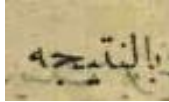
3- Tesir-i muhitât.⁵⁵²

4- Efkâr-ı bâtıla⁵⁵³ ve ihtirâsât-ı fâsidenin⁵⁵⁴ fikdânı. Çünkü bunların mevcûdunu ciddiyet-i muhakemeyi ihlâl eder.

Muktedir münekkidler⁵⁵⁵in âsâr-ı tenkidiyelerini okumakta tekemmül zevke medâr olur, çünkü nüfûz-ı nazar, rikkat-ı fikre⁵⁵⁶ mâlik olan münekkidin, mahsulât-ı dehânın metin, zayıf cihetlerini bize gösterip verdikleri hükümlerin ne gibi esbâba müstenid olduğunu teşrîh ederek kendileri gibi bazen de kendilerine muhalif sûrette düşünüp muhakeme etmeye bizi alıştıırırlar.

Zevkin ehemmiyeti. –Vicdan ahlakı iyilik, fenalık hakkında nasıl i'tâ-yı hükmederse zevkte güzellik, çirkinlik hakkında öylece hüküm verir: binaenaleyh ahlak için vicdan ne ise sanat için de zevk o dur. Zevk, mübdi' olmayıp bir haslet-i hâkime olduğu için “tenkit kolay sanat güçtür” denmesidir. Fakat hakikat halde ikisi de güçtür. Tenkit kelimesini âsâr sanatı tezyîf makamında isti'mâl edersen tenkit kolaydır. Bu sözün manası da doğrudur. Yoksa tenkit lafz-ı âsâr sanatın kıymetini takdir manasını ihtiva ederse tenkit güçtür. “Bir müellifi tenkit etmek kolay ise de bihakkın takdir etmek güçtür.” Suretinde der-miyân edilen mutâli'ede müdde'âmıza bir burhan-ı müüebbed⁵⁵⁷ teşkil eder. Bir muharririn bihakkın tenkit edebilmesi zevke tevakkuf eder. Maa-hazâ zevk, münekkid için lazımsa muharrir için elzemdir. Çünkü zevk, kuvve-i muhayyeleyi tasavvurât mübalağakâraneden, kuvve-i hissiyeyi fart tehyîcten vefaye eder, fakat şu haslet nadirdir. "Labrüyer" (La Bruyère) diyor ki kuvve-i mefkûresi bir zevk-i selîm, bir tenkid-i âdil-âne⁵⁵⁸ ile müterâfik olan pek az adam vardır.

⁵⁵⁰ Eserlerin en güzeli

⁵⁵¹ Çevrenin etkisi

⁵⁵² Hükümsüz fikirler

⁵⁵³ Bozuk aşırı istekler

⁵⁵⁴ Eleştiri mahiyetindeki eserleri

⁵⁵⁵ Fikrin inceliği

⁵⁵⁶ Ömür boyu sürecen kanıt

⁵⁵⁷ Hakka riâyet eden eleştiri

Münekkid bî- taraf ise iki hizmet ifâ eder:

1- Dâima muazzam, müfrit olan şeylere mütemâyil olan halkı daha salim fikirlere davet ederek terbiye-i fikriyesini ikmâl, adilane şarlatanlığa düşmekten men eder; hulâsa onları güzel eserlere imâle, çirkinlerinden teneffür eder.

2- Sanatın takip edeceği istikâmeti çizer: kendisine yol irâe eder. Fransa'da son zamanda teessüs eden "naturalizm" meslek-i edebisi, Ten (Tainne)'in efkâr ve metâli'âtına medyundur.

Süleyman Fehmi

HAREKÂT-I İLMİYYE

Tefekkürâtımızın Mekanizması

Münderecât: -boş münakaşalar, etiketle muhteviyât -iyi düşünebilmek için mutlak tefekkürâtımızın mekanizmasını bilmek lâzımdır? -Herkes her istediğini düşünebilir mi? -His olmazsa fikir de olmaz -rüya nedir? -Harekât dimâğının istikâmet ve vüsâtı -iki misal- katiyen iradi değildir -hayatta tesadüf var mıdır? -O halde tecrübe lâzım -diğer bir misal- küçük bir netice-i ahlakiye.

Mesud olmak için lâzım olan şey fikrimizin hamza-ı gâlibesi⁵⁵⁹, daha doğrusu faaliyet-i asabîyedir, deniliyor. Acaba bunlar nedir?..

Evvela şunu söyleyeyim ki burada tamamıyla eski müellifler gibi bazı kelimât-ı 'atıka⁵⁶⁰ istimâl edeceğim mutlak büyük bir yenilik göstermek ihtiyacı bende henüz merzî bir hale girmemiştir. Vak'â efkârımızı bildirir birer etiketten başka bir şey olmayan kelimâtın ihtivâ etiketleri ma'âni tamamıyla bilinmezse isti'mâlleri pek tehlikelidir. İşte bir kere bu düşünce insana gelir de bir tetkik, bir kontrol etmek istenilirse bu etiketlerin eğer muhteviyâtlarıyla muvâfakat etmedikleri görülür her ne kadar tarih icatlarından biri asırlar geçtiği halde hâlâ aynı hâdisatı idare eden kelimât nadir değilse de müteaddid defalar manası değişen ve vaktiyle tercüme etmiş buldukları fikir veya nazariye tamamıyla bâtil olmuş kelimâtta pek

⁵⁵⁹ Galibiyeti isteyen

⁵⁶⁰ Eski kelimeler

çoktur. Bundan başka her kelimenin kendine göre az çok bir elastikiyeti olur. Bunlar öyle kelimelerdir ki her düşünenin fikrine göre ayrı bir manayı hâiz olabilirler. Bundan başka aynı hakikaten muhtelif iki vechini dahi irâe eden yâhud aynı zaman da yekdiğerine zıt iki fikri birden ihtivâ eyleyen kelimâtta eksik değildir. Bununla beraber yeni: fakat henüz gayr-i mu'ayyen⁵⁶¹ vesâit tahrir ve tekellüm isti'mâle boş, pek boş münâkaşata sebebiyet vermekten ihtirâz ederim.

Tefekkür diyorduk: Aza-yı muharrinenin⁵⁶² ne teşrîhini ve ne de fizyolojisini bilmeyen bir kimse bacaklarını isti'mâlde hiçbir güçlük çekmez, ziya kanunlarını bilmeyen bir kimsenin gözlerini isti'mâlden mahrem olmaması gibi. Hâlbuki uçaklarımızı hissedebilmek için lâzım gelen malumatı veren yine ilimler bu kanunlardır.

Güzellik birçok mevkide insan hiçbir malûmât-ı psikolojiyeye mâlik olmaksızın pek doğru düşünebilir, fakat tefekküranemiz o kadar karışık, göz ve bacağa nazaran o kadar muğlâktır ki kolayca tarif edilemez.

Eğer ciddi bir tahlîl-i manevî⁵⁶³ yapılmak lazım gelirse mutlak onun alet ve vesâiti de bilinmek iktizâ eder. Ve bizi kelimâtın âdem-i ciddiyet ve televvününden iğfâlât müdehhişesinden kurtaracak şeyde ancak budur.

O halde tetkîk edelim: Her arzu ettiği şeyi düşünebilmek insanlara henüz nasip olmadığı cihetle ne kadar dâhî olursa olsun şimdiye kadar hiç kimse kendi nâsiye-i müte'âliyesinden⁵⁶⁴ yeni bir fikir istihsâline muvaffak olamamıştır. Tefekkürâtımız ne kadar muğlâk dahi olsa ancak hiçbir emr ve irade tahtına giremeyen bazı iştirâkat efkârı intâc eder. Ve bu netâyic o kadar kat'i ve zarûriyettir ki belâ-ı tereddüd⁵⁶⁵ yek-diğerini takip etmekte gecikmez, onların mucizelerini, intizâmları lâyetegayyedir.

Bu fikirler bize daima hâriciden gelirler. Gerek maddi gerek manevî bilcümle efkârınız hârici ve benliğimize nazaran yabancı, hatta kendi uzviyetimizden bile mütehassıl bulunsa yine onların hatta onları icap ettiren esbâbın gayretleri bâkîdir. Çünkü hiçbir vakitte tefekkürâtımızı irade eden şey kendiliğimiz olmamış ve

⁵⁶¹ Belirlenmemiş

⁵⁶² Yazarlardan oluşan topluluk

⁵⁶³ Manevi incelemeler

⁵⁶⁴ Ulu çehreler

⁵⁶⁵ Kararsızlık belâsı

olamayacaktır. Zaten bütün fikirlerimiz tecârib -zâtiyemizden, kitaplardan ve mükâlemetten edebildiğimiz bilgilerden ve nihâyet havâss müteaddite vâsıtasıyla edebildiğimiz malûmâtta teşkîl eder. "His olmazsa fikir de olmaz" sözü psikolojinin en metin ve esaslı bir faidesidir.

Demek ki katiyen kendi kendimize düşünemiyoruz. Dimâğımız öyle bir (hoş hayal-nemâ) dır ki orada, bir takım hârici darbelerin tesîriyle eşkâl-i muhtelif-i tefekkürât⁵⁶⁶ tahsil eder. Ve bu sûretle harekete getirilen bir kısım dimâğ uyanıklığımızda fikirler hâsıl ettiği gibi uykumuzda da yine o fikirlerin bir şekli diğeri demek olan rüyalarımızı meydana getirir. Ve biz bu takib-i efkâr⁵⁶⁷ ve muhâkemâtı uyurken men' edemediğimiz gibi uyanırken de men' edemez.

Bu harekât-ı dimâğın⁵⁶⁸ istikâmet ve vüs'atı tarîk temâdîsinde rast geleceği muhakkak olan bazı manalara, yine aynı vesâit-i tecrübeye⁵⁶⁹ ve hissiye ile vaktiyle istihsâl edilerek hafızamızda biriktirilmiş diğeri bir kısım efkâr-ı dâhiliyeye⁵⁷⁰ tabidir. İşte en adi bir cinâstan en yüksek bir fikr-i dâhiyâneye⁵⁷¹ kadar hepsine de bu kat'i ve müstakil teselsül efkârı görmek zarûrîdir.

Burada izâh etmek istediğim şey avâm için biraz muğlâk gibi görüldüğünden bir iki misal irâd etmekten kendimi alamayacağım.

Birinci misal: İki delikanlı tasavvur ediniz ki şerâit mevcûdiyetleri onları gayet erken uyanarak işlerine gitmeye mecbur etsin. Uykunun kâni derece olması, adet, kendi kendimizi manyetizma, sabahın ziyasıyla â'sâbın tahrir-i şey vesair diğeri birçok şeylerle bunların ikisi de uyanır. İşte bu dakika da bunlardan hiçbirisi arzu olunan herhangi bir şeyi düşünebilmek iktidarına mâlik değildir, zihinleri tamamıyla tesadüfî bazı ahvâl taht tesîrinde hep eski cereyan fikriye zemin olur. Mesela birisi: "Ah ne kadar gecikmişiz" diye yorar. O zaman diğeri fikirlerde doğar: "Acaba kâfi mukadder uyuyabildik mi?" Ve yine aynı tefekkürât taht tesîrinde saatine bakar. Vaktin biraz geçmiş olması onu biriyle müteharrikmiş gibi yatağından atlatır.

---

⁵⁶⁶ Düşüncelerin çeşitli şekilleri

⁵⁶⁷ Fikirlerin izlenmesi

⁵⁶⁸ Beyin fırtınası

⁵⁶⁹ Deneyim araçları

⁵⁷⁰ Dâhili fikirlr

⁵⁷¹ Dâhice fikirler

İhtimâl ki bu delikanlı tefekkürâtının bu o emrine hiçte itaat etmek taraftarı olmayacaktır. Fakat bu, bir emirden ziyade in'ikâsıdır. Yani tefekkürâtımız bize hâkim değil, belki bizzat bizim terbiye-i ruhiyemizden ⁵⁷² yani yine bizim mevcûdiyetimizden mütehasıldır. “Vaktiyle işte gitmek” fikri bizce öyle bir mana-yı mütehayyiz⁵⁷³ dir ki hemen buna itaat eder ve meseleyi (hiss-i vezâif) terkîb aceleyle hallediyoruz.

Diğer delikanlı [*]⁵⁷⁴ arkadaşı gibi saate seri bir nazar atfetmiştir. Fakat hiçbir hareket, hiçbir aks-ı tesîr⁵⁷⁵ ... Arkasını döner ve tekrar uyur. Bu ise hiss-i vezâifenin⁵⁷⁶ za'fî, sa'yindeki istifâdenin noksanı gibi şeylerden ileri gelir. Diğeri ne kadar istirâhat-ı kalp⁵⁷⁷ ile işine koşarsa o da ayn-ı itminân⁵⁷⁸ vicdan ile uykusuna devam eder.

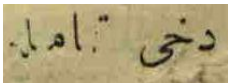
Cereyân-ı efkârımızın ne gibi neticelere vâsıl olabileceğinin evvelce ta'bidini muhâl gider. Mütefekkirin hafızasında mevcûd birçok eski fikirler, etrafında mütehasıl vekâyi' muhtelif ve tesadüfe hissiyât, bu cereyânı hiç zannedilmeyecek vadilere doğru sevk edebilirler ve bu sûretle teselsül eden efkârın intâc edecekleri şey vakayi'dir.

O kadar gayr-i iradi bu sûrette vâki' olan bu kâbil iştirâkât-ı efkâr⁵⁷⁹, tarz-ı temâdîsinin⁵⁸⁰ ifrât-ı i'vicâc⁵⁸¹ cihetiyle bazen bizzat kendimizi bile mütehayyîr eder, bir musâhabe esnâsında gözlerimizi açarak: “Asıl bahis ne idi acaba?...” diye düşünürüz.

İkinci misal: Mesela vaktiyle pek ziyade mutazarrır olduğumuz bir şey, kendisine şiddetle münfa'il bulunduğumuz bir kimse nasılsa hatırımıza geliverecek olsa fevkalade mütesir oluruz. Saatlerce beni taciz eden bir silsile-i efkâr⁵⁸² bu teessürümüzü takip ve başka bir şey düşünebilmek için ısrar ettiğimiz kadar bu silsile

⁵⁷² Ruhun olgunlaşması

⁵⁷³ Mühim manalar

⁵⁷⁴

⁵⁷⁵ Etkinin yansıması

⁵⁷⁶ Görev bilinci

⁵⁷⁷ Kalbin huzur bulması

⁵⁷⁸ Benzer kanaate sahip olma

⁵⁷⁹ Fikirlerin ortaklığı

⁵⁸⁰ Devam eden usuller

⁵⁸¹ Doğru davranmamadaki aşırılık

⁵⁸² Düşünceler zinciri

siyâhta temâdi eder durur. Bunu kesmek, tevkîf edebilmek mümkün değildir. Daima bir taharrük-i dâhili⁵⁸³ taht-ı teessüründe tahassul eden bu nevi eşkâl-i muhtelif-i dimâğyayı men' etmek iradeye dair belki yine bir taharrük-i dâhil değere ihtiyaç gösterir.

Bazen istemediğimiz ve kendi menfaatimize hâdim bir irade-i taht-ı teessüründe katiyen yapamayacağımız bir işten sonra: "Ah ben bunu yapmamalıydım" demez miyiz? Yine bazen: Bu emrimi niçin icra etmedin?" Sualine karşı: Affedersiniz efendim hatırıma gelmedi" gibi son derecede şâyân-ı afv⁵⁸⁴ bir cevap alındığı vaki' olmuyor mu?

Demek ki arzu ettiğimiz şeyi, yine arzu ettiğimiz dakika düşünebilmek bizce adîm olmayandır. O halde ehemmiyet verebilecek şey ancak (dikkat) oluyor. "Bu, böyle olmak icap ederdi" diye teessüf etmektense her şeyden ikinci defası için bir fikr-i mükemmel elde etmek daha münasiptir. Çünkü hayat-ı zihniyemizde gerek tesadüfî ve hârici bir fikrin zuhûr âtisi ve gerekse bir terbiye-i mükemmele ile tamamen kesb-i kuvvet edemeyerek hafızamızın bir köşesinde sıkışmış kalmış mündericât-ı vicdanımız⁵⁸⁵ bir meclis-i ehîbbâ⁵⁸⁶ kapısından çıktıktan sonra hatırıma gelen bazı gülünç cevaplar kadar bile mühim olamazlar.

Netice: Tefekkür etmez katiyen iradi değildir. Vaktinde yetişmiş bir mektup bize büsbütün tebdîl-i fikir⁵⁸⁷ ettirebilir. Ahiren intihara tasaddî eden bir İngiliz, dostlarının birinden gelen bazı nasâyih hâvî bir mektubu son dakikalarında okuyarak "ah pek güç olma vâsıl oldu" demiş ve terk-i hayat etmiştir.

Yine intihar arzusıyla çıldıran hayal-i perver⁵⁸⁸ bir kadın kendisini atmak üzere çıktığını yüksek bir kaleden aşağıda, böyle oynayan çocukları görmüş ve onları sakatlamamak maksadıyla tekrar aşağıya inerek kendisini civardaki nehre atmıştır.

Mamafih tekmîl harekâtımız vakâyi'-i tesadüfyeye⁵⁸⁹ mi merbûttur, diyeceğiz?.. Hayır aynı zamanda tefekkürâtımızın harekât-ı gayr-i iradeyesiyle⁵⁹⁰

⁵⁸³ Dâhili hareketlenmeler

⁵⁸⁴ Bağışlanmaya layık

⁵⁸⁵ Vicdanımızın içindekiler

⁵⁸⁶ Dostlar meclisi

⁵⁸⁷ Fikir değiştirme

⁵⁸⁸ Büyüten, besleyen hayaller

⁵⁸⁹ Tesadüfî olaylar

⁵⁹⁰ İrade dışı hareketler

uyanana, taharrük eden münâzır muhtelif-i dimâğya,⁵⁹¹ yani fikirlerde var. Bunlar vâkı'â bize yine hâricden gelir, ve başkaları tarafından memnuniyetimize ilkâ olunurlar, fakat terbiyenin burada büyük bir teessürü, dahi vardır.

Deniliyor ki: Hayatta hiç tesadüf yoktur. Eğer bundan maksat mutallaka her hadisenin bir sebebi var, demekse haklı... Mesela belâ-yı ihtiyât⁵⁹² çatıdan aşağıya bir kiremit atan yabancı şüphesiz kendi iştirâkât-ı efkârı taht-ı teessüründe hareket ediyor ve kezâlik ben yine bir sebep taht-ı teessüründe oradan geçiyorum. Fakat ne yabancının niyeti neden benim intihara ihtiyacım olmadığı halde meş'ûm bir vak'a tahaddüs eyliyor, demek ki tesadüf mevcut ve ayrı ayrı esbâba tabi, yekdiğeriyle hiç münasebeti olmayan iki hadisenin aynı zamanda tahassul etmesinden ibarettir.

Ve mademki tefekkürde ihtiyârı değildir, insanın dâhili bir kuvvetine tabi', tahassul etmez, gayr-i ihtiyârı ve [*]⁵⁹³ Efkâr aynı kiremitler gibi kafamıza yağarlar. Fakat tecrübe üzerinde tamirat yapılan çatıların altından geçmemize mani olur. Bizim için icap eden şey o tehlikeyi bilmektir.

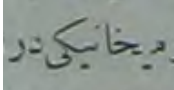
Bu dakikayı daha iyi anlatabilmek için şöyle bir misal bulalım:

Geniş ve düz bir saha tasvir ediniz ki onun üzerinden geçenler mütemadiyen küçük küçük yuvarlaklar bıraksınlar. Bu yuvarlaklar tesadüfen şurada burada kalacaklar, yani belâ-yı intizâm⁵⁹⁴ ve kendilerine verilen birer kuvve-i ibtidâ⁵⁹⁵ taht-ı teessüründe biraz yuvarlandıktan sonra karmakarışık birer mahal işgal edeceklerdir. İşte bunlar vekâyi' tesadüfiden tevellid eden efkârdır. Düz ve nihayetsiz saha ise zihn-i beşer.⁵⁹⁶

Bu sahayı bir bilaro masası gibi dört elastiki sedd ile tehdit edecek olursak yuvarlaklar arkasındaki intizamsızlığın azalmaya başladığı görülür. Artık yeniden bırakılanların evvelkiler gibi gayr-i muntazam ve gayr-i muayyen yerlerde kalmaları mümkün değildir. Bir kere kenarlarda hiç yuvarlak bulunmayacağı gibi orta yerde de az çok intizam husule geleceği der-kârdır. Çünkü yavaşça bırakılanlar kenarlara

⁵⁹¹ Beyinde var olan çeşitli tartışmalar

⁵⁹² Önlem alma belâsı

⁵⁹³

⁵⁹⁴ Düzen belâsı

⁵⁹⁵ Başlangıç niyeti

⁵⁹⁶ İnsanın zihni

kadar gitmeye kuvvet bulamazlar. Şiddetle atılanlar ise kenarlara çarparak tekrar orta yere avdet ederler.

Şimdi buraya, bu sahaya bazı nehirlerde bulunan bendler gibi yeniden bir takım seddler ve manalar ilave edecek olursak artık hiç intizâmsızlıktan görülmez. Lalettayin herhangi bir tarafa atılmış olan bir yuvarlak kuyâ bir huni içinden salıverilmiş gibi muntazam bir yol takip ederek sıraya girer.

Dimâğın terbiye etmiş bir adam yalnız dört tarafı elastiki sedd ile mahdûd bir saha elde etmiş demektir. Hâlbuki tecrübe ve bundan mütehasıl-ı efkâr ve hakayık öyle muayyen birer bend, birer sedd dir ki iştirâkât ve inhilât efkârı idare ederler.

Demek isterim ki: bize lazım olan şey dimağımızdaki kavâ'id-i tecrübenin teksîri ve tesadüfen tahassul edecek olan efkârımızın az çok onlarla takyîdidir.. Bu kavâ'id-i tecrübeye⁵⁹⁷ gelince, bunların hepsi bizzat istihsâl edebilmeklerimiz muhâldir. Daima yek-diğerimizin tecrübelerinden istifade etmeli ve bize, gaye-i hayat olan saadeti bulduracak olan terbiye ve ahlak kitaplarının tecârüb-i umumiyyeye istinaden yazmalıdır.

Netice olarak şunu da söyleyeyim ki kendi hissiyatına göre muhakeme etmekten başlayan insan için ahlak diye kabul olunan bilcümle esasların mutlaka sağlam ve lâyuhtî olduğuna kâni' olmamalıdır.

Bazen o kadar sürat ve o kadar şiddetle atılmış yuvarlaklar olur ki dimâğımızdaki intizâm seddlerinden birisini parçalayabilir. O zaman intizâmsızlığın önünü almak için yeni bir sedd inşâsı onun daha ziyâde tahkîm ve tarsîn edilmesi icap eder. Bu ise hayali bir irade ile değil, belki hadisât ve vekâyi'e nâfiz bir nazarla ve yeniden tecârüb icrâsıyla kâbil olabilir.

Baha Tevfik

⁵⁹⁷ Deneyim kuralları

KÜÇÜK HİKÂYE

Baskın

-Kardeşim Refik Halid'e-

Manisa tahrîrât başkâtibi Hilmi Efendi havanın şiddet-i burûdetine⁵⁹⁸ rağmen, bugün de itiyâdını bozmadı. Saat on birde, hükümet konağından çıkar çıkmaz, kavafları, büyük çeşmeyi, semerciler içini mümkün olduğu kadar seri' hatvelerle geçerek her akşamüstü, kedisini, istasyona isâl eden caddeyi takip başladı.

Semada bir buzlu cam donukluğu vardı.. hava vahşi, 'anîf bir kedi pençesi gibi yüzün cildini tırmalıyor, ve caddenin üryan dallı ağaçlarında, derin bir melal şitâiyye titriyordu.

Genç adam mümkün mertebe az üşümek fikriyle adımlarını sıklaştırdı. Paltosunun yakasını ta kulaklarına kadar çekerek, bastonu koltuğunun altında, elleri ceplerinde, büzülmüş yürüdü... Kendi kendine:

-"Şüphesiz bu bir kar havası..." diyordu. Kar ta karşıda, ova tarafından, Menemen Boğazı'nın üstünden, şehrin semasına doğru uzanıp, yayılan mühib ve kesîf bir sürü bulut kütleleri onun bu hissini teyit ediyordu. Zaten bütün gece, sabaha kadar, dağların tepelerine bir hayli kar yağmıştı. Ve şimdi bu dağlar ta uzaklardan, beyaz ve dumanlı başlarıyla ona, iliklerine kadar işleyen, soğuk ve acı bir selam burûdet yolluyorlardı.

Hilmi Efendi: Pis memleket, pis hava!, diye söyleniyordu.

Belediye bahçesini geçip, reji dairesinin önüne geldiği zaman soğuğun şiddeti onu o kadar korkuttu ki daha ziyade ilerlemekte mütereddid kaldı. Karşiki arsada, etrafa biraz hayat ve şetâret saçan yaygaralarla bir küme Rum çocuğu top oynuyordu. Bazen evlerin pencerelerinde, camların arkasında, bir el işine eğilmiş bir takım sakît kadın başları görünüyordu. O da, bu saatte bu keskin ve bî-âmân kıştan uzak, öndeki mangal başının sıcak ve sükûnet-bahş yazını düşündü. Fakat ayaklarının iki senelik mübrem bir itiyadına galip gelmek mümkün olmadı. Ve gayr-i ihtiyari aşağıya doğru ilerlemeye başladı. İki senedir tam iki senedir, bu memlekete geldiği günden beri onun en büyük zevki, eğlencesi, böyle her akşam üstü kaleminden çıkar çıkmaz bir

⁵⁹⁸ Soğukluğun şiddeti

kere istasyon yolunu boylamak, orada akşam trenin, intizâren Yurigani'nin gazinosunda bir kaç mastika içmek, ve trenin hareketinden sonra Rum mahallelerinden dolaşarak evine mümkün olduğu kadar geç avdet etmekten ibaret kalmıştı. Tren ona, İzmir'in hayat-ı dağdakârından⁵⁹⁹ bir nefha-ı şetâret⁶⁰⁰ getirir, Yurigani'nin mastikaları bütün gün onun kalbini dinleyen ye's ve melâl kurtlarını öldürür. Kadın!.. Hilmi Efendi buraya geldiği günden beri, kadın nedir? Artık bilmiyordu. Ve gençliğinin bu elim mahrûmiyeti onda iki senedir ruhunun bütün azim ve metâneti, bütün mukavemetini ezen, çürüten, mühellik bir hastalık halini alıyordu. Şüphesiz bu onun cezasıydı, çekecekti. İzmir İdâdisinden karf-ül-âla bir şahadetname ile çıkıp İstanbul'da mekâtib-i aliye⁶⁰¹ kapılarında hacâlet-âlûd inhizâmlara uğramasına, ve sonraları artık kendisine para yetiştirememeye başlayan ihtiyar anasıyla sokak ortasında aç ve harap kalmak tehlikelerine maruz olarak, bütün gençlik hayallerinin hilâfına bilinemez nasıl, iyi veya fena bir tesadüfün sevgiyle Aydın vilayetinin hiçte neşe-âver olmayan bu mukassî köşesine sürüklenip, mâdâmülhayat artık burada, hep burada çürümeye mahkûm olmasına sebep nedir? Kadın değil midir?...

Hilmi Efendi dimâğını kaplayan bir sürü mübhem düşünceler ve hisler bulutuyla, dalgın gazinoya vasıl olmuştu. Orada treni bekleyen birkaç yolcudan başka kimseler yoktu, bunlarda uzun püsküllü, potorlu ve heybeli bir takım Rum köylülerinden ibaretti. Bu adamlar oranın havasını pis gaseyan-âver bir tütün dumanıyla kirletiyor ve etrafa muhill-i sükûn⁶⁰² bir savt ve hareket gılteti yayılıyordu.

Tahrirât başkâtibi her akşam ki mevkine, ta orada köşede, demir yoluna nazır olan pencerenin yanındaki masanın başına oturdu ve bir mastika istedi. Sobanın harareti bir çaryek saatten beri, dışarıda, havanın buzlarıyla uyuşan vücudunu latifkâr sıcak bir der-aguşla sarıyordu. Ta uzaklardan lokomotifin gittikçe yaklaşan sesi işitiliyordu. Bu ses onun kalbini her gün derin bir seyahat emeliyle titretiyordu. Ah, onun ne kadar maceraperest bir ruhu vardı! Ve bu ruh, bu ulu memlekette, buzlu dağların kenarında, bu uyuklayan evler arasında, daima küf kokan ihtiyar kalem

⁵⁹⁹ Telaşlı yaşam

⁶⁰⁰ Neşe esintisi

⁶⁰¹ Yüksek okullar

⁶⁰² Sessizliği bozan

odalarında ne mezar-âgin dakikalar yaşamaya mahkûmdu... Ona en ziyade geceler gelirdi. O en ziyade camları buğulanmış mahalle kahvehânelerinde vaktinden evvel ihtiyarlamış, ağzı daima ya soğan veya sarımsak kokan kalem arkadaşlarıyla karşı karşıya bitmez tükenmez iskambil, tavlâ oyunları arasında geçen sefil ve miskîn dakikalardan korkardı...

Hilmi Efendi: "Bunlar hepsi bir tarafa! Ya kadınsızlık, kadınsızlık!" diye sızlardı.

Mamafih ki iki aydan beri, mechul bir kadın eli ona bir macera-yı zen-dost⁶⁰³ hazırlıyor gibiydi. Vaktinin kısm-ı a'zamını⁶⁰⁴ taşralarda a'sâr kitabetiyle geçiren bir biraderi ve altı yedi yaşlarında küçük bir çocuğuyla, kendi evinin ta karşısında ikâmete başlayan Esmâ Hanım isminde bir dul kadın ona kafesin arkasından ince beyaz parmaklarıyla mini mini bükülmüş muhabbetnameler atıyordu... Bunlar iki aydan beri, hemen her gün mahallenin en tenha zamanlarında, akşam ezanlarından sonra, lertzân ve bî-tâb kelebekler gibi onun başına düşüyordu. Bu kâğıtlar hep birbirine benzer kelimelerle dolu idi. Onlar ekseriyâ "[*]"⁶⁰⁵ kararın yok ilh." Tarzındaki cümlelerin daima cevapsız kalması üzerine artık bunun böyle neticesiz masum bir oyundan başka bir şey olmayacağına hüküm vermiş ve kendisi için iki aylık uzun bir râbîta-ı kalemiyeden⁶⁰⁶ biri hâlâ kafes arkasında gizli bir gölge halinde kalan bir kadına ait hülyalarını gömmüştü. Zaten o böyle mahalle içinde komşu arasında şâme-girîz Türk hanımlarıyla vuku' bulacak münasebet-i âşıkânenin ne fena neticeler vereceğini bilir ve bundan tehâş ederdi. Bâ-husus kendisi için, bâ-husus İzmirli Tahrîrât başkâtibi Hilmi Efendi için, hiç camiye gitmemek, kahvehanelerde daima başı açık oturmak ve her gün bir Frenk tarz ve edasıyla giyinip süslenmek gibi adeta reddiyye ile mahalleli nezdinde her hareketi câlib-i tetkik⁶⁰⁷ ve tenkit ad olunan bir adam için bu ne büyük bir tehlikeye sebep olabilirdi! Şimdi; tren gelmiş ve hareket etmişti bile. Hilmi Efendi bugün, kendini her zamandan fazla dalgın ve mağmûm buluyordu. Burada daha ziyade oturmak istemedi. Borcunu teyit etti ve çıktı. Dışarıda kalp üzerine kirli bir kefen gibi inen esmer, hüzn-engiz bir kış akşamı

⁶⁰³ Zampara macerası

⁶⁰⁴ Büyük çoğunluk

⁶⁰⁵ قرآنك

⁶⁰⁶ Yazı işleri bağı

⁶⁰⁷ İncelenmeye teşvik eden

vardı. Her şeyi ağır ve matemi bir örtü kaplıyordu. Etraftaki fenerler mütekâsif ve sincâbî havanın içinde solgun, ra'şe-dar ziyalar serpiyorlardı. Yolun üzerinde hâif ve sönük gözleriyle istasyondan avdet eden bir kaç araba koşuyordu. Hilmi Efendi mezaristan aralarını adeta uçarcasına geçti. Tipiye tutulmaktan korkuyordu. Çünkü kar o derece karîb-ül-nüzûl⁶⁰⁸ idi.

Sultan meydanına geldiği zaman geniş bir nefes aldı. Artık oyuna yaklaşmıştı. Sokağın ağzındaki çeşmenin önünden geçerken birden hatırına Esmâ Hanım geldi. O şüphesiz pencerede yine bir mu'tâd kendisini bekliyordu.

Sokak تنها idi. Bu herkesin yemekte veya camide bulunduğu bir zamandı. Genç adam zannında yanılmadı. Kırmızı boyalı bir evin penceresi altından geçerken, yavaşça kafes açıldı ve beyaz -avucunun içine pembe- bir el ince parmaklarının ucuyla onun önüne mini mini bükülmüş, lertzân bir kâğıt parçası attı.

Hilmi Efendi mu'tâdî olan bir harekât-ı seri ile onu yerden aldı ve kafasının arkasındaki gölgeye bir selam-ı hafî-i ibtisâm⁶⁰⁹ yolladı.. bu kağıtta hiç şüphesiz, ötekiler gibi ona büyük bir şey getirmiyordu. Tahrîrât başkâtibi evine girerken: "Nâkak yere, diyordu; kendi mi her gün böyle tehlikeye marûz bırakıyorum. Gayesiz, neticesiz bir yolda!.." Fakat odasına giren lambanın ziyasında kâğıdı açtığı zaman orada fevk-al-me'mul bir şey okudu. Evvela bu ona o kadar ihtimâlden uzak göründü ki inanamadı. Lakin Esmâ Hanım ona: "Bu akşam sizi beklerim, diyordu. Sokak kapısını aralık bırakacağım, saat ikide buyurunuz."

.

..

- Anne ben sokağa çıkıyorum...

- Nereye oğlum? Bu soğukta bu kar da dışarıda ne işin var?

- Söz verdim: Bir ahbabın evine gideceğim.

- Peki öyleyse boyun atkını al;.. Anahtarı da unutma, belki geç gelirsin!

- Evet, belki geç gelirim. Belki de kar ziyadeleşirse... Sözünü kısa kesti.

Kapının arkasında çivide asılı duran büyük anahtarı aldı cebine koydu. Ve

⁶⁰⁸ Gökten aşağı inme, zemine yaklaşma

⁶⁰⁹ Gülümsemeli gizli selam

paltosunun yakasıyla yüzünün kısm-ı sefelâsını⁶¹⁰ kemalen örterek, yavaşça sokağa çıktı. Dışarıda, zulmet leyl üzerine beyaz bir sis gibi inen, ince bir kar yağıyordu. Mahalle de derin bir mezar sükûtu vardı. Bazı evlerin pencerelerinde miskin dumanlı, mütehazzir ziyalar uyukluyordu... Karşiki ev, kemalen karanlık içindeydi. Hilmi Efendi sokağın bazı çukur mahallerini dolduran ince bir kar tabakası üzerinde yavaşça yavaşça yürüyerek Esmâ Hanım'ın kapısı önüne geldi. Orada biraz tevkît etti ve etrafı dinledi. Fakat birden zulmetin içinden nevâzişkâr bir kadın sedası ona: "Ne bekliyorsunuz? Girsenize. Üşüteceksiniz beyim..." diye seslendi. Genç adam ra'se-dâr bir elle aralık duran kapıyı itti ve lerzân; bir gölge sâkitiyle içeriye girdi. Kadın onu kapının arkasında başı beyaz şalla mestur bekliyordu.

Hilmi Efendi'nin kalbi şiddetle çarpıyor, ve damarlarında nuşîn, ılık bir seyin cereyanını hissediyordu. Başı beyaz şalla mestur kadın, sessiz kapıyı kilitledi, sonra elini ona doğru uzatarak gayet yavaş bir sesle:

- Buyurunuz beyim; dedi. Karanlık ama zarar yok. Zaten fenerle gelmiştim ki... Komşular...

Ve genç adamın buz gibi soğuk eli genç kadının ateş-i avucunda, karın ve karanlığın içinde yürüdüler. Evvela birkaç kademe taş bir merdiven çıktılar; hâsır,, bir sofadan geçtiler; sonra yine, eski tahtaları ayak altında feryatkâr gıcırtilar yayan uzunca bir merdiven daha çıktılar. Ve evin arka cehtine tesadüf etmesi lazım gelen, saçak perdeleri inen ve bir konsolun üzerinde mevzu yarısı kısılmış lambasıyla nim-i menzûr bir odaya girdiler.. ortada lebâleb ateşle dolu bir mangal vardı; kenarda üzeri beyaz örtülü bir minderin yanında gayet yumuşak ve temiz olduğu his olunan, yastıklarının kenarı dantelalı ve kırmızı yorganın üstü işlemeli bir yatak göze çarpıyordu.

Hilmi Efendi, dikkatle Esmâ Hanım'ın yüzüne baktı. Onu ancak şimdi, kâfi derecede, görebiliyordu. Bu uzun boylu ve beyaz bir kadındı. Kırmızı, mülhem dudaklarının üstüne doğru inen ince, kanatları müteharrik hassas bir burnu ve insana, kıskanç sâmiyeleri altında hiç güneş görmeyen derin esrar-âmiz bir göl hissi veren yeşil gözleri vardı. Genç kadın başından şalını kaldırdı ve munis, sevimli bir kedi

⁶¹⁰ Alçak kısmını

halâvet tavrıyla ona yaklaştı. Her ikisini de müz'ic bir tereddüd mukârenet istila etmişti. Esmâ Hanım bir şey söylemiş olmak için:

- Pek soğuk bu akşam efendim! dedi. Hilmi Efendi ellerini ovuşturarak, dudaklarında lertzân bir tebessümle:

- Evet, pek soğuk, fakat, bu oda iyi! Bu evde sıcak ve rahat!... diye söylendi.

- O hâlde geçin efendim. Mindere oturarak, rahat edin, mangalı da önünüze getireyim.

- Teşekkür ederim.

- Sıcak bir şey, bir kahve, bir çay içersiniz.

- Teşekkür ederim.

Hilmi Efendi ona meydan vermeyerek mangalı minderin kenarına çekti, ve:

- Buyurunuz efendim oturalım, dedi. Esmâ Hanım onu yeşil gözlerinin latif rüyâlı bir uykuya davet eden mahmur nazarıyla okşayarak, mütebessim:

- Peki, dedi; cezveyi ve çay takımını getireyim de efendim...

Odanın köşesindeki dolaptan lazım gelen şeyleri çıkardı. Rafın üstünde mevzu sürâhiden cezveye su koydu ve onu getirdi, ateşin kenarına sürdü. Genç adam, bütün bu müddet zarfında, hâris ve ateşli gözlerle önünde mevcelenen bu zarif ve taravetinin vücudu ısıırıyordu. Onu hiç bu kadar latif ve müstesna tasvir etmemişti. Şimdi bu kadın için şedîd bir arzu-yu temellükle⁶¹¹ çarpan kalbinde insanı ölüme kadar götüren derin ve hummâ-âlûd bir helecân vardı. Bu iki seneden beri onun için böyle sıcak ve samimi odası temiz ve davetkâr yatağıyla böyle mâ-fevk-alamil bir kadının kolları arasında bayılacağı ilk leyle-i garâm⁶¹² olacaktı. Esmâ Hanım mangalın kenarında elindeki maşa ile mütereddîd ateşi karıştırarak ona billur bir sesle, manasız, ittîrâtsiz fakat tatlı bir takım şeyler söylüyordu.

Hilmi Efendi, dudaklarında nevâzişkâr bir tebessümle kadını dinler görünüyor ve gittikçe alevlenen bir nazarla, onun dantelli yanlarından çıkan beyaz kollarını ve yarı açık bırakılmış yakasından görünen nermin gerdanını seyrediyordu. Orada, konsolun üzerindeki lambanın sarı ziyası bir gubâr-ı zerrîn⁶¹³ hâlinde onun kumral

⁶¹¹ Sahiplenme arzusu

⁶¹² Sevda gecesi

⁶¹³ Altın tozu

saçlarının üstünde titriyor, mangalın gölgelenen ateşi yanaklarına bir humret-i dil-nişîn⁶¹⁴ veriyordu.

Genç adam bir hırs-ı nâ-şikîb⁶¹⁵ ile titreyen kollarını, birden ona doğru uzattı. Ve boğazını gıcıklayan bir sesle:

- Gel artık, yanıma, güzelim... dedi.

Esmâ Hanım ayağa kalktı. Evvela mütereddîd, sonra şûh ve istiğnâkâr ve sonra birden, mütevekkil ve sıcak kendini genç adamın kolları arasına bıraktı...

Odayı derin bir sükûn istila etti... Lambanın ziyası bir billur ince düşmüş fosfor kanatlı bir kelebek gibi bir helecân titriyordu. Mangaldaki cezve küçük bir çocuk horultusuna benzer, kısa müselsel sedalarla, emziğinden ince, hafif bir duman üfürüyordu. Pencerenin beyaz perdeleri üstünde yek-diğerine sarılmış iki vücudun mehîb şekiller alan gölgeleri kıvıldıyordu. Birden gecenin ve sükûnun içinden nerden geldiği bilinmeyen bir ses uzak, tiz ve giryeli bir feryat çınladı:

- Anne!..

Esmâ Hanım, Hilmi Efendi'nin kolları arasında, derin bir uykudan uyanır gibi silkindi:

- Ah, çocuk, dedi. Çocuk uyandı... ve pür telaş dışarıya koştu... Genç adam, onun bir çocuğu olduğunu kemalen unutmuştu. Ve bu ses evin bu köhnekâr sükûtunu garip bir eda-yı 'itâb⁶¹⁶ ile yırtan bu ses ona birden mühim bir lerze-i havâs⁶¹⁷ verdi. Ayağa kalktı ve bir müddet dışarıyı dinledi. Yandaki odadan çocuğunu tekrar uyutmaya çalışan Esmâ Hanım'ın terânedar sesi duyuluyordu. Hilmi Efendi orada daha ziyade duramadı. Sofadan soğuk bir rüzgâr geliyor ve onun terlemiş vücudunu buzlu bir der-âgûşla titretiyordu... Kapıyı kapadı ve asabi... Odada dolaşmaya başladı. Beş dakika sonra Esmâ Hanım elinde beyaz bir bohça ile avdet etti.

- Ah, ne soğuk! Dışarı ne soğuk! diye, titreyerek koştu ve büyük bir kedi gibi mangalın kenarına büzüldü. Sonra içinde, hâlâ şehvet yanan gözlerini genç adama çevirdi. Ve geniş sıcak bir tebessümle:

- Çocuğu uyuttum, dedi, şimdi sıra bizim, öyle değil mi?

Ve elindeki bohçayı uzatarak ilave etti:

⁶¹⁴ Hoş bir kırmızılık

⁶¹⁵ Sabırsızlık hırsıyla

⁶¹⁶ Azarlama hâli

⁶¹⁷ Duyuların titreyişi

- Soyununuz, size entari getirdim... Tahrîrât başkâtibi inkıyâd etti. Evvela paltosunu çıkardı, kapının arkasındaki çiviye astı. Sonra ceketiyile yeleşini bir iskemlenin sırtına vaz' etti. Ve pantolonun düğmelerini çözmeye başladı...

Esmâ Hanım, bu müddet zarfında ona bakmıyor gibi davranıyor ve önündeki suyla, ateşle, çayla meşgul görünüyordu.

Fakat birden genç adamın tannân bir kâhkahası, onu, başını kaldırmaya mecbur etti. Hilmi Efendi omuzları kabarık, yakaları dantelli, kolları bol ve kısa bir kadın entarisi içinde, uzun boyu, siyâh yukarıya doğru burkulmuş bilekleri ile mudhik bir hâl alarak aynaya teveccüh etmiş kendi kendine gülüyor ve:

- Ne tuhaf, ne tuhaf! Bu bir hanım entarisi, bu şüphesiz sizin entariniz!... diye söyleniyordu.

Genç kadın, uzun bir kâhkahayla kıvrınarak kendi elbisesi içinde garip bir kuklaya dönen aşkını seyretti... Sonra birden kesb-i ciddiyet⁶¹⁸ ederek:

- Affedersiniz, dedi. Size bir erkek entarisi bulamadım, çünkü...

Hilmi Efendi sözünü kesti:

Ne zararı var, ne zararı var. Bu daha iyi... Sizin elbisenizi giymekle size daha ziyade yaklaşmış oldum...

O zaman tekrar gözler bir sürü gizli muzallelerle mündemic birbirlerine bakarak uzun uzadıya gülüştüler...

Fakat bu çok devam etmedi. Nagehan dışarıdan büyük bir fırtına şiddetiyle âks eden mechul, tûf bir gürültü onların ağzını buzlu bir sükûtle kilitledi... Sokak kapısı şedîd, müselsel ve seri darbelerle vurulmaya başladı. Orada birçok hadîd erkek sesleri:

“Açınız! Kapıyı açınız!” diye bağıriyordu.

Esmâ Hanım muzmahil ve perişan bir nazarla genç adama baktı, ve büyük bir heyecanla çarpan kalbini iki elleriyle bastırarak:

- Eyvah, baskın!... Diye söylendi... Hilmi Efendi, şaşkın, sersem, bulunduğu yerden bir hatve kımıldamaya muktedir olamayarak lüzumundan fazla açılıp müdverleşen gözlerle bir heykeltıraş gibi dimdik, hareketsiz odanın ortasında duruyordu.

Şimdi kapı gittikçe artan bir tehevürle çatırdıyor, çatırdıyordu...

⁶¹⁸ Ciddiyete bürünme

Esmâ Hanım, büyük bir azm-i kavî⁶¹⁹ ile ayağa kalktı konsolun üzerindeki lambayı söndürdü ve dışarıya çıktı... Hilmi Efendi ne yaptığını bilmeyerek, karanlığın içinde kayan bu beyaz kadın hayalini takip etti.

Esmâ Hanım, yandaki odanın sokağa nazır penceresine koşmuş soruyordu:

- Ne istiyorsunuz, ne var kuzum?

- Açınız, sadece açınız bir kere girip evi arayacağız.. İşte bu...

- Lakin niçin? Neden? Ne var?

- Ne mi var? Onu biz biliriz, sanki sizin mahallede bir aydan beri oynadığınız oyundan bizim haberimiz yok mu sanıyorsunuz? O çapkın bu akşam burada...

Açınız!

Ve birden bütün bu seslerin fevkinde görülen mühîb bir ses:

- Yüklenin kapıyı ya!... diye bağırdı. O zaman kapının eski tahta kanatları mandallarından, kulplarından sökülerek dehhâş bir taraka ile yere düştü...

Tahrirat baş katibi mütekarrib, müdehhiş bir yangın alevinden kaçan bir adam cinnetiyle odaya koştu, ve orada karanlığın içinde garip bir sevk-i tabîî ile, duvarda iskemlenin üzerinde asılı duran elbiselerini toparlamaya başladı. Ta yanında Esmâ Hanım onu titrek elleriyle iterek, boğuk bir sesle:

- Saklan bir yere... Aman Yarabbi bir yere saklan! Namusum berbat olacak... diyordu. Dışarıda döşeme tahtalarını yerinden oynatan ve bütün evi bir zelzele gibi sarsan vahşi ayak sedaları takarrüb ediyordu.

Hilmi Efendi sadece: Geliyorlar diye ve elbiseleri koltuğunun altında pencereye koştu, süratle camı açtı, ta orada, pencerenin dış pervazı hizasında gerilmiş beyaz bir çarşafa benzeyen bir şey vardı. Hemen kendini onun üzerine attı. Bu üzeri serâpâ karla örtülü bir asma idi. Altında bir sürü kuru dallar kalçalarına batıyor ve kar onu keskin soğuk dişleriyle ısıırıyordu.

Ötekiler, şimdi, odaya girmişlerdi... Şişman, başı sarıklı, kürekli bir adam ta önde büyük bir fener tutuyordu. Esmâ Hanım, kapının arkasına saklanmış:

- Bakınız, arayınız, kimse yok. diye bağıırıyordu. Dört kişiydiler, hepsi birden:

⁶¹⁹ Kararlılık gücü

- Sen sus! Sen sus! Biz işimizi biliriz. Dediler ve rüzgârdan şişerek açılan perdeleriyle nazar-ı dikkatini celb eden açık pencereye takarrüb ettiler. Şişman adam fenerini dışarıya doğru uzattı. Orada kimseler yoktu. Orada kar yağıyor, rüzgâr esiyordu...

Hilmi Efendi onların yaklaştığını hisseder etmez, aşağıya bahçeye atlamıştı.

Şişman adam arkadaşlarına döndü:

- Burada yok... Fakat mutlaka buradan kaçmış olmalı. Bahçeye koşun bakalım. Dedi.

Bu söz üzerine hepsi birden koşarak, merdivenleri dörder, beşer atlayarak bahçeye indiler. Evvela orada karın beyaz cibinliği içinde pür sükûn uyuyan geceden başka bir şey bulamadılar. Fakat fenerli adam asmanın altında takarrüb edip, elindeki ziyayı öne doğru uzattığı zaman hepsi birden fevkalade bir şeyin karşısında bulundular... Önce bu gördükleri şey onlara mübhem ve bî-mana geldi. Yere eğildiler: orada taş yığınlarının üzerinde, beyaz karın içinde, yakaları dantelli beyaz bir kadın entarisiyle, başından siyâh bir mây'i dökülen ve sol kolunun mu'annid takallüsâtı altında bir sürü siyâh kumaş kümesi sıkan, câmid, uzun bir vücut yatıyordu...

Dört köşeden biri ayağının ucuyla yerdeki cesedi dürttü. Bir diğeri onu sırt üstü çevirerek kalbini yokladı. Ceset kımıldamıyor ve kalbi hareket etmiyordu; o zaman yerde çömelen adam başını kaldırdı ve gayet yavaş bir sesle:

- Herif ölmüş be! diye mırıldandı.

Karaosmanzâde:

Yakup Kadri

SAHÂİF-İ MENSÎ

Bu hafta "Sahâif-i Mensîye" mize Nedîm'den bir girizgâh naklediyoruz:

Gel ey fasl-ı bahârân mâye-i ârâm u hâbımsın

Enîs-i hâtırım kâm-ı dil-i pür-ıztırâbımsın

Dehân-ı gonceyi bâz et zebân-ı sûseni ter kıl
Şikest-i tevbeyle dahl edene hâzır-cevâbımsın

Gülistânda[n]⁶²⁰ nümâyan ol çü ma'nâ-yı bülend ey serv
Bu mevzûn kadd ile Hakkâ ki beyt-i intihâbımsın

Açıl ey fasl-ı dey sen gülistanlardan açılısın gül
Terennüm eyle bülbül mutribim çengim rebâbımsın

Salındın şöyle ki yıkdın beni ey ar'ar-ı âzâd
Seni gördükde sandım dilber-i âlî-cenâbımsın

Gülüm şöyle gülüm böyle demekdir yâra mu'tâdım
Seni ey gül sever canım ki cânâna hitâbımsın

Müdâm ey lâle-i hâtır-güşâ dür olma gülşenden
Seninle neşe-i tahsîl eylerim câm-ı şarâbımsın

Ne hâletdir sana bakdıkça ey cû ömrüm eksilmez
Meger zencîr-bend-i pâ-y-i ömr-i pür-şitâbımsın

Bu gün gülşende gördüm ki oturmuş pâdişâh-ı gül
Durup hizmetde bülbül der ki şâh-ı kâm-yâbımsın

Nedîm

⁶²⁰ gülistânda: gülistandan, Nedîm, Hasibe Mazıoğlu, KTB. Yay: 868, s.94

Müسابakalar

Muhterem Kâri'ler

Size bazen bu sahifelerde müfîd, eğlenceli, sanatkârane müسابakalar, bilmeceler tertip edeceğiz eğer boş vaktiniz varsa yâhud ihtilâs zaman edebilirsiniz tavsiye ederiz. Bunlarla meşgul olunuz istifâde edersiniz:

İşte Birinci Müsabakamız

Saha-ı edebiyatımızda ⁶²¹ birçok muhterem muharrirler, edibeler, şairler geldiler, geçtiler, durdular, öldüler, yaşadılar. Şimdi birçokları daha doğuyor, büyüyor.

Sorarım size; muazzez-i kâri'in! ⁶²² Bu üdebâ içinde en sevdiğiniz üç şair ve üç nâsir kimlerdir?

Bu altı ismi üçer üçer 'amûd yazınız ve birinci neshemizdeki kuponu keserek leff ile idarehanemize göndermek zahmetini ihtiyâr ediniz.

Ekseriyat kazanan isimleri reyleriyle beraber gazeteye dercle bunları intihâb eden zevât arasında kura'ı keşidesiyle:

Birinciye: Bir Yazı Takımı

İkinci: Bir Senelik Abonemiz

Üçüncü: Altı Aylık Abonemiz takdim olunacaktır.

(Teşekkür)

İntişârımızı henüz layık olmadığımız sitâyîşleriyle tebrik eden muhterem rüfekamıza arz-ı teşekkür ederiz.

Müdür-i Mesul: Şahabettin Süleyman

Matbaa (Heranet Hedişyan)

---

⁶²¹ Edebiyat meydanı

⁶²² Değerli okuyucu

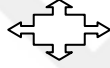
Jale Dergisi

Pencşenbe 12 Teşrin-i Sani Sene 1325

JALE

Edebi, Felsefi, Musavver Risale-i Üsbû'iyeye

Muavinin tahririyesi
memleketimizin vücutlarıyla iftihar
ettiği meşâhir-i üdeba ve
muharririnden ibarettir.

Fiyatı 40 paradır.
Metin Matbaasında tab' olunmuştur.

Münderecat: Hefte-i Tefekkür:
Köprülüzade Mehmet Fuat-Manzum
Şiirler: Süleyman Nazif, Ahmet
Haşim, Celâl Sâhir, Tahsin Nâhit,
Fantazi: Şahabettin Süleyman,
Tahsisât: Mehmet Raûf, Musâhabe-i
Edebiyye: Fazıl Ahmet, Küçük
Hikâye: Yakup Kadri, Yeni Kitaplar:
**⁶²³, Mensur Şiir: Ali Sühâ, Sahâif-
i Mensî: Bâki

Resimler: Celâl Sâhir Bey -
Müşâfehe-i Gâram, Hülyalar İçinde -
Tefekkür

İdare Hanesi: Karîben küşâd olunacaktır. Şimdilik Vezir Hanın'da İkbâl-i
Millet matbaasıdır.

⁶²³ **: "Yeni Kitaplar" başlığıyla Jale'de yayımlanan yazıda Celâl Sâhir'in iki şiiri tanıtılmıştır. Yazının altında bir müellif ismi görünmemesine rağmen tanıtıcı mahiyette olması sebebiyle yazının Şahabettin Süleyman'a ait olduğu düşünülmüştür. İmzasız olduğu için de ** sembolü kullanılmıştır.

JALE

Numara 1

Sahib-i İmtiyazı:

Mısırlızade Ali Süreyya

12 Teşrin Sani 1325

Müdür-i Mesuli:

Fiyatı 40 paradır.

Şahabettin Süleyman

Haftalık Musavver Risale-i Edebiyyedir.

12 Teşrin Sani 1325

Pencşenbe

Numara 1

HEFTE-İ TEFEKKÜR**-Medeniyet Hastalıkları-**

Hadisât-ı âhire-i ictimâiyeye⁶²⁴ muşikâf bir nazar-ı telehhüfle⁶²⁵ takîp ve tetkîk eden mütefekkirin-i hâzıra, her gün yeni bir eser-i bedbîni⁶²⁶ gösteriyorlar; o kadar ki insan şu pinhâverin şehikât nevmîdesini, bu muzlim dimâğlardan çıkan girye dil-hırâş⁶²⁷ memata nispetle adeta bir mûsîki-i rehâkâr⁶²⁸ gibi dinleyebilecek!

Bedbînlik... Bu öyle müstevli bir mikrop ki kendisine yalnız müteffekkir sahalarda müteâli dimâğlarda bir zemin tenebbüt aramakla iktifâ etmeyerek fitri bir sûrette saf ve masum mefkûrelerde de bir cy-i tahrîp⁶²⁹ buluyor; her şeyden bî-haber zavallı dimağları ‘akur dişleriyle kemiriyor kemiriyor ve nihâyet öldürüyor...

Beşeriyet müteffekirenin en büyük, en mühellik bir düşmanı olan bu bedbînlik şüphe yok ki veba, kolera gibi meş’ûm bir hastalıktır; fakat bu maraz-ı müstevlinin ilk mikroplarını Mençikof’un iddiası vechile muzlim boşluklarında

⁶²⁴ Son toplumsal olaylar

⁶²⁵ Yanıp yakılarak bakma

⁶²⁶ Kötü eser

⁶²⁷ Yürek parçalayan

⁶²⁸ Kurtarıcı müzik

⁶²⁹ Bozulma yeri

esrarengiz râyihalar uçan Hind maabedi kadimesinde değil, eserlerinde medeniyet-i hâzıranın⁶³⁰ mûsîki merâretini terennüm eyleyen müteffekirin-i âhirenin⁶³¹ dimâğçe alâmında aranmalıdır. Max Nordauların, Lebonların, İbsenlerin gavr-ı meş'um dimâğları, bir hassâsiyet-i marîze⁶³² müptelâ olan nesl-i hâzırın girdâb-ı sukûtu⁶³³ oldu?.

Hindistan'ın ılık ve rehâvet-bahş havasını teneffüs ederek yeşil ve râkid bir göl kenarında (riğ-veda) münâcatlarını terennüm eden mütevekkil bir Brahman belki biraz bedbîndir. Fakat bu bedbînlik insaniyet-i mütemeddinenin⁶³⁴ müptelâ olduğu maraz-ı müstevlî⁶³⁵ ile kabil-i kıyas⁶³⁶ değildir. Çünkü Brahman kendi öldükten sonra ruhunun (ağni) denilen ateş ma'buduna iltihâk edeceğine usver-i medîdenin⁶³⁷ öldüremeyeceği bir itikâd zevâlnâpezîr⁶³⁸ ile kânidir. Hâlbuki ilk terbiye-i fikriyesini⁶³⁹ Darwin'in bu histerik âsârından almış olan mütefekkir bir Avrupalı, bekâ-i ruha⁶⁴⁰ hiçbir vakit kâil olamaz.

Maraz-ı bedbîninin bu tevsi' müstevlisine mani' olmak fikrinde bulunan saf fakat âlicenap adamlar ne kadar gayret gösterirlerse gösterebilirler, her gün yeni bir muamma-ı ilmin⁶⁴¹ bir mesele-i muğlâk⁶⁴² ictimâîyenin piş-i redâ'et ve fecâatinde mütehayyir ve bî-tab kalan marîz ve bedbaht müfekkireler hiçbir vakit nikbin olmak saadetine mazhar olamayacaklardır.

Evet medeniyet-i kanun tekâmülü takiben iri dev adımlarıyla ilerliyor; fakat o adımların altında ezilen, ölen öyle bir kitle-i bîçâregân⁶⁴³ var ki hun-âlûd⁶⁴⁴ hançerlerinden yükselen harhara-ı ıstırap⁶⁴⁵ medeniyet gâile -hayır: hâinenin nağme-i sürûrunu⁶⁴⁶ bir lerziş-i hûnin⁶⁴⁷ ile titretiyor.

⁶³⁰ Uygarlık huzurunda

⁶³¹ Son düşünür

⁶³² Hastalık duyarlılığı

⁶³³ Girdaba düşüş

⁶³⁴ Uygur insanlık

⁶³⁵ Salgın hastalık

⁶³⁶ Kıyas edilen

⁶³⁷ Uzun yıllar

⁶³⁸ Yok olmayan, kalıcı

⁶³⁹ Fikir terbiyesi

⁶⁴⁰ Kalıcı ruh

⁶⁴¹ İlim bilmececi

⁶⁴² Karmaşık sorunlar

⁶⁴³ Çaresiz topluluklar

⁶⁴⁴ Kan bulaşmış

⁶⁴⁵ İztrabın sürekli hırlıtısı

⁶⁴⁶ Sevinç ezgisi

Avrupanın en muzlim mefkûrelerinden biri, “dejeneresanis” müellif-i şehîri⁶⁴⁸ "Max Nordau" medeniyet-i hâzıranın ekâzib-i mevzûası⁶⁴⁹ namı altında yazmış olduğu bir eser-i meşhûr⁶⁵⁰ da medeniyetin bütün fenalıklarını, bütün yalanlarını fecî ve dilhırâş bir üslup ile tasvir ederek kâffe-i ‘anâsır-ı medeniyenin⁶⁵¹ sırf kizb ve riyâdan ibaret olduğuna hükmediyor ve diyor ki:

“Âkvâm ve hükümat beynindeki zıddiyet ve münâferet, fark-ı siyasîyenin yek-diğerlerine karşı izhâr ettikleri hiddet, sunûf-ı muhtelif-i ictimâîyede⁶⁵² meşhud olan teheyyüc bunların hepsi maraz-ı umumi-i asrın⁶⁵³ bir şeklinden başka bir şey değildir. İsimleri her ne kadar muhtelif olursa olsun, bu hastalık bilcümle memleketlerde aynı surette, aynı tarzda mevcut bulunuyor. Buna binaen nihilizm, fihi nihilizm bazen de sosyalizm, anti semptizm namı veriliyor. Bu maraz-ı umumiyenin daha mühlik bir şekli de hüzn-ü umumidir ki revâbıt-ı milliyye⁶⁵⁴, hudud siyasîye vaziyet-i ictimâîye, ne kadar muhtelif olursa olsun medeniyet-i hâzıranın seviyesine vâsıl olabilen bil-umum insanların kalbini imla ediyor..

İşte maraz-ı umumi-i asır, işte medeniyetin intâc ettiği emrâz-ı müthiş!... Ve bundan yalnız Max Nordau değil, bilumum filozoflar sosyologlar müttehid fikirdirler. Safvet-âlud⁶⁵⁵ bir hayat-ı mesrûrane⁶⁵⁶ nasıl edvâr-ı kadîmenin⁶⁵⁷ bir alâmet-i mümeyyizesi⁶⁵⁸ ise beyni-i umûmiyede mâder melâl olan bu asr-ı meşkûkun bir zâde-i meş'umudur.⁶⁵⁹

Asrın bu maraz-ı muharrib-i medeniyetin⁶⁶⁰ bilcümle ‘anâsırında: edebiyatta, felsefede, ulûm-u müştebih⁶⁶¹ de siyaset ve iktisatta aynı şiddet-i müfritâ ile mahsus olmaktadır. Edebiyatta meşhûd olan nevmîdenin metbû’nu on sekizinci asır nihâyetlerinde, "Jean Jacques Rousseau"nun mahrûr ve ateşin hutbelerinde taharri

⁶⁴⁷ Kanlı titreyiş

⁶⁴⁸ Ünlü yazar

⁶⁴⁹ Yalan konular

⁶⁵⁰ Ünlü eser

⁶⁵¹ Uygarlığın bütün unsurları

⁶⁵² Toplumun çeşitli sınıfları

⁶⁵³ Asrın genel hastalıkları

⁶⁵⁴ Milli bağlar

⁶⁵⁵ Temizliğe bulanana

⁶⁵⁶ Sevinçli hayat

⁶⁵⁷ Eski çağlar

⁶⁵⁸ Kâtiplik belirtisi

⁶⁵⁹ Kötülüğün doğumu

⁶⁶⁰ Medeniyeti yıkan hastalıklar

⁶⁶¹ Şüpheli ilimler

etmeliyiz. İçinde yaşadığı muhit-i medeniyetin⁶⁶² bütün levsiyât ve fâciatı bir nazar-ı bedbîn ile tedkîk eden bu büyük ve alicenâp filozof tabiata ‘avdet ederek sâldide ağaçların sâye-i ihtizâzatında⁶⁶³ saf ve mütevâkil melâl ve nevmîdesini uyutmak istiyor; ve bütün insanları kendisini taklîte davet ediyordu. Bu feryat davet-i muâsırının⁶⁶⁴ kalplerinde büyük bir hiss-i perestîş⁶⁶⁵ uyandırdı ve herkes -bilhassa sunuf-ı mutavassıta eski ormanların esrarengiz ve mübhem sinelere atılmak istediler.

Bu ilk himâye-i nevmîdi, Avrupa edebiyatı için yeni bir devre-i inkılâb-ı küşâd⁶⁶⁶ etti: Çünkü Rousseau’nun tahayyülâtı Alman edebiyatında yeni bir mesleğin tevlîdine bâ’is oldu: Romantizim ve Alman romantizminin Rousseau’nun mevlûde-i efkârı⁶⁶⁷ olduğu bîla-tereddüd⁶⁶⁸ iddia olunabilir. Bu temayül-i edebinin -romantizmin- ve Bayron’un da Alman romantizminden yani Rousseau’nin efkâr-ı bedbînânesinden tevellüd ettiği kemâl-i vuzûh⁶⁶⁹ ile müşâhide edebiliriz. Fransa’da Musse’yi İtalya’da Löö Pardi Rusya’da Puşkin’i meydana getiren bu mesleğin esâsı, hayat-ı hakîkiyeye nefretten yani bedbîniyetten başka hiçbir şey değildi.

Edebiyat eski ridâ-ı bedbîniyesinden⁶⁷⁰ hele şu son senelerde hiç kurtulamadı: Almanya’da Gustave Freytag, Felix’den, [*]⁶⁷¹ Akerman (Ackermann) hayatına muta’lik tablolar, kurûn-i vüstâ⁶⁷² neşîdelerini mutasavver ve tahrîrinden başka bir şey yapmıyorlar; eğer tesadüfen yeni bir sûje tasvir edecek olurlarsa, Max Nordau’ın dediği gibi, bu mevzu’ sahte bir idealizm ile, bir hassasiyet-i marîze ile mestûr bulunuyor... İngiliz edebiyatına gelince bu edebiyatta bir zerre-i hakîkat⁶⁷³ aramak hatadır. Orada tasvir edilen İngiliz cemiyet ictimâîyesi safiyane bir gâye-i hayal olabilir; fakat medeniyetin icâbât meş’umesinden olarak seyyâremiz de öyle cemiyetine mevcûd oldu. Ne de bundan sonra mevcûd olabilir. İşte bütün bunlar, bedbîniden, nevmîdiden başka neye haml olunabilir?..

⁶⁶² Uygarlık çevresi

⁶⁶³ Titreyiş gölgesi

⁶⁶⁴ Çağdaşların çağırısı

⁶⁶⁵ Tapınma hissi

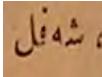
⁶⁶⁶ Değişimi başlatma

⁶⁶⁷ Fikirlerin doğuşu

⁶⁶⁸ Şüphesiz

⁶⁶⁹ Belli anlaşılır olgunlaşma

⁶⁷⁰ Karanlık örtü

⁶⁷¹

⁶⁷² Ortaçağ

⁶⁷³ Gerçeğin en küçük parçası

1870'ten sonra yetişen Fransız neslinin bütün hüsrân ve nevmîdisi, âsâr-ı edebiyesinin ruhunda şiddetle mahsûstur. Naturalizm meslek-i edebîsi zâhiren bir eser bedbîni irâ'e etmetse de hakikat-i halde en bedbîn bir meslektir. Çünkü hayat-ı hakîkiye-yi bütün levsiyâtıyla bütün fenalıklarıyla tasvîr ve teşhîr ettikten sonra kârie “işte, der, işte hayat-ı hakîkiyeyi.. Nasıl bu levsiyâta tahammül ederek böyle bir muhitte yaşar mısın?..” Ve bu sual de rinâşede ritâşe nihâyet ruh [*]⁶⁷⁴ elim ve mühlik bir cerîha açar.

Edebiyat bir devrin hayat-ı siyasîye ve ilmiyesinin en mükemmel bir makesi olduğundan asr-ı hâzırın medeniyet-i hâzırının ruhunda mevcûd olan maraz-ı bedbîniyeyi vâzihan göstermek için Avrupa edebiyatını bir misal olarak irâ'e eyledik, felsefe ve ‘ulum-u ictimâîyedeki eser-i bedbîni ise edebiyatta kendinden daha şedîd, daha müfrittir. Hulâsa bu gün memâlik-i mütemmedinenin her köşesinden yükselen bu sesler bir kahkaha-i sürûr⁶⁷⁵ gibi yükselmekte değil muzlim bir girye-i muhtazır⁶⁷⁶ gibi inlemektedir. Bütün felasife, bütün mütefekkirin büyük “İbsen”in kendi ibda kerdesi olan eşhâs-ı muhayyileden “Birand” söylendiği şu feryad-ı nevmîdiyi⁶⁷⁷ izhâr ediyorlar “bu dar vadiden bir hevâ-ı mezar⁶⁷⁸ yükseliyor.. İnsan burada mutlaka yorulur...” Ve tıbkı “Birand” gibi onlar da ölüyor, yorgun oluyorlar bu bedbîninin, bu maraz-ı umûm-i asrın ‘avâmil müvellidesine gelince, bu şâyân-ı tedkîk⁶⁷⁹ olduğu kadar basit bir meseledir. Pesimizim, sempatizim gibi muhtelif namlara mâlik olan bu hastalık -yukarıda söylediğimiz vecihle- medeniyetin, medeniyet-i hâzıra mütefessihenin bir netice-i zarûriyesidir;⁶⁸⁰ yoksa bu tezebzüb-i efkâr⁶⁸¹ fırsat ad ile babanın Hristiyanlığın nüfuz-ı kadimini iade-i fikr hâmında bulunan bir takım kale [*]⁶⁸² söyledikleri gibi dinsizlikten, iflas-ı ulûmdan⁶⁸³ neşet etmiş değildir. Mütefekkir-i şehîr Doktor Gustave Lebon diyor ki:

قارندہ

674

675 Sevinç kahkası

676 Ölüm ağlaması

677 Umutsuz çılgınlıklar

678 Mezar havası

679 İncelenmeye layık

680 Zorunlu sonuçlar

681 Fikir kararsızlığı

رَبِّهِ الدَّرَكِ

682

683 İlmin bitişi

“İlm-i izhâr iflas etmemiştir. Efkârın hâl-i hâzırada ki tezebzübünde ve bu tezebb ortasında tezâyüd eden nüfûz-ı cedîde⁶⁸⁴ hâiz-i tesir değildir. İlim biz de bir takım hakâyık, hiç olmazsa mefkûre ve zekâmızın ihâta edebileceği revâbit ve münasebetin idrakini va’d etmiştir: yoksa ne ilim ve ne de saadeti va’d etmiş değildir...”

“Lebon” ilmin iflas etmediğini söylemekte pek haklı ise de hâl-i hâzırda meşhud olan tezebzüb-i efkâr da ilmin medhal-dar olmadığını iddia etmekte - fikrimce biraz yanılıyor. Çünkü ma’budların, kahramanların, şairlerin, sebab-i mevcûdiyeti hakikat-i hayattan müteneffir olan insanlara bir hisse-i ümid ve hayal bahş etmekten, sırf bundan ibarettir. Hâlbuki fennî elli senedir bu vazifeyi der’uhde etmiş görüldüğü halde ifâ edemedi; ve asr-ı âhir filozofları⁶⁸⁵ ecdadımızın a’sâr-ı tavîle⁶⁸⁶ esnâsında yaşamış oldukları siyasî, ictimâî-i evhâm⁶⁸⁷ ve hayâlâtı hadm ve tahrip ederken, onlarla beraber menâb-ı ümid⁶⁸⁸ ve tevekkülü de mahv eylediler...

Darwin, Hegel, Bohener, Vogat, Ten gibi ilim ve ilmin terakkiyât-ı müstakbelesi hakkında, ancak Hintlilerde meşhûd olan bir itikad-ı müfrit⁶⁸⁹ beslemekte olan dâhîlerin asrı olan on dokuzuncu asır, şüphesiz ki bir asır itminân idi: Hâlbuki bu asr-ı itmînânın sinin-i âhiresi mütefekkir dimağlar için bir devre-i elim şêâmet oldu yani Norenor bir asrı itminanı elim-i bir devre-i şükûk takip etti... Biz elyevm bu devre-i şükuk içinde bulunuyoruz. İntiharlar, cinnetler, cinayetler her gün münkesir akvam ve hükümat beynindeki zıddiyet ve münâferet, fark-ı siyasîyenin yekdiğerlerine karşı izhâr ettikleri buğz ve ‘adâvet dâima müteşeddid... Memâlik-i mütemeddinenin her köşesinde muzlim şahikât-ı ye’s yükselmekte... Heyhat!.. Maraz-ı umûmi-i asrın istilâ-yı mütezâyidine, binâ-yı medeniyeti⁶⁹⁰ n dûçâr-ı tefessüh⁶⁹¹ olduğuna başka hiçbir delil istemez. Hayat-ı ictimâîyenin bu gibi alâmet-i mâraziyesi kulûb-u mütefekkirini tezlîl-i ye’s ederken, nikbin olabilmek mümteni’dir.

⁶⁸⁴ Yeni etki

⁶⁸⁵ Asrın son filozofları

⁶⁸⁶ Uzun yüzyıllar

⁶⁸⁷ Toplumsal vehimler

⁶⁸⁸ Ümidin temsilcisi olmak

⁶⁸⁹ Aşırı güven

⁶⁹⁰ Uygarlığın yapısı

⁶⁹¹ Çürümeye yakalanmış

Madem ki hâl-i hâzır medeniyette nikbin olmak mümteni' o halde beşeriyet, musâbiyetini her gün daha ziyade müteezi ederek nihayet boğan öldüren bu mühlik mikroptan hiç olmazsa bir âtî-i saadette kurtulabilecek mi?.. "Max Nordau, Benjamin Rido, İbsen" gibi mütefekkirin bu suale cevab-ı tasdik veriyorlar. O halde müessesat hâzıra-i ictimâiyenin tarrâka-ı inhidâmını⁶⁹² işideceğimiz yevm-i mes'ud⁶⁹³, kemâl iştiyâk ile -fakat nevmîdane- muntazır olalım...

Köprülüzade Mehmet Fuad

"Prenses Ludvika Altieri'ye

Sevâd-ı nazmıma⁶⁹⁴ bilmem neden bu rağbetimiz?

Enîn-i aciz⁶⁹⁵ ve muhâlat olan o şeylerle

Melâl-ı şarki⁶⁹⁶ hayalim eder durur tehzîz,

Gelir bununla tesellî hayat-ı bî-emele.

Rübâb-ı şiiirimin ahenk târ ve mahmumu

Mukkaderât-ı gamîniden⁶⁹⁷ teessür çîn, olur

Şebâb-ı sâfînâzın⁶⁹⁸ inbisât-ı masûmu⁶⁹⁹

Benim enîn-ı beyanımla⁷⁰⁰ olmasın perçin..

Bütün hakâyıka küskün, bu yerde ben yalnız

Hayalden alırım bir nasip bî-derman;

Bütün hakâyıka küskün... Evet, hayalime de

Melâl-i samtı⁷⁰¹ muhitin ederken hande

⁶⁹² Yıkılma gümbürtüsü

⁶⁹³ Mutlu gün

⁶⁹⁴ Nazmın nakışı

⁶⁹⁵ Aciz inilti

⁶⁹⁶ Şarkın hüznü

⁶⁹⁷ Tasalı alın yazısı

⁶⁹⁸ Saf gençlik

⁶⁹⁹ Masumluğun yayılması

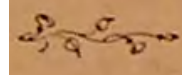
⁷⁰⁰ İnilti ifade

Açar tahayyül sevdaya âfâk-ı bî-pâyân⁷⁰²

Semâ-yı şark⁷⁰³ ile hem renk olan nazarlarımız...

-Bursa 29 Şubat 315-

Süleyman Nazif

Takdîs-i Gıyâbî

- Matmazel Bert. B.'ye-

Hiç görmedim evet seni lakin dimâğımın

Bir irtibatı var sana ey aşına-yı devr⁷⁰⁴

Kalbim olursa her ne zaman lâne-i fütûr⁷⁰⁵

Mutlak koşar gelir mütehassis ve gam-ı penâhı⁷⁰⁶

Pîş-i nigâhıma⁷⁰⁷ o muazzez hayalin. Ah,

Hiss eylerim ki okşayıcı, ruha pek yakın,

Şefkatli bir kadınlığın aguş-ı nar⁷⁰⁸ ki

Olmuştur ıztırabıma bir mehd-i tesellîyet⁷⁰⁹

Tehzîz ile o hiss-ül mînâ ki akıbet

Tenvîm eder o mehd-i serâir⁷¹⁰ penâh ve şûh

Meşbu' şükür ve minnet olur ruh pür-cürûh

⁷⁰¹ Susan hüzün

⁷⁰² Sonsuz ufuklar

⁷⁰³ Parıldayan gökyüzü

⁷⁰⁴ Devrinde tanıdık

⁷⁰⁵ Gevşek, durgun yuva

⁷⁰⁶ Kederin sığındığı yer

⁷⁰⁷ Ön bakış

⁷⁰⁸ Sıcak kucak

⁷⁰⁹ Teselli olunan beşik

⁷¹⁰ Sırlar beşiği

Gül -bûse-i hayal samimiyane mütekki

Azıcık serinleşir yenileşir şu yanan, kavrulan başım

Çehrenki sâkinat semâvâtı andırır

Kalbimde bir ümid ve tevekkül uyandırır

- Kalbim ki her dakikada bîgâne rahata

Muzlim kannatiyle zebûndur felakete

Güya ki bir safiha rüyaya dalmışım!

Ey Bert ey uzak melek teselliyet-i nisâr⁷¹¹

Teb'îd için mesafeler ilân-ı acz⁷¹² eder

Senden bu ruh-ı sâfi ey mahrûmundur

Hemşîre tahassüs olan ruh âşına

Mektupların verir bana bir havâihş bana

Yaşlar akar gözümde ölür hüsnün aşikâr

25 Mart 1325 Hobyar

Celâl Sâhir

SES⁷¹³

Titreyen ellerimle penceremi

Açtım âfâk-ı leyle karşı; yine

⁷¹¹ Saçılan çare

⁷¹² Güçsüzlüğün ifadesi

⁷¹³ ses:gece; İnci Enginün - Zeynep Kerman, *Ahmet Haşim Bütün Şiirleri*, İstanbul: Dergah Yay., 2016, s.115

Ovanın sâye-zâr-ı mübhemine⁷¹⁴
İmtizâc eylemiş nücûm u bahar...

Sihri eb'aâd içinde, şimdi gümüş
Bir sehâb andıran miyâh uyumuş..

Kalb-i şeydâ-yı leyl olan rüzgâr..
Esiyor gölgelerde velvelekâr..

Âh o bir aşk-ı bî- tenâhi mi?
Geceden, tûde-i menâzırdan
Yükselen lerze-i⁷¹⁵ humâr u buhâr?

Sanki hummâ-yı⁷¹⁶ vasla müstağrak
Leyli⁷¹⁷ bir itr-ı hisle doldurarak
Dolaşan, gölgeden⁷¹⁸ kadınlardı;

Sanki bir savt-ı gaib ü mühtez
"Kalbe bir hüsn-i bî-beka yetmez⁷¹⁹
Aşk-ı ta'mîme say' edin" derdi⁷²⁰

Ahmet Haşim

⁷¹⁴ a.g.e., gecenin gölgeden menâzırına, s.115

⁷¹⁵ a.g.e., lerze-i yerine ra'ş-e-i, s.115

⁷¹⁶ a.g.e., hummâ-yı yerine hülyâ-yı, s.115

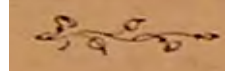
⁷¹⁷ a.g.e., leyl yerine şebi, s.115

⁷¹⁸ a.g.e., gölgeden yerine titreşen, s.116

⁷¹⁹ a.g.e., kalbe bir aşk-ı bî-vefâ yetmez, s.116

⁷²⁰ a.g.e., seviniz muttasıl sevin derdi, s.116

Hep Bekler...

Zehebî bir sükût içinde deniz

Sessiz

Uyuyor...

Peçe altında titreyen enzâr

Gibi bir şi'r içinde hulyâdâr

Parlar;

Ezhâr-ı sema,⁷²¹ hepsi o elmaslı nazarlar...

Neffî rüyalarıyla meşcereler

Nurlu hulyâlarıyla çehre-i mâh,

Kara topraklarıyla makberler

Hep bekler...

Bir şeyler...

Öyle şeyler ki: hiss umar aydan

Ayy semalardan

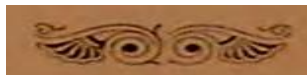
Sema nücûmundan

Ki -kadın gözleriyle pür-esrar,

Pür hülya -

Hep parlar!

Tahsin Nâhit

⁷²¹ Gökyüzü çiçekleri

Fantazi

Gölgeler ve Hakikatlerden

Serbest ve hür olduğunuza bütün varlığınıza inandığınız kadar mu'tekidsiniz.. Böyle zannediyorsunuz değil mi? Hiçte değilsiniz. İşte inanmıyorsunuz tekrar ediyorum -hiç değilsiniz...

Mademki yaşamaya muhtacsınız, mademki yaşıyorsunuz; hayatın bin türlü kuyûduna, suyun mütâlebine, hevasât-ı zalimesine⁷²² mütâbi'te mecbur olduktan başka insanların da zehirli, mütefessih bir kabus 'âsâr ile mestûr yalancı ve kirli kirli ve yalancı olmakla beraber boyalı hâif-i 'âdât⁷²³ ve ahlakına, hevesât ve âmâline kin ve kibirine hıyânet ve intifâmına karışmaya, ve bunların dest ve nâme hilekârına tâb'i sürüklenmeye mahkûmsunuz...

Şu köşeyi dönünüz, orada, bütün insanların arasında bir göz, bir çehre, bir şahıs var ki onu pekiyi tanıyorsunuz dostlarınızdan. gidiniz, elini sıkınız, kelimât ve elfâz-ı mu'atâdada⁷²⁴ sonra size nedir bilir misiniz? Yıldız Sarayı'na gittiniz mi gitmedim dersiniz teesüf ederim dese cevap verir.. Ötede bir başkası...

O da öyle sorar, o da öyle der... Bu, şu, öteki,beriki, ben, siz, hepimiz böyle biz.. Bu gibi küçük şeyler bizim de dudaklarımızda dolaştıkça.. Kalbimiz iştiâ-yı iftiharından⁷²⁵, iştiâ-yı gururundan bir azını teskin eder.. -zavallı kalb-i beşer⁷²⁶... Yıldız Saray'ına gittiniz mi? Bunu size o kadar çok sorarlar gitmemiş bulunmak bir leke, bir züll bir ayıp şekline girer.. Artık gitmemek gidip görmemek sizin için gayr-ı mümkündür..⁷²⁷ Mademki insanlarda, birbirlerine karşı, ezmine har. A'sar-dîde kablettarih⁷²⁸ bir hars-ı tefavvuk⁷²⁹ vardır bir gayz-ı tefavvuk⁷³⁰ vardır, gidip göreceksiniz... İşte hiç serbest değilsiniz.. İşte birkaç şahsın nüfûz-ı ve tesiri altında bulunuyorsunuz..

Ve gittikten sonra...?...

⁷²² Zalim istekler

⁷²³ Zulmeden kurallar

⁷²⁴ Alışılmış sözler

⁷²⁵ Gurur iştahı

⁷²⁶ İnsanın kalbi

⁷²⁷ İmkânsız

⁷²⁸ Tarih öncesi

⁷²⁹ Üstünlük hırsı

⁷³⁰ Üstünlük öfkesi

Oh hiç gitmeseydiniz... Otuz üç senelik bir mesafe-i tarihe sükût-u vahşi⁷³¹ ve mu'annid ile vakûr ve müteazimiyle dağların tepesinden “sükût ve korku” emrini veren o mevki', cebbârı o mevki, o mevki-i hûnîn⁷³² orada yaşayan eski müstebid, eski canavar gibi şimdi zelîl, hakîr, müheyyâ-yı secde⁷³³ bulacaksınız...

Ben istedim ki insanlar bu eski mechûlu, eski mütehasımı sinesindeki kinle, kanla, riyâ ile metrûk ve musennem bıraksınlar... Uzun ve bitmez gibi görünen istibdâd gecelerinde yanan ziyalarındaki laciverdi yâhud sarı, seyyal, nâfiz zehirler hâlâ yaşasın... Kalbindeki sükût-u tannân⁷³⁴ gider bakar bulunsun -boyu ve onun kartalını müstebidini, yılanını, kemirsinler, ezsinler, kırsınlar, bu lazımdır. Fakat o yuvaya dokunmasınlar.. O yuvada yetimliği, bî-kesliği, yalnızlığı hissetsin... O yuva hâlâ milletin parasıyla, kudret-i servetiyle⁷³⁵ oynuyor... Bazı mevâd ve eşya vardır ki meş'umdur, harîsdir, hilekârdır.

Yıldız da bunlardan biridir.. Yıldızı büyüten bunlardan biridir.. Büyüten mechûliyeti [*]⁷³⁶ hâlbuki, şimdi?.. Fakat onu niçin, eski, harap bir müze gibi bırakmadılar?.. Neden o bugün bir mesire oldu?.. Orada arabalar, insanlar geziyor. Niçin çalgılar, hanendeler, onun mâzi-i me'sum⁷³⁷ ve şâibe-dârını⁷³⁸ perrân, girîzân, nâlân, sehâr-ı nâfiz,⁷³⁹ zevk-i âver,⁷⁴⁰ hulya-ı bahş⁷⁴¹ nağmelerle unutturuyor?.. Neden onun mâzi-i zulmü unutulmalı?..

Hatıra-ı millette zulmü irâ'e eden mebâni ve âsâr dâima canlı yaşamlıdır.. Hâlbuki bu, Yıldız... Meşrutiyetle beraber zahiren tebdil-i itiyad ve ahlak eden hafiyelere benziyor..

Orası herkese açılmayan, açılmayan nazlı korkak bir müze olmalıdır.. Orada, lakin bir ucunda, yabancı bir elin bir ayağın duhûlünden korkularak kafesleri dendân-

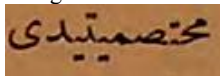
⁷³¹ Acımasız sessizlik

⁷³² Kana bulanmış makam

⁷³³ İtaate hazır

⁷³⁴ Çınlayan sessizlik

⁷³⁵ Para gücü

⁷³⁶ Uğursuz geçmiş

⁷³⁸ Leke, kusur

⁷³⁹ İçer işleyen

⁷⁴⁰ Zevk veren

⁷⁴¹ Hayal kurduran

ı muhrib⁷⁴² azmanın izlerini, tahribiyetini saklayan harem-dâiresi kalbinde dâima el-aşktan hırlayan, yeknesakî hayat ve muhitten hastalanan, zayıflayan, bütün güzel cariyelerle halâ mâlâmâl gibi riyakâr bir duruşla durmalıydı.. Orada ormanlar, yollar köşkler, sanâyi, güneş, kamari, yıldızları sükûtle aldatmalıydı...

Orada bazen -mamafih pek mahdûd ve mu'add ve bazen de- birkaç mütebahis ayak çakıl taşlarını menâm-ı tahsil-nâk⁷⁴³ ve 'amiklerinden uyandırmalıydı... Orayı bazen Boğaziçi'nin masum ve nezîh havasını mevcutlandıran bir vapur sisi ihtilaçlara, heyecanlara boğmalıydı... Bence yıldız, dâima korkak, riyakâr, girîzân, merak-âver⁷⁴⁴ bulunmalıydı.. Mademki şimdi bir Tepebaşı, yer Taksim'de.. Nice hiçtir...

Şahabettin Süleyman

NİHAN

Bir Heyûlâ-yı Sanata Dair

Ne Sherlock Holmes mi? Nasıl şimdi de Sherlock Holmes, öyle mi? Evet gazetelerin bir vech-i mûtad⁷⁴⁵ davul jurnal ile ilânlarına nazaran bir Burhaneddin Bey şimdi de Sherlock Holmes'u oynuyor. Eğer bu oyunu oynamakla mühim bir iş yapıyor zannediyorsa çok şâyân-ı merhamet⁷⁴⁶ bir hufre-i hîçiye⁷⁴⁷ sukût etmiş demektir. Zaten artık itiraf etmek zamanı gelmiştir ki, esasen içinde olduğu bu hufreden kendisini çıkarmak biraz yüksek görmek isteyenler, kendimiz idik; o ise kendi tarafından hiçbir vakit oradan çıkmak, zerre kadar sanat-ı hakîkiyeye⁷⁴⁸ doğru yükselmek için hiçbir çehre bulamamıştı bunun isbatı ise; her birisi teşebbüslerinin manasızlığını tebâ'ad eden hâmîlerinden mahrûm kalınca nihâyet Sherlock Holmes sukûtudur. Eğer Burhan Bey Sherlock Holmes'i, oynayacak ise, mücerreb, muktedir aktörleriyle Mınakyan Efendi'nin ne kabahâti vardı?

Biz birkaç meftûn-ı sanat⁷⁴⁹, bütün ümid-i istikbâlimiz bir Burhaneddin Bey'in teşebbüslerine muallak kalmış beklerken, ve her ferâsetle saçma, manasız,

⁷⁴² Tahrip eden dış

⁷⁴³ Rüya tahsili

⁷⁴⁴ Merak uyandıran

⁷⁴⁵ Adet olduğu gibi

⁷⁴⁶ Merhamet edilmeye layık

⁷⁴⁷ Değersiz çukur, boş söz

⁷⁴⁸ Gerçek sanat

⁷⁴⁹ Sanata hayran

muvaffakiyetle zamanın bir hummâ vukuâtına temaslarından mütevellid heyecânât-ı mevkutiyye⁷⁵⁰ merbût eserler aleyhinde bulunurken, o saçma bir muharririn tertip ettiği “Abdülhamid” nam-ı oyunu oynamaya kalkmıştır; ve itiraz edenlere sevk-i ihtirâs-ı hâl ile bâd-hevâ kazanacağına emin olduğu nihâyetsiz, gürültüler, alkışlar ile kendi ta'rîfi vechle çıkılır tasavvur ederek; “bana para ve muvafakiyet lazım!” diye cevap veriyordu.

İşte her türlü hiffetine rağmen hayalimde henüz sabit duran bir Burhaneddin Bey'in heykel-i sanatı o zaman elim bir sukût ile zîr ü zeber olmuştu, bugün bu heykel sanat yerine yalnız bir zîr ü zeber kalmıştır; çünkü bir adam ki sanatı yoktur hiffetle paraya ve alüfte feda edecek kadar küçük dar ruhludur, ondan terk-i sanat⁷⁵¹ namına bir tekemmül beklemek büyük bir çocukluk olmaz mı?

Hakîkî bir sanatkâr sanatı hiçbir şeye feda etmez, ve muvafakiyet onun nazarında, yalan yanlış toplanılmış alkışla değil, kendi vicdanının takdîriyle kâimdir; hakiki bir sanatkâr bir adeta tab'an yâhud sevk-i ihtirâsla⁷⁵² edilen alkışları istihfâf eder, saçma sapan oyunlar ile, vesâit-i gûnâ-gûn ile alkış yalnız alkış bekleyen, ve edilen manasız alkışlara kemâl-i memnuniyet ve şükranla eğilen bir alet hiçbir vakit bir nur-u sanatla tezyin edememiş, ve edemeyecek bir alettir.

Vaka bu bir hakikat-i elimedir, fakat artık Burhaneddin Bey'in bir takım hakâyık-ı elimenin söylenmesi zamanı gelmiştir zannederim. Elbette Burhan Bey'i severim, fakat hakîkati daha çok sevdiğim için artık bu hakâyıkı saklayamayacağım.

Hani ya ne oldu, Burhan Bey Avrupa'dan kemâl-i tantana ile gelmiştir, Osmanlı temâşâsını tesis ve ihya edecekler? Ah ne eyer bu temâşâ beni şimdiki hiçlikle tesis ettim fikir ve zehâbında bulunuyorsa, bu kadar gülünç bir iddayı kendisi için uzak görmekte beraber hiç kimsenin böyle çocukça iddiaları kabul edecek bir istîdâdın olmadığını temin ederim. Çünkü işte isbatı meydan da: Sherlock Holmes'! Bir ikinci bilumumcu!...

Çünkü, geçen seneden beri sevk-i hatâ tesiri olarak etrafında nasılsa çalınan davullar dünbeleklerin âlâyış ve şamatası ile kendini bir şey zannedip serserim olarak Burhan Bey ölçüsünü o kadar kayıp etti ki etrafını istila eden muhtelif ceryanın terk-i

⁷⁵⁰ Vakti belli olan heyecanlı

⁷⁵¹ Sanatı terk etmek

⁷⁵² Gönderme arzusu

nefs ederek aktı aşağı bir sürât-ı berkiye ile ilk günler de zuhuri olan bir itimad-ı saf derûnane ile yanlış tesis etmiş hüsn ü zanlarla çıkarılmış olduğu mevkiden hiçliğe doğru sukût başladı. Evvela, herkes gibi bende, pişmiş bir sanata bedel olmazsa bir istidâd-ı hakîkî temâşâ büyük bir aşk-ı sanat var zannıyla kendisine lüzumundan fazla fakat mürûr zamanla bütün hareketleri ile o kadar saçmaladı, sanata aşktan o kadar mahrum bilakis işve-i sanata mâlik ruhun o kadar yakışmayacak biçimsiz hareketler de bulundu ki, bugünün azıcık temâşânın biz de terakkisi için Burhan Bey'in hiçbir faydası olamayacağı kabulünde muztarr kaldım...

Hiç unutamam: Dört sene evvel idi, Büyükkada'da [*]⁷⁵³ küçük bir salonun da bir sonbahar gecesi dört genç arasında ciddi münakaşa mevzu etti, bu dört gençten birisi bir İtalyan Matmazel, diğer üçü ise, Server Cemal Bey, Burhan Bey ve ben idim. Biz, Matmazel, Server Bey ve ben, üçümüz Zola'yı müdafaa ediyorduk, Burhan Bey ise Zola aleyhinde irâd-ı kelâm⁷⁵⁴ ediyor idi üçümüz de Zola'nın hayran-ı kemâlâtı olduğumuz için elbirliğiyle o kadar güzel hakâyık ve isbatlarla onun ulviyetine izhâre uğraşiyor ve o kadar muvaffak oluyorduk ki, Burhan Bey arasına bu işe, sersem kalıyor fakat sonra en adi tahkîrlerle Zola'yı yine küçük düşürmeye gayret ediyordu.

Zola gibi yüksek bir kâtib-i sanat⁷⁵⁵ ve edîbi o kudretle istihfâf eden bir ruhta sanatın ne derecelere kadar müessisi olabileceğini Burhan Bey'in büyük ve münasiplerine göre yalnız tahayyül ve vesayittir. Sanat işinin Türkiye'de tesis temâşâ için İstanbul'a avdetinden beri dâima merak etmekte idim. Her gün ümidim azalmakta, her gün Burhan Bey'i daha manasız daha sanata bigâne ve sanat-ı hakîkiyeye değil nümâyîşe, ciddiyete değil alâyişe meftûn görerek müteazzi olmakta idim. O yalnız yalan yanlış haklı haksız parlamak sahte bir sürü alkış toplamak için çırpınırken bütün teşebbüslerinde sanatı fedâ ve ihmal ederek yalnız parayı takiben çalışırken ben biz de temâşânın kâbil değil bu gidişle bir hayat nev-kesb etmeyeceğini dil-hûn⁷⁵⁶ olmakta idim.

اوتن ددزه تیراژ دنگ

753

754 Söz söyleme

755 Sanat icra eden

756 İçi kan ağlayan

O zamandan beri birçok vukuatla ve rivayetlerle anladım ve bugün artık katiyen karar verdim ki Burhan Bey külliyyen fikr-i sanatından arî, aktörlüğe yalnız şarlatanlığa müsait olduğu kadar hüsnü tellakî ederse sahte bir sanatkâr bozuntusundan başka bir şey değildir ve bütün tesadüf ettiğim isabet fikir sahibi zevâtında bu fikir de olduğunu ilave etmek isterim...

Ve bu gün bizde mümkün olupta bir hayat temâşâ tesis edecekse bile bunda [*]⁷⁵⁷ Burhan Bey'e bir şey medyun olmayacağımızı temin edebilirim çünkü fikr-i sanattan o kadar mahrûm bir dimağ ile böyle mühim bir şey yapılamaz. O tenbellik ile o cehâlet ile rollerini ezberlemekten, öğretmekten aciz bulunan bir rolün ehemmiyyetini takdîr edecek vukûf-ı edebiyeden⁷⁵⁸ külliyyen mahrûm olan yalnız sur'-engiz hareketlerin icrâsında muvaffakiyyet gören bir adamın adı aktörlüğü güç yapabilecek iken bir tiyatro idâresi oynatılacak piyeslerin müşkül bir iş olduğu bedîhî değil midir?

İşte bu idâre-i mâhirânenin sevk ve delâletiyle Burhan Bey'in muvaffakiyyet göreceği bir piyesi, işte Sherlock Holmes meydanda. Burhan Bey'in Sherlock Holmes'i oynaması sanatkârlığın intiharından başka bir şey değildir.

Burhan Bey'in, kendisi aleyhinde yazı yazanlara tesis etti vehmini hâsıl etmiş olduğu şuuruna tecavüz ve tama' edenlere müdafaen yegâne olmak üzere, "oyununu oynamadım, intikam alıyor!" dediğiniz benim içinde bu sözü sarf edeceğini bilmez değilim. Filhakîka kendisinden bir intikam ihtiyacı hissettiğimi itiraf ediyorum. Fakat bu benim oyunumu oynamadığı için değil, (çünkü oynamaya değil anlamaya bile gayr-i muktedir⁷⁵⁹ olduğu malûmdur.) Bî-ihtiyacı ise de temâşânın terakkîsi fikrini o kadar mühennasızlığa o kadar şarlatanlığa, o kadar rezâlete sevk ettiği içindir; bundan emin olabilir.

O bunlara gelince, bunun kendi kumpanyası ise cadı aktörü oynatmaya razı olacak idim! Daha muvaffak şerâit teklif eden başka kumpanyalara verebilirim, bundan da olabilir.

---

757 ذرّما

758 Edebiyata hâkimiyet

759 Gücü yetmemek

O bunlardan emin oladursun, ben bugün artık Burhaneddin namına nasılsa tesis etmiş olan şöhretin kâmilen mantığı olduğuna eminim. Ah, çünkü hilekârın mumu yatsıya kadar yanar derler; burada bu sözü hâle münasip bir şekle ifrâğ için, heyûlâ-ı sanatın⁷⁶⁰ şöhreti ancak bir mevsim devam eder, diyipte sözüme nihâyet veririm.

Büyük Ata Mehmet Raûf

MUSÂHABE-İ EDEBİYE

Beyaz Gölgele

Şu (pinhâver)'in muharrirler hakkındaki bir tasnifini takip ile şairleri şu sınıflara ayırabiliriz.

- 1- Yazmış olmak için yazanlar
- 2- Yazarken düşünenler
- 3- Hissedilmiş düşünölmüş bir fikri olan ve bunu ifade etmeyi bilenler.

Celâl Sâhir'i bu üçüncü tabakaya ekser yükselebilen bir sanatkâr olarak tanıdığım içindi ki (Beyaz Gölgeleleri cidden habersizlikle bekliyordum. Mamafih biliyordum ki Sahir'in eseri benim için tamamen yeni bir kitab-ı şiir⁷⁶¹ değil, bir nevi' elyevm olacaktır. İçinde hayatımın muhtelif dakikalarına, aşına, necip -hatta dost- şiir portreleri bulunan bir elyevm... Filhakika bugün önümde duran cild-i nefis bana pek az yeni şey tanıttı. Sahir'in bildiğim, sevdiğim eserlerinin şimdiye kadar gördüğüm yalnız bir iki hemşiresini.

(Beyaz Gölgele)'i okurken ve okuduktan sonra düşündüğüm şeyleri burada tahlile çalışmak isterdim. Fakat değil bir munakkid. Sadece bir hürmetkâr-ı sanat⁷⁶², bir (amatör) sıfatıyla...

Okurken:

⁷⁶⁰ Sanatın ana maddeleri

⁷⁶¹ Şiir kitabı

⁷⁶² Sanata hürmet eden

Sâhir'in psikolojisine, kudret-i sanatkâranesine, tekâmül-i fikriyesine ⁷⁶³ dikkat ediyordum.

Şairlere mütaâlarında dimağında bir hücre-i ihtirâm başlıca iki şey vardır. Hassasiyetleri, kuvvet ve vüs'at-ı hayalîleri

Bunlara -bilhassa asrımız da- kuvve-i fikriye isminde yeni bir anâsır ilave edebiliriz:

Hassasiyet “hasta bir hassasiyet-i müfrite”

Bence Sâhir'deki kabiliyet-i şairanenin ⁷⁶⁴ mihveriyetleridir ondan sonra yüksek değil fakat pervazi. Hayvanı seven, genç, taze şûh ve hevâ-i bir muhabbetle... Daha sonra; bir kuvve-i fikriye ki zayıf diyememek için üçüncü olarak saymakla iktifâ edeceğim.

Sâhir'deki hassasiyet ve muhabbetle -korkmadan söyleyebildim- bize nezîh bir şair kazandırmıştır mesela (Leyâl-i Sâhiriyyet)'e bakınız bunlar -lisanımız için- o kadar temiz, taze ve berrak yazılar ki!

- Sâhir benimle gel gecenin hayali pek güzel çalamakta/çalmakta nefti gölgelerin raks-ı pek şiir; bak kollarım nasıl mütehâllik küşâdedir.

Gel aşkımızla mezc edelim şiiri haydi gel

İlâ âhir...

- Sâhir dedik fısıldayarak bir bu şeb yine rüyalarımda uğraşıyordum seninle hep kaldım bu iğrâk ile meshûr, yine leb-i şükranlı bir nigâh ile baktım cemaline

İlâ âhir:...

Ve bunlar böyle sebük-i dil gizli gizli terennüm kelimelerin aralarına bazen selalarının, bazen şeffaf-âmîz notalar karışan -reftâr-ı zarîfiyle ⁷⁶⁵ teselsül ediyor.

Ben bu bir düzine şiir incisini yine her vaktini mihverinle -okuduktan sonra onu bir efkâr nice (Musse)' nin becâsını çizdi...

⁷⁶³ Fikirlerin olgunlaşması

⁷⁶⁴ Şairlik yeteneği

⁷⁶⁵ Zarif davranış

Ve “geceler [*]⁷⁶⁶ hikâye-i ömrüne dair vaktiyle okuduğum bazı sahifeleri hatırladım. O sahifeler de denilirdi ki Musse'nin bir güzeştine fevkalade yoktur. Onsekiz yaşında yazmaya başlamış yirmide iştiâr etmiş otuzuna kadar dimağının faaliyet-i ber-külliyesi imtidâd eylemiş yönü takip etti fasl-ı hayatında ise sönmüş bir volkanın sular ihtizârı olan fumarole gibi -birkaç solgun ve zayıf eyleyen fersûde vücutta gezmiştir. Ve bu büyük şairin [*]⁷⁶⁷ tahlil olunuyordu: Şapan hayret bir hassasiyet-i müferrit... Zemini ne his-i i'tilâmı ve fakat sevimli bir hodgâmlıkla bir mensûç mizaç ki en zıt hislerin dâima her iki ucunda... Şimdi pür hiddet şimdi - hemen dahi bir rikkatle- şefiki; bir dakika iktidar; bir dakika en saf hiss-i afüvli, uluvv-ü cenabla mütehassis... Sâhir'in çehre-i muanvenetiyle Musse'nin semâ-yı ruhu arasında bilmem bir sıhriyet-i hudut⁷⁶⁸ görüyor musunuz? Ben böyle bir şabihe tamamen kâniim. Yalnız biraz hemşire olan bu iki ruhtan birincisini ne garb ve büyük bir asr-ı heyecan ibtidâ bir (sisgıraf) sonra bir râhi yapmış diğerini şark (dâima müşâbihi dâima mâzî-i Şark!) ve her şeyini ta'kim eden bir devir söndürmüş, söndürmüş mü güneşin mebzulü hayallerine her vakit muhtasar kalarak yetişen bir fidan gibi zayıf vecihler bırakmıştır.

Yükselmek için Shakespeare'lar da Rimboldarda (Rimbaud) bir [*]⁷⁶⁹ i'tilâ aramış, Celâl Sâhir'in ruhu ise [*]⁷⁷⁰; Pavurlenlere (Paul Verlaine), [*]⁷⁷¹ mihver olarak buyurmuştur. Musse (Alfred De Musset) Korneylerin, (Pierre Corneille), Rasinlerin (Jean Babtiste Racine), Hugoların (Victor Hugo) işlediği yeni bir lisan üzerine nakş-ı hissiyat etmiş, (Beyaz Gölgele) şairi ise kendini nihayet.

“Âsuman aşkımın senden hilâl-i enverini

766 شاعسی وینک

767 یسیقو نورلیسی

768 Kan bağı sınırı

769 شهیل

770 یورلرله

771 الہ سامنلره

Lakin efsûs eyledin pek nâ-küsüm iğtirab”

diyebilecek kadar yükseltebilen bir nesle mensup üstâdları görmüştür.

Nihâyet Musse’de Sâhir’de münhasiren birer “aşk ve şebâb” şairinden ve ikisi de yalnız aşklarının âlâmını taganni etmeyi bilirler.

Sâhir’in münhasiren bir “aşk-ı kadın şairi olduğunu kendinin tekâmül fikrini-tarihler ianesiyle – takip ederken de gördüm zannediyorum. Fakat bunu Sâhir de söylüyordu ya. İşte (Şiirlerimin Ruhı)

Benim şiirlerimin ruhu bir güzel kadının

Esir-i kalbine ait gâram-ı şâriktir

Hayır, şiirlerimin ruhu bir kadınlıktır

Ki dâima dolaşır bir semâ-yı sevdanın

Ve beraber hayâlât içinde pûşîde

Derinliğinde.....

Sâhir’in nazarlarını bir iki dakika kadınlıktan ayırabilen aralarına bazen bir meyl-i tefelsüf⁷⁷² karışan bazı şiirleride -acep solgunlukları muvaffakiyetsizlikleri bile mi? Kendisinin yalnız yalnız kadın şairi olduğunu gösteriyor. Beyaz Gölgele sahibinin ruhunda yeni bir safha-ı istihâlenin mukaddematını (Sergüzeşt)’de (oğlum Nüzhet Sâhir’e) de (sana yavrum) da görüyor gibi oldum:

Yorulan ruhuma şu günlerden

Dökülen ey tesellî-i mûnis⁷⁷³

Bana sensin eden iade-i his⁷⁷⁴

Haz ve ümidi hep unutmuşken

Bu yek- ahenk ve muttarid ömrün

[*]⁷⁷⁵ şuhûr ve eyyâmı

⁷⁷² Filozoflaşmaya yatkın olma

⁷⁷³ Dost tesellisi

⁷⁷⁴ Hislerin geri dönütü

Beni itâb eder ve ben her gün

Duyarım ıztırab-ı ferdâmı⁷⁷⁶

Aynı şiirde ki şu kıt'a benim için ne büyük bir servet-i mâla⁷⁷⁷ mâlikdir.

Senin o zâde-i seherkârın⁷⁷⁸

Döker efkârıma tesellilerin

Süslerim ben seninle at!

Bana ömrün yüzü seninle güler

Sensin itmâm eden hüviyyet

Fakat bir yerden görüyorsunuz ki (Sergüzeşt)'te

Bana şimdi zâte-i âmâl

“Nüzhet”in nağme-i pür⁷⁷⁹ ahengi

Diyen şair bu beyti ihtivâ eden şiirinde bile kendini yorduğu, kuruttuğu için şikayetskârı olduğu çılgın mâziye yine gayr-i iradi⁷⁸⁰ bir nazar-ı tahassür⁷⁸¹ temdîd etmekten men-i nefse⁷⁸² kadîr değildir!

İşte bir sahife çeviriyorum. Ve Edebiyat-ı Cedîde'nin en güzel bir çiçek diye yine senden ayırmayacağı bir saffet-i menekşesi⁷⁸³ karşısındayım: (Mu'terizlerime) neşidesini bu enfes eseri tanınamayan hiç bir karî' olmadığı için bir sahife daha çeviriyorum:

Yaşamak hep sizinle dur a dur

Ebediyet kadar zaman işte

En büyük gâye-i hayaliyem⁷⁸⁴

775

منشأب

776 Bugünden sonraki ıztırab

777 Kıymetli madde

778 Sabah vakti doğmuş

779 Ezgi dolu

780 İradesiz

781 Hasret çeken bakış

782 Nefsi istekleri red etme

783 Çiçek saflığı

784 Hayalin amacı

Ki muhâlliyetiyle bir mâtem
 Bense hâlâ muhâle dil-peste⁷⁸⁵
 Haykırır zırlar ağlarım her an
 Hep bu elfâz olur enîs-i zebân⁷⁸⁶
 Size sizden sizi sizinle ve siz
 Siz benim her şeyim değil misiniz?
 Ve nihayet (Matmazel İseb'e)

Bu şiir bu hayalen simasını çizdiğim mühimmesi kadar genç, şûh ve cevval şiirini tekrar mecbûr itirâf ediyor ki Sâhir bir aşk ve sebât şairidir. Ve ilâ nihâye böyle neşâyid-i garâm.⁷⁸⁷ Arada kitâbeler filan var ki asıl benim tanıdığım Sâhir'in o ra'şenân ruhun zâde-i necîb⁷⁸⁸ hissiyâtı olmadıklarını hiçte gizleyemiyorlar. Ve Beyaz Gölgeleler'in son terânesi de yine bir niyâz-ı aşk.⁷⁸⁹

Celâl Sâhir'in kudret-i sanatkâranesini⁷⁹⁰ izhâr ettiği teceddüd ve şahsiyetin hududunu ölçmek istikbâli şairanesi için bir hesap ihtimâli yapabilmek kâbil midir? Bunları kitabı okuduktan da bu nûşin-i kırâatın⁷⁹¹ dimâğıma verdiği sükker-i zevki biraz geçirdikten sonra düşünmek istedim öyle yaptım.

Fazıl Ahmet.

BİR KADIN MESELESİ

Hoca İhsan: - Duydunuz mu efendim dedi. Osman Bey'in oğlu için İzmir'deki kapatmasını vurmuş diyorlar.

Bir Kânûnsani⁷⁹² akşamıydı. Dışarıda vahşi, azgın bir hayvan sedasına benzeyen uğultularla müthiş ve bî-aman⁷⁹³ bir karayel esiyordu. Sarı Hasan oğlu Veli

⁷⁸⁵ Yavaş sesli yürek

⁷⁸⁶ Dil tatlılığı

⁷⁸⁷ Garam şiirler

⁷⁸⁸ Soyu temiz doğan

⁷⁸⁹ Sevgiye rağbet etmek

⁷⁹⁰ Sanatkâr gücü

⁷⁹¹ Tatlı tatlı okuma

⁷⁹² Ocak ayı

⁷⁹³ Amansız

Bey konağının ovaya nazır büyük selamlık odasında misafirleriyle bir mu'tâd akşam keyfi icra ediyordu.

Kendisiyle beraber altı kişiydiler: hemen hepsi nîm köylü ve nîm şehirli kıyafetleriyle çok tüylü, iri bir takım kırkını geçmiş adamlardı. Sahiphâne -bu beyaz yakalı, kırmızı renkli, tıknazca bir ihtiyarı gecelik entarisini giymiş kürküne sarılmış sedirin üzerinde yarı uzanarak tütünü içiyor ve arasıra kadehini almak için önündeki tepsiye uzanıyordu.

Ötekiler onun ehemmiyet-i nesliye⁷⁹⁴ ve mâliyesi huzurunda muti' ve mütevazı, kâh diz çökerek kâh bağdaş kurarak küçük bir takım minderlerin üzerinde oturuyorlardı... Ocağın ateşi latif çıtırdılarla yanıyordu. Arasıra içeriye bir uşak giriyor, oraya birkaç odun atıyor ve mezeleri değiştiriyordu...

Hoca İhsan'ın verdiği havadis odanın hevâ-yı sükûnuna⁷⁹⁵ uğultulu bir nidâyı taaccüb cereyan yaptı. Hepsi birden:

Ya diye gümbürdediler. Bu ne vakit olmuş. Bu? Ve birer baykuş gözü gibi müdevverleşen nazarlarla istimzâckâr bakıştılar.

Lakin Veli Bey hiçbir şey işitmiyor anlamıyor gibi sakın lakayt tütünü içiyordu. Hoca İhsan sözünü tekrar etti.

- Karıyı öldürmüş ve şimdi nereye gittiği malum değil. .. dedi.

Bunun üzerine Veli Bey uykudan uyanan azametli bir hayvan gibi gerindi, gerindi. Ve mehîb bir tavr-ı tefelsüfle⁷⁹⁶ başını sallayarak

- İyi yapmış diye mırıldandı.

Kendisi katilin büyük amcasıydı.

- Zavallı çocuk, diye söylendi. Bari başını kurtarabilse!... Çünkü hükümet eskisi gibi malûm â? Hatır gönül saymıyor. Bizim zamanımızda öyleydi iş kolaydı.

Birden etrafında ki ağızlar Veli Bey'in: Seda-yı vakûr⁷⁹⁷ hakîmânesine birer ma'kes-i sâdik⁷⁹⁸ oldular.

⁷⁹⁴ Nesle önem veren

⁷⁹⁵ Durgun ortam

⁷⁹⁶ Felsefik tavırlar

⁷⁹⁷ Ağırbaşlı ses, tavır

Ya ya sizin zamanınızda öyleydi. İş kolaydı.

O devam etti.

Fakat aferin! Yine cesur çocukmuş dedi. Ondan bunu hiç ümid etmezdim. Kaç defa işittim. Karının İzmir'de bir başka dostu varmış. Ahmet'i aldatıyor ve parasını çekiyormuş diye. Doğrusu buna çok kızıyordum. Ama kadın zaten fahişeymiş, felanmış ne olursa olsun ben ona bakmam. Mademki benimle münasebette bulunuyor ve benim paramla geçiniyor onun namusu artık bana ait olur demektir.

Hoca İhsan parmaklarıyla sakalını tarayarak ağır ağır cevap verdi.

Pek doğru... Pek doğru...

Ve birden bu pek doğrular daha ziyade kuvvetleşerek odanın içinde ağızdan ağıza bir seyr ve müselsel icrâ etti.

Veli Bey hâkimîyet-i fikriye ve nutkiyesinin bu şanlı muzafferiyet hazz-âveriyle⁷⁹⁹ mütebessüm mağrûr sedirinin yastıkları içinde doğruldu.

Ve parmaklarını mezelerin arasında gezdirerek misafirlerine “birer tek!” daha teklifinde bulundu:

O zaman Hoca İhsan sarığını çıkarıp, minderin üzerine bırakarak – o başında sarık varken hiç rakı içmezdi -Tuzcuların Ömer Efendi yüzünü ekşiderek, dolma sayan Recep Ağa ağızını şapırdadarak, Menzilhizâde Hüseyin Efendi iki parmağıyla burnunun deliklerini sıkarak, Ali – Kâhya'nın “oh çağlar”ıyla birer tek daha içtiler.

Veli Bey meseleye avdet etti:

- Ah bu kadınlar, dedi; ne ocaklar söndürürler, ne ocaklar yakarlar, ne gençleri baştan çıkarırlar, ne belâdırlar!.. Ve manidar bir tebessümle Ali Kâhya'nın, Hoca İhsan'ın yüzlerine bakarak ilave etti bilirsiniz ya! dedi. Benim de başımdan böyle, tıpkı böyle bir vaka geçmişti.”

Bu ihtiyar servetinin kısm-ı a'zamını⁸⁰⁰ didikleyen macera-ı âlûd⁸⁰¹ ve sefih bir gençlik hayatı sürmüştü.

⁷⁹⁸ Sadık, doğru yansımalar

⁷⁹⁹ Sevinç getiren

Şimdi böyle, yaşlı ve yorgun köşesinde büzülen bu adam, bu eski çapkın, bu zavallı meflûc Don Juan için son günlerin bu acı yek-nesaklığı içine, o çılgın mâzînin afacan bir çocuk kahkahasına benzeyen hatıraları bazen büyük bir teselli olurdu. Binaenaleyh misafirlerinin önünde her akşam, hayat-ı güzeştesinin⁸⁰² enkâzını deşerek Veli Bey'in en büyük zevklerinden birini teşkil ederdi. Onun gençliği – kendi tabirince – vâsi' bir tecrübe kazanı idi: orada aşka, fedâkârlığa, kahramanlığa garâib ve fecâyî'-i beşeriyete⁸⁰³ dair seneler bulunmazdı. Bu akşam, şu kadın meselesi, onda yine, birçok zamanlar hayatının mühim bir parçasına hâkim olan, bir sergüzeşt-i sevdanın⁸⁰⁴ biraz kanla bulaşmış muhtazar bir hatırasını uyandırıyordu.

- Yirmi yaşında idim, diye başladı. Şimdi tam kırk beş sene oluyor. Babam henüz vefat etmemişti. Ben büsbütün serbest kalmış ve zamanımı İzmir'de, İstanbul'da zevk ve safa âlemlerinde geçirmeye başladım. Validemin ısrarlarına rağmen evlenmemekte dâima inat ediyordum. Bekârlık bana çok hoş geliyordu. Her geceyi bir başka kadının kolları arasında geçiriyordum. Rum, Frenk, Ermeni hatta Yahudi kadınları bunları birer birer tanıyordum.

Bazen bir gece yirmi, otuz lira yediğim oluyordu. Bana buradan para yetiştiremiyorlardı.

İşte tam böyle bir çılgınlık zamanımda idi ki İzmir'de -Hoca İhsan'a dönerek- ona tesadüf ettim. Biraz durdu ve güya bahs etmek istediği kadının hayalini zihnen iyice tecessüm ettirmek için bir müddet gözlerini kapadı. -Bu gayet güzel, dilber, melek gibi bir Şamlı kızdı.- dedi. -Siyâh kadifeye benzer yumuşak iri gözleri vardı. Saçları çözüldüğü vakit ipekli bir omuz atkısı gibi vücudunun arka tarafına tabanından aşağıya kadar örterdi. Öyle bir teni vardı ki pembeleşmiş bir şeftaliye benzer idi. Sonra ağzının ve kaşlarının letâfeti. Oh bunları size anlatamam. Hoca İhsan'da bilir ah bu kız İzmir içinde bir tane idi. On yedi yaşında ya vardı ya yoktu, fakat hasba bütün o zamana kadar gördüğüm kadınların hepsinden daha oynak, daha aşüfte idi. Arabice, Türkçe ne şarkılar bilmez, ne oyunlar oynamazdı.

⁸⁰⁰ Büyük bölümünü

⁸⁰¹ Maceraya bulanmış

⁸⁰² Hayatın geçiş evresi

⁸⁰³ İnsanlığın öfkesi

⁸⁰⁴ Sevda macerası

Sesi billur gibi parlaktı. Fakat ben ona en ziyade raks ederken bayılırdım. Hele Arap usulüyle bir oyunu vardı ki asla gözümün önünden gitmez. Kadının o ince zarif vücudu serâpâ âhenk kesilirdi. Parmaklarından tutunda saçlarının tellerine kadar her tarafı raks eder idi. Oyuna başlayacağı zaman, dâima pullu bürümcükten bir haftân giyer saçlarını çözürek arkasına bırakıyordu. Bol yenlerinden çıkan kollarını başının üstüne uzatarak, orada ellerini birbirine kilitler ve çalgının ahengine terdîfen parmaklarını çıtırdatarak, gözleri daha ziyade ateşlenmiş, ağzı güyâ etrafa bûseler serper gibi, müteharrik öne doğru uzanmış, bir geyik kadar çâlâk ve levend, kâh, kalçalarının çapkın biçimini; kâh göğsünün ve göbeğinin işvebâz teşekkülâtını göstererek, dâima saçlarının -çıplak omuzlarını bir ipekli atkı gibi örten- siyâh uzun saçlarının ulviyeti altında sanki insanlıktan çıkararak, sanki melek olurdu...

O beni eğlendirmek için daha neler icat etmezdi! Bazen yalnız kaldığımız zaman çırılçıplak olur o... Elini kadehine uzattı, orada yarım kalmış rakısını içti. Kelimeler onun ağzında gittikçe kesb-i harâret⁸⁰⁵ ederek, birer kıvılcım gibi odaya yayılıyordu. Veli Bey sanki köşesinde, gençleşiyordu. Dışarıda rüzgâr pencereleri yumrukluyordu. O hikâyesine devam etti: -işte bu kadınla, iki sene, tam iki sene birlikte yaşadık, dedi; onunla en ziyade çiftlikte vakit geçirirdik. O çiftlikte yaşamayı pek severdi. Birlikte ata biner, gezerdik birlikte ava çıkardık. Ona silah atmasını öğretmiştim. Benden iyi nişân alırdı. Sonra o kadar şeytan bir kızdı ki tarif edemem: nezâketini, tebessümüyle bütün köylüleri kendisine ayrı ayrı bende etmişti. O çiftliğe, gelir gelmez onlar adeta şenlik yaparlardı. Onu benden çok severlerdi. Cemile -bu onun ismiydi- köylüler için adeta gökten inmiş bir melekti. O beni dâima “Ya Seydi!” “Ya Habîbi!” diye çağırırdı. Bu artık ondan sonra köylüler miyânında adet olmuştu. Hepsi bana “Ya Seydi!” demeye başlamışlardı. Çünkü Cemile öyle diyordu. Günde belki yirmi defa boynuma sarılır. “Büsbütün ayılırsam ben yaşamam. Beni al beni al Beyim.” diyordu. Onu almak, onu karım yapmayı bu pek çok defalar hatırımdan geçmiş idi. Fakat.”

Veli Bey tekrar sustu. Misafirler onu dindarane bir sükûtle dinliyorlardı. Yalnız Hoca İhsan’da gittikçe asabiyetle şen bir çehre görülüyor ve Ali Kâhya “bu hususta daha çok malûmatım var” demek isteyen bir tavırla, mütebessim başını sallıyordu. Yine rakılar içildi. Sahiphâne ağzını şaptırtarak hikâyesine devam etti:

⁸⁰⁵ Sıcaklık kazanma

Bir gün, neydi o gün? Ha! Bir Hızır İlyas günüydü. diye başladı. O gün çiftlikte ziyafet vardı. Akraba ve ahabab hemen yirmi kişi kadar idik. Sabahtan akşama kadar mütemâdiyen yemiş, içmiş, gülmüş, oynamıştık mübalağa olmasın ama, o gün on kuzudan fazla kesilmişti.

Kaç okka rakı gitti onu bilmiyorum fakat Cemile’de dâhil olmak şartıyla akşama doğru hemen hepimiz “zil zurna” sarhoş olmuştuk bununla beraber gece yine uykudan kaçıyor ve eğlenenin devamını arzu ediyorduk.

“Aramızda İzmir’in en meşhûr çalgıcılarından teşekkül mükemmel bir saz takımı vardı. Onlarda bizim kadar sarhoş olmakla beraber hiç yorgunluk göstermiyorlar ve ahenge devamda ısrar ediyorlardı. Bunun üzerine hepimiz köşkün büyük sofasında toplandık. Pencereleri, balkonun kapısını açtık: Dışarıda gayet parlak bir mehtap vardı. Lamba yakmaya hâcet görmeyerek orada ayın mavi ve tatlı ziyaları içinde minderlere uzandık. Çalgı başlıyordu.

“Birden içimizden birkaç kişi hatırını kıramayacağım birkaç ahabab - Menzilhizâde Hüseyin Efendi’ye dönerek bunlar içinde senin amcan da vardı galiba! -Hep bir ağızdan “Cemile, Cemile oynasın!” diye bağırıyorlar..

“Cemile gözler süzerek yanaklar al, yorgun, sarhoş dizlerime yaslanarak yanımda oturuyordu. O gece bilmem neden onun bu teklifi kabul etmesini gönlüm hiç razı değidi. Hatta bir dereceye kadar aramızda bulunması bile canımı sıkıyordu. Çünkü sabahtan beri yeğenim Ali’nin gözleri ondan ayrılmıyor, ona yiyecek gibi bakıyordu. Cemile’de kendisine karşı fazla işvebâz- davranmıştı. Bütün bu şeyler o gün benim başımı döndürüyordu...

“Cemile istiyor gibi uyukluyor gibi, dalgın, bilinmeyen bir noktaya bakıyordu. Şöyle hafifçe omzunu dürttüm: “Bak ne diyorlar! Oynar mısın?” diye sordum. Birden ayağa kalktı. “Hay hay oynarım. Mademki misafirlerimiz öyle istiyor..” dedi ve çalgıcılara emir verdi. Ve oyun başladı...

Sesimi çıkarmadım. Çünkü buna mani olmak çok münâsebetsiz düşecekti. Onun için bende sükûtumu muhafaza ederek herkes gibi mütebessim, lâkayd onları seyre başladım:

“Hasba o gece ne büyük bir şevk ile oynamıştı ya bir dakika evvel dizimin dibinde yorgun bir kedi gibi büzülen uyuklayan bu mahlûk bir an nasıl canlanıvermiş, ateş kesilmişti!.. Beli sanki kopacak gibi bükülüyor... Göğsü ve göbeği sanki yerinden fırlayiverecek gibi titreye titreye öne doğru geriliyordu. Bereket versin ki odada ışık yoktu! Hemen yarı karanlık içinde idik. Fakat ay onu kâfi derecede aydınlatıyordu gözlerimi kaplayan bir bulut arasından onun gerdanının ve kollarının, beyaz çıplaklığıyla; arkaya doğru sıyrılıp düşen yemenisinin oyaları altında fişkırان saçlarının lülerine kadar her tarafını görüyordum... “Benimle beraber şüphesiz oradakilerin hepsi de, onu kâfi derecede görebiliyordu. En ziyade, en ziyade amcazâdem Ali, köşesinde ateş saçan gözlerle ona yiyecek gibi bakıyordu.

Şüphesiz bakacaklar!.. Şüphesiz yiyecek gibi, ısırarak gibi, yutacak gibi bakacaklardı.

Mehtabın nurları içinde yüzüyor gibi dolaşan bu çözükle saçlı, beyaz gerdanlı kadına şüphesiz herkes bakabilirdi... Buna bir şey diyemezdim.

Fakat birden nasıl oldu bilmem!.. Gözlerim Ali'nin gözlerine ilişti. Ali'nin gözleri büsbütün başkalaşmıştı. Ali muttasıl kirpiklerini kırıyor ve dudaklarının ucuyla Cemile'ye bûseler yolluyordu. Cemile'ye baktım: onda da, onda da aynı hâl vardı. bunu gördüm. Hem o kadar iyi gördüm ki hiç şüpheye mahâl yoktu. Zaten bütün gün ben işin farkında idim: Kadının gündüz, orada, bahçede, çınar ağacının altında rakı içilirken, muttasıl Ali'nin yanına sokulup kadehine bin türlü işveler, edâlarla bir rakı koyuşu, bir “içseniz ne, içmeseniz ne beyim!.. “ deyişi vardı ki...

“Ve şimdi bu önümde yaptıkları şeyler... Bu birbirine gizli gizli bûseler göndermeler; bu her birinde bin türlü alçak manalar-ı mündemic⁸⁰⁶ olan esaretler...

Sonra Cemile'nin oyuna başladığı dakikadan itibaren Ali'nin oturduğu minderin önünden hiç ayrılmamış, bütün o bel kırmalarını, göğüs titretmelerini hep, onun önünde yapmaları!..

Oh! Size oh gecede ne hâle girdiğimi anlatamam! Tepemdeki saçların birer birer dikildiğini hissediyorum. Kalbim şiddetle çarpıyor. Şakaklarım atıyor ve

---

⁸⁰⁶ İçinde alçak mana bulunan

ellerim bir şeyler kırmak, bir şeyler parçalamak isteyen; boğmak ve öldürmek isteyen bir ra'ş'e ile titriyordu..”

Nâkil burada bir müddet, sükût etti. Kelimeler onun ağzında gittikçe eziliyor, kırılıyor, dökülüyor, ve gözleri yağı biten bir kandil gibi nâgehan lem'alar saçarak sönüyordu. Dışarıda rüzgâr pencereleri yumrukluyordu. Veli Bey hikâyesine devam etti:

- Artık kendimi zapt edemedim. Sağ elim yavaşça yavaşça arka cebime doğru uzandı. Orada bir çocuk oyuncağına benzeyen mini mini bir tabanca vardı. Bu Cemile'nin bana İzmir'den getirdiği bir yadigârdı. Onu yine yavaşça kılıfından çıkardım. Ve sakın, kadın önüme gelsin diye bekledim.

O sanki maksadımı anlaşılmıştı gibi (beni çok ihmal ettiğini hatırına geldi galiba) artık Ali'den uzaklaşarak, ağzından yine o aldatici tebessüm, gözlerinden o hain ateşle, saçlarının o yaldızlı bulutu altında bana doğru ilerledi: Parmakları başının üstünde çitiriyor, beli kıvrılıyor, kıvrılıyor ve göğsü türlü şaklabanlıklarla, işvelerle hopluyordu.

Gözlerim, bir müddet, bu göğüs üzerinde kurşunun gireceği noktayı düşündü. Tasarladı. Hedefim ta iki memenin ortası idi. Birden elimi kaldırdım aynı zamanda parmağım şöyle hafifçe tetiğe dokundu. “Dan”!.. Odanın içinde bir kargaşalandı gitti.

Ta ortada iki beyaz kol boşluğunun içinde tutunacak bir yer arıyormuş gibi bir yukarıya, bir sağa, bir sola sallandı acı bir “ah...” dedi. Ve kerem diye yere birisi düştü. Ondan sonra ne oldu? Artık bilemiyorum. O gece ölüyü odanın bir köşesinde bir minderin üzerine yatırmışlar ve üzerini örtmüşler... Ali bazı deliliklerinde bulunmak istemiş mani olmuşlar!

Ben ertesi günü, sabahleyin erkenden atıma bindim. Hükümet Konağına gittim ve kendimi teslim ettim: ömrümün üç senesi hapiste geçti. (ve ağırbaşlı filozof bir tavırla ilave etti) İşte, dedi bu gibi kadınlar insanın başını dâima böyle belâlara sokarlar. Ocağın ateşi lâtif çitirtilarla yanıyordu. Ortadaki masanın üzerinde sekiz kollu şamdanın titrek ziyaları, odadakilerin mehîb gölgelerini oynatıyordu. Dışarıda rüzgâr pencereleri yumrukluyordu. Misafirler arasından biri granit gibi sert bir sesle:

- Neyse siz yine hafif kurtulmuşsunuz! Canı cehenneme kahpenin! diye söylendi.

-2 Nisan 1305

Karaosmanzâde: Yakup Kadri

MENSUR ŞİİR

Bir Şehkâ-yı Elem

Bu akşam, odamın hiçte geçmeyen sefil muhiti içinde önümde lambadan inen girye-dâr ve benim bir ziyanın solgun tûde-i in'ikâsatı,⁸⁰⁷ sana ait bir yazıyla uğraşırken; birden bir noktada kalemim durarak, göğsüm derin bir şehîk-i esefle⁸⁰⁸ kabardı.. Ve inledi...

Düşünüyordum.. O büyük yer ümid-i saadette yaşadığım iki üç günün hatıraları. Şimdi bir libâs matemiyile me'yus ve derbeder, ruhumun harîm-i ye's-penâhında⁸⁰⁹ canlanıyorlar..

O zaman ben hayatım da büyük bir inkılâb olduğuna inanmıştım.. Hayat-ı mâzîyem,⁸¹⁰ uzun bir leyl-i pür zalâm idi... Şimdi uzak ufuklardan yavaş yavaş yaklaşan bir nurun, bir kamerin ilk leme'ât-ı mütereddidesi⁸¹¹ o geceyi yavaş yavaş kapıyor siliyordu.. O nur o kamer sendin...

Hemen bütün bir yaz, bütün bir mevsim, senin hayal-i hüsnünle yaşayan ruhum, birden bütün facia-ı güzeşteyi⁸¹² okutarak, bunda bütün diğerleri kimseye birer, bir serâb olabileceğini düşünemeyerek, artık biraz saadete biraz aşka mâlik olacağına inanmıştı... Beni inandırmışlardı... Bir gün halecânlarla birkaç dakika fev-şin yaşarken bana anlatmışlar.. “peki diyor, razı oluyor” demişlerdi.. Sen artık müebbeden benim oluyordun.. Ben her gün, her saat yeni bir ümid ile seviniyordum...

⁸⁰⁷ Yansıyan, akseden yığın

⁸⁰⁸ Hayıflanma nefesi

⁸⁰⁹ Üzüntü yeri

⁸¹⁰ Geçmiş hayatım

⁸¹¹ Kararsız parıltılar

⁸¹² Geçmiş felaketler

Ve nihâyet bir gün... Artık o gün sana memlûkiyyetimin beşâret kıt'asını işitecektim... Hâlbuki beni o -müthiş haberle birden ezdiler.. Kahrettiler.. Öldürdüler: Dövün Sühâ, dediler, fakat para... Anladım.. Ve bir şeyi söyleyemedim... Ve mest-i saadetle unuttuğum bu acı hakikate tekrar hatırladım... Yine o zaman bu odacığında tellümlerimi kimseye hissettirmemek için bir köşeye büzülmüş hıçkırıklarla boğulurken: uzaktan beni öldürenlerin bî-kayd ve bîgâne-i tesir⁸¹³ kakhahalarını işitiyordum...

O günden sonra, iyi zaman geçti.. Ben yine her şeye rağmen seni görmek istiyordum... Ve senin civarında dolaşıyordum.. Ah haâlbuki şimdi, artık sen benim civarımda, muhitimde değilsin.. Bir gün ben o harîde aldım.. Yine mahrûm-ı teessür⁸¹⁴ bir sesle: “O gitti” dediler ve uzakları gösterdiler... Ben bir şey, hiçbir şey diyemedim.. Hiçbir şey sormadım.. Ve boynum bükük gözlerim yaşlı boynum refik her âlâmım, odacığıma koştum..

Şimdi sen, benden pek pek çok uzaklardasın zamanlardan beri seni göremiyorum.. Belki bir daha ebediyen göremeyeceğim.. hasta ruh u mâlûlum.⁸¹⁵ Seni düşünmemek, her gün yeniden yaralanmamak için beynim ağrıyınca kadar okuyorum.. gürültülerle, kakhahalarla ruhumun en [*]⁸¹⁶ feryâd ve tazallümünü örtmek için en bî-kayd arkadaşlara koşuyordum...

Fakat bazen de her şeye rağmen gürültülere, kakhahalara, yorgun beynimin ağrılarına rağmen ezildiğim, çıldırdığım oluyor. Husûsuyla bu gece...

Ah.. Eğer o son darbe olmasıydı. Şimdi sen benim olmuşsun.. sana artık o kadar yaklaşmıştım ki hamle daha. Artık beraber ebediyen beraberdik.. Sen meğer rüya imişsin çünkü birden o dur. Bu rüya bu kadar yeter” dediler..

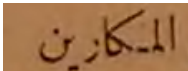
Sen benim.. Bu rüya şimdi ruhumu ne kadar ne kadar yenileten bir şey oldu.. Bu hülya-ı âkall⁸¹⁷ düşündükçe mutlaka gözlerimde ruhumla beraber ağlıyor..

Sen benim olaydın.. Bu başlayan ve beni bilhassa bu sene pek çok korkutan kış gecelerinde ne güzel bir hayat bir vecd yaşayacaktık.. ben senin, ayaklarının

⁸¹³ Yabancı etki

⁸¹⁴ Yoksunluktan etkilenme

⁸¹⁵ Hasta ruh

⁸¹⁶

⁸¹⁷ En az hülya

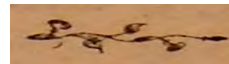
dibinde benim m'abudum olan gözlerinin, işgâliydin, tesellî tesellî eden nigâhıyla bazen saatlerce mest ve dâle kalacaktım... Sen kâh hüsnün için, gözlerin için bestelediğim neşâid-i aşk⁸¹⁸ ve âlâmı okuyarak, kâh kimsenin işitemediği yeri hikâyelerini naklederek eğlendirecektim.. sonra, ruh-ı nisvetinin⁸¹⁹ semâları gülgün bulutlarla örtülmeye başlarken yatacaztık.. ve sen uyurken ben orada senin yakınında senin nefes-i râyihadârınla⁸²⁰ şemîm-i nisvetinle⁸²¹ ölerək, bayılarak ve senin nefis kadınlığına mâlik olmak saadetiyle seni seyrederek; bazen bütün geceyi seni seyretmekle, sana mâlik olmak saadetini düşünerek geçirecek, yaşayacaktım...

Hâlbuki sen yoksun.. Sen gittin.. Benim için müebbeden gittin.. Kim bilir belki sen şimdi orada hüsnüne yeni esirler buldu onlarla meşgulsün yâhud belki sende birini seviyorsun.. Artık senin için isimim kâmilen bir yabancı ismi oldu.. Zavallı ben, burada sefil oluyorum.. Bende hiçbir şeyin, hiçbir hatıran yok.. Biraz saçın bir firketen.. mendilin.. hayır hayır bunlar değil, biraz kadınlığın, müşfik ve rahîm bir nazarın, ümidbahş bir tebessümün bile yok..

Ve sonra en feci olarak her gün nankör ve hasta hafızam da maddiyeten, yüzün, gözlerin bilhassa gözlerin birer parça ve [*]⁸²² kaybediyor..

Ruhumun yanına çâre-i tesellîsini⁸²³, seni, elimden aldıkları gibi; başka bir müstebîd kuvvet, zaman da, hâtırat-ı hayaline⁸²⁴ benden birer çalıyor, gasp ediyor ve ben hepsinden ziyade bunun için ağlıyorum.. inliyordum...

Ali Sühâ

Yeni Kitaplar

Celâl Sâhir Bey'in Beyaz Gölgeleri Türk Edebiyatının kâinat-ı nefâisine⁸²⁵ cevherin gölgeler serperək göründü...

⁸¹⁸ Sevginin meşhur mısraları

⁸¹⁹ Kadınlık ruhu

⁸²⁰ Hoş kokulu nefes

⁸²¹ Kadınlığın vasıtasıyla örtme

⁸²² ضاحترندن

⁸²³ Çıkar yol

⁸²⁴ Düş anıları

⁸²⁵ Değerli ve nefis eserler dünyası

Bu nezîh, rakîk, nisvî muhafaza-i eş'ârdan⁸²⁶ iki güzel, dâhî kıymetli pırlanta alıyoruz ne

Leyâl-i Sâhiriyyet

7

-Şâdân'a -

Sen karşiki otan da bütün nâ-hâr ve pür-hayat⁸²⁷

Rüyaların mesîre-i şûhunda⁸²⁸ hande-kâr

Koşmaktasın, değil mi? Kamer-nân ve giryedâr

Leylin cenâh-ı mübhemi⁸²⁹ altında ben fakat

Keskin bir ıztırap ile Sâhir ve bî-kesim.

Ah, kâbil olsa şimdi gelirsin, değil mi sen?

Birlikte bir gece! Tahassür ne dil-şiken⁸³⁰!

Çılgın, bağırarak istiyorum, çıkmıyor sesim

Mağlûb râ'şе kalbimin üstünde bir elem,

Ben beklerim tulû'unu her lahza; sevgilim,

Gel kayd-ı ihtiyâtı⁸³¹ bırak haydi, kalbimin

Üstünde bir dakika harîm ol hayatıma.

⁸²⁶ Korunan şiirler

⁸²⁷ Hayat dolu

⁸²⁸ Neşeli, güzel yer

⁸²⁹ Bilinmeyen yol

⁸³⁰ Kalp kıran

⁸³¹ Tedbir bağları

Sinemde bir zaman bayıl, ey zâde-i semâ!⁸³²

Bir lahza okşa ruhunu aşk neciminin...

Tuhfe-i Takdîs

Benim kadınlara ifrât-ı hürmetim⁸³³ vardır.

Bütün bu âleme mensup olan güzellikler

Benim gözümde kadınsız leyâldir yekser;

Kadın bu zulmeti nuruyla hırpalır, dağıtır.

Şefik bir kadının sine-i nezihinde⁸³⁴

Yatarsa bir gececik hangi ıztırap uyumaz?

Onun gözünden uçan en küçük tebessüm râz

Hayal ve fikri yeşil bir cihân-ı ümide

Seyahat ederek müsterih ve müstesna

Dakikalar yaşatır; bazı kimsesizliğine

Bulur zavallıların, bir temâyülüyle devâ

Kadın bu annedir, âğuş-ı şefkatinde⁸³⁵ bizi

Daha çocukken eder tesellîyat-ı rahîmane⁸³⁶;

⁸³² Gökyünün evladı

⁸³³ Aşırı derece saygı gösterme

⁸³⁴ Temiz yürek

⁸³⁵ Şefkatli kucak

⁸³⁶ Merhametle avutan

Ve susturan da odur en birinci nâlemizi

Sahâif-i Mensî

Osmanlıların en büyük şairi-i hissi olan Bâki [933-1008] Sultan Süleyman Kanuni için yazmış olduğu Mersiye-i Âtiye edebiyatımızın en kıymetli incilerindedir.

Döksün sehâb-ı kaddin anup katre katre kan

İtsün nihâl-i nârveni nahl-i erguvân

Bu acılarla çeşm-i esef⁸³⁷ olsun eşk-bâr

Âfâkı tutsun ateş-i dilden çıkan duhân

Kılsun kebûd câmelerin âsmân siyâh

Geysün libâs-ı matem-i Şâhi bütün cihân

Yaksın derûn-ı sine-i ins ü perîde dâg

Nâr-ı firâ<n>[k]⁸³⁸ Şâh Süleyman-ı kâm-rân

Kıldı firâz-ı küngüre-i ‘arşı cilvegâh

Lâyık değildi şânına hakkâ bu hâkdân

Mürg-i revânı göklere irdi hümâ gibi

Kaldı hazîz-i hâkde bir iki üstühân

Çâpük- süvâr-ı ‘arsa-i kevn ü mekân idi

İkbâl-ı ‘izzet olmuş idi yâr u hem’inân

Serkeşelik itdi tevsen-i baht-ı sitîzekâr

Düşdi zemîne sâye-i eltâf-ı Kirdigâr

⁸³⁷ esef:nücûm; Küçük Sabahattin, *Bâki ve Divanından Seçmeler*, K.T.B Yay.938, 1988, s.140

⁸³⁸ Burada matbu kaynaklı değişikliklerin mutabık ve kolay anlaşılabilir olması için imla özelliklerine açıklayıcı bir bakış açısı getirdik: firân:firak; a.g.e. s.142

Gün togdı Şâh-ı 'âlem uyanmaz mı h^vâbdan
 Kılmaz mı cilve hayme-i gerdûn-cenâbdan
 Yollarda kaldı gözlerümüz gelmedi haber
 Hâk-i cenâb-ı südde-i devlet me'âbdan
 Reng-i 'izârı gitdi, yatur kendi huşk-leb
 Şol gül gibi ki ayrı düşüp[dür] gül-abdan
 Gâhî hicâb-ı ebre girür husrevâ felek
 Yâd eyledükçe lutfu[nı] terler hicâbdan
 Tıfl-ı sirişki yirlere girsün du'âm odur
 Her kim gamundan ağlamaya şeyh ü şâbdan
 Yansun yakılsun âteş-i hecrünle âfitâb
 Derdünle kara çullara girsün sehâbdan
 Yâd eylesün hünelerünü kanlar ağlasun
 Tigun boyunca karaya batsun kırâbdan
 Minnet Hudâya iki cihanda kılıp sa'îd
 Nâm-ı şerîfün eyledi hem gâzî hem şehîd

Tigin içürdi düşmene zahm-ı zebânları
 Bahs itmez oldu kimse kesildi lisânları
 Gördi nihâl-i serv-i ser-efrâz-ı tireği⁸³⁹
 Ser-keşlik adın anmadı bir dahı bânları
 Her kanda bassa pâ-yı semendün nisâr içün
 Canın⁸⁴⁰ yolunda cümle revân etti cânları

⁸³⁹ tiregi:nîzeni; a.g.e., Küçük, s.154

⁸⁴⁰ canın:hanla; a.g.e., Küçük, s.154

Deşt-i fenâda mürğ-i hevâ turmayup konar

Tîgun Hudâ yolında sebîl itdi hânları⁸⁴¹

Şemşîr gibi rûy-ı zemîne taraf taraf

Saldun demür kuşaklu cihân pehlevânları

Aldun **وزار**⁸⁴² büt-gedeyi mescid eyledün

Nâkûs yirlerinde okutdun ezânları

Âhır çalındı kûs-ı rahîl ittdün irtihâl

Evvel konağun oldı cinân bûstânları

Mînet Hudâyâ iki cihânda kılıp sa'îd

Nâm-ı şerifün eyledi hem gâzî hem şehîd

Müdür-i Mesul: Şahabettin Süleyman

(Metin) Matbası'nda tab' olunmuştur.

---

⁸⁴¹ hanları:kanları; a.g.e., Küçük, s.154

⁸⁴² hezâr; a.g.e., Küçük, s.156

Abdülhak Hamit Hayatı ve Sanatkâr

-Şahabettin Süleyman-

ABDÜLHAK HÂMİD

Hayatı ve Sanatkâr

Kitap - 2

Der Saadet

Cihan Matbaası - Babîali Caddesinde Numara 32-23

1329

Musâhabe-i Edebiyye

Abdülhak Hâmîd

Hayatı:

Her şairin; her edîbin sır sanatını husule getiren bir takım umumi ve hususi ‘avâmil-i âlihe⁸⁴³ ve rü’iyyet vardır, ki... Bunlar âsâr-ı bedî’anın⁸⁴⁴ ruhunda gizli gizli teneffüs ederler. Esasen üslupta tarz-ı tefekkür⁸⁴⁵, tarz-ı tahassüs⁸⁴⁶ demektir... Efkâr, ekseriyâ, birer his olmasına binaen bir adamın, bir şairin, bir ressamın, bir bestekârın eserleri tetkîk ve tahkîk veya ibrâz ve irâe edileceği zaman ne gibi hâdisât ve müessirâtın bunları nesc ve tevlîd ettiği nazar-ı tefûş ve mütala’adan geçirilmek teshîl, tahlîl ve izhâr için bir zarûret mübremte teşkil eder.

Muhitin bizdeki tesirâtı ırs, itiyâd, ahvâl-i elime⁸⁴⁷ veya ahvâl-i meserret⁸⁴⁸ bahşeden müteşekkil adeselerden mürûr ettikten sonra hâtem şahsiyetimizi nakl ve hâmil olarak birer eser şeklinde karilere tevdi’ olunur.

⁸⁴³ İlahi faktörler

⁸⁴⁴ Yepyeni eserler

⁸⁴⁵ Düşünme stili

⁸⁴⁶ Duygulanma tarzı

⁸⁴⁷ Kederli olaylar

⁸⁴⁸ Sevinçli olaylar

Bir sanatkârın hâricdeki hâdisât ve ahvale karşı serî-üt-tesir⁸⁴⁹ bir ruhu, bir şahsiyet-i ruhiyesi⁸⁵⁰ olmakla beraber ona gıda olan bir takım münasebet-i hususiyesi⁸⁵¹ de mevcuttur. Abdülhak Hâmid dehâ-yı sanata ait ilk gıdayı verasetin mâzî-perest, nisyân nâ-pezir sinesinde bulmuştur... Daha o doğmadan evvel büyük babası Abdülhak Monla (Molla) bu hafid-i muazzamının⁸⁵² isti'dâdını şiir yazmakla hazırlıyor, vazettiği hayat-ı kibar-ane ve zarıfane dest-i tekâmül⁸⁵³ ve zamanın maneviyatıyla âtîde tulu' edeceklerin ruhunu sarabilecek ince bir hassasiyet marîz, kibar bir mefkûre örüyordu. Pederi ve büyük pederi zekâ ve malûmâtlarıyla zamanlarının en büyük, en müstesna ihtirâmılarına iltifâtlarına nâil olduklarına binâen Abdülhak Hâmid ilk kerimesiyle beraber muhitinde yalnız hüsn, yalnız bedayi' görmüştü... Efrencî 5 Şubat 1852 Tarihinde doğduğu zaman nazarları nakkaş-ı mahâsinde⁸⁵⁴ tabiatın cilvegâh-ı nefâisi⁸⁵⁵ olan Bebek köyündeki eşkâl-i muhtelifesini⁸⁵⁶ birer birer vâris-i asalet⁸⁵⁷ ve rikkat-i ruhuna⁸⁵⁸ nakletmek hususunda tereddüt etmedi... Masum dimâğına tulû', gurub, deniz, dağ, uzakta İstanbul her gün yeni bir mızrâb-ı hassâsiyyetle⁸⁵⁹ yeni yeni incelikler, hüsünler, hayaller nakşediyordu... Mevcûdiyyetindeki mâye-i mevrûs⁸⁶⁰ sanatın tevsî' ve inkişâfına tabiatta bir müessir bir 'âmil olmuştu. İptidai ve rüştü tahsil o zamandaki noksan vesâit-i tahsiliye⁸⁶¹ dolayısıyla, Bebek ve Rumelihisarı mahalle mekteplerinin münfesihi boş, müzik hevası dâhilinde itmâm edilmişti. Bundan sonra tahsil-i 'âli⁸⁶² ve i'dadinin ma'dumiyetine, Fransızcanın memleketinde inkişâfına binaen Abdülhak Hamid Bey Fransız mektebine gitmekle beraber bilâhare meclis-i maarif reisi olan Selim Efendi'den de Türkçe, Arapça öğreniyordu...

Tâli' bu zekâ-yı âteşîn sanatı masnû' ve gayr-i masnû'⁸⁶³ mahâsin ve bedâyi'den müstefid etmek, bu dimâğı bütün esbâb ve 'avâmil-i tekâmüle maruz

⁸⁴⁹ Hızlı etki

⁸⁵⁰ Öz benliği

⁸⁵¹ Şahsi sebepler, ilgiler

⁸⁵² Azametli torun

⁸⁵³ Olgunlaştıran el

⁸⁵⁴ Güzel resim işleyen

⁸⁵⁵ Değerli eserlerin bulunduğu yer

⁸⁵⁶ Türlü şekiller

⁸⁵⁷ Asaletin mirasçısı

⁸⁵⁸ Ruhun hassaslığı

⁸⁵⁹ Hassaslık aleti

⁸⁶⁰ Ana babadan miras kalan güç

⁸⁶¹ Cankurtaran vâsitaları

⁸⁶² Yüksek eğitim

⁸⁶³ Sahte olmayan

kılmak için ona on yaşında bir Paris seyahati bile hazırlamıştı. Paris'e ilk giden Türk çocuğu Abdülhak Hâmid Bey'dir. Orada bir buçuk sene kalmış, kolejlerden birinde Fransızcasını ikmâl ve itmâm etmişti. İşte bu Garb seyahati âsârında mevcut teceddüdâtın esaslarını ona tevdi' ile bize bir dâhî-i müceddid⁸⁶⁴ ihsâr etmiştir. ..

Paris'ten avdet ettiği zaman Bahattin Efendi namında bir zatın yed-i terbiyesine terk ü tevdi' edilmiş olunmakla bu zat Abdülhak Hâmid Bey'e ulum-ı arabiyeyi okutuyor ve Türkçeden de yalnız Tasvir-i Efkâr kıraatıyla iktifâ ediyordu.

On dört yaşında bâlâ-ı maaş tercüme odasına memur edilmekle Kemal Bey, Sadullah Paşa, Nuri Bey gibi teceddüd-perestlerin hayat-ı hususiyelerine, âmâl-i mahsûsalarına⁸⁶⁵ az çok takrib etmişti.

Hayat ve tâli' onu her vesile ile yeni bir ufuk-ı mahâsine⁸⁶⁶ sevk ediyordu. Osmanlı edebiyatının menba'-ı mahsûs ilhâmî, Şarkdaki hayat-ı sanatın en zengin mevlid ve mevtını İran'a on yedi, on sekiz yaşlarında gitmişti. Paris'teki rüya-yı teceddüden⁸⁶⁷ sonra İran'ın baygın nazlı sanatkâr simasıyla gözleri, ruhu, dimağı dolmuştu..

Paris'teki sar'a-ı faaliyet⁸⁶⁸ ve teceddüdle mevcûdiyetinde uyanan şimşekler İran'ın mağrûr-ı mâzî,⁸⁶⁹ marîz itimâd-ı tekâmül⁸⁷⁰ ufkunda sükût ve sükûnla tevvekül ve tevakkufla karşılaşmıştı. Biri ona sisli müşevveş bir rüya-yı cedîdle bir nüve-i ye's⁸⁷¹ ve mahrûmiyet, diğeri bir mâzî-i pür-şeref⁸⁷² sanatla mağrûr bir hiss-i tevekkül⁸⁷³ ve teslimiyet ilkâ etti.

Biri ona hayat mütemadiyen ilerliyor diye hitap etti. Diğeri bak bunlara, bak bu mâzîye! İşte hayat budur. diye bağırdı..

Biri Abdülhak Hâmid'deki zekâ-yı mâzî-i şikeni,⁸⁷⁴ diğeri ruh-ı mâzî-i merbûtunu⁸⁷⁵ okşadı.. Zaten âsârında bu iki tesir birbirini takip etti... İran muhiti bu

⁸⁶⁴Yeni deha sahibi

⁸⁶⁵ Özgü emeller

⁸⁶⁶ Güzel ufuklar

⁸⁶⁷ Yeni rüya

⁸⁶⁸ Bayılıcı faaliyet

⁸⁶⁹ Geçmişten gururlanma

⁸⁷⁰ Olgunlaşan güven

⁸⁷¹ Üzüntünün çekirdeği

⁸⁷² Şeref dolu geçmiş

⁸⁷³ Kadere razı olma hissi

⁸⁷⁴ Geçmiş kiran zekâ

⁸⁷⁵ Maziye bağlı ruh

şerefli mevcûdiyet üzerinde pek pek büyük bir sihr-i füsûnla⁸⁷⁶ yaşamıştır. Mirza Hasan Şevket namında bir şair-i meşhur İran ona Sadi'nin felsefe-i şairanesiyle Hafız'ın hayal-i rüiyyetini verdiği derslerle açmıştı.

Abdülhak Hâmid bu gibi muhtelif tesirât-ı muhityeye tâbi' ve bütün müstehâsât asaletteki metânetsizliğe, irâdesizliğe mâlik bir mevcûdiyetle yigirmi yaşlarında kararsızlığın zebûnu olmaya başladı. Ona her şey kararsızlığı öğretmişti. Büyük kavînin mütehavvil, mütebeddil eşkâl-i hissini, Paris'teki teceddüd ve faaliyet, İran'ın sinesindeki baygınlık, muhitten muhite koşmak, her şey...

İlk ye's ve ıstırap şedidi vakanüvis Hayrullah Efendi'nin vefatıyla hissetti. Fakat bir şairin ye'si dâima muhayyilesinin kuvvetiyle mütenasip bir buhar-ı şairiyete munkalib olur... Şiir-i âlâm ve ye'se karşı en büyük silah sükündür. Tahran, beş senelik bir zaman, bir hatıra bırakarak Abdülhak Hâmid'i terk etmişti. Hayatında bütün bu memleketin tesirâtını hissetmiş, dâima bu kavînin tesiriyle Hindistan'ı düşünmüş, o diyâr-ı haşmet-âmîze⁸⁷⁷ karşı bir iştiyâk, bir tahassür duymuştur. İstanbul'a geldiği zaman Maliye-i Mühimme Kalemine küçük bir maaşla tayin kılınmış. İlk eser olmak üzere Macera-yı Aşk'ı neşretmiştir... Bütün şairler, bütün hayaller gibi umûr-ı âdiye-i aklâma⁸⁷⁸ bir merbûtiyet kavîye hissedememiş ve buna binaen amirleri Hâmid'in köşesinde kendi işleriyle meşgul olmasını küçük bir 'itâb ve ihtâra bile layık görememişlerdi...

Lisanındaki sihri ü füsûnu, kudret ve metâneti hissedemeyen, anlamayan bu köhne dimağlar, bu mağrûr cahiller bir tarz-ı muhakkîrde⁸⁷⁹ Hâmid için avukat gibi yazıyor, derlerdi.

Bu esnâlarda Hâmid'de yeni, kavî bir his uyanıyordu: İhtiyac-ı izdivac⁸⁸⁰... Her Şarklı, ruhunda dâima bir refika-i mukaddere,⁸⁸¹ bir refika-i hayat saklar. Hiss-i aile bu memleketin, sükkânında sinîn-i dîde,⁸⁸² kavî bir his mübremedir. Bütün aşklar, son zamanlardaki bazı istisnalardan sarf-ı nazarla, fikr-i izdivacın refâkatiyle yaşar... Hâmid evlenmek istiyor!

⁸⁷⁶ Efsûn

⁸⁷⁷ Büyük memleket

⁸⁷⁸ Devlet dairelerindeki basit işler

⁸⁷⁹ Hor görme zihniyeti

⁸⁸⁰ Evlenme geekliliği

⁸⁸¹ Yazgıdaki eş

⁸⁸² Görmüş geçirmiş yıllar

Fakat kararsızlık, ruhundaki ihtiyac-ı tebeddül⁸⁸³ her namzedin on beş gün sonra terkini müeddi oluyor, yeniden bir kadın aranılıyordu. Her istediğini kolaylıkla bulabilenlere mahsûs bir gurur ve sükûna tâb'i birkaç karar izdivacı vesilelerle bozmuştu. Nihayet Sultan Hamid'in mabeyncilerinden Neşet Bey'in kerimesiyle izdivacıları takarrür ettiği esnâda Makber-i mülhime ve sahibesi gelerek: -Teehhül ediyorsunuz, bunun için siyâhlar giyeceğim, demiş!.

Demek hayatında onu da seven, onun için kalbi sızlayan, titreyen bir mevcûd, bir kadın varmış!...

Sükûn bilmeyen ruh sanatkârı zaten buna, bir kadın kalbinin ihdâ ettiği, yetebileceği ateşlere, lerzelere, hülâsa sevmek saadetine muhtacı.

Bu sözlerle Makber-i mülhimesi onun bütün mevcûdiyet-i efkârını sarmıştı: Gayet küçük bir vesileyle Neşet Bey'in kerimesinin izdivacını kırabildi, ötede Makber mülhimesiyle izdivaç etti. Hiç hıyanetle lekelenmeyen, saf ve nezih bir hayat-ı aile ibtidâları onu, nevâzişleri içinde uyuttu.. Abdülhak Hâmid Bey sabahları işiyle meşgûl bulunuyor, akşamları da evine avdet ediyor, yalnız sevgili zevcesinin saadet ve bahtiyarlığına hasr-ı evkât⁸⁸⁴ ediyordu... Sultan Murat'ın cülûsundan birkaç gün evvel Paris Sefareti kitâbetine tayin edilmişti... İlk hıyaneti Paris'e vürûduyla başlıyor. Orada Valentine nâmında, şûh, zarif bir Parisli, şairin kalbini teshîr ediyor. Hassas mefkûre ve kalp üzerinde sükûn ve saadete nüzûl ateş ihtirası uyandırıyor. Bütün kuvvet şu hissiyle şaire yeni yeni ufuklar, yeni yeni ilhâmlar açıyor. Abdülhak Hâmid itirâf ediyor ki bu kadın ona, bütün saadet aşkı ilkâ ve ilhâm ederek bir ihtirâs-ı mesti⁸⁸⁵ de içinde yaşanmıştır. "Divaneliklerim" mülhimesi kısmen bu kadındır.

Perdeler inmiş kapanmış pencere

Setre-i ferş⁸⁸⁶ içre kutsi bir vücud

Kim eder hüsnüne arz-ı sücûd⁸⁸⁷

Gönlüme eylerdi bahş-ı intibah

⁸⁸³ Değişme gereksinimi

⁸⁸⁴ Vakit ayırma

⁸⁸⁵ Sarhoşluk tutkusu

⁸⁸⁶ Gizlenme

⁸⁸⁷ Secdede çaresizliğini sunma

Gözlerim gark olsa da topraklara
 Hatıramdan çıkmaz ol hoş -manzara
 Hep onun için bu feryat ve sürûr...

Bu kadından sonra Paris'te ikinci bir münasebet-i aşıkâne daha başlıyor. Öjeni namında bir mürebbiye şairin kalbini alır gibi oluyor. Öjeni civan gibi bir kadındır. Bu kadın şairi bütün ruh ve kalbiyle sevmiştir. Esasen Abdülhak Hâmid kadınların erkeğidir. O hayata kadınların meftûn ve maşûku olarak gelmiştir.

Ne kadar aşkla severdi beni
 Acaba şimdi nerededir Öjeni?

Divaneliklerim Paris muhitinin, Valantin'in bu şûh ve sehâr kadının, Öjeni'nin bütün masûmiyetiyle son civânı ruhun bize bir yadigârıdır. Bu esnâda şairi müthiş bir daü's-sıla⁸⁸⁸ bir azap vicdanı istilâ etti. O artık ailesini, Çamlıca'sını Bebek'ini düşünmeye başlar. İstanbul'a gelir. Fakat Nesteren münasebetiyle bâ-iradesine memuriyetini ilgâ edilir.. Hayreddin Paşa'nın muâvenetiyle yeni bir yer açılıncaya kadar memuriyetini muhafaza eder. Nihâyet Belgrad Sefaretinde bir memuriyet teklif olunur. Şair gitmez ve İstanbul'un içinde, parasız memuriyetiz kalır.

İşte bu zaman acı siyâh bir sefâlet başlar. Hâmid bütün dehâsına, zekâsına rağmen sürünür gibi yaşamaya mecbûr olur. Kitapçılar bî-insaftır.. En nefis âsârına karşı, gururunu incitecek kadar, bir lâkaydî, bir adem-i itimâd⁸⁸⁹ gösterirler.. Küçük bir meblağ mukâbilinde âsârlarını alırlar.. Bir hiss-i sefil-i intifâ⁸⁹⁰ ile her hakkını da kendilerine bırakırlar. Onlar bu dehânın mevlüdileriyle kasalarını doldururlarken şair ancak sahib-i Monlanın, biraderinin muâvenetiyle yaşayabiliyordu... Daha sonra mahrûmiyet, sefâlet en büyük mümin ilhâmıdır. Abdülhak Hâmid'in en velûd zamanı budur..

Üstâd Ekrem Bey Efendi ile Şura-yı Devlette şairdir diye istihzâ eden bu halk-ı sefil⁸⁹¹ Hâmid'in sefâlete karşı lâkayd ve müstehzidir. Hatta Kemal ile muhâbere ettiği için Hasan Paşa karakolunda, istintâklara, mahkemelere bile dúcâr

⁸⁸⁸ Yurtsama

⁸⁸⁹ Güven yokluğu

⁸⁹⁰ Yok olma sefilliğini hissetme

⁸⁹¹ Sefil halkı

olmuştu. O artık bir şahs-ı şüphe-âmizedir.⁸⁹² Devr-i sâbık⁸⁹³ her vesile ile incitiyor, ona bahanelerle yeni yeni elemeler, azaplar, kederler tahmîl eder, bu tarz-ı hayat, onun muhtac-ı tebeddül⁸⁹⁴ ve bî-karar ruhunda yeni yeni garîbeler, yeni yeni hevesler icat eyler. Hâmid'in kalbi bir kuş gibi hevesten hevese mahrûmiyetten mahrûmiyete koşar...

Pek ziyade ihtirâm ettiği zevcesini bile bu zamanlarda kararsızlığıyla ye'se ve âlâma düşürür. O kendinde büyüklük hissediyor, her zaman olduğu gibi bu â'ma halk ona, sanatına karşı lâkayd bulunuyor, binaen-aleyh bütün hayatıyla ispat edecektir ki... O bütün bu zavallı kitlenin fevkindedir. Hâmid o kadar garâbetler yapıyor ki... Herkes onu hevâ-i meşrep⁸⁹⁵, hercâi bir mahlûk tellakî ediyor. Mesela bir gün Sami Paşazâde Bâkî Bey'in evinde odadaki harareten sıkılıyor; pencereyi açamıyor, elindeki bastonuyla camı kırıyor ve bunu pek garip bir yenilik, bir fikr-i cedit farz ediyor. Bir gün Berlin Sefareti'ne memur olarak tayin ediyorlar.. İzmir tarîkiyle yola çıkıyor. İzmir'de Mithat Paşa, validir, şair Avrupa'dan korkuyor, o oradan zevcesinin yanına geldiği zaman mühim bir yekûn-ı azâb vicdanıyla⁸⁹⁶ gelmişti. Yeniden ona hıyânet etmek onu o kadar tedhîş ediyor ki... Hayır, o Berlin'e gidemez, gitmeyecektir de...

Mithat Paşa'dan bir Nahiye Müdürlüğü istiyor.. Fakat Paşa uşaklarından bile korkuyor, onun hiçbir hüküm ve nüfûzu yoktur onu bir Nahiye Müdürü değil, bir kâtib-i husûsi olmak üzere bile yanında bırakamaz, mademki öyledir, şairde Berlin'e gitmeyecektir. İstanbul'a avdet ediyor, fakat maişet derd-i maişet İstanbul'a geldikten sonra bu fikir ve kararını tebdîl ediyor. Şair bu defa Odessa tarîkiyle Berlin'e gitmeye karar veriyor. Odessa'da yine İstanbul'unu, yine karısını düşünüyor. Yine azâb-ı vicdanı uyanıyor. Şehbenderinin Hâmid'den çektiğini sözle, kalemle tarif etmek mümkün değilmiş.. Bir hafta kararsızlığa düşüyor, nihâyet biraderinin yanına avdetle muhterem zevcesiyle buluşuyor. Oradan da "Poti" şehbenderliğini talep ediyor ve tayin olunuyor. Poti şehbenderliğinin maaşı yokmuş. İlk zamanları huccâcın verdiği meblağ-ı resmî ile geçiniyorlar, fakat sonraları yine sefâlet, yine parasızlık başlıyor, Poti'den firar edercesine ayrıldığı esnada Metenferguloz

⁸⁹² Şüpheli davranış

⁸⁹³ Eski dönemler

⁸⁹⁴ Değişiklik ihtiyacı

⁸⁹⁵ Yaratılış isteği

⁸⁹⁶ Tüm vicdan azabı

şehbenderliğine tayin edildiği bildiriliyor bu dimağ-ı şebâbının⁸⁹⁷ en güzel, en şair hatıratını tehiye eden Tahran mâyesiyle Hindistan'ı düşünüyor.

Esasen sevgili muhterem zevcesi artık hastalanmaya başlamıştır. Onun içinde bir seyahat, bir tebeddül-i hava şifâdır, ilaçtır, ihtiyâc-ı hayaline bu zarûret-i samimiyede kuvvet veriyor, Duhter-i Hindu bu ihtiyâc-ı seyahatle bu dâi'ül- hayalin tesirine tâbi' Gavlos'ta yazılmış bir eserdir. Nihâyet hâlihazırda Washington Sefiri – o zaman umûr-ı Şehbenderi Müdürü -Ziya Paşa'nın muâvenet ve delâletiyle bu hayalde mübeddel hakikat olur. Hâmid “Bombay” şehbenderidir. Makber mülhimesi ibtidâları orada büyük bir eser sıhhat gösteriyor. Hâmid şen ve şâtırdır. Zevcesi hastalığından şikâyet etmiyor verem hâl-i tevakkuftadır.⁸⁹⁸ Hindistan onun bu'diyet-perest⁸⁹⁹ hâric müş tâk bu ser-dehâyı, bu mevcûdiyette hassâsiye⁹⁰⁰ zelzeleden zelzeleye marûz kılarak ye'sden ye'se mahrûmiyetten mahrûmiyete düşürerek ikmâl ve itmâm etmeyi tasmîm etmiştir. Hâmid'de her şey muvakkit girizândır. Bir sükûn hilekâr ile uyuyan hastalık birden bire bütün şiddetiyle hükümfermâ oluyor. Artık Hindistan'a veda etmek sevgili hastayı İstanbul'a nakletmek sırası gelmiştir. Hasta ve şair yola çıkıyorlar...

Denizler üzerinde sevgili vücut gittikçe zayıflıyor, gittikçe memâte tekarrüb ediyor. Şair pür ye's ve elem, kadın zayıf ve bî-tab bazen nevmîd bazen ümîd-i hayatla lertzân zevcesine daha ziyade merbût Beyrut'a kadar geliyorlar... Beyrut'a çıktıklarının ertesi günü mevt-i siyâh⁹⁰¹ gaddâr kanatlarını geriyordu. Makber mülhimesi mezara tevdi' olunmuş. Hâmid'de yeraltında bir odaya türbedâr gibi çekilmiştir. Makber bu odada yazılmış kırk gün Hâmid bu odadan çıkmamıştır. Birkaç defalar intihara bile kast etmiştir. Hiçbir şey şairi tesellî edemiyor yanında bir ihtiyar her gün daha ziyade nevmîd oluyor. Her gün tesellî etmek husûsunda su'ûbet uğruyordu.. Hatta ihtiyar bir gece bu ye's-i gaybûbet-i nisâyı⁹⁰² yine bir kadınla, yine bir mevcûdla tedavi etmeyi düşünmüş şaire âni bir rüya-yı nûşîn⁹⁰³ ve sonra bir ye's

⁸⁹⁷ Gençlik zekâsı

⁸⁹⁸ Durma hali

⁸⁹⁹ Uzaklık

⁹⁰⁰ Hassas varlık

⁹⁰¹ Kara ölüm

⁹⁰² Kadın (eşinin) yokluğundan doğan umutsuzluk

⁹⁰³ Tatlı rüya

inkisâr-ı hayal⁹⁰⁴ tehiyye etmişti.. Feride namında bir kadın bir gece, Beyrut'tun tatlı, sakın, pür-şîr⁹⁰⁵ akşamlarından birinde beyazlara bürünmüş şairin yanına gelmişti...

Şair sevgili ölüsüyle o kadar meşbû' idi ki... Birdenbire Makber mülhimesinin ba'sü ba'de'l-mevtinden⁹⁰⁶ şüphelenmiş, sevinmişti...

Sekiz ay kadar bu keder şairin ruhunu mevcûdiyetini kemiriyor, o nâ-tamam ma'lul bir zat gibidir. İstanbul'a avdet ettiği zaman Hâmid yine evlenmeye karar veriyor. Eski derdini yeni bir refikayla uyutmak istiyor ne yapılabilir evlense olunmaz ki. Maa-mafih Hâmid yine vasf-ı esâsi-i mizacıyla,⁹⁰⁷ kararsızlıkla karşılaşmıştı. İzdivac etmeye bir türlü karar veremiyor. Bir kadından diğer kadına geçmek husûsunda fikri tereddüd etmiyordu.

Esâsen, aşksız karar-ı izdivaclar⁹⁰⁸ pek çürüktür.

Bu esnâda Londra sefaretinde başkâtiplik açılır. Hâmid Sami Paşazade Sezai ile orada bulunmak ümidiyle yüz otuz lira maaşı bırakıyor, otuz lirayı kabul ediyor. Fakat sû'-i tâli⁹⁰⁹ dâima şairi takip eden sû'-i tâli' burada kuvvetini gösteriyor. Sezai Bey azledilmiş!..

Burada bir hayat-ı kibârane sürüyor. Londra'nın en zengin en kibar cemiyetlerinde sevgili şair parlıyor. Genç kızlar, genç kadınlar birer pervâne gibi Şarkın bu nazik, hassâs mahlûkunun etrafında dolaşiyor. İngiltere hayat-ı kibâranesinde nihâyet bir kadına tesâdüf ediyor. Yirmi beşinde bâkir bir kadın... "Guryes" ailesine mensûb... Kadın Hâmid'e "size İngilizce öğreteyim" der ibtidâ' Hâmid bunu bir latife zanneder. Fakat bu hakikat şekline girer. Ve bu da muâşaka ile neticelenir.. Saf nezîh bir muâşka.. Hâmid otuz beş yaşlarında... İzdivaca Miss Guryes'in ebeveyni de razı olur. Fakat meselenin cihet-i maddiyesi⁹¹⁰ nazar-ı itibâre⁹¹¹ alındığı zaman Hâmid'in kızlarını bahtiyâr edemeyeceklerine karar verirler... Peder kızını alarak seyahate çıkar. Hâmid yine meyustur. Yine sû'-i tâli'

⁹⁰⁴ Hayali bozan umutsuzluk

⁹⁰⁵ Şiir dolu

⁹⁰⁶ Ölümünden sonra diriliş

⁹⁰⁷ Fıtrattan gelen temel özellikler

⁹⁰⁸ İzdivaç fikri

⁹⁰⁹ Kötü talih

⁹¹⁰ Maddi yönü

⁹¹¹ Değerlendirme

onu yakalamıştır, yine intihar etmek hülyaları dimağını oymaya başlar.. İntihar etmek üzere iken Emin Efendi namında bir zat Hâmid'i tesellîye şitâb ediyor.

Bu buhrân esnâsında, şair bir eve pansiyoner oluyor. Burada Calverti namında genç güzel bir kıza tesâdüf ediyor, bu kadın ötekinin iktisâb ettiği mevkiyi yavaş yavaş kazanıyor... Bir kadının serptiği felaketi ancak diğer bir kadın örter...

Bununla da bir aşk-ı saf⁹¹² ve nezîh başlıyor aşk, Hâmid'in dediği gibi. En büyük bir mülhimedir.. Bu kederler, bu saadetler arasında "Finten" şairin dimağını işgâl ediyor. Fakat bu kadının hâl ve hareketi şairi biraz muğber ettiğinden, Emin Efendi'nin yine dostlarıyla yine tesellîleriyle Hâmid bundan da kurtuluyor. Tekrar hayat-ı kibaraneye atılıyor... "Finten" İngiltere'deki bu hayatın mevlûd tahsisâtıdır.. "Finten" ile Zeynep'i Maarif Nezâretine tab' edilmek üzere gönderiyor "Finten" târihşinâs⁹¹³ Murat Bey'in nazar-ı tedkîkine⁹¹⁴ vaz' edildikten sonra tab'ına müsaade olunuyor. Hâlbuki "Zeynep" Selâhi namında mel'un bir hafiyenin eline düşmekle sarayla Hanedan-ı Osman ile eğleniyor mülâhazasıyla men ediliyor Hâmid'de azlonuyor. Yine ye's, yine sefâlet başlıyor. Hâmid İstanbul'dadır. Sadri Süreyya Beylerin delâletiyle Sultan Hamid'e "edebiyatla iştigâlin efkâr-ı mülûk-âneye muğâyir⁹¹⁵ olduğunu bilmiyordum bir daha iştigâl etmem" mealinde bir arzuhâl takdîm ediyor Sultan Hamid de iade-i memuriyetini⁹¹⁶ sadrazam Kemal Paşa'ya emrediyor bu defada Bombay şehbenderliği ya Londra sefâret müsteşarlığından biri arz ve inhâ olunuyor. Hacı Ali Paşa'nın bir fikri mahsûsuyla tekrar Londra'ya tayini hakkında bir irade çıkıyor işte ikinci izdivacı bu tayininden sonradır. Baryton Oteli'nde Cleaver ailesine mensup on dokuz yaşlarında Miss "Nelly"ye tesadüf ediyor.

- Miss keşke sizin gibi bir kadınıms olsaydı...

- Demek beni istiyorsunuz?

- Evet...

⁹¹² Saf sevgi

⁹¹³ Tarihçi

⁹¹⁴ Araştırma

⁹¹⁵ Hükümdarlığa, hükümdara aykırı beyanlar

⁹¹⁶ Mesleğe geri dönme

- O halde bende razıyım...

Bu birkaç sözle izdivac kararlaştırılıyor. Bu kadınla Hâmid yirmi bir sene yaşamış ve nikâhları üç defa icrâ edilmiştir. Bir defa Mukâvelat-ı İzdivaciye İdare Hanesinde.. Bir defada Hintiler tarafından... Bir de İstanbul'da... Bu kadın Hâmid'e bir hayat-ı saadet⁹¹⁷, bir ömr-i sâkin⁹¹⁸ ihdâ edebilmiştir... Gayet ahlaklı, zarif, nazik bir kadın idi...

Bu izdivac zamanında Hâmid'in en şedîd, en mahrûr, en kuvvetli bir aşkı "Dans Serpentine" namında bir kadınladır. Bu kadın Hâmid'i bütün kadınların fevkinde bir aşk ve hararetle sarhoş ediyor. O kadar ki... Zevcesine ait hürmetine, sadakatine rağmen bu kadını terk etmek mümkün olamıyor.. O kadar şûh ve güzel ki... Nasıl terk olunabilir.. Aralarındaki münasebet-i âşıkane⁹¹⁹ bittikten sonra yine bırakılamıyor, o zamanda bir hayat-ı dostâne⁹²⁰ temâdi ediyor. İkinci zevcesi "Miss Nelly" Makber mülhimesini veremediği zaman bu kadın müşfik, dostâne sözlerle Hâmid'i teselli etmiş; beraberce ölen için ağlamıştır.

Hâmid Bey'in gösterilen bu hayatı bize onun Şark ve Garb mahâsini ile beslenmiş mütereddid, kararsız bir ruha mâlik bulunduğunu, hayatının ye's ve âlâm içinde geçtiğini, hiss-i şairiyetini ırsen ve teessürât-ı muhiti⁹²¹ ile ahz ettiğini tamamiyle anlatıyor... Ve bir de zayıf, meyyâl-i âşık⁹²² bir mizacın sahibi olduğunu gösteriyor... Esâsen eserlerimiz de dâima başka gözler başka vücutlar bizden ziyade yaşar, bizden ziyade hak sahibidir..

Sanatkâr

Bin yolda seni düşündüm ey mâh

---

⁹¹⁷ Mutlu yaşam

⁹¹⁸ Huzurlu bir ömür

⁹¹⁹ Sevgi dolu muhabbet

⁹²⁰ Dost hayatı

⁹²¹ Çevre ve ırs etkisi

⁹²² Aşka eğilimli

Kaldı yarı yolda akl-ı kûtah⁹²³

Bir sâika var, sadâsı çıkmaz

Bir nur düşer sadâsı çıkmaz.

- Bunu bana izâh eder misiniz?..

- Bir şey anlayamadım...

- Bir şey hissetmişinizdir?...

- Bir şey değil pek çok şeyler hissediyorum. Bütün kalbim bu okuduğunuz şiirle doldu..

Hâmid'in bütün füsûn sanatı bu noktadadır.. O bütün tesirât ve tahassüsâtını bir kitle halinde toplar, hâl ve tefrîk etmeksizin kâğıtlara nakleder ve bize de o sûretle tevdi' ve ihsâs etmeye muvaffak olur...

Şiirleri okunduğu zaman fikr ve dimağdan evvel his ve ruhun bir şeyler anladığı görülür evet, biz onu hissimizle dinleriz. Esâsen şairde yazdıklarını hissedermiş, görmüştür..

Onda, her şey his şeklindedir.. Öyle bir kabiliyet-i tahassüsyeye⁹²⁴ mâliktir, ki.. Ancak bunu dehâ ile izâh ve ifade etmek mümkündür.. Dâhî hissettiği şeyleri tefekkür ve mülâhazaya muhtâc olmaksızın birdenbire hutût ve eşkâl vasıtasıyla hâricen izhâr ve irâe edebilir.. Dâhîde teessürât birbirini velîyy-i takip eder ve bütün kuvvet ve metânet-i hayaliye⁹²⁵ bu tesirât müte'âkibenin⁹²⁶ bir yığın halinde bulunmasına binâendir. Ve kabiliyet-i tahlîliyyeyi,⁹²⁷ kabiliyet-i tefekkürü⁹²⁸ selb ve izâle eden şey fart-ı tahassüstür⁹²⁹ ..

Abdülhak Hâmid'in asârına bakıldığı zaman onun tahassüsât ve teessürâtını düşünebilecek bir zamana mâlik olamadığı görülür.

Görsem yeridir seni karanlık

Nurum benim ey İlah gitti...

⁹²³ Yarım akıl

⁹²⁴ Duygulanma yeteneği

⁹²⁵ Hayal gücü

⁹²⁶ Ardından gelen etkiler

⁹²⁷ Analiz yeteneği

⁹²⁸ Düşünme yeteneği

⁹²⁹ Aşırı derecede duygulanma

Veyâhud

Çıktın mı huzur-i Kibriyâ'ya

Bildin mi nedir o tıfl-ı ekber

Bunlar öyle sözlerdir ki biraz düşünülmüş olsaydılar bütün şiddet ve kuvvetlerini kaybedecekleri gibi belki de söylenmezlerdi. Ve buna binâendir ki Abdülhak Hâmid Bey her şeyden evvel bir sanatkârdır.. O ibtidâ sanatını düşünür, teessürâtının, tahassüsâtının zebûnu olur.. Başka bir şeyi düşünemez. Kemal'in sanatı, vâsita-ı ittihâz⁹³⁰ ettiği şeyleri Hâmid vâsita-ı sanat⁹³¹ olarak kullanır...

Daha sonra Hâmid'in meziyyât-ı mahsûsasından⁹³² biri de sanatsız görünebilmesidir..

O âsârı üzerinde hiç çalışmamış, hiçbir endayişe-i tekellûf⁹³³ ve tasannu' ile terlememiş gibidir en ziyade çalıştığı âsâr üzerinde bile bir şâibe-i tereddüd⁹³⁴ bir zıll-ı tevakkuf⁹³⁵ görülemez.. Şiirleri bir seyl-i berrak⁹³⁶ gibi pak ve nezîh nazarlarımızın önünden geçer gider, katiyen dimağ-ı kâri'⁹³⁷ yormaz düşündürmez, nazarlar okur, ruh onların şiirini mass ve temsîl eder..

En büyük mahâret sanatta sanatsız görünebilmektedir.

Çıkarken göklere derya nedir candan mı bıkılmışlar?

Beraber üç yaşında kızları deryaya çıkmışlar

Kazâ-i cûyân⁹³⁸ bî-hûşe⁹³⁹ niçin etsin meded takdîr?

Tabii lukme-i emvâc⁹⁴⁰ olur küştî bî-tedbîr?

Bu nezahet, bu tabiyyet-i ifade ve sadelik içinde hüsn-ü nefis ancak Abdülhak Hâmid'e husustur. Sadelikle beraber fikri, hissi, sanatı muhafaza edebilir pek az şair vardır, belki de hiç yoktur, bâ-husûs bütün eserlerde bu meziyeti

⁹³⁰ Kullanma aracı

⁹³¹ Sanat aracı

⁹³² Özgü nitelikler

⁹³³ Zahmet endişesi

⁹³⁴ Tereddüt izi

⁹³⁵ Durma, bekleme gölgesi

⁹³⁶ Temiz, saf sel

⁹³⁷ Okuyucunun zihni

⁹³⁸ Kadere yakışacak surette

⁹³⁹ Şaşkın

⁹⁴⁰ Dalgalar lokması

muhafaza edebilmek irade ve ihtiyarın hâricinde bir kuvvete mâlik olmaya mütevakkıftır...

Abdülhak Hâmid bütün kuvvet ve metânet kalemiyesiyle hâl-i hâzırından⁹⁴¹ uzaklaşmış, bu sûretle bedbîniyetten kurtulabilmiş bir nîm-i nîkbîndir⁹⁴² evet, bir nîm-i nîkbîndir: zira fâzıla-ı tahassüs⁹⁴³ ve asabiyeti hayatının ye's ve âlâm hususunda galip olması dâima onu bedbîniyye sevk ve isâl eylemiştir. Ma'mafih bütün şiddet-i tesirâtıyla mütenâsib bir vüs'ate mâlik olabilen muhayyilesi onu az çok siyâhlıktan teb'id etmiş, uzak memleketler de, mâzî olan hayatlarda bir sükûn ve tesellî taharrî ettirmiştir, buna binaen der ki Abdülhak Hâmid dâima mâziye, dâima uzaklara, dâima mütevekkil bir felsefe piyeslerinde gitmiş. Bize yalnız onları göstermiştir.. Hâl-i hâzırın hayatından, ahlaksızlığından, izzet-i nefse karşı lâkaydisinden istikrâh ettiği zaman "Eşber"ini bulmuş, pûlâd, kavî, namuslu, hamiyetli bir mevcûd-ı esâtîriyle⁹⁴⁴ beşeriyet-i hâzırayı tahkîr etmiştir.

Bütün eşhâs-ı temâşâsı⁹⁴⁵ mâ-fevk-i'l beşer,⁹⁴⁶ yalnız şairin hiss ve ruh-ı necbini izhâr ve irâeye memur, mâziye merbuttur. Şair bunun içindir ki romantiklerle beraberdir.. Fikrinden ziyade hayale tabiidir.

Daha sonra Hâmid herkesten evvel şiiri mâzîden kurtarmış, artık taklidin taklidi derecesine gelen hâyîde, bî-mana bir tekrardan ibaret bulunan sanatı gerek şeklen gerek ruhen tebdîl ve tagyîr etmiştir.. İbtidâ' nazm-ı ser-âzâd⁹⁴⁷ yazan, ibtidâ' parmak hesabıyla nazma cesaret eden, kafiyeleri de usûl kadîmesinden uzaklaştıran bu dâhî-i teceddüddür.⁹⁴⁸

Maa-mafih bütün teceddüdatâ, bütün yeni fikirlere rağmen şiirlerine aid sine-i sanatının altında dâima mütevekkil, dâima kararsız, korkak bir Şark ruhu, bir Şark felsefesi mevcuttur o ruhen Şarklıdır.. Onun tevekkel ve kanaate, hilm ve sükûna ihtiyacı vardır.. Bir Avrupalı kadar efkâr-ı mütebâyine ve müteceddide ile sarsılamaz.

⁹⁴¹ Huzurda var olan

⁹⁴² Yarı iyimserlik

⁹⁴³ Duygulanma erdemi

⁹⁴⁴ Mitolojiye ait mvarlık

⁹⁴⁵ Seyreden şahıslar

⁹⁴⁶ İnsanlığın üstünde

⁹⁴⁷ Serbest nazm

⁹⁴⁸ Yenilenen zekâ

Kâh feda kılıp ölüüm hande-nâk-i zevk
 Bir hükm-ü muhakkakayı bir fikr-i bâtıla
 Bir ân zâile nice eyyâm-ı rahatı
 Bin keşf-i âlemâneyi bir zevk-i cahile

Bu satırları okuduğunuz zaman mütevekkil, istikbâle lakayd, efkâr-ı bâtılaya⁹⁴⁹ hakîkatinden daha ziyade meyyâl, cehle hürmetkâr bir Şark ruhunun titrediğini hissedersiniz. Onun dâima ırsi bir hisle bir nokta-ı istinâde⁹⁵⁰, bir nokta-ı sükûna ihtiyacı vardır.. En müellim, en acı, en siyâh, en giryeli dakikalarında bile hayalen bir minhâc tevekkülü takip eder.

Bir hüznün verir bu hâl lakin
 Ol hüznün ile şâd olur bu nâşâd...

Bütün isyanları, bütün felaketi arasında yine bir istinâd-gâh, yine nokta-i teselli buluyor.

Hüznünde bile sükûn, bir saadet görüyor.. İşte bu Şark ruhundan başka bir şey değildir.. Abdülhak Hâmid'in hiçbir itiraza hiçbir muhalefete uğramaksızın teceddüdâtı husûle getirebilmesinin esbâbından biride bu Şark felsefesinin, Şark ruhunun âsârında hissedilmesi, görülmesidir.

Hâmid, şeklen “romantik” olmakla beraber esas ve ruh itibariyle birazda “sembolist”tir. O dâima söylediğinin arkasında söylemek istemediğini saklar. Âsârının zevâhiri ile ruhu arasında az çok gizli kalabilmiş bir saha, bir mesafe mevcuttur.

Zuafâyâ kübrâ-yı dünya
 Hüsnü de çok görülüyor güya

Veyâhud.

⁹⁴⁹ Hükümsüz fikirler

⁹⁵⁰ Dayanma noktası

İskender

Ey nefis-i harîs⁹⁵¹ acep ne buldun.

Aristo

Ey şâh-ı cihan muzaffer oldun..

Bunlar öyle taarruzlar, öyle sözlerdir ki bunlarla şair-i kübrâya⁹⁵² karşı bütün kinini istihezâ ile fırlatabilmiştir..

Dikkatle bu sözlerin ruhuna nüfûz edildiği zaman şairin "hak kavînidir" veya "her zafer her muvaffakiyet başkalarının zararınadır" diye bağırdığı his olunur.

Ne doğru, ne kavî, aynı zamanda ne gizli bir felsefe!.. Esâsen şiir demek nîm mübhemiyetle⁹⁵³, nîm vuzûh⁹⁵⁴ demektir.. Şahsiyetinin icrâ-yı faaliyet etmesine mani' olacak kadar vâzıh olan şiir-i kâri'de hiçbir zevk uyandıramaz, anlaşılmayacak kadar da mübhem olanı bizi sıkır, bıktırır...

Abdülhak Hâmid bütün bu meziyetlerine bir zamîme-i güzîn⁹⁵⁵ olarak kudret-i tarîf ve tasvîre⁹⁵⁶ de mâliktir. "Sahra" "Divaneliklerim" bize tamamıyla bu kudret-i mühimmeyi ibrâz ediyorlar. Kaleminin ucunda hayat canlanıyor, yürüyor, şahsiyeti hakikat ve hayatın üzerine kesîf bir boya örmekle beraber yine hayat saklanmıyor. Görünüyor:

Dâmen-i âsumanda⁹⁵⁷ ebr-i seher⁹⁵⁸

Döker evrâka rîze-i elmâs⁹⁵⁹

Şems hulûl eyleyince aks-ı kamer⁹⁶⁰

Eder eşcâre sırmalar ilbâs

Geline döndürüp o manzureyi

Sanki icrâ-yı sûr⁹⁶¹ eder kudret

⁹⁵¹ Kötü istek

⁹⁵² Büyük şair

⁹⁵³ Yarı belirsizlik

⁹⁵⁴ Yarı açıklık

⁹⁵⁵ Seçilmişlere ek olarak

⁹⁵⁶ Tasvir ve tarif gücü

⁹⁵⁷ Gökyüzünün eteği

⁹⁵⁸ Sabah bulutu

⁹⁵⁹ Pek küçük elmas parçaları

⁹⁶⁰ Ay yansıması

Yâhud

Bir bayırdan dahi iner sürüler
 Gâh, gâh aks eder sadâ-yı kilâb⁹⁶²
 Bir kadın destisiyle suya gider
 Erkeği baltasıyla ormana
 Yayı omuzunda oğlu bir yana
 Ötede süt sağar duhter

Daha sonra Hâmid yaşatmak, göstermek istediği eşhâsın evsâf ve tabâyi' mahsûsuna cereyân vakâyi'yle evza' ve hareketiyle yaşatır, gösterir. "Rişar'ın; ruhuyla "Eşber"’in! "Tezer" in ruhuyla "Sümru" ruhları, hisleri arasında bir fark bedîhî mevcûdudur.

Şair hayalini ilhâm ve teblîğ etmek istemekle beraber yine eşhâsının hudûd-ı ruhiye⁹⁶³ ve hissiyesini tamamıyla gösterebilmiştir. Bu da Eşber muharrir-i muhteremin âsârına hayat ve hareket verebildiğine delildir.

Onun eserlerindeki fazlalıklar, tertîb ve tanzîm fazlalıkları değil, zamanına âid icâbât ve zarûriyyat sanat fazlalıklarıdır.

Uzun uzun "Monolog"’lar filhakîka her eserinde mevcûdudur, mamafih bunlar birer felsefe, birer fikir, birer hayattır. Bâ-husûs ibdâ'-ı hayâlât⁹⁶⁴ ile, asâlet terâkîb ve cümel ile mâlidirler. O asırdaki âdi temâşâ nüvislerin mübtezel, âdi hayaller ile malâmâl eserlerine benzemezler.. Üzerlerinde bir yed-i mümtâzın⁹⁶⁵ gezindiği, yürüdüğü his olunur..

Hâmid'den evvelki üstâd Avrupa'yı sadece taklît hatta anlamaksızın taklît ettiği halde Hâmid onu taklît etmemiş, mass ve temsîl etmiştir. Büyük ruhlar, dâhîler; hüner-verler isti'dâd sahipleri gibi meşâile-i sanatı⁹⁶⁶ yine evvelkilerinden yâhud müterakkî milletlerden alırlar, fakat aralarında bir fark vardır, ötekiler buldukları gibi

⁹⁶¹ Dügün, şenlik tertibi

⁹⁶² Köpek sesi

⁹⁶³ Ruhun sınırları

⁹⁶⁴ Düşler yaratma

⁹⁶⁵ Seçlin güç

⁹⁶⁶ Sanat meşaleleri

yakarlar yâhud onu bile muhâfaza edemezler, dâhîlere gelince: bu meşâleye kendi ruhlarından, kendi şahsiyetlerinden bir şey ilave ederler... İşte Hâmid'de böyledir. Corneille, Shakespeare, Lamartine, Hugo gibi üstâdât-ı sanatın⁹⁶⁷ âsârıyla güzide muhhayilesini beslemekle beraber onları taklît etmemiş, bilâkis temsîl edebilmiştir...

Garb'dan ahz ettiği efkâr ve hissiyât, hayâlât ve teceddüdât dimâğında adese-i efkâr-ı Şarkiyeye⁹⁶⁸ tesadüf etmiş, bir hareket-i mahsûsa yaptıktan sonra yeni ve Şark rengi ile boyalı olduğu halde meydana çıkmıştır.

Ey dergâh-i cümlenin⁹⁶⁹ penâhı,

Yoklukta vücut ile mübâhi

Ruh-i beşerin⁹⁷⁰ vüsulgâhı

Nezdinde ademse de ilahı!

Hem vardır o hem de yok bu der-kâr,

"Yoksun" diyen etmiş olmaz inkâr

Mevla'yı ne türlü istesem inkâr

İkrar çıkar netîce kâr!

Rah-ı ebediyet iktinâhı

Setr etmede zulmet-i minâhı

Nezdin mi değil bunun penâhı

Ya rab! Bu kızın nedir günahı

Harbin bu siyâh gündüzünde,

Ruhu uyumakta naaşı zinde

Düşmüş erimekte yeryüzünde

Kandamlasıdır fezâ-ı gözünde⁹⁷¹

⁹⁶⁷ Sanat üstatları

⁹⁶⁸ Şarkın fikirlerinin merceği

⁹⁶⁹ Herkesin müracaat kapısı

⁹⁷⁰ İnsan ruhu

⁹⁷¹ Gözünün arasındaki boşluk

Ya Rab ne demek bu kahr ve tedmîr

Takdîr değilse mahz-ı tedbîr⁹⁷²

Almış onu da ya ol cihângîr

İskender elinde tîğ-i takdîr⁹⁷³

İspât-ı vücut⁹⁷⁴ bâri hakkında Lamartin'in de birçok eş'arı vardır, ihtimâl Hâmid bu tarz da ispâtı onun âsârında görmüştür, fakat bu satırlar bütün yeniliklerine rağmen Şarktan, şairin şahsiyetinden bir şeyle meydana çıkmıştır... Demek ki Abdülhak Hâmid bir kudret-i ibdâ'⁹⁷⁵ ve icâde mâliktir.

"Véron" dehâ "her şeyden evvel bir kudret-i ibdâ'dır diyor binaen-aleyh Hâmid Bey dâhîdir, Zira kudret-i ibdâ'a maliktir: Dehâda teessürât ve tahassüsât birbirini takip eder, onun mevcûdiyetinde her şey bir kitle-i vâhide⁹⁷⁶ şekline girer, binaen-aleyh Abdülhak Hâmid Bey dâhîdir, zira teessürât ve tahassüsât hiçbir vakfe-i tahlîl⁹⁷⁷ ve tetkîke uğramaksızın âsârında tevâlî ediyor. Dâhîde, kuvvet ve metanet-i hayaliye mevcûdudur. Binen-aleyh Abdülhak Hâmid Bey dâhîdir. Zira hayali zengin, müzeyyen, kavî ve nevîndir dâhî usûl ve nazariyatını ikmâl ve itmâm eder, iktisâb etmez o verâsetle nakledilmiş kuvvâ-yı müterâkime⁹⁷⁸ mâziyenin hülâsasıdır. Binaen-aleyh Abdülhak Hâmid Bey dâhîdir, zira o iktisâb etmemiş, malumât ve istidâdını ikmâl ve itmâm etmiştir, zira bir mâzi-i sa'y⁹⁷⁹ ve sanatın varisidir. Dâhînin eseri demek en mümtâz, en yüksek noktasına kadar yükselmiş şahsiyeti demektir, Binaen-aleyh Abdülhak Hâmid Bey dâhîdir. Zira âsârıyla Hâmid Bey'in şahsiyetini tefrîk etmek mümkün değildir. Dâhînin eserlerinde sa'y ve gayretin izleri bulunmaz, görülmez âsâr-ı dehâdaki sadelik, ulvîyet de bunun bir neticesidir, Binaen-aleyh Abdülhak Hâmid Bey dâhîdir. Zira âsârlarında tasannu' ve tekellûfün izlerine tesâdüf olunmaz...

Hâmid'in bütün âsârı, hatta evzâ' ve harekâtı, hayat-ı husûsiyesi dehâsını ispât etmektedir.

⁹⁷² Önlemin ta kendisi

⁹⁷³ Kaderin kılıcı

⁹⁷⁴ Varlığın ispâtı

⁹⁷⁵ Benzersiz güzellikte eser oluşturma gücü

⁹⁷⁶ Tek, bütün olma

⁹⁷⁷ İnceleme ve araştırma engeline takılma

⁹⁷⁸ Geçmişteki güçler

⁹⁷⁹ Çalışma geçmişi

Yakup Kadri Bey ‘‘Hâmid’in sesinde bile dehâ var’’ diyordu; ne kadar doğru!.. Liberalizm mütercimi Hasan Vasfî Bey de bir gün bana ‘‘Naci devre-i edebiyatı mensuplarına Hâmid Bey nedir diye sorunuz; size bilâ-tereddüd⁹⁸⁰ dâhîdir diyorlar, nesl-i sâbıkadakilere⁹⁸¹ sorunuz; onlarda dâhîdir diyor. Sizin nesilde Hâmid’in dehâsına kâni‘! Binaen-aleyh dehâda bundan başka bir şey değildir zannındayım’’ demişti... Evet dehâda bundan başka bir şey değildir. Dâima üçüncü neslin verdiği hüküm daha doğru daha kat’idir. Bunun içindir ki Hâmid hakkındaki itikâd-ı dehâ⁹⁸² kâzib değil hakîkîdir.

Şahabettin Süleyman

"Tenkîdât-ı Edebiye" nin Neşrolunan Aksamı 1 Kuruş

Namık Kemal – Kara Belâ Münasebetiyle

---

⁹⁸⁰ Tereddütsüz

⁹⁸¹ Bir önceki nesil

⁹⁸² Deha hakkındaki inanç

SONUÇ

Bu çalışmada Şahabettin Süleyman'ın sanatı, edebi yönü ve dergiciliği hakkında genel bilgiler verildikten sonra, Şahabettin Süleyman'ın *Şiir ve Tefekkür*, *Jale*, *Abdülhak Hâmid Tarhan Hayatı ve Sanatkâr* adlı eserleri incelenmiştir. Metin incelenmesi sonucu bu eserlerde Şahabettin Süleyman'ın dergicilik ve tenkit alanında öne sürdüğü gelişmeler ortaya konulmuştur.

Şahabettin Süleyman tarafından Türk edebiyatına kazandırılan *Şiir ve Tefekkür* (2 Eylül 1909) ile *Jale* (25 Kasım 1909) dergisi Türk kültür tarihi açısından birer kaynak niteliğindedir. Şahabettin Süleyman çıkardığı bu dergilerde yenilikçi anlayışı devam ettiren yazarlara ve şairlere yer verir. Yayımlanan yazıların konuları din, ahlâk, doğa bilgisi, tarih, siyâsiyyât, fen ve dönemin sosyal yaşantısını gösteren faaliyetlere kadar çeşitlenir. Bu türden geniş bir yelpaze Şahabettin Süleyman'ın her kesimdeki insana hitap eden bir amaç izlediğini gösterir.

Şiir ve Tefekkür ile *Jale* dergileri maddi sıkıntılardan dolayı uzun soluklu olmaz. Bu iki dergi dışında Şahabettin Süleyman'ın çıkarmış olduğu *Rûbab* dergisi de vardır. Bu dergi yukarıda ismi geçen dergilerden daha şanslıdır. Çünkü 116 sayılı bir yayın hayatına sahiptir. Tüm bu dergiler, dönemin sanat anlayışını, Osmanlı Devleti'nin geçirdiği tarihi süreçleri gösteren bir belge niteliği taşır. Lakin bu dergiler, ideolojik söylemlerin ağır bastığı, devletin siyasi gündemini içeren tarihi bir dayanak değildir.

Rûbab dergisi *Şiir ve Tefekkür* ile *Jale* dergilerinden sadece sayı farkı ile ayrılmaz. *Rûbab*, kadın okuyucu kitlesine de önem verir. Hatta dergide "Hanımlar Sütunu" diye bir bölüm oluşturulduğu da bilinmektedir.

Şiir ve Tefekkür ile *Jale* dergileri yayımlandıkları döneme ayna vazifesi görmüştür. Bu dergiler bu dönemde yaşanmış edebi polemiklerin tespit edilmesinde önemli bir kaynaktır. Böylelikle edebi sahada dinamikliğin nabzını tutmuşlardır.

Yukarıda ismi geçen dergilerde yazıları ve şiirleri olan dönemin ünlü şair ve yazarları bulunmaktadır. Bu isimlerden birkaçı şu şekilde sıralanabilir: Mehmet Raûf, Ahmet Haşim, Fâik Âli, Celâl Sâhir, Tahsin Nâhit, Yakup Kadri, Hakkı Tahsin, Refik Halid... Bu isimler arasında özellikle derginin asıl kimliğini Ahmet Haşim, Fâik Âli, Celâl Sâhir, Tahsin Nâhit sürdürür. Zira bu isimler Fecr-i Âtî

ekolünün gayesini ve üslubunu devam ettiren isimlerdir. Anlayışını ya da fikri yapısını edebiyata dayandıran bu dergilerde müspet ilimler alanında da yazılar görülmüştür. Fakat asıl hüviyetini yine de şiir ve edebi alanda işlediği yazılarda ortaya sermiştir. Ahmet Haşim'in O Belde ve Ses şiirleri ile Fâik Âlî'nin ve Celâl Sâhir'in şiirleri yine dikkat çekenler arasındadır. Tespitlerimiz neticesinde O Belde'nin ilk defa *Şiir ve Tefekkür* dergisinde yayımlandığını gördük. Ayrıca Tahsin Nâhit ve Fâik Âlî dönemin yenilikçi anlayışına uyarak Batı menşeli nazım şekilleriyle şiir yazmayı denerler. Dergide her ne kadar Divan edebiyatının ünlü şairleri Bâki'nin ve Nedîm'in şiirlerinden kesitler verilse de Fecr-i Âtî'nin amaçladığı modernite yapısından sapılmaz. Eski gelenek anlayışı böylelikle sadece dergideki şiirlerin temasında kalır.

Özellikle Tanzimat'ta ortaya çıkan ve Servet-i Fünûn ile Fecr-i Âtî döneminde tercih edilen tercüme ve telif niteliğindeki eserler *Şiir ve Tefekkür* ile *Jale* dergilerinde cılız kalmıştır. Bu nedenle bu dergiler çağdaşlarından ayrılır.

Dönemin dil ve anlayışının *Şiir ve Tefekkür* ile *Jale* dergilerinde de aynı çizgide ilerlediğini tespit ettik. Fransız akımının etkisine bağlı olarak dergideki yazıların çoğunda Fransızca isimler kullanılır. Bu sebepten ötürü metnin yer yer anlamıyla okunup idrak edilmesi güçleşir. Dergideki şiirler de bu yabancılaşmadan nasibini alır. Şairler, ferdiyetçi yaklaşımı benimsemelerinden dolayı abartılı ve süslü bir dil kullanır. Anlaşılmazlığı tercih etmeleri onların kendilerinden sonra gelecek olan Genç Kalemler ve Milli Edebiyat temsilcileri tarafından eleştirilmelerine sebep olur.

Tanzimat edebiyatıyla gelişme gösteren modern Türk tiyatrosu Fecr-i Âtî döneminde de yoğun olarak kullanılan bir türdür. Ne var ki bahsettiğimiz dergilerde ihmal edilen tür tiyatrodur. Tiyatroya ilişkin sadece Şahabettin Süleyman'ın tenkit ve tahlil çalışması vardır.

Şiir ve Tefekkür ile *Jale* dergisi, basın ve edebiyat tarihi alanında çalışacak araştırmacılara da yol gösterir. Ayrıca incelenen dergiler yayımlanan yazılar sadece edebiyat veya sanatla uğraşanları değil diğer bilimsel alanlara meraklı olan okuyucuyu da ele aldığı yazılar bakımından ilgisini uyandırır.

Şahabettin Süleyman'ın kaleme aldığı *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr* monografi mahiyetindedir. Bu eser, Şahabettin Süleyman'ın tenkit çalışmalarından biridir. Abdülhak Hâmid, dönemin ünlü sanatkârdır ve onun yaşamına dair birçok çalışma günümüzde mevcuttur. Fakat Şahabettin Süleyman'ın bu çalışmasıyla Hâmid'in sanatına farklı bir perspektif getirdiğini gördük. Bu eser, Abdülhak Hâmid'in gizli kalmış bazı yönlerini onu tanıyan birinin bakış açısından ortaya koyar. Bu yönüyle şairin sanat özelliklerine vakıf olmamızı da sağlar.

Servet-i Fünûn topluluğunun da benimsediği Taine metodunu Şahabettin Süleyman, *Abdülhak Hâmid Hayatı ve Sanatkâr* eserinde kullanır. Fecr-i Âtî dönemi içerisinde tenkit alanında verilebilecek en iyi örneklerden biri olan bu eseri okuyucunun gözleri önüne sermeye çalıştık.

Edebiyat ve edebiyat tarihine dair yapılacak çalışmalar ne kadar çok zenginleştirilirse o kadar çok nesilden nesile aktarım olur. Yapılan bu çalışmaların da, araştırmacıların başvuracağı kaynaklardan biri olacağı kanaatindeyiz.

FİHRİST

Şiir ve Tefekkür Dergisi Fihristi

- Refik Halit, *Hefte-i Tefekkür / İntihara Doğru*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.1-3
- Mehmet Raûf, *Şiir ve Tefekkür Müessislerine*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.3-4
- İmzasız, *Birkaç Söz*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.4
- Süleyman Nazif, *Nihan / İhtiyaçlarım*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.4
- Baha Tevfik, *Fantazi / Tramvay Beygiri*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.4-5
- Süleyman Nazif, *Asar-ı Mâziden / Bir Ümit Ah Bir*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.5
- Ahmet Haşim, *O Belde*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.5-6
- Celâl Sâhir, *O Aşina-yı B'aide*, S.1, 3 Eylül 1315, s.6
- Tahsin Nâhit, *Meslek*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.6
- Yakup Kadri, *Musahabe-i Edebiye*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.6-10
- Mehmet Raûf, *Yeni Kitaplar*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.10-11
- Hakkı Haydar, *İcmâl-i Siyasî*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.11-12
- Hakkı Haydar, *Çin ve Japonya*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.13
- Gaston Bonniye, *Harekât-ı İlmîyye / Arılar da Hassa-ı Tayin İstikâmet*, S.1, 25 Ağustos 1325, s.12-14
- Şahabettin Süleyman, *Küçük Hikâye / İntikam*, S.1, 2 Haziran 1325, s.14-16
- Şahabettin Süleyman, *Türk Sahnesi Aktör, Türkçe Ödüllü Perde 5*, Musikî-i Osmaniye Cemiyeti, S.1, 25 Ağustos 1325, s.16
- Refik Halid, *Hefte-i Tefekkür / Segedin*, S.2, 27 Ağustos 1325, s.1-2
- Said Hikmet, *Fantazi*, S.2, 27 Ağustos 1325, s.2
- Fâik Âli, *Tayf-ı Girîzân'dan Bir Parça*, S.2, 27 Ağustos 1325, s.2-3
- Emin Büleld, *Gençlik*, S.2, 27 Ağustos 1325, s.3
- Mehmet Behçet, *Yorgunluk*, S.2, Mart 1325, s.3
- Ali Sühâ, *Zevk-i İntihar*, S.2, 1 Temmuz 1325, s.3-4

Şehabettin Süleyman, *Tenkit ve Tahlil*, S.2, 27 Ağustos 1325, s.4-6

Süleyman Fehmi, *Yeni Kitaplar*, S.2, 27 Ağustos 1325, s.6-10

Baha Tevfik, *Harekât-ı İlmîyye / Tefekkürâtımızın Mekanizması*, S.2, 27 Ağustos 1325, s.10-12

Karaosman-zâde Yakup Kadri, *Küçük Hikâye / Baskın*, S.2, 27 Ağustos 1325, s.12-16

Nedîm, *Sahâif-i Münseb*, S.2, 27 Ağustos 1325, s.16

Şahabettin Süleyman, *Müسابakalar, Teşekkür*, S.2, 27 Ağustos 1325, s.16

Jale Dergisi Fihristi

Köprülü-zâde Mehmet Fuad, *Heft-e-i Tefekkür / Medeniyet Hastalıkları*, S.1, 12 Teşrin-i Sâni 1325, s.1-3

Süleyman Nazif, *Manzum Şiirler Prenses Ludvika Altieri'ye*, S.1, 12 Teşrin-i Sâni 1325, s.3

Celâl Sâhir, *Takdis-i Gıyâbî*, S.1, 28 Mart 1325, s.3

Ahmet Haşim, *Ses*, S.1, 12 Teşrin-i Sâni 1325, s.3

Tahsin Nâhit, *Hep Bekler*, S.1, 12 Teşrin-i Sâni 1325, s.3-4

Şahabettin Süleyman, *Fantazi / Gölgele ve Hakikatlerden*, S.1, 12 Teşrin-i Sâni 1325, s.4

Büyük Ata Mehmet Raûf, *Nihan / Bir Heyûlâ-yı Sanata Dair*, S.1, 12 Teşrin-i Sâni 1325, s.6-7

Fazıl Ahmet, *Musahabe-i Edebiye / Beyaz Gölgele*, S.1, 12 Teşrin-i Sâni 1325, s.7-10

Karaosman-zâde Yakup Kadri, *Bir Kadın Meselesi*, S.1, 6 Nisan 1325, s.11-15

Ali Sühâ, *Mensur Şiirler / Bir Şehkâ-yı Elem*, S.1, 12 Teşrin-i Sâni 1325, s.15-16

İmzasız, *Yeni Kitaplar*, S.1, 12 Teşrin-i Sâni 1325, s.16

Bâki, *Sahâif-i Mensî*, S.1, 12 Teşrin-i Sâni 1325, s.16

İNDEKS

Şiir ve Tefekkür İndeksi

Tablo III: Şiir ve Tefekkür'ün İndeksi

Dergide yer alan şairler	1. Sayıdaki yazıların adedi	2.Sayıdaki yazıların adedi
Ahmet Haşim	1	
Ali Sühâ		1
Baha Tevfik	1	1
Celâl Sâhir	1	1
Gaston Bonniye	1	
Emin Bülend		1
Fâik Âli		1
Hakkı Haydar	2	
İsimsiz	1	1
Mehmet Behçet		1
Mehmet Raûf	2	
Nedîm		2
Refik Halit	1	1
Said Hikmet		1
Süleyman Fehmi		1
Süleyman Nazif	1	
Süleyman Nesib	1	

Şahabettin Süleyman	1	1
Tahsin Nâhit	1	
Yakup Kadri	1	1

Jale Dergisi İndeksi

Tablo IV: Jale dergisi İndeksi

Dergide yer alan şairler	Yazılarının adedi
Ali Sühâ	1
Ahmet Haşim	1
Bâki	1
Celâl Sâhir	1
Fazıl Ahmet	1
İsimsiz	1
Mehmet Fuat Köprülü	1
Mehmet Raûf	1
Süleyman Nazif	1
Şahabettin Süleyman	1
Tahsin Nâhit	1
Yakup Kadri	1

KAYNAKÇA

- AKINCI, G. (1954). *Abdülhak Hâmid Tarhan Hayatı Eserleri ve Sanatı*. Doktora Tezi, Ankara Üniv. DTCF Yayınları: 93, TTK.
- AKYÜZ, K. (2014). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. İstanbul: İnkılâp Kit.
- AKTAŞ, Ş. (2011). *Şiir Tahlili -Teori Uygulama*. Ankara: Akçağ Yay.
- (1996). *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi 1*. Ankara: Akçağ Yay.
- ALUS, S.M. (Haz. Faruk Ilıkan). (2005). *30 Sene Evvel İstanbul: 1900'lü Yılların Başlarında Şehir Hayatı*. İstanbul: İletişim Yay
- AND, M. (2017). *Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*. İstanbul: İletişim Yay.
- (1971). *Meşrutiyet Döneminde Türk Tiyatrosu 1908-1923*, Ankara: TİB. Yay.,
- Auguste Comte. (1952). (Çev. Peyami Erman), *Pozitivizm İlmihali*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- AYVAZOĞLU, B. (2006) *Ömrüm Benim Bir Ateşti: Ahmet Hâşim'in Hayatı, Sanatı, Estetiği, Dramı*. İstanbul: Kapı Yay.
- BAĞCI, R. (1996). *Baha Tevfik'in Hayatı, Edebi ve Felsefi Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*. İzmir: Kaynak Yay.
- BANARLI, N.S. (1976). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. C.2
- BEGEN, N. (2011). *Şahabettin Süleyman'ın "Târih-i Edebiyât-ı Osmâniye" Adlı Eserinin Metin ve İncelemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniv. SBE., Kars.
- BEZİRCİ, A. (1979). *Ahmet Haşim: Şairliği ve Seçme Şiirleri*. İstanbul: Gözlem Yay.
- BIÇAKÇI, U.T. (2016). *Sabah Gazetesi (9394-10123 Sayılar İnceleme ve Seçilmiş Metinler)*. Yüksek Lisans Tezi, Ömer Halisdemir Üniv. SBE., Niğde.
- BUDAK, A. (2014). *Osmanlı Modernleşmesi Gazetecilik ve Edebiyat*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

- ÇAKIR, H. (2002). *Osmanlıda Basın - İktidar İlişkileri*. Ankara: Siyasal Kitabevi
- ÇANKAYA, A. (1968-1969). *Yeni Mülkiye Târihi ve Mülkiyeliler*. Ankara: Mars Matbaası. C.3
- ÇAVDAR, T. (2007). *İz Bırakan Gazeteler ve Gazeteciler*, Ankara: İmge Kitabevi Yay.
- ÇETİN, N. (2011). *Şiir Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap.
- (2012). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar Bizde Türk Edebiyat Tarihi*. Ankara: Akçağ Yay.
- ÇORUK, A.Ş. (2008). *Mizah Şairi Fazıl Ahmet Aykaç Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Kitabevi.
- DEMİREL, M. (2002). *Sabah Gazetesi (1899-1909)'ndeki Dil ve Edebiyat Yazılarının İncelenmesi ve Şiir Metinleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniv. SBE., İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, F. (1990). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid*. (2011). Kayseri: Erciyes Üniversitesi. C.2
- DOĞAN, A. (2012). *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yay.
- DOĞAN, M. (1991). *Batılulaşma İhaneti*, Ankara: Rehber Yay.
- DOSTER, B. (Söyleşi). (2009). *Müfid Ekdal Kitabı: Tanıdığım İnsanlar, Yaşadığım Olaylar*. İstanbul: Destek Yay.
- DURAN, O. (1998). *Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Matbaa ve Basın Sanayi*. İstanbul: Cem ofset.
- DÜRDER, B. (1986). *Şairler, Edipler Muharrirler*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- EMİROĞLU, Ö. (2014). *Türkiye'de Edebiyat Toplulukları*. Ankara: Akçağ Yay.
- ENGÜN, İ. ve KERMAN Z. (2016). *Ahmet Haşim Bütün Şiirleri*. İstanbul: Dergâh Yay.
- (1991). *Ahmet Haşim -Frankfurt Seyahatnamesi, Mektuplar, Mülakatlar*. İstanbul: Dergâh Yay.

- ERCİLASUN, B. (2013). *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit*. İstanbul: Dergâh Yay.
- (1998). *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*. İstanbul: Milli Eğitim Yay.
- ERTOP, K. (1998). *Mektepten Memlekete*. İstanbul: Sel Yay.
- ERTUĞ, H.R. (1970). *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*. İstanbul: Yenilik Basımevi. C.2
- EVCİMER, R.N. (1961). *Fecr-i Âtî Şairleri-Mehmet Behçet ve Tahsin Nâhit*. İstanbul: İnkılâp Kit.
- GERÇEK, S.N. (1931). *Türk Gazeteciliği*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- GEZGİN, H.S. (Haz. Beşir Ayvazoğlu). (2013). *Edebî Portreler*. İstanbul: Kapı Yay.
- GÖNENÇ, A.Y. (2006). *Türkiye'de ve Fransa'da Dergicilik ve Kadın Dergileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay.
- GÖVSA, İ.A. (Haz. Sedat Simavî). (1933-1936). *Meşhur Adamlar Hayatları ve Eserleri*. İstanbul: Yedigün Neşriyat.
- GÜLŞEN, H. (2014). *Şahabettin Süleyman'ın Tenkidat-ı Edebiyelerinde Hippolyte Taine Tesiri*. İstanbul: Cinius Yay.
- GÜNGÖR, E. (1979). "Tanzimat Üzerine Birkaç Not", *Töre*, Ankara: Bimâş Matbaacılık. S.102.
- GÜR, M. (2010). *Süleyman Nazif Maddesi*. İstanbul: İslam Ansiklopedisi. C.38
- Hayat Ansiklopedisi*.(t.y.). İstanbul: Doğan Kardeş Yay. C.1
- HİSAR, A. Ş. (1979). *Ahmet Haşim- Yahya Kemal'e Veda*. İstanbul: Ötüken Yay.
- HULÛSİ, Ş. (1993). *Ahmet Haşim*. Remzi Kitabevi.
- İNAL, İ.M.K. (1988). *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Dergâh Yay.
- (1969). *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İNUGUR, M.N. (1982). *Basın ve Yayın Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- İSKİT, S.R. (1943). *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*. Ankara: Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Yay.

KABACALI, A. (2000). *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*. İstanbul: Literatür Yay.

KARAALİOĞLU, S.Y. (1980). *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: İnkılâp-Aka Kit.

----- (1967). *Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü*. İstanbul: Okat Yayınevi.

KARADENİZ, Y. (t.y.). *Basın Yayın ve Gazetelerin İç Yüzü*. İstanbul: Gonca Yayınevi.

KARAOSMANOĞLU, Y.K. (1969). *Gençlik ve Edebiyat Hatırları*. Ankara: Bilgi Basımevi.

KAVCAR, C. (2016). *Batılılaşma Açısından Servet-i Fünun Romanı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını; 461.

KAYGI, A. (1992). *Türk Düşüncesinde Çağdaşlaşma*. Ankara: Gündoğan Yay.

KAZGAN, H. (1991). *Galata Bankerleri*, İstanbul: Türk Ekonomi Bankası.

KEMAL, Y. (1990). *Edebiyata Dair*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yay.

KESTELLİ, R.N. (2004). *Resimli Türkçe Kamus*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 842

KOLOĞLU, O. (2015). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. İstanbul: Pozitif Yay.

KORLAELÇİ, M. (2014). *Pozitivizmin Türkiye'ye Gelişi*. Ankara: Kadim Yay.

KORKMAZ, R. (Editör). (2007). *Yeni Türk Edebiyatı (1839-2000)*. Ankara: Grafiker Yay.

KÖPRÜLÜ, M.F. (2006). *Divan Edebiyatı Antolojisi*. Ankara: Akçağ Yay.

KUTAY, C. (2013). *Osmanlı'da Mizah*. İstanbul: Acar Bilgi Merkezi Yay.

KUTLU, Ş. (1981). *Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

KÜÇÜK, S. (1988). *Bâkî ve Dîvânî'ndan Seçmeler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 938

- MACİT, M. (2012). *Nedîm Hayatı-Eserleri-Sanatı Bazı Şiirlerinin Açıklaması*. Ankara: Akçağ Yay.
- MAZIOĞLU, H. (1988). *Nedîm*. Ankara: K.T.B. Yay.868
- MERİÇ, C. (1981). *Bir Facianın Hikâyesi*. Ankara: Umran Yay.
- MORAN, B. (1994). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: Cem Yay.
- MUTLUAY, R. (1976). *50 Yılın Türk Edebiyatı*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.126
- NECATİGİL, B. (1964). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yay.
- LEVEND, A.S. (1998). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları. C.1
- OKAY, C. (2000). *Osmanlıca Süreli Yayınlar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi*. Ankara: Gezgin Kitabevi
- OKAY, O. (2011). *Sanat ve Edebiyat Yazıları*. İstanbul: Dergâh Yay.
- (2012). *Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Naturalist*. İstanbul: Dergâh Yay.
- (2005). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yay.
- ONGUN, C. (1976). *Filozoflar Ansiklopedisi*. Ankara: Remzi Kitabevi. C. 4
- OZANSOY, H.F. (2016). *Edebiyatçılar Geçiyor*. İstanbul: Dergâh Yay.
- ÖNAL, M. (2005). *En Uzun Asrın Hikâyesi*. Ankara: Akçap Yay.
- ÖNER, S. (1974). *Abdülhak Hâmid Tarhan*. İstanbul: Toker Yay.
- ÖZKIRIMLI, A. (1982). *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul. Cem Yayınevi. C.1-2-3
- (2004). *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul. İnkılâp Kitabevi. C. 1-2
- ÖZTÜRK, M. (1966-1967). *Şahabeddin Süleyman'ın Küçük Hikâyeleri, Mensur Şiirleri ve Fantazileri*. Mezuniyet tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- ÖZTÜRK, N. (1951). *Şahabeddin Süleyman Hayatı ve Eserleri*. Mezuniyet tezi. İstanbul: İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

- PAMUK, Ş. (2003). *100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi (1500-1914)*. İstanbul: K Kitaplığı.
- POLAT, N.H. (1987). *Şahabeddin Süleyman*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 824.
- (1985). "Mecmûalık Tarihimizden Kısa Bir Sahife: Şiir ve Tefekkür". *Gülpinar*. Ankara: Emel Matbaacılık. Sayı: 107
- Resimli Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi*. (1962). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- SAFA, P.(1997). *Türk İnkılâbına Bakışlar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat
- SÂFİ, İ. (2004) *Arşiv Belgelerine Göre Abdülhak Hâmid Tarhan*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniv, SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- SÂMÎ, Ş. (2010). *Kâmus-ı Türkî*. İstanbul: Çevik Matbaacılık.
- (1905). *Dictionnaire Français-Turc - Illustre de 3000 Gravures*. İstanbul: Imprimeur Mihran Yayınevi.
- SELİM, Ö. (1996). *1860-1928 Yılları Arasında Düzenlenen Türk Edebiyatı Antolojileri*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniv. SBÜ., Erzurum.
- SEVENGİL, Refik A., (1968). *Türk Tiyatrosu Tarihi*. İstanbul: Devlet Konservatuarı Yay., cilt 5.
- SEVÜK, İ.H. (1942). *Tanzimattan Beri I*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- (1935). *Edebi Yeniliğimiz*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- SIR, A.N. (2001). *Nevsâl-ı Millî Transkripsiyon*. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniv. SBÜ., Kütahya.
- SOLAK, Ö. (2008). *Romanda Öteki/ Ötekinin Romanı*, Konya: Tablet Yay.
- ŞAPOLYO, E.B. (1969). *Türk Gazeteciliği Tarihi Her Yönüyle Basın*. Ankara: Güven Matbaası
- ŞEN, C. (2006). *Fecr-i Âtî Edebiyatı Tespit – Tahlil – Tenkit*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- TANPINAR, A.H. (2016). *Edebiyat Dersleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- (2015) *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yay.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. (1985). İstanbul: İletişim Yayınları. Cilt: 1-2-4-5-6

TİMURTAŞ, F.K. (2011). *Osmanlı Türkçesi Grameri III.* İstanbul: Alfa Yayınları.

Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

TOROS, T. (1998). *Türk Edebiyatından Altı Renkli Portre.* İstanbul: İsis Yay.

TÖRE, E. (2005). *Fecr-i Âtî'nin Kurucularından Müfit Râtip.* İstanbul: MVT Yay.

TÖRENEK, M. (1999). *Roman ve Hikâyeleriyle Mehmet Rauf.* İstanbul: Kitabevi.

TURAL, S. (1993). *Edebiyat Bilimine Katkılar.* Ankara: Ecdâd Yay.

TURHAN, M. (1969). *Kültür Değişmeleri.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Türk Aile Ansiklopedisi. (1991). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Cilt 1

Türk Ansiklopedisi. (1950). Ankara: Milli Eğitim Basımevi. Cilt 5

ULUDAĞ, M.E. (2014). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu Edebiyat Sanat Yazıları (1908-1974).* Diyarbakır: A Grafik.

UĞURCAN, S. (2002). *Abdülhak Hâmid Tarhan'ın Eserlerinde Tarih.* İzmir: Özal Matbaası.

ÜLKEN, H. Z. (1963). *Türkiye'nin Modernleşmesi ve Batı Hareketin Öncüleri Olan Türk Düşünürleri.* Ankara: AÜİFD. C.XI

ÜNALMIŞ, O. (2005). *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü.* Ankara: Akçağ Yay.

ÜNAYDIN, R.E. (Haz. Şemsettin Kutlu). (1972). *Diyorlar ki.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

YÜCEL, H.A. (1989). *Edebiyat Tarihimizden.* İstanbul: İletişim Yay.

<http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/> 14.12.2017

<http://www.bakirkoy.bel.tr/bakirkoy/ilcemiz/tarihce.html> 15.12.2017

<https://www.kitapyurdu.com/kitap/tarih-felsefesi/33956.html> 16.06.2018

<http://www.biyografya.com/biyografi/7514> 12.06.2018

<http://www.nisanyansozluk.com/dergi> 15.05.2018

<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/selma-riza-feraceli/?tur=Alfabetik> 17.07.2018

agos.com.tr. 23.02.2018

tsa.org.tr. 13.05.2018

EKLER

Görsel Malzeme Örnekler

İhtizâr Muharriri: Mehmed Raûf Bey

(*Şiir ve Tefekkür*, S.1, s.8)

Ağustosun on ikisinde Burhaneddin Bey'in tiyatrosunda oynanan "Zincir" piyesinin muharriri Müfid Ratib Bey

(*Şiir ve Tefekkür*, S.1, s.8)

Zincir" Piyesi'nde "Delis" rolünü icra eden

Matmazal Öjeni (Eugene)

(*Şiir ve Tefekkür*, S.1, s.9)

Girit milis askerinin Yunan zabitanı
nazaratı tahtında icra-yı talimleri

(*Şiir ve Tefekkür*, S.1, s.8)

Hanya'da bayraklar (*Şiir ve Tefekkür*, S.1, s.9)

"Avdette

Vekil ile müvekkil arasında

Müvekkil -efendim pek sükûti geçtiniz gazetelerde isminizi göremedik

Vekil -canım efendim okumadınız mı? "İsmail Paşa şunu demiş, Mazilyah
Efendi şunu demiş, (bir mebus) da bunu dedi" yok mu? İşte öbür mebus ben..."

(*Şiir ve Tefekkür*, S.1, s.12)

Hasta ile doktor arasında

Doktor -sakin dışarı çıkmayınız. Hatta çıkmak değil pencereye sokulmayınız. Zira bir daha tekrar ederse pek vahimdir.

Hasta -evet o sahi beni pekiyi tanır. Bunu düşünmüş olacak ki evin irtifa'-ı kadar duvar çektirmeye karar vermiş.

(*Şiir ve Tefekkür*, S.1, s.13)

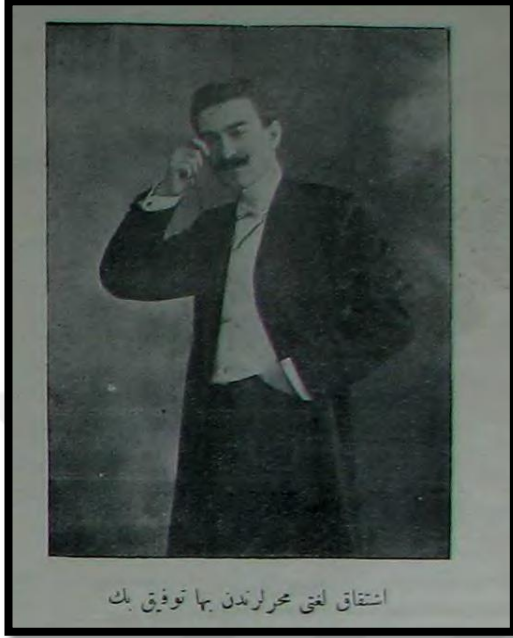

Nâfia Nazırı (Gabriel) Noradunkyan Efendi (*Şiir ve Tefekkür*, S.2, s.8)

İştikâk Lügati muharrirlerinden Baha Tevfik Bey

(*Şiir ve Tefekkür*, S.2, s.8)

İran Şah-ı Cedidinin birinci selamı (*Şiir ve Tefekkür*, S.2, s.8)

- Matmazel sizi ne kadar sevdiğimi...

- Şimdi olmaz, tensikâttan sonra...

- ?!

(Şiir ve Tefekkür, S.2, s.9)

Bin liralık ziyan:

Kadın eliyle tamir (Şiir ve Tefekkür, S.2, s.9)

Girit Meselesi münasebetiyle:

- Pek oynamaya gelmez... Top eskisi gibi değil... Karşıdaki tehlikededir...

(Şiir ve Tefekkür, S.2, s.9)

Celâl Sâhir Bey (*Jale*, S.1, s.5)

Tablo: Müşâfehe-i Gâram (*Jale*, S.1, s.8)

Tablo: Mütefekkir (*Jale*, S.1, s.13)

عبد الحق حامد بك

Abdülhak Hâmid Bey

Matbaa ve Kütüphane-i Cihân Dârü-l-Hilafeti'l-Âliyye

